

AĞRI
İBRAHİM ÇEÇEN
ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL
BİLİMLER
ENSTİTÜSÜ
DERGİSİ

NİSAN/APRİL

VOLUME: 2/1 2016

ISSN:2149-3006

AĞRI İBRAHİM ÇEÇEN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ULUSAL HAKEMLİ DERGİ

AĞRI İBRAHİM ÇEÇEN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YAYIN KURULU

Prof. Dr. Kemal POLAT
Doç.Dr. Zübeyir SALTUKLU
Yrd. Doç. Dr. Ahmet Selçuk AKDEMİR
Yrd. Doç. Dr. Alperen KAYSERİLİ
Yrd. Doç. Dr. Esra KADANALI
Yrd. Doç. Dr. Meral DİNÇER
Yrd. Doç. Dr. Metin ERKAL
Yrd. Doç. Dr. Mustafa SAFA
Yrd. Doç. Dr. Müzahir KILIÇ
Yrd. Doç. Dr. Sefa YILDIRIM
Yrd. Doç. Dr. Shalale RAMAZANOVA
Yrd. Doç. Dr. Sinan KOCAMAN
Öğrt. Gör. Abduselami SARIGÜL
Arş. Gör. Mustafa GENÇ
Arş. Gör. Nurullah ŞAHİN
Arş. Gör. Salih ÖZYURT
Okt. Fatih CAN

Sosyal Bilimler Enstitüsü
adına İmtiyaz sahibi

Prof. Dr. İrfan ASLAN
Rektör

YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ

Prof. Dr. Kemal POLAT

EDİTÖRLER

Prof. Dr. Kemal POLAT

Yrd. Doç. Dr. Metin ERKAL

Yrd. Doç. Dr. Alperen KAYSERİLİ

Arş. Gör. Salih ÖZYURT

BASKI

İlkay Ofset/Ankara

Dizgi ve Tasarım

Salih ÖZYURT

Dergi Sekreteryası

Temel ATMACA

Sümevra ATASEVER

Bu dergi,

tarafından
desteklenmektedir.

DANIŞMA KURULU

- Prof. Dr. Ahmet BEŞE (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Ahmet KIRKKILIÇ (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Ahmet KOÇ (Marmara Üniversitesi)
Prof. Dr. Ali BALCI (Ankara Üniversitesi)
Prof. Dr. Ali EROĞLU (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Ali İhsan YİTİK (Dokuz Eylül Üniversitesi)
Prof. Dr. Ali Osman GÜNDOĞAN (Muğla Üniversitesi)
Prof. Dr. Ali Rafet ÖZKAN (Kastamonu Üniversitesi)
Prof. Dr. Alparslan CEYLAN (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Besim ÖZCAN (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Burhanettin DÖNMEZ (İnönü Üniversitesi)
Prof. Dr. Cem SAATÇIOĞLU (İstanbul Üniversitesi)
Prof. Dr. Cemal TOSUN (Ankara Üniversitesi)
Prof. Dr. Cengiz ALYILMAZ (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Cevat BAŞARAN (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Dilaver DÜZGÜN (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Erdoğan KÖSE (Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi)
Prof. Dr. Ersin GÜLSOY (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Fatma GEÇİKLİ (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Haldun ÖZKAN (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Hüsamettin ERDEM (Necmettin Erbakan Üniversitesi)
Prof. Dr. Hüseyin CERTEL (Isparta Üniversitesi)
Prof. Dr. Hüseyin ÖZER (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. İnalet PEHLİVAN (Ankara Üniversitesi)
Prof. Dr. Kazım ARICAN (Yıldırım Beyazıt Üniversitesi)
Prof. Dr. Kazım KÖKTEKİN (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Kazım SARIKAVAK (Gazi Üniversitesi)
Prof. Dr. Kenan DEMİRAYAK (Atatürk Üniversitesi)

- Prof. Dr. Mehmet ARSLAN (Cumhuriyet Üniversitesi)
Prof. Dr. Mehmet ATALAY (İstanbul Üniversitesi)
Prof. Dr. Mehmet AYDIN (Dokuz Eylül Üniversitesi)
Prof. Dr. Mehmet ŞİŞMAN (Osman Gazi Üniversitesi)
Prof. Dr. Mehmet TAKKAÇ (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Memmed RIZAYEV (Nahcivan Devlet Üniversitesi)
Prof. Dr. Muammer DEMİREL (Uludağ Üniversitesi)
Prof. Dr. Muhsine BÖREKÇİ (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Mustafa ÜNAL (Erciyes Üniversitesi)
Prof. Dr. Mustafa YILDIRIM (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Münir YILDIRIM (Çukurova Üniversitesi)
Prof. Dr. Nimet YILDIRIM (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Orhan Kemal TAVUKÇU (Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi)
ii Prof. Dr. Osman GÜNDÜZ (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Osman MERT (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Ömer YILMAZ (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Ramazan ARI (Selçuk Üniversitesi)
Prof. Dr. Recep KILIÇ (Ankara Üniversitesi)
Prof. Dr. Saliha KODAY (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Sedat ADIGÜZEL (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Selami KILIÇ (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Serhat ZAMAN (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Süleyman ÇİĞDEM (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Süleyman ÖZDEMİR (İstanbul Üniversitesi)
Prof. Dr. Üstün ÖZEN (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Vedat DAĞDEMİR (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Yakup ÇELİK (Yıldız Teknik Üniversitesi)
Prof. Dr. Zeki İŞCAN (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Zeki YILDIRIM (Atatürk Üniversitesi)
Doç. Dr. Abdulkerim SEBER (Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi)

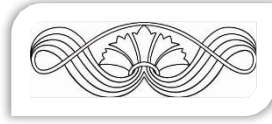
- Doç. Dr. Akif ARSLAN (Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi)
Doç. Dr. Faruk KAYA (Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi)
Doç. Dr. Figen ATABEY (Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi)
Doç. Dr. Gülnara GAMBEROVA (Nahcivan Devlet Üniversitesi)
Doç. Dr. H. Alper GÜNGÖRMÜŞ (Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi)
Doç. Dr. Kerim GÜNDOĞDU (Adnan Menderes Üniversitesi)
Doç. Dr. Lokman TURAN (Atatürk Üniversitesi)
Doç. Dr. Mehmet VURAL (Yıldırım Beyazıt Üniversitesi)
Doç. Dr. Murat AKYÜZ (Celal Bayar Üniversitesi)
Doç. Dr. Murat TAŞ (Celal Bayar Üniversitesi)
Doç. Dr. Namık Tanfer ALTAŞ (Atatürk Üniversitesi)
Doç. Dr. Ogün COŞKUN (Atatürk Üniversitesi)
Doç. Dr. Özcan GÜNGÖR (Yıldırım Beyazıt Üniversitesi)
Doç. Dr. Ufuk ŞİMŞEK (Atatürk Üniversitesi)
Doç. Dr. Yakup KARATAŞ (Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi)
Doç. Dr. Yusuf ÇETİN (Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi)
Doç. Dr. Zübeyir SALTUKLU (Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi)

BU SAYININ HAKEM KURULU

- Prof. Dr. Erol KÜRKÇÜOĞLU
Prof. Dr. Fazlı POLAT
Prof. Dr. İsa ÇELİK
Prof. Dr. Kemal POLAT
Prof. Dr. Osman Berna İPEKTEN
Prof. Dr. Uğur YAVUZ
Prof. Dr. Yıldız AKPOLAT
Doç. Dr. Bahar DEMİR
Doç. Dr. Yelena ÇIALISVILI GORDEYEVA
Yrd. Doç. Dr. Ahmet EDİ
Yrd. Doç. Dr. Ahmet Nurullah ÖZDAL
Yrd. Doç. Dr. Alperen KAYSERİLİ
Yrd. Doç. Dr. Cem TÜYSÜZ
Yrd. Doç. Dr. Esat AKTAŞ
Yrd. Doç. Dr. Fatma Temelli
Yrd. Doç. Dr. Ferzende İDİZ
Yrd. Doç. Dr. Mevlüt YÜKSEL
Yrd. Doç. Dr. Shalala RAMAZANOVA
Yrd. Doç. Dr. Ufuk ERDEM
Yrd. Doç. Dr. Yasemin AKTAŞ

EDİTÖRDEN

Değerli okuyucular, yoğun bir emekle hazırlanan *Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*'nin, üçüncü sayısını sizlerle paylaşmanın büyük mutluluğunu yaşamaktayız. Bu sayımızda da Sosyal Bilimlerin farklı alanlarına ait değerli çalışmaları sizlerin hizmetine sunmaya çalıştık.

İkinci yılımızdaki ilk cildimiz olan dergimizin üçüncü sayısında on makale yer almaktadır. Bu makalelerden bir tanesi Rusça kaleme alınmışken, diğer makaleler Türkçe neşredilmiştir.

Birinci makalede, düğünlerin ne anlama geldiği ifade edildikten sonra düğün geleneğinin, tek bir ulusa ya da halka ait olmadığı bilakis hizmet ettiği amaç noktasında evrensel olduğu vurgulanmaktadır. Ancak, bu amaca yönelik izlenen yolun ve atılan adımların çoğu zaman farklılıklar gösterdiği belirtilmektedir. Çünkü her halkın düğün geleneğini, kendine özgü dinî ve ahlaki kurallar, sosyo-kültürel değerler ve örf âdetler ışığında sürdürdüğü aktarılmaktadır. Bunun yanında iki büyük kültürün, yani Türklerin ve Rusların evlilik kurumu, aile unsuru ve düğün geleneğini son derece önemsedikleri ifade edilmektedir. Çalışma içerisinde Türk ve Rus halklarının geçmişten bu güne sürdüre geldikleri düğün geleneğinin detaylı olarak incelendiği, karşılaştırılmasının yapıldığı, benzer ve farklı yanlarının ortaya koyulduğu görülmektedir.

Rusça kaleme alınan ikinci makalede Rusya'da, İngilizce kurslarının yapısal olarak incelenmesi ve profesyonel amaçlar doğrultusunda çalışan İngilizce kurslarının sonuçlarının iyileştirilmesine imkân veren, yeni bilgi teknolojilerinin kurslarda kullanılmasının ve bilimsel disiplinlerin tanımında tarih olgusunun kullanımının gerekliliğine yer verilmiştir.

Üçüncü Makalede, Sultan Alparslan Dönemi Selçuklu-Mirdâsi İlişkileri üzerinde durulmuştur. Halep ve çevresinde hüküm süren Mirdâsiler'in yaklaşık olarak yarım asırdan fazla bir sürede bölgeyi elinde tutan hanedan olduğu, Sultan Alparslan döneminde Büyük Selçuklu Devleti'nin yurtluğu olduğu belirtilmiştir. Ayrıca bu hanedanın Ukayli emiri Müslim b. Kureyş tarafından 1080'de ortadan kaldırıldığı ifade edilmiştir. Bu araştırmada genel olarak, iki hanedan arasındaki ilişkilerin siyasi ve dinî boyutu ele alınmıştır.

Dördüncü makalede, Ahlat'ın, İslam alemindeki ilmî ve tasavvufihareketliliğinden bahsedildikten sonra Ahlat'ta tekke açan ilk tarikatlardan biri Sühreverdîyye tarikatı hakkında açıklamalar yapılmıştır. Ardından Seyyid Mahmud Birifkani'nin *Birifkan Seyyidleri* adlı eserinden ve Sühreverdîyye Tarikatı'nın Ahlat'taki temsilcileri hakkında önemli bilgiler sunulduğundan bahsedilmiştir. Ahlat'ta Sühreverdîlik tarikatının faaliyetlerinin Seyyid Hüseyin Ahlatî'nin çok kalabalık bir toplulukla Mısır'a

göç ettiği 790/1388 tarihine kadar aralıksız devam ettiği belirtilmiştir. Ahlatî nispetiyle tanınan aile fertlerinin Mısır ve Irak bölgelerine göç etmeleriyle Ahlat'ta Sühreverdî tarikatının faaliyetleri zayıflarken, gittikleri bölgelerde yaygın olan Halvetiyye, Medyeniyye, Kâdiriyye ve Nakşbendiyye gibi tarikatlara intisapları uzun süredir taşıdıkları Sühreverdî kimliklerinin zamanla yok olmasına sebep olduğu üzerine geniş açıklamalar yapılmıştır.

Beşinci makalede, Türk sinemasında din adamı karakterleri genellikle olumsuz tutumların temsilcisi olduğu belirtilmekle birlikte, Türk filmlerinde din adamlarına yüklenen anlamların, modernleşme karşıtlığı üzerinden tanımlandığı belirtilmektedir. Din adamları genelde kırsal bölgelerde yaşadığı ve değişime karşı dirençli karakterler olduğu, toplumun dinî ve geleneksel değerlerine dayanarak ayrıcalıklı bir konum elde ettikleri ifade edilmektedir. Din adamlarının ayrıcalık elde ettikleri konumlarını kullanarak halkı maddi ve manevi olarak sömürmekte oldukları ve bu sömürü düzenini sürdürmek için değişim ve modernleşmeye karşı direndikleri belirtilmektedir. Türk sinemasında din adamlarının muskacı, üfürükçü, büyücü ve çoğu zamanda tacizci tipler olarak tarif edildiği, toplumun manevi korkularından faydalanarak onlar üzerinde bir denetim oluşturmaya çalıştıkları ve bu denetim merkezin uzağında kurulmuş yerel bir iktidarı da temsil ettikleri şeklinde açıklamalar yapılmaktadır.

vi

Altıncı makalede, öncelikle tarih ilmi ve sinema arasındaki ilişkilerden bahsedilmektedir. Sinemanın gelişim süreçlerinin ve tarih ilmine nasıl fayda sağladığının belirtilmesinin ardından I. Dünya Savaşı ve Millî Mücadele'nin beyaz perdeye nasıl yansıdığı ve Türk Sinemasında nasıl bir tarih anlayışı olduğunu ve o dönemki düşünceleri de yansıtması açısından önem taşımakta olduğu belirtilmektedir. Dünya sinemasının başlangıç safhalarının, ardından Türkiye'de sinemanın doğuşu ve gelişiminin incelendiği bu çalışmada, öncelikle Birinci Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı'nı konu alan filmler değerlendirilmiştir. Ayrıca Mustafa Kemal'in askeri, siyasi ve sosyal hayatını konu alan filmler ayrı bir şekilde incelenmiştir.

Yedinci makalede, Sinop Halkevi tarafından kurulan *Dıranaz Dergisi* hakkında bilgiler verilmektedir. Halkevleri zincirinin bir halkası olarak 24 Haziran 1932 tarihinde faaliyetlerine başlayan Sinop Halkevi'nin, kısa sürede Sinop'un başlıca kültür merkezi hâline nasıl geldiği, Sinop Halkevi tarafından 1936-1941 yılları arasında toplam 52 sayı çıkarılan *Dıranaz Dergisi*'nin, bu dönemde ilde çıkarılan tek dergi olması gibi özelliklerine vurgu yapılmıştır. Dolayısıyla bu makalede, dönemin koşulları içerisinde oldukça zengin bir içeriğe sahip olduğu düşünülen *Dıranaz Dergisi* hakkında geniş bilgiler verilmektedir.

Sekizinci makalede Finansal okuryazarlık olgusu, Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi İktisadi ve İdari Birimler Fakültesi öğrencileri üzerinde bir uygulama yapılarak değerlendirilmiştir. Bu çalışmada öncelikle finansal okuryazarlık olgusu tanımlanmış ve açıklamalar yapılmıştır. Günümüz

dünyasında finansal araçların bir hayli karmaşık hâle gelmesi sonucunda finansal okuryazarlığın öneminin daha da arttığı ve ayrıntılı bir şekilde incelenmesi gerektiğine kanaat getirilmiştir. Toplumların geleceği olarak görülen üniversite öğrencilerinin, finansal okuryazarlık konusunda yeterli bir seviyede olmasının beklendiği ifade edilirken, bu olgunun Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi İktisadi ve İdari Birimler Fakültesi öğrencileri üzerinde nasıl bir etki bıraktığını saptamak amacıyla bir anket çalışması yapılmış ve değerlendirilme çalışılmıştır.

Dokuzuncu makale, Hun İmparatoru Attila'nın Siyasi Hayatı Şahsiyeti ve Karakter Özelliklerini anlatan bir çalışmadır. Bu konu başlıklar halinde anlatılmıştır. Ayrıca çalışmayı daha kapsamlı hâle getirmek için olaylar kronolojik perspektif göz önünde bulundurularak aktarılmıştır. İlk olarak Hun İmparatorluğu'nun kuruluş efsanesinden başlayarak Attila'nın tarih sahnesindeki ilk izleri ve sonraki siyasi süreç alt başlıklar hâlinde anlatılmıştır. Dolayısıyla alt başlıklarda Attila'nın Doğu Roma ve Batı Roma ile girdiği siyasi ilişkiler ve yaptığı savaşlar sonunda imzalanan antlaşmalar açık bir şekilde ifade edilmiştir. Ayrıca alt başlıklarda, Attila'yı tanıyan Balkan toplumları tarafından örnek gösterilen Attila'nın, liderlik özelliği ve karakter yapısının, karşılaştığı olaylar karşısındaki tutumunu nasıl etkilediği anlatılmıştır.

Onuncu ve son makalede ise Birleşmiş Milletlerin toplumları uluslararası bir sürece doğru ilerletmesi hakkında bilgiler verilmiştir. Bu bağlamda Birleşmiş Milletler'in, misyon itibarıyla savaşları engellemek, barışı sağlamak ve onu daimi hâle getirmek için kurulmuş olan bu yapı, her ne kadar bazı alanlarda yetersiz olsa da uluslararası toplumun oluşmaya başladığına ve anarşik bir yapıdan düzenli bir yapıya yol alınmaya çalışıldığına dair önemli bir örnek teşkil etmekte olduğu aktarılmıştır. Bu bağlamda İngiliz Okulu'nun bu akımlara önemli bir örnek teşkil ettiği belirtilmiştir ve genel anlamda İngiliz Okulunun ortaya attığı uluslararası toplum bağlamında Birleşmiş Milletlerin rolünün ne olduğu aktarılmaya çalışılmıştır.

Önceki sayılarımızda da ifade edildiği üzere dergimiz, yılda iki sayı (Nisan ve Ekim aylarında) yayımlanacak olup, seçici bir şekilde yayın hayatına devam edecektir. Dergimiz hem basılı hem de online yayın şeklinde okuyuculara sunulmaktadır. Çalışmalarını göndermek isteyen yazarlar, dergimizin DergiPark Ulakbim sayfasındaki (<http://dergipark.ulakbim.gov.tr/aicusbed/>) adresinden üye olarak, özgün bilimsel çalışmalarını online olarak gönderebilir ve süreci takip edebilirler. Hakemler ve yayın kurulu tarafından yayımlanması uygun görülen makaleler öncelikle DergiPark sisteminden yeni sayımız içinde yayımlanacak, ardından da basılı şekli yazarlara ve hakemlere enstitümüz tarafından gönderilecektir. Ayrıca önümüzdeki sayılardan itibaren dergimizin yabancı alan indekslerine girebilmesi için çalışmalar devam ettirilmekte ve uluslararası bir statü

kazanabilmesi için gerekli girişimler sürdürülmektedir. Bu noktadan hareketle dergimizin hem ÜAK Doçentlik Kriterlerine hem de Akademik Teşvik Kriterlerine uygun hâle getirilmesi öncelikli amaçlarımız arasındadır.

Dergimizin yayım hayatını sürdürmesinde Sayın Rektörümüz Prof. Dr. İrfan Aslan'ın ve IC Vakfı yetkililerinin maddi ve manevi destekleri bize cesaret vermektedir, kendilerine şükranlarımı sunuyorum. Yine dergimizin üçüncü sayısına makaleleriyle katkı sağlayan değerli bilim insanlarına, hakemlerimize, dergimizin yönetim ve yayın kurulunda özveriyle görev yapan bütün arkadaşlarımıza teşekkür eder; dergimizin Türk bilim ve eğitim dünyasına katkı sağlamasını temenni ederim. Gelecek sayılarımızda çalışmalarını dergimizde değerlendirilmek üzere göndermeleri için akademisyenlere çağrıda bulunurken, tüm okuyucularımıza selam ve saygılarımı sunarım.

Prof. Dr. Kemal POLAT

Editör

İÇİNDEKİLER

EDİTÖRDEN	V
TÜRK VE RUS HALKLARINDA ESKİMEYEN GELENEK: DÜĞÜN.....	1
<i>The Ageless Tradition in Turks and Russian: Wedding Bahar DEMİR</i>	
PROFESYONELLER İÇİN İNGİLİZCE ÖĞRETİMİNDE YENİ TEKNOLOJİLERİN UYGULANMA OLANAKLARI.....	19
<i>Implementation of New Technologies in Teaching English for Professionals Inna PEVNEVA</i>	
SULTAN ALPARSLAN DÖNEMİ SELÇUKLU- MİRDÂSİ İLİŞKİLERİ.....	29
<i>Seljuks-Mirdasid Relationships: Reign Of Sultan Alparslan Esin KÜÇÜKBEKİR</i>	
SEYYİD MAHMUD BİRİFKANİ'NİN BİRİFKAN SEYYİDLERİ ADLI ESERİNDE İSİMLERİ ZİKREDİLEN AHLATLI SÜHREVERDÎ ŞEYHLERİ	41
<i>The Suhravardî Sheikhs From Ahlat Who Are Mentioned in Sayyid Mahmud Birifkani's Work Called Birifkan Sayyids Abdulcebbar KAVAK</i>	
KIRSAL HAYATTA MODERNİTE KARŞITI OLARAK DİN ADAMI İMAJININ TÜRK SİNEMASINA YANSIMALARI	57
<i>Reflection of a Religious Person to Turkish Cinema as an opposition to Modernity in Rural Life Handan KARAKAYA</i>	
I. DÜNYA SAVAŞI VE TÜRK KURTULUŞ SAVAŞININ BEYAZ PERDEYE YANSIMALARI	77
<i>World War I and Reflection Turkish War of Independence to The Silver Screen Serap KAYSERİLİ</i>	

**HALKEVİ DERGİCİLİĞİNE BİR ÖRNEK: SİNOP HALKEVİ
DERGİSİ DIRANAZ.....97**

*An Example to Journalism for Community Centers: The Journal of
Community Center in Sinop, Diranaz*
Hakan YAŞAR

**FİNANSAL OKURYAZARLIK: AĞRI İBRAHİM ÇEÇEN
ÜNİVERSİTESİ İKTİSADİ VE İDARİ BİLİMLER FAKÜLTESİ
ÖĞRENCİLERİ ÜZERİNE BİR ÇALIŞMA 115**

*Financial Literacy: A Study On Students of Ağrı İbrahim Çeçen
University, Faculty of Economics and Administrative Sciences.*
Bekir ELMAS – Hakan YILMAZ

ATTİLA’NIN SİYASİ HAYATI, ŞAHSİYETİ VE KARAKTERİ 141

Attila’s Political Life, Personality and Character
Ahmet YILMAZ

**ANARŞİK DÜZENDEN ULUSLARARASI TOPLUMA DOĞRU YOL
ALAN DÜNYADA BİRLEŞMİŞ MİLLETLERİN ROLÜ.....165**

*The Role of the United Nations Towards a World of International
Community from Anarchic Order*

Naim ARIKANOĞLU

TÜRK VE RUS HALKLARINDA ESKİMEYEN GELENEK: DÜĞÜN

The Ageless Tradition in Turks and Russian: Wedding

Bahar DEMİR*

Arş. Gör. Keziban TOPBAŞOĞLU**

Özet

Halkların sahip oldukları kültürel değerler içerisinde kendine hatırı sayılır bir yer edinmiş olan düğün, aralarında duygusal bağ olan, yani birbirlerini seven çiftlerin, bir süre sonra birlikte yaşama ve sonsuza dek birlikte olma adına aldıkları kararı, aile ve yakınlarıyla kutladıkları tören şeklinde tanımlanabilir. Düğün geleneği, tek bir ulusa ya da halka ait olmamakla birlikte bilakis hizmet ettiği amaç noktasında evrenseldir. Ancak, bu amaca yönelik izlenen yol ve atılan adımlar çoğu zaman farklılık göstermektedir. Çünkü her halk düğün geleneğini, kendine özgü dini ve ahlaki kurallar, sosyo-kültürel değerler ve örf adetler ışığında sürdürmektedir. Bunun yanında iki büyük kültür, iki büyük halk olduğu dünyaca bilinen Türkler ve Ruslar evlilik kurumu, aile unsuru ve düğün geleneğini son derece önemsemişlerdir. Söz konusu haklar için düğünün bu denli önemli oluşu, elbette bu kültürel zenginliğe yönelik değişim ve gelişimleri de beraberinde getirmiştir. Çalışma içerisinde Türk ve Rus halklarının geçmişten bu güne sürdürdükleri düğün geleneğinin detaylı olarak incelenmesi, karşılaştırılması, benzer ve farklı yanlarının ortaya koyulması amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Düğün, Türkler, Ruslar, Gelenek.*

Abstract

The wedding which has a place in cultural values of people, is defined as a decision that people love each other with emotional bond. In this decision, lovers take a decision with family and close-family. However the wedding tradition does not belong to one nation or one public, it is universal in purpose of serving. But, sometimes the road fort his purpose and steps may be difference. Because every nation countiues this tradition according to their religion and moral rules, social-cultural values and customary units. Besides

---

* Doç. Dr., Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Rus Dili ve Edebiyatı Bölümü, bahargunes@list.ru

** Kafkas Üniversitesi, Slav Dilleri ve Edebiyatları Bölümü - kezz_20@hotmail.com

the Turks and Russians, as known two grand culture and two grand nation worldwide, extremely care about marriage, family factor and wedding tradition. The wedding is very important for this rights and of course it comes together change and development towards this cultural richness. In this work the deep examination of wedding ceremony that continued from past to nowadays by Turkish and Russian people, comparison, showing similar and different sides is intended.

Key Words: *Wedding, Turks, Russians, Tradition.*

Halkların sahip olduğu tarihi ve kültürel değerler adeta o halkların aynası niteliğindedir. Söz konusu değerler zamanla ve koşullarla yoğrulur; şekillenir. Bazen içinde bulunulan devrin veya dönemin baskısına boyun eğer, teslim olur; kimi zaman da her şeye ve herkese karşı koyar, kendini korur. Ancak her ne olursa olsun, bu değerler halkların ayırt edici özelliklerinin başında gelmektedir. Örneğin bir cenazenin ardından yakılan ağıt, bize, ardından ağıt yakılan kişinin ve ağıtı yakan kişilerin inançları noktasında ciddi ipuçları verebilmektedir. Diğer yandan yine, askere gönderilen bir gencin uğurlanışı, dünyaya yeni gelmiş bir bebeğin karşılanması gibi özel ve heyecan verici durumlar da o halkın gelenek ve göreneklere ışığında hayat bulmaktadır.

2

Düğün, TDK Büyük Türkçe Sözlüğü'nde 'Evlenme veya sünnet dolayısıyla yapılan tören, eğlence, cemiyet' ve 'Bir olayı kutlamak için yapılan büyük eğlence veya tören' (<http://www.tdk.gov.tr>) şeklinde tanımlanmaktadır.

Türk toplumlarında evlilik, bir erkeğin toplumda bir tabakadan diğer bir üst tabakaya yükseliş, baba olmanın meşrulaştırılması ve Türk Devletlerinin temeli olan aile kurumunun esas yöneticiliğine yani atalığa (aile reisliği) terfisi'dir. Bir bayan içinse evlilik, genç kızıktan kadınlığa geçiş, anne olmanın meşrulaştırılması ve Türk ailesinin yönetici yardımcısı olan hatunluğa geçişidir (Demir,

http://turkoloji.cu.edu.tr/HALKBILIM/cihangir_demir_turk_topluluklarinda_evlenme.pdf, s.2).

Pertev Naili Barotov, '100 Soruda Türk Folkloru' kitabında düğün geleneğine dair şöyle ifadeler kullanmıştır:

Düğün, iki gencin kaderlerini birleştirmeleri açısından bireylik davranışları, yeni bir hısımlık bağlantısının kurulması yönüyle aileler arası ilişkileri, iki tarafın akraba, dost, komşu çevrelerinin katılmasını yasa kıldığına göre de topluluk gösterileri içine alır. Hele küçük köy topluluklarında hemen hemen hiç kimseyi dışında bırakmayan bir 'bayram' anlamı kazanır (Boratav, 1973, s.204).

Bu ifadelerden de anlaşıldığı üzere, Türklerde evlenme ve düğün son derece önemsenen ve ciddiye alınan olgulardır.

Nasıl her halkın yaşam tarzı, dini ve kültürel değerleri birbirinden farklıysa, elbette her halkın düğün geleneklerini uygulama biçimleri de birbirinden ayrılmaktadır. Türk toplumunda olduğu gibi Rus toplumu da törenler, âdetler ve bayramlar açısından son derece zengindir. Birçok toplumda olduğu gibi Ruslar da yıllar içinde kendi örf âdetlerini korumaya ve yaşatmaya gayret etmişlerdir. Ruslarda düğün, aile unsurunun ve ailevi her türlü olgunun önemine işaret eden bir gelenektir.

Düğün törenleri- bütün ulusal törenlerin içinde en önemlisidir; işleyiş ve süreç bakımından- Kuzeydeki bölgelerde iki haftadan üç haftaya kadar sürebilmektedir. Farklı yörelerde bazı detaylar açısından ayrılabilir ve düğün sadece etnografik bir olgu değil, aynı zamanda halk şiirinin de dikkate değer bir görünümüdür. Folklorun farklı tarzlardaki ürünlerinin iliklerine kadar işlemiştir (Kravtsov ve Lazutin, 1983, s. 50).

İşte biz de iki millet için de bu denli önem arz eden ve özellikle üzerinde durulması ve incelenmesi gereken birçok kültürel ve ulusal varlığı içinde barındıran düğünü ve o aşamaya gelene dek gerçekleşen evreleri, çalışma sınırlarını aşmadan, bölge ve yörelere ayırarak değil, ağırlıklı genel geçer kurallarına değinerek anlatmaya çalışacağız.

Görücü Gitme/ Kız İsteme/ Söz Kesme

Düğün geleneği, her iki halkta da kız isteme merasimi ile başlamaktadır. Genç çift tanıştıktan, anlaştıktan ve birlikte yaşamaya karar verdikten sonra bu konu ailelerle paylaşılmaktadırlar. Ancak Türklerde bu evreden önce söz konusu gelin adayını ve ailesini görme, yaşadıkları yeri inceleme ve hayat tarzları hakkında bilgi edinme amaçlı görmeye gitme durumu vardır. Bu 'görücü gitme' şeklinde tanımlanmaktadır. Aile büyükleri ve ortak tanıdıklar aracılığıyla bu evre geleneklere uygun olarak gerçekleştirilmektedir. Eğer kızı istemeye yönelik olumsuz bir durum yoksa koşullar el verdiği ölçüde, âdetlere uygun bir kız isteme merasimi gerçekleştirilmesi yönünde planlar yapılmaktadır. Kız istemeye giderken Ruslar da Türkler de ikramlık yiyecekler, çiçekler vs. götürmektedirler. Türklerden farklı olarak, "Ruslar, kız evine özel olarak hazırlanmış güneş şeklinde kurabiyeler götürürler; kurabiyelerin üzerinde ağaç çubuklarla sembolik şekiller çizerler. Bu doğurganlık inancına işaret etmektedir. Kurabiyelerin üzerlerindeki şekiller de gelinin iyi bir ev hanımı olması için tavsiye niteliğindedir"(Kapitsa, 2008, s. 277). Türklerde bu şekilde bir âdet yoktur. Ancak kız istemeye giderken armağan olarak genellikle lokum,

çikolata gibi tatlı yiyecekler tercih edilir; bunun nedeni görüşmenin güzel ve yumuşak geçmesini sağlamak, işi tatlıya bağlamak isteği olabilir.

Türk kültüründe kız istemeye gelenlere çeşitli yiyeceklerin yanında bir de Türk kahvesi ikram edilmektedir. Bazı bölgelerde gelin adayı damat adayının kahvesine şeker yerine tuz koyar; böylelikle damat adayının kendisini ne kadar çok sevdiğini ölçmüş olur. Yani damat adayı acı kahveyi içerse genç kız için her şeyi yapabileceği, hatta acı kahve bile içebileceği inancı vardır. Kahve içilip bittikten sonra erkek tarafı asıl mevzu, yani orada bulunma amaçları üzerine konuşmaya başlarlar. Dayanağı kutsalsa da halkın geleneksel tabiri olan ‘Allah’ın emri, peygamberin kavliyle kızınızı oğlumuz istiyoruz’ denilerek kız isteme merasimi başlatılmaktadır. Genellikle kızın ailesi hemen cevap vermez, düşünmek ve değerlendirmek amacı ile biraz zaman ister. Ruslarda da benzer bir geleneğin olduğu bilinmektedir. Eğer genç kızın ailesi bu düğüne razıysa, onlar açısından olumsuz bir durum yok ise, ebeveynler, ilk kız isteme merasimi sırasında cevap vermemelidirler. Bu durumda görüçülere, kızın anne ve babasını ikna etmek düşmektedir.

Fotoğraf 1: Türklerin kız isteme merasiminden temsili bir görüntü (kozlukbirli.tr.gg)

‘Gelinin ailesi, kız istemeye gelen damat adayı ve ailesine ‘Kurnik’ adı verilen tavuk etiyle hazırlanmış hamur dolması ikram etmelidirler. Bu gelinin saflığını (temizliğini) ve zenginliğini sembolize etmektedir’ (Kapitsa, 2008, s. 278). Türklerdeki ikramları arasında, Türk kahvesi dışında, kural sayılabilecek bir yiyecek ya da içecek yoktur.

Her iki kız isteme merasiminde de gelin adayı çok fazla o ortamda bulunmamaya dikkat etmelidir. Türk toplumunda bu durum pek hoş karşılanmaz. Ancak Ruslarda, Türklerden farklı olarak ‘genç kız misafirlerin (görüçülerin) karşısına birkaç kez çıkar ve her çıktığında farklı bir kıyafet giyer. Genç kız tüm bunlardan sonra herkesle birlikte masaya oturabilir (Kapitsa, 2008, s. 278).

Türk ve Rus Halklarında Eskimeyen Gelenek: Düğün

Türklerde kız isteme merasimi olumlu sonuçlandıktan sonra gelin ve damat adaylarının aileleri söz ve nişan merasimlerini konuşmak üzere bir araya gelirler. Sonrasında ise kararlaştırılan şekilde söz kesme merasimi gerçekleştirilmektedir. Bu gün eski itibarı görmese de bazı yörelerde devam ettirilen ve kesinlikle göz ardı edilemeyecek bir husus da ‘şerbet içme’ geleneğidir.

Şerbet içme günü söz kesildiği gün kararlaştırılmaktadır. Şerbet içme genelde cuma akşamı yapılmaktadır. Şerbet içmede kullanılacak şerbet boyası, kahve, şeker birkaç gün evvel kız evine gönderilir. Şerbet içme sadece erkeklerin katıldığı bir kutlamadır. Şerbet içmede hoca dua okur ve şerbet içme töreni biter (<http://www.niksarhuseyingazi.com/kulturel-yapimiz/evlenme-adetleri.html>).

Söz kesildikten sonra gelin ve damat adayları hem kendi hem de karşı tarafın anne ve babalarının ellerini öperek adeta iki aileyi tek aile haline getirmektedirler. Bundan sonraki süreçte neler yapılacağı konuşulur, eğer bir nişan töreni düşünülüyorsa bunun yeri ve zamanı konusunda çeşitli müzakereler yapılır ve karşılıklı şartlar bildirilerek bir anlaşmaya varılır.

Ruslarda kız isteme merasimi önemli bir ritüel olan ‘el vurma’ ile son bulur. Gelinin ve damadın babaları yeni çiftin ellerini birleştirirler ve el vururlar. Genellikle el vurma sırasında gelinin ve damadın babaları (gelin ve damadın ellerinin üzerinde) hamur tatlılarını birbirlerine vururlar ya da ikiye bölerler. Bu, anlaşmanın bozulmayacağına işaret etmektedir. Daha sonra dünür, gelin ve damadın etrafında üç kere ekmekle tuz ve ikona çevirir ve çiftin araları bozulmasın diye iyi dileklerde bulunur (Kapitsa, 2008, s. 278).

‘Daha sonra masaya oturulur, çay ve şarap içilir, hafif hafif atıştırılır’ (Kayyev, 1949, s.44). Türklerde bu tarz bir adet ve uygulama yoktur; ancak Türk toplumunda da hayır duanın gücüne olan inanç son derece büyüktür.

Fotoğraf 2: ‘Söz kesme’ ve ‘el vurma’ geleneğinden temsili bir görüntü
(www.libsoub.ru)

Yine Ruslara özgü olan ve anlaşmanın ardından süre gelen bir diğer gelenek de şöyledir:

Söz kesme töreninden sonra gelin adayı 'hüzün' diye tabir edilen siyah ve ya beyaz bir kıyafet giyer ve başını da beyaz ve ya koyu renk bir başörtüsüyle kapatır. Bu durum gelin adayının genç kızıktan çıkacağı ve ailesinden ayrılacağı için tuttuğu yası simgelemektedir ve gelin bu başörtüsünü nikâhlanacağı güne kadar çıkarmamalıdır (Kapitsa, 2008, s. 278-279).

Nişan/ Şerbet

Nişan yapma geleneği her iki halkın kültüründe de vardır. Her iki kültürde de nişan merasimi sırasında gelin adayı ve damat adayına yüzük takılmaktadır. Yüzük takma, kaynaklara göre çok eski olmakla birlikte birçok toplum tarafından kabul görmüş ve güncelliğini de koruyabilmiş bir gelenektir. 'İnsanların evlenince yüzük takmaları eski Mısırlıların inançlarına dayanıyor. Milattan 2800 yıl önce Mısır'da yaşayanlar dairenin veya halka şeklindeki cisimlerin, başlangıç ve bitiş noktalarının olmaması nedeni ile sonsuzluğu temsil ettiklerine inanıyorlardı. Yüzük evliliğin sonsuza dek süreceğini

6

simgeliyordu'(http://www.sabah.com.tr/fotohaber/yasam/luzumsuz_bilgiler_543106492968/18756).Türklerde nişan sırasında takılan yüzüğün dışında bir de evlilik yüzüğü vardır. Hatta Türk kültüründe söz konusu yüzüklerle ilgili çeşitli inanışlar da mevcuttur. Örneğin her ne kadar günümüzde bir kural olmaktan çıkmışsa da nişan yüzüğünün sağ, evlilik yüzüğünün de sol ele takılması gerektiği düşünülmektedir. Yani nişanlılık süreci sona erdiğinde ve artık çiftler evlendiğinde sağ eldeki yüzükler sol ele geçmektedir. Ancak Ruslarda böyle bir kural ya da gelenek bulunmamaktadır.

Kına Gecesi/ Bekârlığa Veda

Her ne kadar isimleri ve uygulanış şekilleri farklı olsa da her iki kültürde de önemli bir yere sahip olan diğer bir gelenek, Türklerde 'kına gecesi'; Ruslarda 'bekârlığa veda' adı verilen eğlencedir. Ancak günümüzde Türkler de kına gecesini 'bekârlığa veda' olarak adlandırmaktadırlar. Türk kültüründe, düğün merasimi içinde çok önemli bir yeri olan ve gelinin kendi evinde kalacağı son gece yapılan en önemli gelenek kına gecesidir. Kına gecesinde geline çeşitli ağıtlar eşliğinde kına yakılır. Burada amaç, gelini ağlatmaktır. Bazı yörelerimizde bu geleneğe 'gelin oğşama' da denilmektedir. (G.T). Bu ağıtlarda çoğunlukla gurbet, yalnızlık ve ayrılık temaları öne çıkar. Bu ağıtlar bazen, gelin olacak kızın anne babasına sitemi; bazen de anne babanın kızından ayrılırken çektiği acının en çarpıcı halidir.

Ege Bölgesinden kına ağıtlara bir örnek:

Çaktılar gazan daşımı

Vurdular düğün aşını
Kız evlerin yakışığı
Babasız kız gelin mi olur?
Olsa da bu kadar olur.
Atladı geçti eşiği
Sofrada galdı gaşığı
Haftada oğlan beşiği
Babasız kız gelin mi olur?
Olsa da bu kadar olur. (G.T).
Adana Tufanbeyli'den bir örnek:
Baba kinin bitti mi?
Kardeş ekmeğin arttı mı?
İşte koyup gidiyorum
El kız keyfin yetti mi? (Santur,

<http://turkoloji.cu.edu.tr/HALKBILIM/27.php>)

En yaygın olan kına gecesi, düğünden bir gün önce yapılır. Günümüzde farklı mekânlarda da yapılıyor olmasına karşın aslında Türk kültüründe geleneksel kına gecesi kız evinde yapılmaktadır; yakın akrabalar, eş dost ve arkadaşlar mutlaka bu merasime katılır. Ama ülkemizin bazı yörelerinde, örneğin Ege bölgesinde, 'Afyonkarahisar'da, damada da aynı şekilde kına gecesi yapılmaktadır' (<http://www.afyonkulturturizm.gov.tr/TR,63450/evlenmegelenekleri.html>). Ancak bu geleneğin başka yörelerde yaygın olmadığını söylemek yerinde olacaktır.

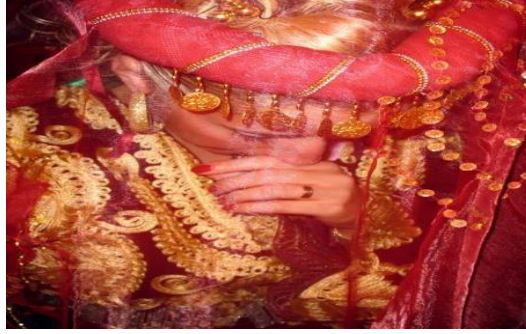
Geleneksel kına gecemize dönersek, o gece geline yakılacak kına ve misafirlere ikram edilecek kuruyemişler damadın ailesi tarafından alınır ve gece başlamadan evvel kız evine gönderilir. Kına yakma sırasında geline, kendi yöresine özgü 'bindallı' ya da 'kınalık' denilen kıyafet giydirilir ve başı kırmızı örtü ile kapatılır. Gecede bulunan genç kızlar ve gelinin arkadaşları ellerinde kına tepsisi ve mumlarla gelinin etrafında müzik eşliğinde dönmeye başlarlar.

Sonra gelinin sağ avuç içine kına konulur, üzeri, altın lira veya herhangi bir değerli madenle kapatılır ve el mendille ya da tülbentle sarılır. Bu sırada gelinin annesi ve arkadaşları kına türküsünü söyler. Müziklerin ardından şerbet ikram edilir. Günümüzde şerbet yerine çay veya modern ailelerde içki ikram edildiği de görülür (<http://dugun.com/kina-ve-bekarliga-veda/kina-gecesi-gelenekleri/351>).

Gece her ne kadar biraz buruk başlasa da eğlenceli devam eder; dans edilir, şarkılar söylenir. Ege bölgesinin bazı ilçe ve köylerinde, kına gecelerinde, gelinin kız arkadaşlarından birinin erkek kılığına girip damat

olduğu, diğer birinin de gelinlik giyip şakalaştıkları türden eğlenceleri de görmek mümkündür. (G.T).

Fotoğraf 3: (www.yenidenergenekon.com)

Şekil 4: (www.askere.com)

Ruslarda ise ‘bekârlığa veda’ Türklerden biraz farklıdır.

Genç kızlar anlaşıma (söz) sırasında gelinin başına taktığı başörtüsünü çıkarırlar ve genç kızlık örgüsünü çözerler. Rus kızları geleneksel olarak saçlarını uzun, tek bir örgü yaparlar. Evli kadın, iki örgüden oluşan daha karmaşık bir saç modeli kullanır. Arkadaşları genç kızın saçından güzelliğin ve özgürlüğün sembolü olan kurdeleyi çıkarırlar (Kapitsa, 2008, s. 281).

Bütün bunlardan sonra ‘hamam geleneği’ gelmektedir. ‘Hamama giderken arkadaşları, gelini kötü ruhlardan sakınmak amacıyla, önünde kurdele ve kumaş parçalarıyla süslü süpürgeler taşırlar’(Kapitsa, 2008, s. 281). Ruslarda görüldüğü gibi kına yakma gibi bir gelenek yoktur. Ama hamamda yapılan eğlenceler ve hamam geleneği Türk kültüründe de vardır. Özellikle de eskiden, dünürçüler, gelin almayı düşündükleri genç kızı öncelikle hamamda inceler daha sonra kendilerine uygun olup olmadığına karar verirlermiş. İki kültürde de ‘bekârlığa veda’ veya ‘kına gecesi’ merasiminin ardından düğün yapılmaktadır.

Nikâh/ Gelin Alma/ Düğün

Türk toplumunda düğün merasimi sırasında iki türlü nikâh kılımlmaktadır. Bunlardan biri resmi nikâh, halk arasındaki adıyla hükümet nikâhı, diğeri de dini, yani imam nikâhıdır. Çoğunluğu İslam dinine inanan ve Müslümanlığı kabul etmiş olan Türk toplumunda dini nikâh son derece önemlidir. Gelin ve damadın her şeyden önce Tanrı katında birbirlerine helal kılınmış olmaları gerekmektedir. Eski dönemlerde yalnızca dini nikâhla yaşayan insanlar olmuştur; sayısı eskiye nazaran azsa da hala bu şekilde yaşamaya devam edenler de vardır. Ancak yasalar gereği bu durum suç sayıldığından çoğunlukla gizli kalmaktadır. Hatta günümüzde resmi nikâh yapılmadan imam nikâhının yapılması kanunlara aykırıdır. Elbette bu durumun haklı gerekçeleri vardır. Resmi nikâh kadına bazı haklardan yararlanma fırsatı tanırken, yalnızca dini nikâh altında yaşayan kadınlar, kuvvetle muhtemel çoğunluğu bilinçsiz olarak, birçok kadınlık ve eşlik haklarından feragat etmiş sayılmaktadırlar.

Dini nikâh geleneği elbette sadece Türklere özgü değildir. Ruslarda bu merasime aynı zamanda 'taç giyme' adı verilmektedir. Çoğunluğu Hıristiyanlığı benimsemiş olan Rus halkı da, kendine özgü inançları ve inandıkları dinin gerektirdikleri çerçevesinde nikâh kıymaktadırlar. Bu nikâhın amacı genel olarak, Tanrı'nın yeni evlenen çifti, olası aile kurumunu, gelecekte doğacak çocuklarını korumasını ve onlara rahmet etmesini dilemektir.

Fotoğraf 5: Türklere dini nikâh (www.kisiselblog.org)

Fotoğraf 6: Ruslarda dini nikâh (svadebniy-portal.ru)

Yukarıda Rusların kilise nikâhına dair verilen temsili resimde, Rusların ‘tserkovniye ventsı’ diye adlandırdıkları, aynı zamanda ‘taç giyme’ merasimine de adını veren kilise taçlarını görmek mümkündür. ‘Önceden taçlar yalnızca çarlarda olurdu. Fakat halkın bilincinde bu, her zaman mutluluk demektir. Nikâha başlama, taç giyme- kilisenin hayır dua ettiği herkesin kişisel mutluluğudur. (<http://www.foma.ru/chto-simvoliziruyut-venczyi-na-venchani>).

10

Kültürel değerler açısından son derece zengin olan, iki büyük toplum, Türk ve Rus toplumlarında evlenmeye, aile kurmaya verilen önem büyük olduğundan, düğün gelenekleri de çok çeşitlidir ve düğün törenleri çoğu zaman günlerce sürebilmektedir. Bu aşamalardan sonuncusu ve en önemlisi elbette asıl evlenme merasimi yani nikâhtır. Bazen resmi nikâh düğünden önce, bazen de düğün sırasında gerçekleşmektedir. Bu durum, kişilerin isteklerine veya yaşam koşullarına göre değişkenlik gösterebilmektedir. Her iki halkta da nikâh kıyma ve düğün merasimi sırasında uygulanan çok çeşitli ritüeller ve gelenekler vardır. Örneğin, Türklerde, resmi nikâh kıyılırken çiftler birbirleriyle evlenmeyi gönül rızasıyla kabul ettiklerini onayladıktan ve imzalar atıldıktan sonra çiftlerden biri diğerinin ayağına basar ve kim bunu başarırsa evde onun sözü geçeceğine inanılır. Genelde gelin daha önce davranır ve dolayısıyla evde kadının sözünün hâkim olacağı düşünülmektedir. Elbette bu, çoğunlukla günümüzde uygulanan, önceleri var olup olmadığı kesin olarak bilinemeyen ritüellerden biridir. Hatta bazı kaynaklarda, gerdek odasına, yani gelinle damadın ilk kez birlikte olacağı odaya girerken de sözlerini geçirmek adına, gelin ve damadın birbirlerinin ayaklarına bastıkları bilgisine de rastlanmaktadır. Nikâh memuru nikâha gelirken, daha önceden çiftlerin adına düzenlenmiş aile cüzdanını yanında getirir; nikâh kıyma merasimi sona erdikten sonra sözü edilen cüzdanı damada değil de geline takdim eder. Bu gelenek de yine, temelleri henüz atılmış bu aile kurumunda kadının olası hâkimiyetine işaret etmektedir.

Türk ve Rus Halklarında Eskimeyen Gelenek: Düğün

Nikâh sırasında uygulanan ve ailedeki olası hâkimiyete eğlenceli bir şekilde işaret eden bir gelenek de Ruslardaki düğün somunudur.

Düğün somunu bir gelenek olarak en eskilerdendir ve birçok ritüelin uygulanması onunla ilişkilidir. Bunun dışında düğün somunu özel olarak pişirilmelidir. Üzerinde aşkın sembolü olan kartopu ağacının dalı olmalıdır. Yine düğün somununun özel olarak hazırlanması da gerekmektedir. Hamuru, mutlu bir evlilik ve yığınla çocuk yapabilmiş bir kadın tarafından yoğrulmalıdır. Düğün somunuyla bir gelenek de şöyledir: Damat ve gelin somundan ısırırlar ve en fazla ısırının ailenin başı (reis) olacağı varsayılır (<http://top-artist.ru/svadebnoe-plate-tradicii/>).

Soygel Bilimler Enstitüsü Dergisi

Fotoğraf 7: Düğün somunu (www.panoff.com)

Türklerde aynı mantıkla yerleşmiş, özellikle seçilmiş bir yiyecek yoktur. Ama Türk toplumunda da yine, evlilik töreni sırasında ya da sonrasında gelin ve damada her birine farklı anlamlar yüklenmiş çok çeşitli yiyecekler yedirilmektedir. Bunlara çalışmamızın devamında geniş bir şekilde değinmeye çalışacağız.

Birçok kültürde; elbette çalışmamıza konu olan Türk ve Rus kültürlerinde de, düğün törenlerinin vazgeçilmezlerinden birisi kuşkusuz düğün pastasıdır. Kutlamalar devam ederken, yeni çifte özel hazırlanmış pasta gelir. Onlar pastayı keserler, önce birbirlerine birer lokma yedirirler daha sonra pastanın geri kalanı davetlilere ikram edilir. Bu pasta aslında bereketi sembolize eder. Türklerde, yeni gelin ilk kez damadın evine girerken, Ruslarda da el vurma geleneği sırasında, çiftin üstünde ekme kırma âdeti vardır. Bazı kaynaklarda bu geleneğin Antik Roma'da da olduğuna rastlamaktayız.

Gelinin başında kırılan ekmeğin kırıntılarını da şans getirmesi için konuklar yerlermiş. İngiltere'de orta çağ döneminde bu ekmeğin, gelinle damadın birbirlerini öpebilmesini zorlaştıracak şekilde üst üste yığılmış ve eğer çift buna rağmen birbirlerini öpebilirlerse mutlu bir hayat yaşayacaklarına inanılmış. Daha sonra ise bu, ekmekten ziyade pasta

geleneğine dönüşmüştür (<http://www.dugunce.com/2012/09/17/gelinler-niye-beyaz-giyer-neden-kirmizi-kusak-baglarlar/>).

Ekmeğin kutsallığı her iki toplumda da, yeni kurulan ailenin bereketine işaret ederken, Ruslardaki ‘düğün somunu’ geleneği de aslında bu kültürün bazı değişikliklere uğrasa da, güncelliğini koruduğuna kanıt olacak niteliktedir.

Kesin olarak bilinmemekle birlikte, Türklerde, genellikle nikâhtan hemen önce yapılan eğlenceli bir uygulama da, gelinin, gelin olduğu gün giydiği ayakkabının altına bekâr arkadaşlarının ismini sırasıyla yazmasıdır. Bu isimlerden hangisi önce silinirse, o kişinin önce evleneceği inancı yerleşmiştir. Günümüzde, birçok toplumda ve tabii çalışmamızın konusunu oluşturan, Türk ve Rus toplumlarında da, aynı inanca yönelik yerleşmiş bir gelenek de gelin çiçeği ile ilgilidir. Gelin, en önemli aksesuarlarından olan çiçek demetini, nikâhtan sonra, arkasında toplanan bekâr arkadaşlarına fırlatır ve çiçeği kim yakalamayı başarırsa, o kişinin yakın zamanda evleneceğine inanılır. Aslında bu gelenek, Avrupa’da, kilise nikâhının ardından gelin ve damat oradan ayrılacakları araçlarına binmeden hemen önce uygulanmaktadır. Türkiye’de de çoğunlukla modern düğünlerde görülmektedir. Türklerde bazı düğünler ağırlıklı dini kurallar çerçevesinde mevlit okunarak gerçekleştirildiğinden, söz konusu düğünlerde, bu tür uygulamalar ve müzikli eğlenceler yer almaz.

Fotoğraf 8: (www.moderndugun.com)

Türk ve Rus Halklarında Eskimeyen Gelenek: Düğün

Fotoğraf 9: (www.uludağsozluk.com)

Aile kurma, evlenmeye yönelik çok çeşitli ve eğlenceli geleneklerin en çok uygulandığı günün, düğün günü olduğunu söylemek yerinde olacaktır. Artık nikâh kıyılmıştır, gelin babasının soyundan, eşinin soyuna geçmiştir ve buraya kadarki bütün aşamalar hakkıyla geçilmiştir. Söz konusu evreler esnasında bazen ağlanmış, bazen gülünmüşse de, son aşamaya gelindiğinde, artık iki taraf da amaçlarına ulaşmış olmanın derin huzuruna erişmiş bulunurlar ve bundan sonra artık daha eğlenceli bir süreç başlamaktadır. İşte bu süreçte, hem Türk hem de Rus halklarının kendine özgü âdet ve uygulamaları devreye girmektedir. Her iki halkın da kültürel değerleri üzerine yazılmış çok çeşitli kaynaklardan ve sözlü mülakatlardan faydalanarak derlediğimiz, düğüne ve evlenmeye dair örf âdetlerin bazılarının birbirine çok benzediği gözümüzden kaçmamıştır. Bunların başında düğün yemekleri gelmektedir. Her iki kültürde de düğün sırasında misafirlere çeşitli yemekler ikram edilir. Bu Türkiye’de kimi zaman yöreden yöreye farklılık gösterse de, sonuç itibarıyla düğün yemeği genel geçer bir kuraldır ve kesinlikle en az biri etli olmakla birlikte, birden çok yemek birden ikram edilmektedir. Ruslarda aynı kültür yerleşmiştir; ‘misafirlere sıcak yemekler ve kavurmalar sunulur, sıcak yemeklerin gençlere doğurganlık gücü vereceğine inanılır’ (Kapitsa, 2008, s. 284).

Yine her iki kültürde de yer alan bir gelenek de ‘gelin alma’ geleneğidir. Bu, gelinin, bir tören havasında, çoğunlukla konvoyla, baba evinden alınıp damadın evine, yani yeni evine getirilmesidir. Türklerde gelin baba evinden çıkarılırken, babası ya da varsa erkek kardeşi beline kırmızı kuşak (kurdele) bağlar. Bu kırmızı kuşak bekâreti simgeler ve bu nedenle, genç kızlıktan kadınlığa geçişin ilk anları olan ‘gerdek gecesinde, bağlanan bu kuşağı çözmek için damat geline bir takım hediyeler verir’ (Tuna, 2006, s.155). Kuşak bağlama âdeti Ruslarda yoktur. Yine, Türkiye’nin bazı bölge ve yörelerinde, gelin yeni evine, yani damadın evine girerken, damadın annesi gelinin başının üstünde bir parça ekmeği ikiye böler. Böylelikle yeni gelin eve

bereket getirecektir. Çalışmamızın başlarında, Ruslardaki düğün evrelerinden bahsederken, söz kesme merasiminin ‘el vurma’ âdetiyle sona erdiğine değinmiştik. Söz konusu geleneğin içinde de Türklerdekine benzer bir durumdan söz etmiştik. Ruslarda, söz kesme ile varılan anlaşmanın bozulmayacağına işaret etmek adına, gelin ve damat adayının babaları gençlerin ellerinin üzerinde hamur tatlılarını birbirlerine vurup, ikiye böldüklerini ve daha sonra dünürün, gelin ve damadın etrafında üç kere ekmek, tuz ve ikona çevirdiğini söylemiştik. Kuvvetle muhtemel, iki kültürde de, elbette din ile de ilişkili olarak, hamur, ekmek ve tuzun kutsallığına dikkat çekilmek istenmektedir.

Türklerde, berekete işaret eden ve düğün merasimi sırasında uygulanan birçok âdet vardır. Örneğin, yine genç çift yeni evlerine girerken, onların başlarının üzerine kuruyemiş ve şeker atılır. (G.T). Düğün gününden önce, onlar için hazırlanmış olan eve ve yatağa çörek otu serpilir. Benzer bir gelenek Ruslarda da vardır. Rus düğünlerinde de, düğüne katılan davetlilerin, gelin ve damadın üzerine tahıl serptiği görülmektedir. Kuşkusuz buradaki amaç da aynıdır. Türklerde düğünden sonra, genç çift ilk kez evlerine girerken damat gelini kucağına alır ve aynı gelenek Ruslarda da vardır. ‘Gençler ilk kez kendi evlerinin eşliğinden geçerken, damat, her türlü beladan ve kötü güçlerden korumak adına gelini kucağına (kollarına) almalıdır’ (<http://tili-testo.com/vse-o-svadbe/45-obryadi-svadbi-i-brakosochetaniya.html>). Aslına bakılırsa Türklerde de amaç aynıdır ve sadece bu iki kültürde değil, hemen hemen her kültürde uygulanan bu gelenek bir takım batıl inanışlara işaret etmektedir. ‘Yunan mitolojisinde özellikle yer altında yaşayan kötü ruhların, gelin kendi evinden yeni evine giderken peşine takıldıklarına, içeri girerken eşikte bekleyerek onunla beraber içeri girmeye çalıştıklarına inanılıyordu’ (<http://www.mercekport.net/bunlari-biliyormuydunuz/80497-damat-eve-girerken-nicin-gelini-kucagina-alir.html>). Günümüzde insanlar bu geleneği hangi amaçla uyguluyor tam olarak bilemiyoruz ama görüldüğü üzere asıl amaç, gelini ve yeni kurulan evliliği kötü ruhlardan korumaktır.

İlk Gece/ Gerdek/ Zifaf Gecesi

Gerdek gecesi ya da ilk gece, her iki kültürde de yar alan, gelinle damadın ilk kez bir araya geldikleri tam anlamıyla karı koca oldukları gecedir. Çoğunlukla düğün töreninin gerçekleştiği günün gecesidir.

Türklerde, gerdek gecesinde, damat gelinin yüzünü görebilmek ve onu konuşturabilmek için ‘yüz görümlüğü’ vermelidir ve bu genellikle altın bir takıdır. Gerdek gecesinden önce gelin ve damadın akrabaları, birlikteliğin yaşanacağı odaya önceden bir takım yiyecekler bırakırlar. Bu yiyecekler genellikle et, tatlı ve kuruyemiş olur. Buradaki amaç kuvvetle muhtemel gelin

ve damadın aç kalmamalarını ve dinç olmalarını sağlamaktır. Damadın arkadaşları, damadı, gerdek odasına sırtına vurarak, eğlenceli bir şekilde gönderirler.

Yine daha önce çalışma içerisinde yer verdiğimiz, gelinin bekâretine işaret eden kırmızı kuşak da bu gece çözülebilmektedir. Çünkü gelin artık genç kızlıktan kadınlığa geçmektedir.

Gerdek Ertesi/Duvak

‘Gerdek gecesinin sabahı, gelin ile damat erken kalkarlar ve geceyi geçirdikleri çarşafı odanın görünen bir yerine koyarak anne ve babanın elini öperler’ (Yavuz, 2009, s.119). Çarşaf geleneği her ne kadar günümüzde eskisi gibi yaşatılmıyorsa da, Türkiye’nin bazı bölge ve yörelerinde henüz önemini tam anlamıyla yitirmiş değildir. Elbette bu geleneğin ne denli doğru olup olmadığı da tartışmaya açıktır. Böyle bir gelenek Ruslarda yoktur.

Yine gerdeğin ertesi günü, ‘öğleye doğru veya öğle ezanı okunurken gelin kibleye döndürülerek ortaya oturtulur. Gelinin kâkülü kesilir. Bu, gelinin kadınlığa geçtiğini gösteren bir uygulamadır’ (Santur, <http://turkoloji.cu.edu.tr/HALKBILIM/27.php>) ancak, tıpkı çarşaf geleneği gibi bu da bazı yörelerde çoktan unutulmuştur. Türklerdeki bu gelenek ve çalışmanın başlarında değindiğimiz Ruslardaki saç örgüsü çözme geleneği, her ne kadar düğünün farklı aşamalarında uygulanıyor olsa da, pratiksel ve anlamsal açıdan benzeşmektedir. Çünkü Ruslarda da tek örgülü saç genç kızlığı simgelerken, o örgünün çözülmesi de genç kızlığın bitişi ve kadınlığın başlangıcına işaret etmektedir.

Bazı bölgelerde gerdek ertesine ‘duvak’ denilebilmektedir.

Gerdeğin ertesi sabahı gelin yine gelinliğini giyer, tıpkı düğününde olduğu gibi her şeyiyle hazırlanır ve insanların karşısına çıkar. Ama bu merasime sadece kadınlar katılır; aslında buradaki asıl amaç, gelinin yeni evini, eşyalarını ve çeyizini görmektir. Duvak merasimi genellikle sabah başlar ve en geç öğleyin sona erer (G.T).

Gerdek ertesi geleneğinin farklı yörelerdeki diğer adlarından bazıları da şöyledir: ‘**çarşaf** (Toroslar bölgesi), **duvak** (Mudurnu, Çivil), **suphe** (Hayat, Kerkük), **gelin-ertesi** (Isparta), **gerdek ertesi** (Maraş, Kütahya), **samet** (ya da **samat**, semet: Kastamonu, Sinop), **kâkül- günü** (Cuma yerine cumartesi: Yörükler), **güveybaşı** (Kayseri)’ (Boratav, 1973, s. 230).

Sonuç

Kuşkusuz düğün, insanoğlunun hayatındaki en önemli geçiş dönemlerinden biridir. Bu, genç kızlıktan kadınlığa, kadınlıktan anneliğe; delikanlılıktan yetişkin erkekliğe ve sonra babalığa kadar uzanan, sonrasında elbette devamı da gelen bir geçişler zinciridir. Dolayısıyla da her insan

evleneceği insanın ve düğün töreninin en özel ve güzel şekilde gerçekleşmesini arzu eder. Kimileri, düğün ve evlenme merasimlerini, içinde yaşadıkları toplumun ve inandıkları dinin gerektirdiği şekilde uygularken, kimileri de kişisel tercihlerini ve arzuları ön planda tutarak gerçekleştirirler. Ama yine de her düğün, az ya da çok, bağrından koptuğu toplumun izlerini ve gelenekselliğini içinde barındırır.

Elbette her iki millet de köklü bir tarihe, kültüre ve bu iki olguyla şekillenmiş sarsılmaz değerlere sahiptir. Düğün geleneği bu değerlerden sadece bir tanesidir ve tek bir çalışma içerisinde sığdırmak oldukça güçtür. Bu nedenle, çalışma sınırları içerisinde, Türk ve Rus halklarına özgü düğün geleneği ana hatlarıyla ele alınıp değerlendirilmiştir. Söz konusu değerlendirmenin ışığında, iki halkın evlenme ve düğün geleneğine olan bakış açılarının ve bu geleneği uygulayış biçimlerinin birçok açıdan benzediğini söylemek yanlış olmayacaktır. Bu benzerliklerde, kuvvetle muhtemel, aynı topraklar üzerindeki müşterek yaşanmışlıkların ve bundan doğan etkileşimlerin payı vardır. Bunun yanında, iki düğünün birbirinden ayrıldığı noktalar da vardır. Bu ayrımlar çoğunlukla dini inançlar noktasındadır. Çünkü mensup olunan din, halkların kültürel ve toplumsal değerlerini, âdet, gelenek ve göreneklerini ve dolayısıyla da yaşam tarzlarını fazlasıyla etkilemektedir.

Conclusion

Beyond doubt, marriage is one of the most important transitional periods of the humankind. This is a chain of transitions extending from maidenhood to womanhood, from womanhood to motherhood, from puberty to adulthood and then to fatherhood. Therefore, every human being wishes to have a special and beautiful spouse and wedding ceremony. Some people experience their wedding ceremonies in regard to the requirements of their religions, while some other people give particular importance to their personal preferences and desires. However, every wedding more or less contains in itself the traces and traditions of society it comes from.

Of course, both nations have deep-rooted histories, cultures and unshakable values that are shaped by these two phenomena. The wedding tradition is only one of these values and it is hard to fit it in only one study. This is why, within the limits of study, the wedding traditions peculiar to Russian and Turkish people were evaluated in general. Within the evaluation in question, it is not wrong to say that the two people are similar in terms of points of views on marriage and wedding and their uses in many aspects. In these similarities, most probably, the common experiences of living in the same territories and the interactions emerging out of this play a role. In

addition to this, there are also differences in wedding ceremonies. These differences mostly focus on religious beliefs because religion extremely influences the cultural and social values, rituals, customs and traditions of people and hence their life styles.

Kaynaklar

- Boratav, P., N. (1973). *100 soruda Türk Folkloru*. İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Demir, C., Türk toplumlarında evlenme ile ilgili bazı uygulamaların Kütahya-Simav yöresiyle karşılaştırılması.
http://turkoloji.cu.edu.tr/HALKBILIM/cihangir_demir_turk_topluluklarinda_evlenme.pdf
- Kapitsa, F., S. (2008). *Slavyanskiye traditsionniye verovaniya, pradniki i rituali*. Moskva: Flinta Yayıncılık.
- Kayyev, A., A. (1949). *Russkaya literatura*. Uçebnik dlya učitelskih institutov, çast pervaya, folklor drevnerusskaya literatura XVIII veka. Moskva: Gosudarstvennoye uçebno- pedagogičeskoye izdatelstvo ministerstva prosveşeniya RSFSR.
- Santur, M., E, Evlenme adetleri. <http://turkoloji.cu.edu.tr/HALKBILIM/27.php>.
- Uysal, Y. (2009). Gazipaşa Folkloru/Geçiş Dönemi Adetleri. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Yıl:2, Sayı:3.
- Tuna, S. T. (2006). "Türk Dünyasındaki Düğünlerde Koltuklama ve Kırmızı Kuşak Bağlama Geleneği". *Bilig*, Sayı:38.
- Kravtsov, N., İ., Lazutin, S. G. (1983). *Russkoye Ustnoye Narodnoye Tvorçestvo*, Moskva: Vışşaya Şkola.

Sözlü Mülakat Yapılan Kişiler

Dinar/Afyonkarahisar doğumlu, Güzin Topbaşoğlu (G.T)

Linkler:

- <http://www.tdk.gov.tr> (Erişim Tarihi: 25.05.2014).
- <http://www.niksarhuseyingazi.com/kulturel-yapimiz/evlenme-adetleri.html>.
(Erişim Tarihi: 25.06.2014).
- http://www.sabah.com.tr/fotohaber/yasam/luzumsuz_bilgiler_543106492968/18756. (Erişim Tarihi: 06.07.2014).
- <http://www.afyonkulturturizm.gov.tr/TR,63450/evlenme-gelenekleri.html>.
(Erişim Tarihi: 05.07.2014).
- <http://dugun.com/kina-ve-bekarliga-veda/kina-gecesi-gelenekleri/351>.
(Erişim Tarihi: 01.07.2014).

- <http://www.foma.ru/chto-simvoliziruyut-venczyi-na-venchanii>. (Erişim Tarihi:15.06.2014).
- <http://top-artist.ru/svadebnoe-plate-tradicii/> . (Erişim Tarihi: 15.06.2014).
- <http://www.dugunce.com/2012/09/17/gelinler-niye-beyaz-giyer-neden-kirmizi-kusak-baglarlar/>.(Erişim Tarihi: 15.06.2014).
- <http://tili-testo.com/vse-o-svadbe/45-obryadi-svadbi-i-brakosochetaniya.html>. (Erişim Tarihi:05.07.2014).
- <http://www.mercekport.net/bunlari-biliyormuydunuz/80497-damat-eve-girerken-nicin-gelini-kucagina-alir.html>. (Erişim Tarihi: 05.07.2014).

PROFESYONELLER İÇİN İNGİLİZCE ÖĞRETİMİNDE YENİ TEKNOLOJİLERİN UYGULANMA OLANAKLARI

Implementation of New Technologies in Teaching English for Professionals

Возможности применения новейших технологий в преподавании английского языка для специалистов

Inna PEVNEVA*

Özet

Makale uzmanlar için İngilizce öğretimi kurslarının incelenmesine ve profesyonel amaçlar için olan İngilizce kurslarının sonuçlarının optimizasyonuna (iyileştirilmesine) imkân veren, yeni bilgi teknolojilerinin öğretim kursları sürecinde kullanılmasının ve disiplinlerin tanımında tarih olgusunun kullanımının gerekliliğine adanmıştır.

Anahtar kelimeler: Profesyonel amaçlar için İngilizce, bilgisayar teknolojileri, öğretim.

Abstract

The article is devoted to the aspects of English for specific purpose teaching and is an overview of history, definition of the course and the necessity of using new computer technology in course of teaching. This allows to sufficiently improve the results of teaching English for specific purposes.

Key words: English for specific purposes, computer technology, teaching.

Аннотация

Статья посвящена рассмотрению аспектов преподавания курса английского языка для специалистов и представляет собой обзор истории, определения дисциплины и необходимости использования преподавателями курса новейших информационных технологий, что дает возможность оптимизации результатов обучения по курсу

---

* Doç. Dr., Kemerovo institute (branch) of Plekhanov Russian University of Economics

английского языка для специальных целей.

Ключевые слова: Английский язык для специальных целей, компьютерные технологии, преподавание.

Английский язык для специалистов (английский для специальных целей) имеет многолетнюю историю и стал более популярным с 1960-х. Теперь университеты предлагают магистратуру по курсам английского для специалистов и множество языковых школ предлагают курсы английского для специалистов и делового английского. Все быстрее растет число специализированных учебников по этим направлениям даже для таких отраслей, как авиация и медицина. Кроме того, популярны пособия по английскому языку для электронной почты, для юриспруденции, деловой коммуникации. Если не принимать во внимание обязательное образование, люди всегда учили язык исходя из конкретной потребности и для особых целей. Такой целью могла быть потребность общаться о чем-то «определенном» с кем-то, кто говорит на другом языке.

Так что же мы имеем в виду, когда говорим об английском для специалистов? Каково различие между общим курсом английского языка и этим специальным курсом? Интересно, что, несмотря на очевидность ответа, этот вопрос всегда обсуждался, даже на недавнем заседании «Международной ассоциации учителей английского языка», прошедшем в феврале 2012. Определения английского для специалистов не только изменялись в течение долгого времени, но и различные определения существовали одновременно [Smoak, 2003]. Сначала учителя часто думали, что в специальных курсах английского языка их задача состояла в обучении определенной терминологии. Однако зачастую оказывалось, что профессионалы знают технические термины, связанные с их областью деятельности намного лучше, чем преподаватель, который чаще всего не владеет такой информацией. Учеников необходимо научить тому, в чем они действительно нуждаются: навыкам использования этих слов в предложениях, пониманию подлинных текстов со специфическими для области выражениями, эффективному общению в типичных ситуациях, которые возникают на их рабочих местах. Тем не менее, в большинстве случаев, знания, необходимые ученикам таких курсов, не будут сильно отличаться от общего английского языка, и грань между ними часто стирается [Anthony, 1997]. Во-первых, было подчеркнуто, что в английском для специалистов анализ потребностей имеет первостепенное значение. В то же время, под влиянием специальных

курсов английского языка, даже в общих курсах анализу потребностей в настоящее время уделяется все больше и больше внимания, особенно с переходом к личностно-ориентированному подходу в обучении. Несмотря на этот факт и продолжающиеся обсуждения, чаще всего считается, что между этими понятиями есть различия. Энтони [Anthony, 1997] упоминает, что некоторые считают, что спецкурсы английского – это не что иное, как обучение английскому языку для любой заданной цели. Другие, однако, были более точными, описав его как обучение английскому языку, используемому в научных исследованиях или в профессиональных целях.

Soyutak Eğitim Enstitüsü Dergisi

Так же, как в преподавании и изучении общего английского языка, в специальных курсах долго использовались различные формы технологического обеспечения: магнитофон или сложная цифровая техника. Однако роль технологии в языке, изучаемом в целом, и в формате целевых курсов в частности, изменялась в течение долгого времени и особенно значительно в последние годы. Мало того, что представление об изучении изменялось со временем: от бихевиористического к коммуникативному и к интегральному представлению, но технология также усовершенствовалась и стала более доступной в повседневной жизни, и особенно в профессиональном мире. Все это повлияло на использование технологии в курсах английского языка для специалистов [Arny, Soler, and Rueda, 2006].

Раньше преподаватели должны были договориться с компьютерными аудиториями или языковыми лабораториями, для того, чтобы прийти туда вместе с учениками и воспользоваться специализированным программным обеспечением для тренировки. Сегодня технология внедрилась не только в класс (физически), но и в учебный процесс. Компьютеры стали особенно популярны и используются для выполнения определенных задачи или общения. Поэтому, Гарретт [Garrett, 2009] определяет программное обеспечение для обучения языку теперь как ‘полную интеграцию технологии с изучением языков’ с его тремя элементами: теорией, педагогикой и технологией, играющими одинаково важную роль.

Хотя технологическая сторона всегда играла важную роль в специальных курсах английского языка, Интернет оказал на него особенно сильное влияние. Поскольку курсы английского для специалистов делают акцент на потребностях учеников и подлинности материалов и задач, Интернет технологии стали очень подходящим инструментом для этого. Определенно, наступила ‘вторая волна онлайн

изучения языка'. Арни - Мациа [Arny-Macia, 2012] описывает ее как 'идущую вне языка, сосредоточенную на культуре и социальных взаимодействиях', она позволяет ученикам спецкурсов участвовать в подлинной коммуникации в их профессиональной сфере, получать доступ к актуальной информации, относящейся к их профессии и озвучивать свои идеи, которые могут дать им возможность расширить свои знания. Вот почему обучение с помощью Интернет технологий называют 'сетевым преподаванием языков'.

В целом в профессиональной жизни и в деловом мире в частности, Интернет является центром внимания. Он позволяет в условиях всеобщей глобализации, быстро и эффективно общаться и сотрудничать, формировать информацию, обмениваться и управлять ей. Профессиональный мир сегодня в большинстве случаев не был бы возможен без информационных технологий. Это создает проблему преподавателям, которые должны подготовить своих студентов специальных курсов английского, к 'взаимодействию с глобальными коммуникативными онлайн методами, со всеми их сложностями' [White, 2007].

Поскольку потребности учеников и конкретные задачи являются приоритетом при изучении делового английского языка и других специализированных курсов, многие педагоги включили в курсы технологии, которые их ученики используют в своей профессиональной деятельности. К таким технологиям относятся текстовые редакторы, электронная почта, Интернет, виртуальные конференции, программное обеспечение для моделирования и, в последнее время, мобильные технологии. У каждого типа технологии есть свои определенные преимущества. Стоит отметить выгоды от использования их в курсах английского языка для специалистов.

Некоторые преимущества использования технологий при изучении английского для специалистов такие же, как при изучении общего курса языка. Например, поиск носителей языка для его изучения или общения, чтение, просмотр новостей на изучаемом языке: все это доступно тем, у кого нет возможности сделать это в реальной жизни. На уроках учителя могут погрузить класс в атмосферу нужной страны, смоделировать жизненные ситуации, в которых используется английский язык, показать студентам различные акценты английского языка и дать послушать живую речь. Но, в то время как на уроках общего английского сами учителя могут быть ценным источником английской речи, при изучении специальных курсов английского в

большинстве случаев технологии (в формах видео, интернета) являются едва ли не единственными возможностями для студентов получить доступ к конкретной языковой сфере, необходимой им. Батлер-Паскье [Butler-Pascoe, 2009] утверждает, что из-за 'смешанной сущности спецкурсов английского языка', при которой необходимо изучать и язык и 'специфику сферы', создаются трудности преподавателям, у которых зачастую нет специальных знаний о той или иной сфере. Когда обучаются профессионалы, их потребности в знаниях несколько отличаются от обычного языка; помимо прочего они хотят примеры реальных ситуаций, инструментов и контекста. Существует, по крайней мере, три основных модели обучения английскому языку для специалистов:

1. Английский язык для специалистов, преподаваемый учителями английского, которые используют специфическую для данной области терминологию.
2. Специальные курсы, преподаваемые узкоспециализированными педагогами, с использованием английского в качестве языка обучения.
3. Совмещенная модель, в которой объединены подход преподавателя английского языка и и узкоспециализированного педагога.

Инновационное использование современных технологий может играть важную роль во всех трех. Интересно, что помимо того, что технологии используются в обучении специальному английскому, они могут также использоваться для общения преподавателей друг с другом и со студентами. Батлер-Паскье [Butler-Pascoe, 2009], перечисляет 14 преимуществ использования технологий в спецкурсах английского языка:

1. Они обеспечивают взаимодействие и общение с представителем определенной профессиональной или академической среды.
2. Способствуют пониманию социокультурных аспектов языка, которые существуют в различных сферах и профессиях.
3. Обеспечивают понятный специфичный для области ввод данных, и облегчают деятельность студентов.

4. Предоставляют скрытые стратегии языкового развития и восприятия специфической области (моделирование, аналогия с обычными студенческими событиями, изучение в контексте, метапознавательные действия, и т.д.).

5. Используют основанные на поставленной задаче или запросе стратегии, отражающие действие в конкретных местах и ситуациях.

6. Используют подлинные материалы конкретных дисциплин и профессий.

7. Предоставляют реальных зрителей, в том числе внешних экспертов в определенных областях.

8. Поддерживают познавательные способности и навыки критического мышления, требуемые в дисциплинах.

9. Используют совместное обучение.

10. Разгружают практику по развитию чтения, правописания, аудирования и речевых навыков с помощью учебного плана и дисциплин.

11. Личностно-ориентированы и рассматривают конкретные потребности студентов.

12. Используют множественные методы для поддержания различных стилей обучения.

13. Удовлетворяют эмоциональные потребности студентов: мотивация, самооценка и независимость.

14. Обеспечивают обратную связь и оценивают знание содержания и языковые навыки.

Существует множество онлайн голосовых программных средств, которые позволяют пользователям делать телефонные или видео звонки и проводить групповые конференции, используя компьютер. Скайп - одна из наиболее известных и широко используемых программ. В его базовой форме можно свободно загружать файлы и делать звонки с одного компьютера на другой совершенно бесплатно. Аудио и видео конференции могут быть созданы между несколькими участниками, однако, бесплатные видео конференции возможны только между двумя участниками. Новая версия скайпа также позволяет разделить экран. Таким образом, преподаватель или студенты могут показать документы

Word, слайд-презентации, или веб-сайты со своих экранов другим участникам конференции, чтобы поговорить о них или объяснить что-то. Кроме того, есть бесплатные и платные сервисы и услуги, а также дополнительные приложения, которые могут расширить функциональные возможности скайпа. Так есть, панели инструментов и программное обеспечение, которые позволяют записать видео или разговоры в скайпе. Текстовая беседа может использоваться одновременно с голосовой и видео и записывается автоматически. Скайп может также быть объединен с «Moodle», свободный открытый источник, изучающий систему управления [Godwin-Jones, 2005]. Скайп используется для разных целей: как в формальном, так и в неформальном изучении языка. Исследование сообщества пользователей скайпа показывает, сколько же там языковых групп, бесед или чатов. Многие педагоги предлагают онлайн курсы с помощью скайпа, которые являются часто индивидуальными уроками, которые можно заказать заранее.

Интернет с его изобилием аутентичного материала (тексты, аудио, видео, и т.д.), информацией на многие темы, инструментами и возможностями для коммуникации и площадками с разными идеями и знания, очень важен в спецкурсах английского. Один из способов изменения ИКТ при изучении языков, является возможность учеников легко погружаться в язык и языковую среду, что раньше возможно было только при более или менее длительном пребывании в стране, где жили носители языка. Это могли позволить себе лишь немногие студенты. Но даже так, это было очень трудный процесс для учеников спецкурсов английского, мало внимания уделялось специализированному языку и удовлетворению потребностей студентов. Большая часть программы погружения в среду представляла собой изучение общего английского языка с некоторыми элементами делового английского языка. С широким распространением и использованием ИКТ большинство студентов курсов английского для специалистов может теперь найти необходимые языковые средства, взаимодействовать с профессиональным сообществом, или общаться онлайн с другими учениками в своей области. Интернет и его различные инструменты могут также помочь ученикам стать более независимыми и позволяют им контролировать свое обучение.

С использованием технологии в обучении, задача учеников стоит не в том, чтобы изучать основу языка, а скорее в том, чтобы решить, что нужно узнать. Как ресурс имеет отношение к потребностям

каждого человека, так и опыт обучения сформирован и адаптирован в течение долгого времени в пределах конструктивистского представления об изучении. Использование Интернета как ресурса изучения особенно сильно применяется в языках для специалистов, учитывая, что там роли студентов-профессионалов по дисциплине более очевидны. Многие учителя английского теперь используют Интернет в своих курсах, работают онлайн на дому, используют его, чтобы найти материалы и идеи для своих уроков. Другие также используют его для собственного профессионального развития в формате 'виртуальной учительской': для общения с коллегами по всему миру, поиска идей, участия в вебинарах или конференциях или ведения и чтения блогов. Эта международная преподавательская коммуникация особенно важна для педагогов английского для специалистов, которые играют множество ролей, например, роль учителя, проектировщика материалов, сотрудника, эксперта и исследователя. Эти роли с применением ИТ расширились и получили развитие, позволив сотрудничать с экспертами в разных областях и другими коллегами по всему миру, предоставив педагогам более легкий доступ к изобилию мультимедийных материалов даже для самой специализированной области, что помогает проектировать курсы, которые удовлетворяют потребностям учеников [Aryu-Macia, 2012]. Современная технология дает возможность учителям создавать более сложные и профессиональные (мультимедийные) материалы и организовывать онлайн или смешанные курсы. В очень быстро развивающемся мире, в технологии и бизнесе очень важна актуальная информация. Издание учебного пособия может занять несколько лет. К тому времени информация, термины или выражения, содержащиеся в учебниках, устареют и в результате окажутся малополезными. Интернет может в этом помочь, если учителя или ученики дополняют свой учебник материалами из сети. Аскар-Арани [Askari-Arani, 2004] говорит об исследовании курсов английского для медицины, в которых использовались традиционный учебник и интернет статьи. Результаты показали, что курс с интернет статьями был более успешным. Причиной этому возможно явилось то, что статьи включали актуальные темы и информацию, что сделали их более полезными, интересными и привлекательными для учеников.

Как и любая инновация, применение ТКТ в курсе английского для специалистов может быть связано с определенными сложностями. Среди них можно отметить следующие: необходимость предварительного и последующего текущего обучения, как учителя, так и студентов; разные уровни технического опыта учителей и учеников;

время и ресурсы, необходимые для создания курсов с применением технологии; потребность в новых способах сервисного обеспечения технологических классов, включая ситуации технических неполадок во время уроков; адаптация к изменяющимся ролям учителя и ученика, особенно в онлайн курсах, и т.д. Эти проблемы должны тщательно изучаться, чтобы обеспечить успешное внедрение технологий и гарантировать восприятие учителями и студентами внедрение технологий в качестве ценного дополнения к курсу языка.

Вне зависимости от того, нравится им или нет, преподаватели английского для специалистов сегодня не могут не использовать технологии в своих курсах, потому что технологии играют существенную роль в профессиональной деятельности их студентов. На рабочем месте специалистам нужны цифровая и электронная грамотность, чтобы общаться на международном уровне, используя различные СМИ, и стать самостоятельными учениками, идти в ногу со временем. Учителя, с удовольствием использующие технологии, не будут отставать от последних событий, а будут постоянно экспериментировать с новыми технологиями, внедряя их в учебный процесс в режимах офлайн и онлайн. В спецкурсах английского языка технологии используются не только и не всегда потому, что это способствует более эффективному изучению, но и потому, что это может помочь смоделировать реальные рабочие ситуации и дать студентам возможность приобрести необходимые навыки профессионала 21-го века.

Заклучение-Sonuç

Цель статьи – рассмотреть особенности курса английского для специальных целей, выделить отличительные характеристики данного курса и обозначить те неоспоримые преимущества, которыми имеют возможность пользоваться преподаватели курса с использованием технических средств обучения и ресурсов интернет. Несмотря на многочисленные преимущества, обозначенные в статье, существуют сложности, главные из которых это затраты времени на создание ресурсов, необходимых для создания курсов с применением технологии. Тем не менее, грамотное применение ТКТ необходимо, поскольку технологии играют существенную роль в профессиональной деятельности и карьере студентов, изучающих английский для специальных целей.

Conclusion

The purpose of the article is to consider the characteristics of English for specific purposes, to highlight the distinctive features of the course and to designate those undeniable advantages, which teachers are able to use if they include technology and online resources in the course. Despite the advantages outlined in the article there are challenges the main of which is that it is very time consuming to create the resources needed for computer courses. However, careful application of computer technology is necessary because technology plays a significant role in the professional activity and career of students who learn English for specific purposes.

Литература

- Anthony, L. (1997) English for Specific Purposes: What does it mean? Why is it different? 5/3: 9–10. Available online at: www.antlab.sci.waseda.ac.jp/abstracts/ACarticle.html
- Army, Soler, and Rueda (2006) 'The Role of Information Technology in Languages for Specific Purposes: Some Central Issues', in Army, E, Soler, A and Rueda, C (eds) Information Technology in Languages for Specific Purposes: Issues and Prospects. New York: Springer, p. 3–18.
- Army-Macia, E. (2012) The Role of Technology in Teaching Languages for Specific Purposes Courses. The Modern Language Journal 96/Focus Issue: p. 89–104.
- Askari-Arani, J. (2004) Internet-based Medical Articles in EMP. AC World Journal 3/2. Available online at: http://ACworld.7p.com/Articles_8/Medical_A%20.htm
- Butler-Pascoe, M. (2009) English for Specific Purposes (AC), Innovation, and Technology. English Education and AC p. 1–15.
- Garrett, N. (2009) Computer-Assisted Language Learning Trends and Issues Revisited: Integrating Innovation. The Modern Language Journal 93/Supplement s1: p.719–740.
- Godwin-Jones, R. (2005) Emerging Technologies Skype and Podcasting: Disruptive Technologies for Language Learning. Language Learning & Technology 9/3: 9–12.
- Smoak, R. (2003) What is English for Specific Purposes? English Teaching Forum 41/2: p. 22–27.
- White, C. (2007) Focus on the language learner in an era of globalization: Tensions, positions and practices in technology-mediated language teaching. Language Teaching 40/4: p. 321–326.

SULTAN ALPARSLAN DÖNEMİ SELÇUKLU- MİRDÂSİ İLİŞKİLERİ

Seljuks-Mirdasid Relationships: Reign of Sultan Alparslan

Esin KÜÇÜKBEKİR*

Özet

Halep, Anadolu'dan Mezopotamya'ya ve Akdeniz'den İran'a giden anayolların kavşak noktası durumundaydı. Bu da bölgeyi tarih boyunca birçok devletin ve emirliklerin odak noktası hâline getirmiştir. Bu emirliklerden biri de Mirdâsilerdir. Yaklaşık yarım asırdan fazla bir zaman bölgeyi elinde tutan hanedan, Sultan Alparslan döneminde Büyük Selçuklu Devleti'nin vasali olmuştur. Daha sonra ise Ukayli emiri Müslim b. Kureyş tarafından 1080'de ortadan kaldırılmıştır. Bu araştırmadaki amaç, iki hanedan arasındaki ilişkilerin siyasi ve dinî boyutunu ele almaktır.

Anahtar Kelimeler: Halep, Mirdâsiler, Büyük Selçuklu Devleti, Alparslan.

Abstract

Aleppo has been the junction point of the main roads from Mediterranean to Iran and from Anatolia to Mesopotamia. This has turned the region into a focal point of various states and emirates throughout history. The Mirdasids have been one of these emirates. The dynasty which controlled the region for more than a half century has been a vassal of the Great Seljuk State during the reign of Sultan Alparslan. Later, the dynasty has been overthrown in 1080 by the Uqaylid Amir Muslim ibn Quraysh. The purpose of this study is to explain between two dynasties political and religion relationships.

Key Words: Aleppo, Mirdasid, Great Seljuk State, Alparslan

1. Giriş

Dandanakan Savaşı, Ortaçağ Türk Tarihi'nin mühim savaşlarından biridir. Bu savaşın neticesinde Büyük Selçuklu Devleti'nin temelleri atılmıştır. Bu zafer, sonuçları itibariyle sadece Selçuklu tarihini değil, bütün

---

* esin.kbekir@gmail.com

Yakındoğu tarihini etkilemiş ve bu durum yeni bir dönemin başlangıcı olmuştur. Pek çok Türkmen boyu kalabalık kitleler halinde Horasan'a girmiştir. Bu durum doğal olarak yeni kurulan devletin yayılma alanı üzerinde belirleyici rol oynamıştır.¹

Bu zaferden sonra toplanılan bir kurultayda Tuğrul Bey hükümdar ilan edilmiştir. Başta Çağrı Bey Davud ve Yabgu olmak üzere, Selçuklu ailesi mensupları muhtelif yerlere tayin edilmiştir.² Daha sonra Selçuklu hanedan üyeleri taksim edilen yerlere gönderilmiştir. Sultan Tuğrul Bey'in tahta geçiş tarihi 1040'dan ölümü 1063'e kadar olan süreç içerisinde birçok bölge Selçuklu Devleti bünyesine katılmıştır.

Tuğrul Bey, son günlerinde yeğeni, Çağrı Bey'in oğlu, Süleyman'ı kendisine veliht yapmıştı. Bu tercihte, Çağrı Bey'in ölümü üzerine, Süleyman'ın annesi ile evlenmesi etkili olmuştu.³ Alparslan, amcası Sultan Tuğrul Bey'in Eylül 1063'te ölmesinden sonra kendi vasiyeti üzerine tahta çıkarılan Süleyman'ın sultanlığını kabul etmemiş ve derhal mücadeleye girişmişti.⁴

Kirmân Meliki Kavurd, Musa Yabgu ve Kutalmış da taht üzerinde hak iddia ediyorlardı. Alparslan isyan eden hanedan üyelerini bertaraf ettikten sonra 27 Nisan 1064'de saltanatını ilan etti.⁵ Abbâsî Halifesi Kaim Biemrillah da onun saltanatını tasdik etti. Ayrıca Sultan Alparslan saltanatını ilan etmeden bir müddet önce amcasının veziri Amidü'l-mülk Ebû Nasr Kündüri'yi tutuklatıp⁶ vezirlik makamına Nizamü'l-mülk'ü getirtti.

¹ Osman Gazi Özgüdenli, *Selçuklular, Büyük Selçuklu Devleti Tarihi (1040-1157)*, C. I, İslam Araştırmaları Merkezi Yayınları (İSAM), İstanbul 2013, s.91.

² Mehmet Altay Köymen, *Tuğrul Bey ve Zamanı*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1976, s.11-12.

³ Osman Turan, *Selçuklular Tarihi ve Türk İslam Medeniyeti*, Turan Neşriyat, İstanbul 1969, s.103.

⁴ İbrahim Kafesoğlu, "Alparslan", *İslam Ansiklopesi (İA)*, C.II, Türk Diyanet Vakfı Yayınları (TDV), İstanbul, 1989, s.526.

⁵ Muhammed b. Ali b. Süleyman er-Râvendî, *Râhatü's-Sudûr ve Âyetü's-Sürûr* (Çev. Ahmed Ateş), C.I, Türk Tarih Kurumu Basımevi (TTK), Ankara 1999, s.114.

⁶ Vezir Kündüri'nin tutuklanmasında Nizamü'l-mülk'ün telkinleri etkili olmuştur. Onun öldürülmesi hakkında malumat için bkz.; Sadruddin el-Hüseyinî, *Ahbârü'd-Devleti's-Selçukiyye*, (Çev. Necati Lügal), TTK, Ankara 1999, s.16-18; Reşîdüddin Fazlullah, *Camîü't-Tevârih*, (Çev. Erkan Göksu- Hüseyin Güneş), Selenge Yayınları, İstanbul 2011, s.109; Râvendî, *Râhatü's-Sudûr ve Âyetü's-Sürûr*, s.115-116; Ali Sevim, "Sibt İbnü'l Cevzi, Mir'âtü'z-zamân fî Tarihi'l-Âyân Adlı Eserindeki Selçuklularla İlgili Bilgiler, II-Sultan Alparslan Dönemi" *Belgeler*, C.XIX, S.23, TTK, Ankara 1998, s.19-20; Ahmed b. Mahmud, *Selçuknâme*, (Haz. Erdoğan Merçil), İstanbul 1977, s.53; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil fi't-Tarih*, (Çev. Abdülkerim Özyayın), C.X, İstanbul 1987, s. 44.

Sultan Alparslan saltanatının başlangıcında, Tuğrul Bey zamanında teşekkül etmiş vasal devletlerden bazılarının vasallık statülerini yenilemiş, bazılarının ise yerlerini değiştirmiş ve yeni vasal devletlerin Selçuklu hâkimiyetini tanımalarını sağlamıştır.⁷

Bu dönemde, vasal statüsünde karşımıza Halep'te hüküm süren Mirdâsiler çıkmaktadır.

2. Selçuklu Hâkimiyetinden Önce Mirdâsiler ve Halep'teki Faaliyetleri

Mirdâsiler, 1024-1080 yılları arasında Halep'te hüküm sürmüşlerdir ve Şii mezhebine mensuplardır.⁸ Sâlih b. Mirdâs tarafından kurulan hanedan Benî Kilâb kökenli bir Arap hanedanlığıdır.⁹

Mirdâsilerin hâkimiyetinden önce Halep iki büyük gücün etkisi altındaydı. Bunlar Fâtımî Halifeliği ve Bizans İmparatorluğu idi.

Fâtımî halifesi, Suriye'nin güneyini emniyetsiz olmasına rağmen işgal etmeyi başarmış ancak kuzey kısmı üzerinde bir baskı kuramamıştı. Bunun sebepleri, her iki bölgenin Kahire'ye olan uzaklığı, XI. yüzyıl boyunca Fâtımî halifeliğinin zayıflığı ve Bizans'ın uyguladığı politikalarıdır. Ayrıca Haleplilerin ve Suriyelilerin Fâtımîlere duydukları nefret Fâtımîlerin bu bölgeye hâkim olmasını engellemiştir.¹⁰

Mirdâsiler, XI. yüzyılın başında Kuzey Suriye çölünü kontrol etmekteydi. Bu dönemde Hille'de yaşayan Sâlih b. Mirdâs Rahbe'ye hâkim oldu ve burada Fâtımî halifesi Hâkim Biemrillah adına hutbe okuttu (1009).¹¹ Bu sırada Halep, Hamdânîlerin azatlılarından Lü'lü'nün oğlu Ebu Nasr Mansur'un idaresi altındaydı. Bir müddet sonra Mansur ile Fâtımîler arasındaki ilişkiler bozuldu. Mansur, Hamdânîlerden Seyfûddeve'nin torunu Ebu'l-Heyca tarafından bozguna uğratıldı. Daha sonra Kilâboğullarını tarafına çekmeyi başaran Mansur, Mısırlıların da desteğini alarak Ebu'l-Heyca'yı

⁷ Mehmet Altay Köymen, *Selçuklu Devri Türk Tarihi*, TTK, Ankara 2004, s.151.

⁸ Clifford Edmund Bosworth, *İslam Devletleri Tarihi*, (Çev. Erdoğan. Merçil ve Mehmet İpşirli), İstanbul 1980, s.73; Claude Cahen, *Doğuşundan Osmanlı Devletinin Kuruluşuna Kadar İslamiyet*, (Çev. Esat Mermi Erendor), Ankara 1990, s.210; Erdoğan Merçil, "Mirdâsiler", *İA*, C.XXX, TDV Yayınları., İstanbul 2005, s.149.

⁹ Thierry Bianquis, "Mirdâs", *Encyclopedia of Islam (EI)*, New Edition, Volume VII, Leiden 1993, s.115; Urfalı Mateos Vekayinamesi ve Papaz Grigor'un Zeyli, (Türkçe'ye Çev. Hrant Andreasyan, Notlar: Edouard Dulaurer, Halil Yinanç), TTK, Ankara 2000, s.53.

¹⁰ Suhayl Zakkar, *Emirate of Aleppo*, Beyrut 1970, s.37-39.

¹¹ Merçil, "Mirdâsiler", s.149.

mağlup etti. Fakat Kilâboğulları'nın ele geçirdikleri her yeri yağmalayıp istila ettiğini gören Mansur, bir ziyafet vesilesiyle Halep'e gelen Salih'i ve Kilâboğulları'nın ileri gelenlerini hapsedti. İki yıldan fazla hapis kalan Salih kaçarak kurtuldu.¹²

Daha sonra Salih iki bin kişilik bir ordu toplayarak Halep'e yürüdü ve şehri kuşattı. Salih'e hücum eden Mansur yenilerek esir düştü. Ancak bir müddet sonra bazı şartlar gereği serbest bırakıldı.¹³ Salih'in sunduğu şartları Halep'e dönünce yerine getirmeyen Mansur'un bu hareketi üzerine Kilâboğulları Halep'i tekrar muhasara ettiler. Bu arada Mansur'un Feth adlı gulamı, Salih'le işbirliği yaparak Halep Kalesi'ni ele geçirdi. Halep'ten ayrılan Salih, hâkimiyet sahasını genişletmek amacıyla Benî Tay Emiri ve Benî Kelb Emiri ile işbirliği yaptı. Fâtımî idaresinden memnun olmayan halk Halep şehrini Salih b. Mirdâs'a bıraktı.¹⁴ Bu suretle Salih Halep şehrini Mirdâsiler hanedanının merkezi yaptı.¹⁵ Bölgedeki hâkimiyeti ele almak isteyen Fâtımî halifesi büyük bir orduyu onların üzerine sevk etti. Fâtımî ordusu, 1028 yılında Mirdâsî kuvvetlerini yenilgiye uğrattı.¹⁶ Sâlih b. Mirdâs ve küçük oğlu bu savaşta öldürüldü.¹⁷ Bu zaferle birlikte Fâtımî halifesi Zâhir el-Fâtımî Filistin ve Kuzey Suriye üzerindeki hâkimiyetini de pekiştirmiş oldu. Ancak Halep ise, savaştan kaçan Salih'in oğulları Nasr ve Simâl tarafından korundu.¹⁸

Bu dönemde Nasr da babası gibi Fâtımî halifesini kendisine metbu olarak kabul etmiştir. Bizanslılara karşı elde ettiği başarıyı halifeye duyurmak için elçi gönderdiği zaman Bizanslılardan almış olduğu ganimetlerin en değerlilerini halifeye göndermiş, halife de buna mukabil Nasr'a hilat ile birlikte çeşitli unvanlar vermiştir. Nasr, Halep'teki hâkimiyet yıllarında şehir reisliğine Hamdânî ailesinden Salim b. Müstafad'ı tayin etmiştir.¹⁹

¹² Abdülkerim Özaydın, "Salih b. Mirdâs", *İA*, TDV Yayınları., C.XXXVI, İstanbul 2009, s.41.

¹³ Mansur, 50.000 dinar, 120 dirhem, 500 elbise 1014 yılına ait gelirin yarısı Salih'e vermek şartıyla serbest bırakılmıştır. (Zakkar, *Emirate of Aleppo*, s.53; Özaydın, "Salih b. Mirdâs", s.41).

¹⁴ Özaydın, "Salih b. Mirdâs", s.41.

¹⁵ Talib Yazıcı, "Halep", *İA*, TDV Yayınları., C.XV, İstanbul 1997, s.241.

¹⁶ Başka bir rivayete göre bu hadise 420/1029'da vuku bulmuştur. İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fi't-Tarih*, C.IX, s.285.

¹⁷ İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fi't-Tarih*, C.IX, s.285.

¹⁸ Zakkar, *Emirate of Aleppo*, s.100.

¹⁹ Emin Kırkıl, Selçuklular Döneminde Halep, Basılmamış Doktora Tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ 1999, s.15.

Nasr b. Salih'in hayatına 1038 yılında Fâtımî kumandanı Anuştegin Dizbörü tarafından son verilmiştir. Nasr'ın öldürülmesi²⁰ üzerine kardeşi Simâl, Şebib b. Vessab ile birlikte kaçarak Halep'e gelmiş ve şehir idaresini ele almıştır.²¹ Şehir ileri gelenlerinden yardım ve itaat sözü almıştır. Dizbörü de Toğan el-Muzafferi idaresindeki kuvvetlerini onların arkasından Halep'e sevk etmiştir. Şehri kaybetme endişesine kapılan Simâl, amcazadesi Mukallid b. Kamil'i kale kumandanlığına tayin ederken, şehir yönetimine de Halife b. Cabir el-Ka'bi'yi tayin etmiştir. Halep hazinesinden önemli ölçüde mal ve parayı yanına alan Simâl, bazı akrabaları ile birlikte Halep'ten uzaklaşmıştır. Toğan idaresindeki Dizbörü kuvvetleri Halep'e yaklaştığında Halife b. Cabir şehri ona teslim etmiştir. Kısa bir süre sonra da Dizbörü Halep'e ulaşmıştır. Haziran 1038 Simâl, Dizbörü'ye karşı mücadeleye devam etmiştir. Bu amaçla Kilâboğullarını etrafında toplamayı başarmıştır. Dizbörü, Ocak 1042 Halep'te ölmüştür.²²

Şehrin yönetimi yaklaşık bir ay Bencü Tegin'in idaresinde kalmıştır. Fâtımî halifesi el-Mustansır'dan gelen bir tevki şehrin Simâl'e teslim edildiğini bildiriyordu. Bu sırada Haleplilerle Dizbörü'nün adamları arasında çatışmalar çıkmış ve Dizbörü'nün adamları kaleye çekilmek zorunda kalmışlardır. Halepliler bu arada Kinnesrin'de bulunan Simâl'e haber göndererek onu şehre davet etmişlerdir.²³

Halep'te çeşitli mücadeleler içinde olan Simâl, Fatimi halifesine Akka'ya kendine vermesi şartı ile Halep'i teslim edeceğini bildirmiştir. Talep halife tarafından kabul edilmiştir ve Simâl Halep'i teslim edip Akka'ya çekilmiştir. Fakat Mirdâsiler Halep şehrinin Fâtımîlere teslim edilmesine rıza göstermemişler ve harekete geçmişlerdir.

Mahmud, Temmuz 1060'da Halep şehrini kuşatmış ve Araplardan kalabalık bir grupta iş birliği yapıp Halep'i muhasaraya devam etmiş, fakat şehri fethedemeden oradan ayrılmıştır. Daha sonra geri dönüp şehri tekrar kuşatmış ve sonunda şehri silâh zoruyla ele geçirmiştir (Temmuz 1060). Fakat kale ona teslim olmamıştır. Kalede bulunanlar, Mısır ve Dımaşk hâkimi el-

²⁰ Fâtımîlerle yapılan antlaşmada Humus Mirdâsilere bırakılınca bu durum Fâtımî veziri Anuştegin tarafından reddedildi. İki taraf arasında çıkan çatışmada Nasr öldürüldü. (Merçil, "Mirdâsiler", s.150).

²¹ Bu kısım İbnü'l Esir'de şöyle geçmektedir: "Mısır ordusu bu sene Halep'e vardı. Şehir hâkimi Simâl b. Salih b. Mirdâs da oradaydı. Mısır askerlerinin kalabalık olduğunu görünce korkup oradan ayrıldı, böylece Mısırlılar da Halep'i ele geçirdiler. (İbnü'l-Esir, *el-Kâmil fi't-Tarih*, C.IX, s.425).

²² Kırkıl, Selçuklular Döneminde Halep, s.15.

²³ Azimi, *Azimi Tarihi, Selçuklularla İlgili Bölümler*, (Çev. Ali Sevim), TTK, Ankara 2006, s.5; Kırkıl, Selçuklular Döneminde Halep, s.17.

Mustansır Billâh'a haber gönderip ondan yardım istemiş, o da Dımaşk emiri Nâsiruddevle Ebû Muhammed el-Hüseyn b. el-Hasan b. Hamdân'a yanındaki askerlerle Halep'e gitmesini ve şehri Mahmud'a karşı korumasını emretmiştir. Bunun üzerine Nâsiruddevle de Halep'e hareket etmiştir. Mahmud onun yaklaştığını duyunca Halep'den çıkmıştır. Nâsiruddevle'nin askerleri şehre girmiş ve orayı yağmalamışlardır. Daha sonra Mahmud ile Nâsiruddevle Halep dışında savaşa tutuşmuşlardır. Aralarında çok çetin bir savaş cereyan etmiş, sonunda Nâsiruddevle mağlûp olmuş ve perişan bir halde Mısır'a dönmüştür. Böylece Mahmud Halep'e hâkim olmuştur. Bu savaş *Vak'atü'l-Funeydik* adıyla bilinir ve çok meşhurdur.²⁴ Mahmud'un Halep'e hâkim olmasında ücretli Türk askerleri önemli rol oynamıştır. Bu sırada Kahire'de bulunan Simâl Halep'e dönmeye karar verdi, fakat yeğeni Mahmud şehri ona bırakmayı kabul etmedi. İki taraf arasındaki mücadele Beni Kilâb kabile reislerinin araya girmesi üzerine anlaşmayla sonuçlandı. Simâl Mayıs 1061'de bir defa daha Halep'e hâkim oldu. Bizans'a karşı başarı ile mücadele eden Simâl Kasım 1062 Halep'te öldü ve yerine kardeşi Ebu Züabe Atıyye geçti.²⁵

Ancak durumu kabullenemeyen Mahmud, Kilâb ileri gelenlerinin desteğini alarak Temmuz 1063'te mücadeleye girişti. Amca-yeğen arasında cereyan eden savaşta ateşkes sağlandı. Böylece Atıyye beyliğinin doğu kısmına-Rahbe'den A'zâz ve Kinnesrin'e kadar – Mahmud ise batı kısmına hâkim oldu. Ancak bu paylaşımı kabul etmeyen Atıyye, Diyarbekir'e yerleşen bin Türkmen okçunun desteğine başvurarak tehlikeli bir karar aldı. Ayrıca şefleri İbn Han olan bu topluluk Suriye'ye giren ilk Türklerdi.²⁶

Bundan da anlaşılacağı üzere Sultan Alparslan'ın Halep'e gelmeden önce bölgede bir Türkmen varlığı söz konusudur. Ayrıca Mirdâsi hanedanı arasındaki hâkimiyet mücadelesinde Türkmenlerin etkin bir rol oynadığı görülmektedir. Bütün bunların yanında Türkmenlere karşı bir tedirginlik de mevcuttur. Öyle ki, Türkmenlerin varlığının sonunda sıkıntı vereceğini düşünen Atıyye, onların kamplarını Halep Ahdası²⁷ aracılığıyla yağma etmişti. Türkmenlerin bazıları öldürülmüş, bazılarıysa dağıtılmıştı. Ama tüm bu eziyetlerin dışında kalan İbn Han, Mahmud'un hizmetine girerek kendi

²⁴ İbnü'l-Esir, *el-Kâmil fi't-Tarih*, C.X, s.30.

²⁵ Merçil, "Mirdâsiler", s.150.

²⁶ Ali Sevim, "İbnü'l-Adîm'in *Zübdetü'l-Halep Min Tarihi Halep* Adlı Eserindeki Selçuklularla İlgili Bilgiler", *Belgeler*, XXI/25, TTK, Ankara 2000, s.3.

²⁷ Ortaçağlarda özellikle Suriye'de şehir gençlerinden oluşturulan bir kuruluş olup, savaş sırasında kentin savunmasına yardımcı olan milis güçlerdi. (Ayrıntılı bilgi için Bkz. Cl.Cahen, *al-Ahdâs, EI*, second edition).

yerini belirlemiştir.²⁸ Mercidabık civarındaki savaşta Atıyye yenilmiştir (20 Nisan 1065) ve Mahmud üç ayı aşan bir kuşatmanın ardından Halep'i ele geçirmeyi başarmıştır. Fâtımiler isteklerine boyun eğmeyen Mahmud'a karşı Atıyye'yi harekete geçirmişlerdir. İki taraf arasında yeni bir mücadele başlamak üzereyken Trablusşam hâkimi Kadı Eminüddeve İbn Ammar'ın araya girmesiyle anlaşma sağlanmıştır.²⁹

Bunun sonucunda Mahmud ve Atıyye, Mısır halifesine itaat için ant içtiler; ayrıca aralarında da ant içerek yaptıkları anlaşmaya göre Rahbe, Bâlis, Rakka ve Fırat toprakları Atıyye'nin, Halep ise Mahmud'un oldu. Bu anlaşmadan sonra Atıyye, Mısır Fâtimi halifesi el-Mustansır'ın hizmetinde olarak Dımaşk'a gidip ikamet etmeye başladı.³⁰

3. Mirdâsilerin Selçuklulara Tâbi Olması ve Alparslan'ın Halep Üzerine Yürümesi

Ekim 1069'da, Halep hâkimi Mahmud'un elçisi, Halep'de halife el-Kaim ve Sultan Alparslan adına Sünni hutbesi okutacağını bildiren mektuplarla Bağdat'a geldi. Elçiyi hâdim ve hâcibler karşıladı ve getirdiği mektuplar Hilafet Sarayı'nda okundu. Kilâboğullarından da Dımaşk ve yörelerinde halife ve sultan adına Sünni hutbesi okutacakları hususunda Bağdat'a mektuplar geldi. Esasen vezir İbn Cüheyr, daha önce emir Mahmud ile Dımaşk ve Arap ileri gelenlerine, Halife ve sultan adına Sünni hutbesi okutmalarını, bu nedenle kendilerine iyi muamele yapılacağını bildirmiş, onlar da vezire olumlu cevap vermişlerdi.³¹

Mahmud, Sünni hutbesi okutmaya karar verince emirliğinin ileri gelenlerini toplayıp onlara şu konuşmayı yapmıştır: “*Bildiğiniz üzere, bizim tabi olduğumuz devlet (Fatimî) artık çökmüş durumdadır. Bu Selçuklu Devleti ise yenidir, ordusu da azametli ve büyüktür, biz ise zayıf ve güçsüzüz. Eğer onlara hutbe konusunda olumlu cevap vermezsek korkarız ki onlarla başa çıkamayız, dolayısıyla da bizim Halep hâkimiyetimiz zarara uğrar; böylece biz, zayıf ve güçsüz bir emirlik olmamız, inancımız ve mezhebimiz dolayısıyla*

²⁸ Ali Sevim, “İbnü'l Kalânisi'nin *Zeylû Tarih-i Dımaşk* Adlı Eserinde Selçuklularla İlgili Bölümler”, *Belgeler*, XXIX/33, TTK, Ankara 2008, s.6; Bianquis, “Mirdâs”, s.120.

²⁹ Sibt İbnü'l-Cevzi, *Mir'âtü'z-Zamân fi Târihi'l-Âyân*, (Çev. Ali Sevim), TTK, Ankara 2011, s. 151; Merçil, “Mirdâsiler”, s.150.

³⁰ Sibt İbnü'l-Cevzi, *Mir'âtü'z-Zamân fi Târihi'l-Âyân*, s. 151; Sevim, “İbnü'l-Adîm'in *Zübdetü'l-Halep Min Tarihi Halep* Adlı Eserindeki Selçuklularla İlgili Bilgiler”, s.4.

³¹ Sibt İbnü'l-Cevzi, *Mir'âtü'z-Zamân fi Târihi'l-Âyân*, s.164.

Selçuklulardan başka bir devlete bağlandığımız takdirde sizin kan ve mallarınıza zarar gelir. Benim bu husustaki fikrim, söz ve paranın yarar sağlayamayacağı bir vaktin gelip çatmasından önce hutbeyi onlar adına okutalım".³² Böylelikle önceden Halife el-Mustansır adına okutulan hutbe kaldırılarak onun yerine el-Kaim adına hutbe okutulmaya başlandı.³³ Sonuç olarak Mirdasi hanedanı hem Sünni halifeyi tanımış hem de Selçuklu sultanı adına hutbe okutmuştur.

Sultan Alparslan, Ağustos 1071'de Hemedan'dan hareketle Erciş ve Malazgirt'e gelerek iki şehri aldı. Daha sonra Meyyafarikin'e vardı. Şehrin emiri Nasr b. Mervan onu karşıladı.³⁴

Sultan, 16 Ocak günü iki sebepten dolayı Fırat'a doğru yol aldı. Bunlardan birincisi, Afşin'den beklenen haberin gecikmesi, diğeri ise Irak-ı Arab ve Irak-ı Acem bulunan askerlerin azıklarının gecikmesinden dolayı savaştan geri çekilmeleri idi. Sultan, Urfa'dan ayrıldıktan sonra şehir halkı, ölüleri çıkararak Bizans İmparatoruna göndermek üzere başlarını kestiler ve cesetlerini de yaktılar.³⁵

Daha sonra Sultan Alparslan 19 Ocak günü Fırat kıyısında konakladı. Halep emiri Mahmud b. Nasr onun huzuruna gelmedi.³⁶ Bu durum üzerine hiddetlenen Sultan Halep'e doğru yola çıktı, şehre ulaşip orayı yağma etti. Bu olay üzerine Araplar çöllere kaçtılar.³⁷ Öte yandan Sultan, Mahmud'a katına gelmesi için elçi gönderdi ise de Mahmud, yalnız halktan topladığı parayı göndermekle yetindi. Bunun üzerine sultan, ona şöyle haber gönderdi: "*Adımı hutbede okutmana ve açıkça bana mektuplar göndermene ve katıma gelen*

³² Sıbt İbnü'l-Cevzi, *Mir'âtü'z-Zamân fi Târihi'l-Âyân*, s.164; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil fi't-Tarih*, C.X, s.70; Sevim, "İbnü'l-Adîm'in *Zübdetü'l-Halep Min Tarihi Halep* Adlı Eserindeki Selçuklularla İlgili Bilgiler", s.7.

³³ Azimi, *Azimi Tarihi*, s.22; Sıbt İbnü'l-Cevzi, *Mir'âtü'z-Zamân fi Târihi'l-Âyân*, s.164; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil fi't-Tarih*, C.X, s.70; Bundari, *Zubdat al-Nusra va Nuhbat al'Usra*, (Çev. Kıvameddin Burslan), TTK, Ankara 1999, s.36; Turan, *Selçuklular Tarihi ve Türk İslam Medeniyeti*, s.122.

³⁴ Sıbt İbnü'l-Cevzi, *Mir'âtü'z-Zamân fi Târihi'l-Âyân*, s.166; Bundari, *Zubdat al-Nusra va Nuhbat al'Usra*, s.36; Ahmet b. Mahmud, *Selçuknâme*, s.81; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil fi't-Tarih*, C.X, s.70-71.

³⁵ Sıbt İbnü'l-Cevzi, *Mir'âtü'z-Zamân fi Târihi'l-Âyân*, s.166.

³⁶ Sıbt İbnü'l-Cevzi, *Mir'âtü'z-Zamân fi Târihi'l-Âyân*, s.166; Ahmed b. Mahmud, *Selçuknâme*, s.84; Sevim, "İbnü'l-Adîm'in *Zübdetü'l-Halep Min Tarihi Halep* Adlı Eserindeki Selçuklularla İlgili Bilgiler", s.7; Bundari, *Zubdat al-Nusra va Nuhbat al'Usra*, s.37.

³⁷ Ahmed b. Mahmud, *Selçuknâme*, s.84; Sıbt İbnü'l-Cevzi, *Mir'âtü'z-Zamân fi Târihi'l-Âyân*, s.166-167; Sevim, "İbnü'l Kalânisi'nin *Zeylü Tarih-i Dimaşk* Adlı Eserinde Selçuklularla İlgili Bölümler", s.8.

çevre hükümdarlara lütuf ve ihsanda bulunduğumu bilmene rağmen huzuruma gelmekten çekinmeni anlayamıyorum". Bunun üzerine Mahmud, az bir hediye ile anası ve oğlunu sultana gönderdi, bu da sultanın kızgınlığını artırdı. Bu sıralarda halife, adına hutbe okutması ile ilgili olarak kendisinden istediği hilatları Nakîbü'n-nükabâ³⁸ (Ebu'l-fevâris Tırâd) ile Mahmud'a göndermişti. Bundan dolayı halife, Mahmud'a ferace, sarık, donatılmış bir binek atı ve bir bayrak, anasına iki at, elbiseler ve amcası oğullarına da at ve elbiseler göndermişti. Mahmud, Nakîbü'n-nükabâ'yı karşıladı ve o da onu halife adına selamladı.³⁹

Funeydik'te karargâh kurmuş olan Alparslan huzuruna gelmeyi reddeden Mahmud'a karşı Halep önüne geldi. Halepliler, onunla çarpışmaya giriştilerse de perişan oldular. Bunun üzerine Mahmud, elçi gönderip barış isteğinde bulundu ve aynı gece beraberinde annesi olduğu halde sultanın huzuruna çıktı.⁴⁰ Annesi, oğlunun elinden tutup, sultanın önüne doğru itti ve "Bu oğlumdur, size teslim ediyorum, ona istediğinizi yapınız" dedi. Sultan, Mahmud'u sevgi ve ikramla karşıladı ve ona "Kalene dön ve bizim, hak edeceğin ikramımıza mazhar olman için yarın gel" dedi. Bunun üzerine Mahmud kaleye döndü ve ertesi gün, sultanın ordugâhına geldi. Vezir Nizamü'l-mülk, hacibler ve sultanın yakınları onu karşıladılar. Karşılayanlar arasında sultandan başka herkes vardı. Mahmud, sultanın huzuruna çıktı. Sultan, ona değerli hilatler giydirdi, altın ve gümüş eyerli adar, kösler ve bayraklar verdi. Bunun üzerine Mahmud, sultana "Vallahi, senden korkutulduğum için, huzuruna gelemedim" dedi. Sultan, bunu kimin yaptığını anladı; bundan dolayı canı sıkıldı.⁴¹ Mahmud'un huzura gelmeme nedeni ise İbn Han olduğu zikredilmektedir.⁴²

Netice olarak Mahmud'la Sultan Alparslan'ın durumu olumlu olarak gelişti. Halep şehri tekrar Mahmud'un kontrolü altına verildi. Sultan, Selçuklu

³⁸Sözlükte "hayırlı, seçkin kişi; bir topluluğun başkanı, vekili, kefil, emini" anlamlarına gelen nakib kelimesi (çoğulu nükabâ) terim olarak siyasî, içtimaî, askerî, dinî alanlarda hükümdar veya şeyhlerin maiyetinde görevli üst düzey sorumlularını ifade eder. (Ayrıntılı bilgi için Bkz. Gülgün Uyar, "Nakib", *İA*, TDV Yayınları, C.XXXII, İstanbul 2006, s.321-322).

³⁹ Sibt İbnü'l-Cevzi, *Mir'âtü'z-Zamân fi Târihi'l-Âyân*, s.167.

⁴⁰ Mahmud'un annesiyle birlikte Sultan Alparslan'ın huzuruna çıkması dair ayrıca Bkz. Azimi, s.22; Ahmed b. Mahmud, *Selçuknâme*, s.87; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil fi't-Tarih*, C.X, s.70-71; Sevim, "İbnü'l-Adîm'in *Zübdetü'l-Halep Min Tarihi Halep* Adlı Eserindeki Selçuklularla İlgili Bilgiler", s.9.

⁴¹ Sibt İbnü'l-Cevzi, *Mir'âtü'z-Zamân fi Târihi'l-Âyân*, s.168.

⁴² Ahmed b. Mahmud, *Selçuknâme*, s.84; Sibt İbnü'l-Cevzi, *Mir'âtü'z-Zamân fi Târihi'l-Âyân*, s.168.

memleketlerini istila eden Rum hükümdarı Diogenes'i karşılamak üzere, Halep'den ayrıldı.⁴³

Mirdâsilerin yıkılışı ise 1080 yılına tekabül eder. Bu da Selçuklu hâkimiyetinden ancak on yıl daha ayakta kaldıklarını göstermektedir.

Sonuç

Selçuklu Devleti'nin kuruluşundan itibaren birçok bölge kontrol altına alınmıştır. Alparslan döneminde ise Halep'in kontrol altına alındığı görülmektedir. Bölgenin kontrol altına alınmasını kolaylaştıran en önemli etken Türkmenlerin bölgedeki varlığıdır.

Selçuklu Devleti'nin kuruluşundan itibaren imtina edilen hususlardan biri de halife ile olan ilişkilerdir. Sultan Alparslan döneminde de halifelik ilişkileri gücünü korumayı başarmıştır. Alparslan'ın Şii'lere olan tutum ve davranışlarından dolayı Halep emiri Mahmud Sünni halife adına hutbe okutmuştur. Bu da devletin azametini ve gücünü bir kez daha vurgulamıştır.

Mirdâsiler, Fatimi Devleti'nin hâkimiyetinden çıkıp Büyük Selçuklu Devleti hâkimiyetini kabul eden ilk devlet olma özelliğini gösterir. Ayrıca bu dönemde Şiilik gerileme gösterirken Sünni İslamiyet yükselişe geçmiştir. Halep'te Selçuklular ile sağlanan Türk hâkimiyeti, Fâtımîlerin İslam ülkelerinde Şiiliği yayma politikasına karşı bir engel oluşturması Sünni İslamiyet'in yükselişe geçme durumunu destekler niteliktedir. Şunu da belirtmek gerekir ki, Selçukluların bölgedeki varlığı, sınırlarını genişletmeye ve bölgedeki etkinliğini artırmaya çalışan mahalli yöneticileri de engellemiştir.

Halep konumu itibarıyla hareketli bir tarihe sahiptir. Şehirde kurulan birçok devlet ve hanedanın varlığı bu düşüncüyü desteklemektedir. Bu noktada birçok medeniyetin izlerini taşıdığı görülmektedir. Bu medeniyetlerden biri de şüphesiz Türklerdir. Bölgenin hâkimiyetinde kilit rol oynayan Türkler şehrin dokusuna ve kültürüne de önemli katkı sağlamışlardır.

Conclusion

Since the Seljuq State was established, many regions have been taken under control. In the Alparslan period, it was considered that Aleppo to be under control. The most important factor that facilitates the control of the region is the presence of Turkmens in the region. Since the establishment, one of the issues was that Seljuq State had withheld relation with the caliph. In the Sultan Alparslan period, the caliphate relationship was managed to maintain its power Because of Alparslan's attitude toward Shia, Mahmud

⁴³ Azimi, Azimi Tarihi, s.23; Sevim, "İbnü'l-Adîm'in Zübdetü'l-Halep Min Tarihi Halep Adlı Eserindeki Selçuklularla İlgili Bilgiler",s.9.

Sunni; the order of Halep had read sermon for caliph. And that had emphasized the greatness and power of the state again.

Mirdâsid were excluded from the rule of the Fatimid Empire and were first states that accept the great Seljuq State. In addition, in this period, Shia showed a regression and in contrast, Sunni progressed. In Aleppo, Turkish domination was provided by the Seljuqs and Fatimid with the creation of an obstacle in the Islamic countries against the policy of spreading Shiism which seemed to support the rise of Sunni state. Aleppo had a dynamic history. The presence of many states and dynasties in the city supports this claim. At this point, it deems that traces of many civilizations can be followed in this city. Undoubtedly, one of these civilizations is Turk civilization. Turks, which plays a key role in the domination of the cities, they have provided most important contribution in the tissue and culture of the region.

Kaynaklar

- Ahmed b. Mahmud, *Selçukname*, (Haz. Erdoğan Merçil), C.I, İstanbul 1977.
- Azimi, *Azimi Tarihi, Selçuklularla ilgili Bölümler*, (Çev. Ali Sevim), TTK, Ankara 2006.
- Bianquis, Thierry, "Mirdâs", *EI*, New Edition, Vol. VII, Leiden 1993, s.115-123.
- Bondari, *Zubdat al-Nusra va Nubat al'Usra*, (Çev. Kıvameddin Burslan), TTK, Ankara 1999.
- Bosworth, *İslam Devletleri Tarihi*, (Çev. Erdoğan Merçil ve Mehmet İspirli), İstanbul 1980.
- İbnü'l Esir, *el-Kâmil fi't-Tarih*, (Çev. Abdülkerim Özaydın), C. IX, İstanbul 1987.
- Cahen, Claude, *Doğusundan Osmanlı Devletinin Kuruluşuna Kadar İslamiyet*, (Çev. Esat Mermi Erendor), Ankara 1990.
- Cahen, Calude, "Ahdath", *EI*, Vol.II, Leiden 1978, s.256.
- Kafesoğlu, İbrahim, "Alparslan", *İA*, TDV Yayınları, C.II, İstanbul 1989, s.526-530.
- Kerîmüddin Mahmud-i Aksarayî, *Müsâmeretü'l Ahbâr*, (Çev. Mürsel Öztürk), Ankara 2000.
- Kırkıl, Emin, *Selçuklular Döneminde Halep*, Basılmamış Doktora Tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ 1999.
- Köymen, Mehmet Altay, *Selçuklu Devri Türk Tarihi*, TTK, Ankara 2004.
- _____, *Tuğrul Bey ve Zamani*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1976.
- Küçükaşçı, Mustafa Sabri "Kilâb b. Rebia", *İA*, TDV Yayınları, C.XXV, İstanbul 2002, s.567-568.

- Merçil, Erdoğan, “Mirdâsiler”, *İA*, TDV Yayınları, C.XXX, İstanbul 2005, s.149-151.
- Özaydın, Abdülkerim, “Salih b. Mirdâs”, *İA*, TDV Yayınları, C.XXXVI, İstanbul 2009, s.41.
- Özgüdenli, Osman Gazi, *Selçuklular, Büyük Selçuklu Devleti Tarihi*, C.I, İSAM Yayınları, İstanbul 2013.
- Sadrüddin el-Hüseyini, *Ahbârü'd-Devleti's-Selçukiyye*, (Çev. Necati Lügal), TTK, Ankara 1999.
- Sıbt İbnü'l- Cevzi, *Mir'âtü'z-Zamân Fi Tarihi'l-Âyân'da Selçuklular*, (Çev. Ali Sevim), TTK, Ankara 2011.
- Ravendi, Muhammed b. Ali b. Süleyman, *Rahat-üs-Sudur ve Ayet-üs, Sürur* (Çev. Ahmed Ateş), C.I, TTK, Ankara 1999.
- Reşîdü'd-Dîn Fazlullah, *Cami'ü't-Tevârih*, (Çev. Erkan Göksu, Hüseyin Güneş), Selenge Yayınları, İstanbul 2011.
- Sevim, Ali “İbnü'l Kalânisi'nin *Zeylû Tarih-i Dımaşk* Adlı Eserinde Selçuklularla İlgili Bölümler, *Belgeler*, XXIX/33, TTK, Ankara 2008, s.1-42.
- _____, “İbnü'l-Adîm'in *Zübdetü'l-Halep Min Tarihi Halep* Adlı Eserindeki Selçuklularla İlgili Bilgiler, *Belgeler*, XXI/25, TTK, Ankara 2000, s.1-84.
- _____, “Sıbt İbnü'l Cevzi, *Mir'âtü'z-zamân fi Tarihi'l-Âyân* Adlı Eserindeki Selçuklularla İlgili Bilgiler II-Sultan Alparslan Dönemi” *Belgeler*, XIX/23, TTK, Ankara 1998, s.1-51.
- Turan, Osman, *Selçuklular Tarihi ve Türk İslam Medeniyeti*, Turan Neşriyat, İstanbul 1969.
- Urfalı Mateos Vekayinamesi ve Papaz Grigor'un Zeyli, (Türkçe'ye Çev. Hrant Andreasyan, Notlar: Edouard Dulaure, Halil Yınanç), TTK, Ankara 2000.
- Uyar, Gülgün, “Nakib”, *İA*, TDV Yayınları, C.XXXII, İstanbul 2006, 321-322.
- Yazıcı, Tahsin, “Halep”, *İA*, TDV Yayınları, C.XV, İstanbul 1997, s.239-244.
- Zakkar, Suhayl, *Emirate of Aleppo*, Beyrut 1970.

**SEYYİD MAHMUD BİRİFKANİ'NİN BİRİFKAN SEYYİDLERİ
ADLI ESERİNDE İSİMLERİ ZİKREDİLEN AHLATLI
SÜHREVERDÎ ŞEYHLERİ***

---

*The Suhrevardî Sheikhs from Ahlat Who Are Mentioned in Sayyid
Mahmud Birifkani's Work Called Birifkan Sayyids*

Abdulcebbar KAVAK**

Özet

Kubbetü'l-İslam ünvanlı üç şehirden biri olan Ahlat, İslam alemindeki ilmî ve tasavvufî hareketlilikten nasibini almıştır. Tarikatların kurumsallaşmasıyla beraber Ahlat'ta tekke açan ilk tarikatlardan biri Sühreverdiyye'dir. Hemedânî Sühreverdî şeyhlerinden Seyyid Ali ez-Zordânî'nin oğlu Seyyid Ahmed el-Hemedânî'nin Ahlat'ta açtığı Sühreverdî Tekkesi, Ahlat ve çevresinde Sühreverdiyye Tarikatı'nın neşredildiği ilk merkezdir.

Seyyid Mahmud Birifkani'nin *Birifkan Seyyidleri* adlı eseri, Sühreverdiyye Tarikatı'nın Ahlat'taki temsilcileri hakkında önemli bilgiler sunmaktadır. Bu esere göre, Seyyid Ahmed el-Hemedânî'nin Ahlat'ta başlattığı irşâd faaliyetleri, kendisinden sonra çocukları tarafından sürdürülmüştür. Ahlat'ta Sühreverdilik Seyyid Hüseyin Ahlatî'nin çok kalabalık bir toplulukla Mısır'a göç ettiği 790/1388 tarihine kadar aralıksız devam etmiştir. Ahlatî nispetiyle tanınan aile fertlerinin Mısır ve Irak bölgelerine göç etmeleriyle Ahlat'ta Sühreverdî tarikatının faaliyetleri zayıflarken, gittikleri bölgelerde yaygın olan Halvetiyye, Medyeniyye, Kâdiriyye ve Nakşbendiyye gibi tarikatlara intisapları uzun süredir taşıdıkları Sühreverdî kimliklerinin zamanla yok olmasına sebep olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Ahlat, Sühreverdiyye Tarikatı, Sühreverdî Şeyhleri, Seyyid Ahmed el-Hemedânî, Seyyid Hüseyin el-Ahlatî

---

* Bu makale'de 21-22 Kasım 2013 tarihinde Eskişehir'de düzenlenen Uluslararası Seyyid Yahya Şirvânî ve Halvetîlik Sempozyumunda sunulan "Ahlat Bölgesinde XVI-XVIII. Yüzyıllar Arasında Halvetîliği Yayan Bir Aile: Ahlatîler" adlı tebliğimizde yer alan bazı bilgilerden istifade edilmiştir.

** Yrd. Doç. Dr. Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi, akavak@agri.edu.tr

Abstract

Ahlat, which is one of the three cities having the title called Kubbetul İslâm, has been affected by scientific and sufistic activities in the Islamic World. With the institutional process of the Sufi Orders, Suhrawardiyya functioned as one of the sufi orders that opened a lodge in Ahlat. Suhrawardî lodge opened by Sayyid Ahmed al- Hamadanî—the son of Sayyid Ali az-Zordanî, one of the sheikhs of Hamadani Suhrawardî, is the first center in which Suhrawardiyya Order was published.

Sayyid Mahmud Birifkani's product named Birifkan *Seyyidleri*, offers important informations on the representatives of Suhrawardiyya order. In this product, the knowledge activities launched by Sayyid Ahmed al-Hamadânî in Ahlat were continued by his children after him. Suhrawardiyya in Ahlat lasted until 790/1388 when Sayyid Hüseyin al-Ahlatî migrated to Egypt with a crowded group. With the migration of the family members, known as Ahlatî, to Egypt and Iraq, the activities of Suhrawardî Order weakened in Ahlat and finally, as a result of their adaptation to the common sects like Khalwatiyya, Qadiriyya and Naqshbandiyya existing in the regions where they migrated to, they lost their Suhrawardî identity.

Key Words: Ahlat, Suhrawardiyya Order, Suhrawardî Sheikhs, Sayyid Ahmed al-Hamadânî, Sayyid Hüseyin al-Ahlatî.

Giriş

Van gölünün kuzeybatısına düşen Ahlat, İslam âleminde “Kubbetü'l-İslâm” ünvanlı üç şehirden biridir.¹ Bu bölge Hz. Ömer'in hilafeti döneminde İyâz b. Ganem tarafından fethedilmiştir.² Ahlat, Urartulardan Osmanlılara kadar farklı birçok devlet ve hânedanın yönetiminde kalmıştır.³ Evliya Çelebi (ö. 1092/1682)'nin İslam dünyasındaki harabe şehirler içinde saydığı Ahlat,⁴

¹ Ahmed Yaşar Ocak, *Osmanlı Sufiliğine Bakışlar*, Timaş Yayınları, İstanbul 2011, s. 35; Dündar Alıkcı, “Kubbetü'l-İslâm Ahlat”, *IV. Uluslararası Van Gölü Havzası Sempozyumu*, (Ed. Oktay Belli), Ankara 2011, s. 272.

² Ya'kûbî, Ahmed b. Ebî Ya'kûb b. Câfer b. Vehb b. Vâdih el-Ya'kûbî, *Târihu'l-Ya'kûbî*, Dâru Sadır, Beyrut 1992, II, 155-156

³ Faruk Sümer, “Ahlat”, *DİA*, İstanbul 1989, II, 19.

⁴ Evliya Çelebi Muhammed Zillî İbn Derviş, *Evliya Çelebi Seyahatnâmesi*, İkdâm Matbaası, Dersaadet 1314, IV, 140.

sahip olduğu coğrafik konumu ve uzun bir müddet ilim ve kültür merkezi olarak verdiği hizmet dolayısıyla Orta zamanların Bağdat, Musul, Şam, Halep ve Kahire gibi büyük şehirleriyle aynı kategoride değerlendirilmiştir.⁵ Ahlat bir zamanlar ilim ve kültür merkezi oluşunun doğal bir sonucu olarak İslam dünyasında ortaya çıkan ilmî ve tasavvufî düşünceler ile büyük tarikat mensuplarının faaliyetlerinden nasibini almıştır.

Ahlat'ta faaliyet gösteren tarikatlardan biri Sühreverdiyye'dir. Tarikat silsilesi Hz. Ali'ye dayanan⁶ Sühreverdiyye'nin temelleri Ebu'n-Necib künyesiyle tanınan Abdülkâhir es-Sühreverdi (ö. 563/1168) tarafından atılmıştır.⁷ Tarikatın tanınip yayılması ise Ebû Hafs Şihâbüddin Ömer es-Sühreverdi (ö. 632/1234) döneminde gerçekleşmiştir.⁸ Bağdat'ta bulunan Zevzenî, Nâsiriyye, Bistâmiyye ve Me'mûniyye gibi tekkelerin yanında Şam ve Halep gibi şehirlerde de tekkeler açan Şihâbüddin es-Sühreverdi, Irak ve Suriye dışında İran, Hindistan ve Türkistan gibi bölgelere de halifelerini göndermek suretiyle tarikatın yayılmasını sağlamıştır. Sühreverdiyye tarikatının en çok bilinen kolları arasında *Bedriye*, *Kemaliye*, *Zeyniyye*, *Behâiyye*, *Ahmediyye* ve *Necibiyye* yer almaktadır.⁹

Selçuklular döneminde Anadolu'da faaliyet göstermeye başlayan Sühreverdiyye tarikatının XIII. Asırdaki en etkin şahsiyeti şüphesiz Bahâeddin Zekeriyâ (ö. 661/1262)'nin halifesi Fahreddîn-i Irâkî (ö. 688/1289)'dir. Müridlerinden Emîr Muînüddin Süleyman Pervâne (ö. 676/1277)'nin Tokat'ta yaptırdığı tekkeyi merkez edinerek irşâd faaliyetlerini yürüten Fahreddîn-i Irâkî, Konya, Kayseri ve Tokat şehirlerinde tarikatın yaygınlaştırılmasında önemli rol oynamıştır. Kendisinden sonra irşâd faaliyetleri Şeyh Abdüsselâm ve İsfahanlı Pîr Cemâleddin Ahmed-i Erdistanî ile devam ettirilmiştir.¹⁰ Sühverdîlik Batı ve İç Anadolu'da Zeyniyye koluna mensup şeyhlerle temsil edilmiştir. Bursa'da Şeyh Abdüllatif Kudsî (ö. 832/1429), Merzifon'da Abdurrahman Merzifonî (ö. 850/1446), İstanbul'da

⁵ Abdürrahim Şerif, *Ahlat Kitabeleri*, Hamit Matbaası, İstanbul 1932, s. 24.

⁶ Osmanzâde Hüseyin Vassâf, *Sefîne-i Evliyâ*, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2011, I, 283.

⁷ Abdurrahman Câmî, *Nefehâtü'l-üns min hadarâti'l-kuds*, trc. ve şerh Lamiî Çelebi, İstanbul: Marifet Yayınları, 1993, s. 473-474; Vassâf, *Sefîne-i Evliyâ*, I, 284.

⁸ Câmî, *Nefehât*, s. 527-528; Vassâf, *Sefîne-i Evliyâ*, I, 284.

⁹ Vassâf, *Sefîne-i Evliyâ*, I, 286; Reşat Öngören, "Sühreverdiyye", *DİA*, XXXVIII, 43-44.

¹⁰ Öngören, "Sühreverdiyye", XXXVIII, 44.

Şeyh Ahmed Zeynî (ö. 846/1442) ve Sivas'ta Şeyh Şihâbüddin es-Sivâsî (ö. 860/1455) en çok tanınanlarıdır.¹¹

Fahreddîn-i Irâkî'nin İç Anadolu bölgesinde Sühreverdîliği yaydığı dönemde Anadolu'nun doğu sınırında Van gölünün kuzeybatısına düşen Ahlat şehrinde de Hemedân göçmeni olan Seyyid Ahmed Ahlatî (ö. 715/1315) Sühreverdîliği neşretmekteydi. Ahlatî nispetiyle meşhur olan Seyyid Ahmed ve çocukları, Ahlat bölgesinde Sühreverdî şeyhleri olarak tanınmışlardır. Sühreverdîlik sonraki dönemlerde Anadolu'da geniş bir alana yayılmayı başaran Kâdirîlik, Halvetîlik, Mevlevîlik ve Nakşebendîlik gibi tarikatların etkisiyle zayıflamıştır.

Bu makalede, *Birişkan Seyyidler* adlı kitap esas alınarak Miladî 1283-1388 tarihleri arasında bir asırdan fazla bir süre Ahlat bölgesinde etkili olan Sühreverdî tarikatının bölgeye girişi ve tarikatı temsil eden şeyhler hakkında bilgi verilecektir.

Sühreverdîye Tarikatının Ahlat'a Girişi

Ebu'n-Necib es-Sühreverdî hayatta iken Irak'ta birden fazla tekke ile faaliyetlerini yürüten Sühreverdîlik, bilahare İran ve Suriye topraklarında da bu tarikata mensup mutasavvıflarca temsil edilmeye başlanmıştır. Hemedân'da yaşayan Seyyid Ali el-Hemedânî (ö. 685/1286) Sühreverdîliğin İran'da yayılmasında önemli katkıları bulunan Sühreverdî şeyhlerindedir. el-Hemedânî, Horasan'ın Zordan mıntıkası ile Hemedân bölgesinde tarikatın yayılması için çaba harcadıktan sonra Anadolu'nun İran'a en yakın ilim merkezlerinden Ahlat'a da hilafet verdiği oğlu Seyyid Ahmed el-Hemedânî'yi göndermiştir.

Seyyid Ahmed el-Hemedânî Ahlat'a yerleştikten sonra orada bir tekke yaptırmış ve Sühreverdî tarikatını bu tekke vasıtasıyla yaymaya başlamıştır. Seyyid Ahmed el-Hemedânî'nin kurduğu Ahlat Sühreverdî Tekkesi'nin Anadolu'daki ilk Sühreverdî tekkelerinden biri olduğu söylenebilir. Fakat Ahlat bölgesinde Miladî XIII. asrın ikinci yarısından itibaren peş peşe meydana gelen savaş ve istilalar sebebiyle şehir harabeye dönmüş bundan şehirdeki cami ve tekkeler de nasibini almıştır. İşte bu yıkımlar sebebiyle harabe şehir olarak bilinen eski Ahlat'ta bulunduğunu tahmin ettiğimiz Sühreverdî Tekkesi'nden de günümüze bir iz ulaşamamıştır.

¹¹ Vassâf, *Sefîne-i Evliyâ*, I, 321-334; Mustafa Kara, *Bursa'da Tarikatlar ve Tekkeler*, B.B.Ş.B. Yayınları, Bursa 2012, s. 400-415.

Seyyid Mahmud Birifkani'nin Birifkan Seyyidleri Adlı Eserinde İsimleri Zikredilen
Ahlatlı Sühreverdî Şeyhleri

Seyyid Ahmed el-Hemedânî'nin Sühreverdî şeyhi olarak Ahlat'ta başlattığı irşâd faaliyetleri çocukları ve torunları tarafından sürdürülmüştür. Daha sonra büyük bir kısmı Mısır'a göç eden diğer bir kısmı ise Hakkâri ve oradan Irak'ın İmadiye bölgesine yerleşen aile fertleri, zamanla Sühreverdîlik dışında başka tarikatlara intisap etmişlerdir. Mesela Mısır'a yerleşen aile fertlerinin Sühreverdîlikle birlikte Medyeniyye Tarîkatı'na girdikleri,¹² Irak'a göç eden aile fertlerinin Halvetî ve Kâdirî tarikatlarını yaydıkları¹³ bilinmektedir. Bununla beraber Seyyid Ahmed el-Hemedânî'den Seyyid Hüseyin el-Ahlatî'ye kadar Ahlat Sühreverdî Tekkesi'nde postnişin olan şeyhler Sühreverdîyye tarikatını temsil etmişlerdir.

Soygel Bilimler Enstitüsü Dergisi

Ahlat Sühreverdî Tekkesi'nde Postnişin Olan Şeyhler

Ahlat Sühreverdî Tekkesi'nde ilk postnişin olan kişi tekkenin kurucusu olan Seyyid Ahmed el-Hemedânî'dir. Onun vefatından sonra sırasıyla Seyyid Hacı Nizameddin el-Ahlatî (ö. 751/1350), Seyyid Ebu'l-Hasan Ali el-Ahlatî (ö. 781/1379) ve Seyyid Hüseyin el-Ahlatî (ö. 808/1405) irşâd makamına oturmuşlardır.

Seyyid Ahmed el-Hemedânî (Seyyid Lur Baba) ve Tarîkat

Silsilesi

Seyyid Ahmed el-Hemedânî, *el-Muvahhidu'l-Horasanî* lakabıyla tanınan Seyyid Ali el-Hemedânî'nin oğludur. Hemedân'da doğan Seyyid Ahmed'in doğum tarihi bilinmemektedir. Nesebi Hz. Hüseyin'e dayanan Seyyid Ahmed,¹⁴ medrese ve tasavvufî eğitimini babasının yanında

¹² Hüseyin Ahlati Medyeniyye tarikatından da el almıştır. Bk. Mahmut Birifkani, *Birifkan Seyyidleri*, Ankara: Poyraz Ofset, 2011, s. 104.

¹³ Aileden Irak'ın İmadiye bölgesine yerleşen Şemsüddin Ahlatî Halvetî tarikatını, onun torunlarından Nureddin Birifkanî ise Kâdirî tarikatını neşretmiştir. Bk. Muhammed Ahmed Mustafa el-Kezneyî, *eş-Şeyh Nureddin el-Birifkanî Hayâtuhu, Âsâruhu, Şi'ruhu*, Kahire: Metâbi'u'n-naşiri'l-Arabî, 1983, s. 42; Muhammed Emîn ed-Duskî, *Levâmi'u's-şehab fî şerhi divânî's-Şemsiddini'l-Ahlâtiyyi'l-Kutub*, Dâru Sipîrîz, Duhok 2007, s. 12; Hamdî Abdülmecid es-Selefi, Tahsin İbrahim ed-Dûskî, *Mu'cemu's-şu'arâi'l-Kurd*, Sipîrîz, Duhok 2008, s. 68-69; Birifkani, *Birifkan Seyyidleri*, s. 137-141, 186-187.

¹⁴ Hz. Hüseyine dayanan aile şeceresi şöyledir:

1. Hz. Hüseyin(r.a.)
2. İmam Zeynelabidîn
3. İmam Muhammed Bakır
4. İmam Cafer-i Sâdık
5. İmam Mûsa Kazım

tamamlamıştır. Seyyid Ahmed'in babasının dışında başka hocalardan ders alıp almadığı hususunda bilgi bulunmamaktadır. Seyyid Ahmed 682/1283 senesinde babasından Sühreverdî tarikatı icazetini almıştır. Babasının vasiyeti üzerine irşâd amacıyla Anadolu'ya gelen Seyyid Ahmed, Vangölü'nün kuzeybatı sahilinde yer alan Ahlat'a yerleşmiştir.¹⁵

Ahlat halkı Lûristanlı olduğu için¹⁶ kendisine "Seyyid Lur Baba" adını takmışlardır.¹⁷ Ahlat'ta yaşadığından dolayı Seyyid Ahmed için Ahlatî nispeti de kullanılmıştır. Zamanla el-Hemedânî nispetinin unutulduğu ve yerini Ahlatî nispetinin aldığı anlaşılmaktadır.

Seyyid Ahmed el-Hemedânî tarikat neşri için geldiği Ahlat bölgesinde halkla kaynaşmayı ve onların saygınlığını kazanmayı başarmıştır. Seyyid Ahmed el-Hemedânî'nin Tikudar (Ahmed)'in hükümdarlığı zamanında Ahlat'a yerleştiğinden bahsedilir. Ahlat'a yerleştikten sonra

6. İmam Ali Rıza
7. İmam Muhammed Cevad
8. İmam Ali el-Hâdî
9. İmam Cafer el-Musaddik
10. Seyyid Ali el-Hâdî el- Muhtâr
11. Seyyid Abdullah el-Muntahab
12. Seyyid Ahmed
13. Seyyid Mahmud
14. Seyyid Muhammed
15. Seyyid Cafer Ebu'l-Hars
16. Ali Ebu'l-Mueyyed
17. Seyyid Zeynelabidin
18. Seyyid Hüseyin Celaleddin
19. Seyyid Muhammed Yusuf Sadreddin
20. Seyyid Eyyüb el-Hemedânî
21. Seyyid Ebu Ya'kûb Yusuf
22. Seyyid Ebu Muslim Selîm el-İrakî el-Hemedânî
23. Seyyid Yusuf el-Hemedânî
24. Seyyid Salih el-Hemedânî
25. Zeynelabidin Ali Hemedânî el-Muvahhidu'l-Horasanî
26. Seyyid Ahmed el-Hemedânî el-Ahlâtî (Birifkani, *Birifkan Seyidler*, s.3)

¹⁵ Birifkani, *Birifkan Seyidler*, s. 93-94.

¹⁶ Luristan günümüzde İran'ı oluşturan 31 eyaletten biridir. İran'ın güneybatısına düşen bu eyalet Milattan önce üç bin yıllarına kadar uzanan eski bir yerleşim yeridir. Bk. V. Minorsky, "Luristan", M.E. B. İslam Ansiklopedisi, İstanbul 1977, VII, 80.

¹⁷ Birifkani, *Birifkan Seyidler*, s. 93.

nispeti değişse de, daha önce kendisi için kullanılan "Seyyid Lur Baba" lakabı uzun bir süre Ahlatlılar tarafından kullanılmaya devam etmiştir.¹⁸

Seyyid Ahmed el-Hemedâni'nin 682/1283'de Ahlat'ta irşad faaliyetlerine başladığı gözönüne alınarak onun Ahlat bölgesindeki ilk Sühreverdi şeyhi olduğu söylenebilir. Seyyid Ahmed el-Hemedâni'nin yetiştirdiği halifeler ve Sühreverdiğin Ahlat dışında nerelerde yayıldığı hususunda elimizde bilgi bulunmamaktadır. Ahlatî nispetini taşıyan Sühreverdi şeyhlerinin atası olan Seyyid Ahmed geride Seyyid Abdülkerim ve Seyyid Hacı Nizameddin adında iki çocuk bırakarak 715/1315'te Ahlat'ta vefat etmiştir.¹⁹

Tarikat Silsilesi

Seyyid Ahmed el-Hemedâni'nin tarikat silsilesiyle ilgili ulaşabildiğimiz iki kaynakta ciddi bazı farklılıklar olduğunu tespit ettik. Şöyle ki Irak'ta yaşayan ilmî ve tasavvufî faaliyetleriyle tanınmış ailelerden bahseden Abdülkerim Müderris *Binemâleyi Zanyârân* adlı eserinde Seyyid Ahmed el-Hemedâni'nin tarikat silsilesini Şihâbüddin Ömer Sühreverdi yoluyla amcası Ebu'n-Necib Abdülkâhir Sühreverdi'ye dayandırırken,²⁰ Seyyid Ahmed el-Hemedâni ve çocuklarından bahseden Seyyid Mahmud Birifkani ise tarikat silsilesinde Şihâbüddin Ömer Sühreverdi'nin adını zikretmemiştir. Ayrıca Abdülkâhir Sühreverdi ile Seyyid Ali el-Hemedâni arasında yer alan şahsiyetlerin isimleri de birbirini tutmamaktadır. Ayrıca Birifkani'nin verdiği silsilede Kübreviyye tarikatının kurucusu Necmeddin Kübrâ'nın da yer aldığı görülmektedir.²¹

Birinci silsilede Seyyid Ali el-Hemedâni Şeyh Zeynüddin Hafî'den tarikat icâzeti almış gözükmektedir. Bu durumda 685/1286 yılında vefat eden Seyyid Ali el-Hemedâni'nin ölümünden yetmiş iki yıl sonra (757/1356)'da dünyaya gelen Şeyh Zeynüddin Hafî'den hilafet almış olur ki bu mümkün değildir. İkinci silsilede ise Seyyid Ali el-Hemedâni'nin doğrudan Mısır'da mukim olan Şeyh Nureddin Abdurrahman el-Mısri'den Sühreverdiyye tarikatı icâzeti aldığı görülmektedir ki bu durum mümkün gözükmele beraber şüpheden arî değildir. Şimdi durumun daha açık bir şekilde görülebilmesi için

¹⁸ Birifkani, *Birifkan Seyidleri*, s. 93-94.

¹⁹ Birifkani, *Birifkan Seyidleri*, s. 94.

²⁰ Abdülkerim Müderris, *Binemâleyi Zanyaran*, Tahran: Ânâ Yayınevi, 1389, s. 332.

²¹ Birifkani, *Birifkan Seyidleri*, s. 94.

her iki eserde ortak olan silsilede adı geçen şahsiyetleri verip sonra da diğlerlerini sıralayalım:

1. Hz. Muhammed (s.a.v)
  2. İmam Ali Murtaza (r.a.)
  3. Şeyh Hasan el-Basrî
  4. Şeyh Habibullah el-Acemî
  5. Şeyh Davud-i Tâî
  6. Şeyh Ma'rûf-i Kerhî
  7. Şeyh Ziyâüddin Sırrî es-Sakatî
  8. Şeyh Cüneyd-i Bağdâdî
  9. Şeyh İmam Mimşad ed-Dîneverî
  10. Şeyh Ahmed b. Esved ed-Dîneverî
  11. Şeyh İmam Muhammed
  12. Şeyh İmam Kâzî Veciheddin el-Umevî
  13. Şeyh İmam Abdülkâhir Ziyâüddin es-Sühreverdî (ö. 563/1167)
- Bundan sonra Abdülkerim Müderris, Seyyid Ahmed el-Hemedânî'ye kadar şu zevatın isimlerinden bahsetmektedir:²²
14. Şeyh Şihabüddin Ömer Sühreverdî (ö. 632/1234)
  15. Şeyh Abdüssamed en-Nazarî
  16. Şeyh Ebu'l-Hasan Ali b. Berzahşî eş-Şîrâzî
  17. Şeyh Cemaleddin Mahmud el-İsfahânî
  18. Şeyh Abdurrahman el-Kureşî el-Mısrî
  19. Şeyh Zeynüddin el-Hafî (ö. 838/1435)
  20. Zeynelabidîn Ali el-Hemedânî (ö. 685/1286)
  21. Seyyid Ahmed el-Hemedânî (ö. 715/1315)

²² Müderris, *Binemâleyi Zanyârân*, s. 332.

Seyyid Mahmud Birifkani'nin Birifkan Seyyidleri Adlı Eserinde İsimleri Zikredilen
Ahlatlı Sühreverdi Şeyhleri

Birifkanî ise Şeyh Abdülkâhir Sühreverdi'den sonra şu zevatın isimlerini zikreder:²³

14. Şeyh İmam Züzûbahânî el-Beyfelî el-Mısrî (ö.606/1209)
15. Şeyh İmam Necmeddin Kübra (ö. 618/1221)
16. Şeyh İmam Rizaddin Ali el-Lalatî (ö. 642/1245)
17. Şeyh İmam Cemaleddin Ahmedî Cuzvânî (ö. 669/1270)
18. Şeyh İmam Nureddin Abdurrahman el-Kesrevî el-Mısrî (ö. 705/1305)
19. Seyyid Şeyh Emîr el-Kebîr Zeynelabidîn Ali el-Hemedânî (ö. 685/1286)
20. Seyyid Ahmed el-Hemedânî (ö. 715/1315)

Seyyid Hacı Nizameddin el-Ahlatî

Asıl adı Seyyid Muhammed'dir. Seyyid Ahmed el-Ahlatî'nin oğludur. Nizamüddin, Hacı lakaplarıyla tanınmıştır. Doğum tarihi bilinmediği gibi doğum yerinin de Hemedân veya Ahlat olabileceği belirtilir.²⁴ Çocukluk ve gençlik dönemi hakkında bilgi sahibi olamadığımız Seyyid Hacı Nizameddin'in babasının yanında medrese eğitimi aldıktan sonra yine ondan Sühreverdi tarikatı icazeti aldığını düşünüyoruz.

İrşad faaliyetleri ve halifeleri hakkında da bilgi sahibi olamadığımız Hacı Nizameddin 751/1350 senesinde vefat etmiştir. Ahlat'ın Dere mahallesin'de bulunan Elvâdî Camiinde kendisine bir türbe yaptırılan Seyyid Hacı Nizameddin'in bu türbe ve Camii günümüze ulaşmamıştır. Seyyid Mahmut Birifkani, Seyyid Hacı Nizameddin'in medfûn olduğu yerin günümüzde Kale Mahallesi olarak bilinen mevki yahut Ahlat'ta "Harabe şehir" olarak bilinen bölge olabileceğini ifade eder.²⁵

Seyyid Ebu'l-Hasan Ali el-Ahlatî

Seyyid Hacı Nizameddin Ahlatî'nin oğludur. Babasının vefatından sonra Ahlat'taki tekkede posta oturmuştur. İlim ve tasavvuf alanlarında yetişmiş bir şahsiyet olan Ebu'l-Hasan Ali Ahlatî, Sühreverdi şeyhliğinin yanında "İmam ve Şeyhülislam" lakaplarıyla anılmıştır.²⁶

²³ Birifkani, *Birifkan Seyidleri*, s. 94.

²⁴ Birifkani, *Birifkan Seyidleri*, s. 101.

²⁵ Birifkani, *Birifkan Seyidleri*, s. 101.

²⁶ Müderris, *Binemâleyê Zanyârân*, s. 330.

Oğulları Seyyid Hüseyin Ahlatî ve Seyyid Yusuf Ahlatî dışında kimleri yetiştirdiği ve halifeleri hakkında bilgimiz bulunmamaktadır. Torunlarından Hüseyin b. Yusuf el-Mekkî bütün ilim dallarında eğitim görmüş çok âlim bir zat olup Tebriz ve Vestan (Van'ın Gevaş ilçesi)'da müderrislik yaptıktan sonra Cizre'de kadılık görevinde bulunmuştur. Bilahare Mısır'a giden oradan Şam'a geçen Seyyid Hüseyin en son Hac için gittiği Mekke-i Mükerrreme'de karar kılmış ve orada 958/1551²⁷ senesinde öldürülmüştür.²⁸

Seyyid Ebu'l-Hasan Ali el-Ahlatî 781/1379 tarihinde Ahlat'ta vefat etmiştir.²⁹

Seyyid Hüseyin el-Ahlatî

Ahlat'ta doğup büyümüş Sühreverdî şeyhleri arasında en meşhur olanıdır. Onun şöhreti sadece sahip olduğu ilmî ve tasavvufî kimliğinden kaynaklanmamaktadır. O aynı zamanda Osmanlı döneminde Mısır gibi önemli bir ilim kültür merkezinde yürüttüğü faaliyetler ve Şeyh Bedreddin gibi Osmanlı döneminde sebep olduğu isyanlarla adından sıkça bahsettirmiş bir mutasavvıfın hocası ve mürşidi olması yönüyle de tanınmıştır.³⁰

Doğum tarihi kesin olarak bilinmemekle beraber 733/1332 tarihinde Ahlat'ta doğduğu söylenir. İlk eğitimini ailesinde aldıktan sonra medrese tahsiline devam etmiştir. Medrese eğitiminin ardından babasından aldığı tasavvufî eğitimle her iki alanda da kendisini yetiştirme imkanı bulan Seyyid Hüseyin'in adı Ahlat'ın sınırlarını aşarak Osmanlı topraklarında geniş bir alanda yankı buldu. İçinde Bitlis emirlerinin de bulunduğu yüz binlerce müridinden bahsedilir.³¹

²⁷ Seyyid Mahmut Birifkani Seyyid Hüseyin'in vefat tarihini 858/1454 olarak vermektedir(bk. Birifkani, *Birifkan Seyidleri*, s. 102) ki bizce de doğru olan Zeki Bek'in verdiği 958/1551 tarihi(bk. Muhammed Emin Zeki Bek, *Meşâhîrul Kurd ve Kurdistan*, trc. Seyide Kerîmete, Dimaşk: Dâru'z-zaman, 2006, I-II, 179) değil bu tarihtir.

²⁸ Zeki Bek, *Meşâhîru'l-Kurd*, I-II, 179.

²⁹ Birifkani, *Birifkan Seyidleri*, s. 102.

³⁰ Michel Balivet, *Şeyh Bedreddin Tasavvuf ve İsyân*, çev. Ela Güntekin, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2011, s. 48-52; Ocak, *Yeniçağlar Anadolu'sunda İslam'ın Ayak İzleri Osmanlı Dönemi*, Kitap Yayınevi, İstanbul 2011, s. 185.

³¹ Birifkani, *Birifkan Seyidleri*, s. 103.

Seyyid Mahmud Birifkani'nin Birifkan Seyyidleri Adlı Eserinde İsimleri Zikredilen
Ahlatlı Sühreverdi Şeyhleri

Şerefhan Bitlisî Ahlat'a değinirken Seyyid Hüseyin Ahlatî'den de bahseder. Seyyid Hüseyin el-Ahlatî'nin zahirî ve batınî ilimlerde yetişmiş bir âlim olduğundan bahseden Bitlisî, onun Cifr ilmi sayesinde Cengiz Han'ın bu beldeleleri yakıp yıkacağını öğrendiğini ve on iki bin aileden oluşan bütün akraba ve müridleriyle Mısır'a göç ettiklerini belirtir. Mısır'a ulaştıktan sonra orada "Hayyu'l-Ahlatiyyîn" adıyla bir mahalle kurduğunu ve orada vefat ettiğini kaydeder.³²

Mısır'da bulunan Nakübü'l-Eşraf defterlerinde Seyyid Ahmed Ahlatî'nin torunu Seyyid Mecdî'nin adının geçmesi³³ aile fertlerinin hemen hepsinin Ahlat'tan ayrıldığını göstermektedir.

Mısır'a göç eden Seyyid Hüseyin el-Ahlatî ilmî ve tasavvufî birikimiyle oradaki yöneticilerden ilgi ve saygı görmüştür. Seyyid Hüseyin Ahlatî'nin eğittiği ve yetiştirdiği talebeleri içinde Osmanlı dönemine sahip olduğu düşünce ve sebep olduğu isyanlarla damgasını vuran feylesof, mutasavvıf ve hukuk bilgini Şeyh Bedreddin de bulunmaktadır.³⁴ Seyyid Hüseyin, yanında tasavvufî eğitimini tamamlayan Şeyh Bedreddin'e sadece irşâd izni vermekle kalmamış aynı zamanda kendi yerine postnişîn olmasını da vasiyet etmiştir. Fakat Şeyh Bedreddin mürişidinin vefatından sonra çok kısa bir müddet irşâd vazifesini yürütmüş sonra Anadolu'ya gitmek üzere Mısır'dan ayrılmıştır.³⁵

Mısır'a göç ettikten sonra da Sühreverdi kimliğini devam ettiren Seyyid Hüseyin el-Ahlatî Şeyh Ebû Medyen Şuayb el-Mağribî'nin (ö. 590/1193) tarikatından da icâzet almıştır.³⁶

Seyyid Hüseyin Ahlatî'nin Seyyid Baba Mansur, Seyyid Baba Maksud ve Seyyid Hasan adlarında üç çocuğu bulunmaktadır. Bunlardan Seyyid Baba Mansur babasının vasiyeti üzerine 810/1407'de Kahire'de postnişîn olduğu tekmeden ayrılarak Ahlat'a gitmiştir. Ailenin diğer bireyleri

³² Şerefhan Bitlisî, *Şerefnâme*, çev. Muhammed Ali Aynî, Dâru Zaman, Dimâşk 2006, I, 334.

³³ Birifkani, *Birifkan Seyidleri*, s. 95.

³⁴ Ocak, *Osmanlı Sufiliğine Bakışlar*, s. 37.

³⁵ Şerif, *Ahlat Kitabeleri*, s. 100; Ali Kozan, *Şeyh Bedreddin ve Düşünce Tarihimizdeki Yeri*, (Doktora Tezi), Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri 2007, s. 57-58; Birifkani, *Birifkan Seyidleri*, s. 114.

³⁶ Birifkani, *Birifkan Seyidleri*, s. 107.

ise Kahire’de yaşamaya devam etmişlerdir. Seyyid Hüseyin el-Ahlatî’nin hilafet verdiği bilinen üç kişi şunlardır:³⁷

1. Seyyid Baba Mansur (Hüseyin el-Ahlatî’nin oğludur)
2. Seyyid Baba Maksud (Hüseyin el-Ahlatî’nin oğludur)
3. Sainüddin Ali b. Muhammed Turket el-İsfahânî (ö. 835/1431)

Seyyid Hüseyin’in bilinen eserleri ise şunlardır:³⁸

1. *Şerhu’l-Mesnevî*.³⁹
2. *Zâhretü’l-esmâ fi’s-tihrâci esmâi’l-hüsnâ*.⁴⁰
3. *Husûlü’l-Mekâsid*.
4. *Risâle-i cifr-i camii*.⁴¹

Seyyid Hüseyin el-Ahlatî 808/1405 senesinde Mısır’da vefat etmiştir.

Sonuç

Ahlat bir dönem sadece Anadolu’da değil İslam dünyasındaki sayılı ilim ve kültür merkezlerinden biri olmuştur. “Kubbetü’l-İslam” ünvanını alması da bu nedendir. Tasavvufun kurumsallaşmasıyla beraber İslam dünyasının hemen her yerinde ortaya çıkan tarikatların faaliyetlerine Ahlat’ta da rastlanmaktadır. Bu tarikatlardan biri de Sühreverdîye’dir.

Sühreverdîye Ahlat’a XIII. asrın son çeyreğinde girmiş ve bir asırdan fazla faaliyetlerini etkin bir şekilde sürdürmüştür. Hemedânî Seyyid Ali ez-Zordanî’nin oğlu Seyyid Ahmed el-Hemedânî’nin 682/1283 tarihinde Ahlat’a gelerek açtığı Sühreverdî Tekkesi, bu bölgede Sühreverdîliğin neşredildiği önemli bir merkez olmuştur. Seyyid Lur Baba lakabıyla tanınan Seyyid Ahmed el-Hemedânî’nin başlattığı irşad faaliyetlerini kendisinden sonra çocukları devam ettirmişlerdir. Seyyid Hacı Nizameddin el-Ahlatî, Seyyid Ebu’l-Hasan Ali el-Ahlatî, Simavnalı Şeyh Bedreddin’in hocası ve mürşidi Seyyid Hüseyin el-Ahlatî, Ahlat Sühreverdî Tekkesi’nde postnişin

³⁷ Birifkani, *Birifkan Seyidleri*, s. 108.

³⁸ Birifkani, *Birifkan Seyidleri*, s. 118-124.

³⁹ Mevlana Celaleddin-i Rûmî’nin “Mesnevî” sine yazdığı şerhten ibarettir.

⁴⁰ Mahmud Dildar Hüseyinî’nin “Cevâhirü’l-Esrâr fi cifri’l-menkûli ani’l-eimmeti’l-ethâr” adıyla özetlediği Farsça bir eserdir.

⁴¹ Cifr ilmi hakkında Farsça olarak kaleme aldığı bir eserdir.

olan kişilerdir. Ahlat ve çevresinde peş peşe yaşanan işgal ve yıkımlarla harabeye dönen şehirde Sühreverdî Tekkesi ve postnişinlerine ait türbelerin izleri de kaybolmuş ve günümüze ulaşamamıştır.

Seyyid Hüseyin el-Ahlatî'nin kalabalık bir toplulukla Mısır'a göç etmesiyle Ahlat'ta Sühreverdî tarikatı faaliyetleri zayıflamış ve bir zaman sonra son bulmuştur. Mısır'dan sonra Hakkâri ve oradan Irak'ın İmadiye bölgesine giden ve bir kısmı da Anadolu'nun farklı yerlerine yerleşen aile fertlerinin sahip oldukları Sühreverdî kimliği, gittikleri bölgelerde yaygın olan Halvetiyye, Kâdiriyye, Medyeniyye ve Nakşbendiyye gibi etkin tarikatlara intisaplarıyla zayıflamış ve o tarikatlar içinde erimiştir.

Conclusion

Once, Ahlat was one of the most significant science and culture centers not only in Anatolia but also in Islamic World. That's why, it is titled as "Kubbetü'l-İslam". With the institutionalization of sufism, we come across the activities of sects not only in most parts of Islamic World but also in Ahlat. One of these sects is Suhrawardiyya.

Suhrawardiyya appeared in Ahlat in the last quarter of the 8th century and it continued to carry out its activities more than a century. After Suhrawardî lodge had been opened upon Sayyid Ali az-Zordani's son- Sayyid Ahmed al-Hamadani- arrival in 682/1283 to Ahlat, this region became an important center where Suhrawardî was published and spread. The enlightenment activities launched by Sayyid Ahmed al-Hamadânî, known as Sayyid Lur Baba, were sustained by his offsprings as well. Sayyid Hacı Nizamaddin al-Ahlatî, Sayyid Abu'l-Hasan Ali al-Ahlatî, Şeyh Bedreddin's hodja and mentor Sayyid Husayn al-Ahlatî, are the people who were ranked in Ahlat Suhrawardî Lodge. In the city, ruined by the destructions and occupations around Ahlat, the traces of the tombs belonging to Suhrawardî Lodge have disappeared and have not reached to modern times.

Upon Sayyid Husayn el-Ahlatî's migration to Egypt with a crowded community, the activities of Suhrawardî Sufi Order in Ahlat weakened and after a short time ended. Suhrawardî identity, some of whose members migrated to Hakkari from Egypt and then to Imadiye region of Iraq and settled in different parts of Anatolia, weakened with the introduction of common and effective sects such as Khalwatiyya, Qâdiriyya, Madyaniyya, Naqshbandiyya and finally disappeared among those sects.

Kaynakça

- Alıklıç, Dündar, “Kubbetü’l-İslâm Ahlat”, *IV. Uluslararası Van Gölü Havzası Sempozyumu*, (Ed. Oktay Belli), Ankara 2011.
- Balıvet, Michel, *Şeyh Bedreddin Tasavvuf ve İsyan*, çev. Ela Güntekin, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2011.
- Birifkani, Mahmut, *Birifkan Seyyidleri*, Poyraz Ofset, Ankara 2011.
- Bitlisî, Şerefhan, *Şerefnâme*, çev. Muhammed Ali Aynî, Dâru Zaman, Dimaşk 2006.
- Câmî, Abdurrahman, *Nefehâtü’l-üns min hadarâti’l-kuds*, trc. ve şerh Lamiî Çelebi, Marifet Yayınları, İstanbul 1993.
- ed-Düskî, Muhammed Emîn, *Levâmi’u’ş-şehab fi şerhi divânî’ş-Şemsiddini’l-Ahlâtiyyi’l-Kutub*, Dâru Sipîrêz, Duhok 2007.
- Evliya Çelebi Muhammed Zillî İbn Derviş, *Evliya Çelebi Seyahatnâmesi*, İkdâm Matbaası, Dersaadet 1314.
- 54 Kara, Mustafa, *Bursa’da Tarikatlar ve Tekkeler*, B.B.Ş.B. Yayınları, Bursa 2012.
- el-Kezneyî, Muhammed Ahmed Mustafa, *eş-Şeyh Nureddin el-Birifkani Hayâtuhu, Âsâruhu, Şi’ruhu*, Metâbi’u’n-naşiri’l-Arabî, Kahire 1983.
- Kozan, Ali, *Şeyh Bedreddin ve Düşünce Tarihimizdeki Yeri*, (Doktora Tezi), Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri 2007.
- Minorsky, V., “Luristan”, M.E.B. İslam Ansiklopedisi, İstanbul 1977.
- Müderriş, Abdülkerim, *Binemaleyi Zanyaran*, Ânâ Yayınevi, Tahran 1389.
- Ocak, Ahmed Yaşar, *Osmanlı Sufiliğine Bakışlar*, Timaş Yayınları, İstanbul 2011.
- *Yeniçağlar Anadolu’sunda İslam’ın Ayak İzleri Osmanlı Dönemi*, Kitap Yayınevi, İstanbul 2011.
- Öngören, Reşat, “Sühreverdiyye”, *DİA*, Cilt:38.
- es-Selefi, ed-Düskî, Hamdî Abdülmecid, Tahsin İbrahim, *Mu’cemu’ş-şu’arâi’l-Kurd*, Sipîrêz, Duhok 2008.
- Sümer, Faruk, “Ahlat”, *DİA*, İstanbul 1989.

Seyyid Mahmud Birifkani'nin Birifkan Seyyidleri Adlı Eserinde İsimleri Zikredilen
Ahlatlı Sühreverdî Şeyhleri

Şerif, Abdürrahim, *Ahlat Kitabeleri*, Hamit Matbaası, İstanbul 1932.

Vassâf, Osmanzâde Hüseyin, *Sefîne-i Evliyâ*, Kitabevi Yayınları, İstanbul
2011.

Ya'kûbî, Ahmed b. Ebî Ya'kûb b. Câfer b. Vehb b. Vâdih el-Ya'kûbî,
Târîhu'l-Ya'kûbî, Dâru Sadır, Beyrut 1992.

Zeki Bek, Muhammed Emin, *Meşâhîrul Kurd ve Kurdistan*, trc. Seyide
Kerîmete, Dâru'z-zaman, Dimaşk 2006.

Soygel Bilimler Enstitüsü Dergisi

KIRSAL HAYATTA MODERNİTE KARŞITI OLARAK DİN ADAMI İMAJININ TÜRK SİNEMASINA YANSIMALARI

---

*Reflection of a Religious Person to Turkish Cinema as an opposition to
Modernity in Rural Life*

Handan KARAKAYA*

Özet

Türk sinemasında din adamı karakterleri genellikle olumsuz tutumların temsilcisidir. Buna bağlı olarak Türk filmlerinde din adamlarına yüklenen anlam, modernleşme karşıtlığı üzerinden tanımlanmaktadır. Din adamları genelde kırsalda yaşamaktadır ve değişime karşı dirençli tiplerdir. Kırsalda din adamları toplumun dini ve geleneksel değerlerine yaslanarak ayrıcalıklı bir konum elde etmişlerdir. Bu konumu kullanarak halkı maddi ve manevi olarak sömürmektedirler. Bu sömürü düzenin sürdürmek için değişim ve modernleşmeye karşı direnirler. Türk sinemasında din adamları muskacı, üfürükçü, büyücü ve çoğu zamanda tacizci tipler olarak tarif edilmektedirler. Toplumun manevi korkularından faydalanarak onlar üzerinde bir denetim oluşturmaya çalışırlar. Bu denetim merkezin uzağında kurulmuş yerel bir iktidarı da temsil etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Sinema, Din adamı, Kırsal modernizm

Abstract

Religious man characters in Turkish movies are generally the representatives of negative attitudes. Accordingly, the meaning of religious men is based on anti-modernist thoughts. Religious men usually live in rural areas and mostly resistant to change. Religious men in rural area had reached an exclusive position via religious and traditional attitudes, and using this position they exploit people both materially and morally. In order to keep this exploitation they resist to change and modernization. These men in Turkish movies are mostly quacks who claim to cure by breathing, wizard, and harassers. They try to manage people by using their moral fears. Such a management is also a presenter of the center.

Keywords: Cinema, Religious man, rural modernism

---

* Dr., Pertek İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü, handankarakaya2005@hotmail.com

1. GİRİŞ

Sinema, günümüz toplumlarında en önemli görsel iletişim araçlarından biri olarak toplumsal hayatın her alanında önemli izler bırakmaktadır. Toplumunun en önemli değişim ve dönüşüm araçlarından birini oluşturan sinema, sosyokültürel hayatımızın hemen hemen her alanında karşılığını bulan yapıtlar ortaya koymuştur. Türk toplumu için de sinema değişim noktasında bir araç olarak kullanılırken, bu toplumsal değişme biçiminin karşısındaki en önemli direnç noktası olarak Ağa-Muhtar ve Din Adamı üçlüsünün öne çıktığı görülmektedir. Türk sinemasında din adamı karakterleri genelde olumsuz tipler olarak sunulmaktadır.

1.1. Araştırmanın Evren Ve Örnekleme

Türk sinemasında din adamı tiplemesini konu edinen bu araştırmanın evrenini Cumhuriyet dönemi Türk sinema filmleri oluşturmaktadır. Örneklem olarak ise, söz konusu filmler içerisinde din adamı tiplemelerine yer verilenlerin en tipik örnekleri olarak Vurun Kahpeye, Kibar Feyzo, Zügürt Ağa, Üçkâğıtçı, Kuma, Kiracı, Yoksul ve Sakar Şakir filmleri oluşturmaktadır.

1.2. Sınırlılıklar ve Yöntem

Bu araştırma Cumhuriyet dönemi Türk sineması ile sınırlıdır. Dolayısıyla belgesel, tiyatro ve diziler çalışmanın kapsamı dışındadır.

Araştırma esas itibari ile nitel bir araştırmadır. Bu araştırmada görüşme, gözlem ve doküman incelemesi teknikleri bir arada kullanılmıştır. Bu bağlamda Halit Refiğ, Cihan Aktaş, Ümit Aktaş, Mustafa Kutlu ve Defne Ilgaz ile mülakatlar yapılmıştır.

Araştırmanın teorik kısmı oluşturulurken Türk sineması ile ilgili olarak yazılı literatürden önemli ölçüde yararlanılmıştır. Araştırmanın esas konusunu oluşturan Türk sinemasında din adamı tiplemesinin pratikteki yansımalarını ortaya koyarken, din adamı karakterlerine yer veren Türk filmlerinin film analizlerinden faydalanılmıştır.

2. TOPLUM VE DİN ADAMI İMAJI

2.1. Genel Bakış

Türk toplumu gibi cemaat temeli güçlü toplumlarda önemli bir bütünlük unsuru olarak öne çıkan din ve din adamlarının konumu modernleşme ile birlikte farklılıklar göstermeye başlamakla beraber kırsal

kesimde uzun yıllar geleneksel konumuyla uyumlu bir saygınlığı sürdürmüştür. Geleneksel toplumlarda din; ahlak, kültür, örf ve adetlerin resmi koruyucusu olarak tanımlanmaktadır. Toplumunu oluşturan bireylerin gerek genel gerekse özel, bütün manevi ve sosyal hayata ilişkin problemlerinin çözümünü kendisinden bekledikleri din, geleneksel toplumun ve bu topluma ait kültürün, ideal biçimselliğinin sınırlarını tanımlamaktadır. Şüphesiz böylesi bir toplumda *din adamı* büyük manevi ve sosyal otoriteye sahibi olarak değerlendirilmektedir (Subaşı, 1996).

Din adamının Türk toplumunda gözlerden uzakta önemli bir var olma serüveni vardır. Özellikle Türk filmlerinde yan karakter yada kurtuluş savaşı konulu filmlerde çoğunlukla modernleşmenin öncülerinin karşısında duran tutumu şekillendiren tarihi arka plan noktasında önemli bir temsil karakteridir (Enderun, 2013). Türk toplumu açısından velileri, şeyhleri, dervişleri “Toplumun Bastonları” cümlesiyle değerlendiren yönetmen Defne Ilgaz’a göre Türkler, İslam’ı Orta Asya’ya göç eden seyit ve velilerden dinleyerek öğrendiler. Dolayısıyla Türk toplumu hayatını biçimlendirecek kurallar bütünü ve ibadet biçimlerini tabisi olduğu veliden, dervişten dinleyerek öğrendi. Bu noktada toplumun dinleyerek öğrenme kültürünün kadim bir geçmişe sahip olduğunu ve bununda sözüne itimat edilen dini liderler algısını beslediğini söyleyebiliriz. Bir kültür olarak nesilden nesile aktarılan bu dinleyici kültürü, zamanla Türk toplumunun tüm devlet yapısında ve kurumlarında kendini hissettirdi. Bu kültür beraberinde bir takım sembol ve biçimselliklere saygıyı da yapılandırarak taşıdı. Ilgaz’a göre Kuran’ı elinde taşıırken yüksek bir yere koymak için hiçbir Müslüman topluluk Türkler kadar hassas değildir. Bunun gibi Türk toplumu sarık, cüppe, tespih... gibi sembollere veli ve dervişlerini temsil etmesi noktasında büyük saygı gösterir. Bu saygı Cumhuriyet’in ilanından sonra tekke ve zaviyelerin kapatılması ile boş kalan veli, derviş ve şeyhlerin yerini alan din adamları ya da imamlar tarafından doldurulmaya çalışılmıştır (Ilgaz, 2007). Cumhuriyetin ilanından sonra din adamlarına karşı gelişen olumsuz algı bir çok araçla temellendirilmek istenmiştir. Yılmaz bunu yeni rejimin ayakta tutulmasını sağlamak adına, eski rejimle sıkı bir ilişki içerisinde olan dine karşı geliştirilen fobiye bağlamaktadır. Ona göre toplumun inançlarından uzak karton karakterler olarak sinemada görsellik kazanan bu karakterler, yobaz, gerici, çıkarıcı, çirkin yüzlü ve menfaatçi karakterler olarak karşımıza çıkmaya başlamıştır (Yılmaz, 2015).

2.2. Kırsalda Din Adamı Tipolojisi

Kırsal içerikli Türk filmlerinde din adamı karakterleri genelde halkın kendi arasından çıkan imamlar, şeyhler ve hocalardır. Filmlerde din adamı konumundaki bireyler, sarıklı, tespihli, cüppe, aba, şalvar... gibi geleneksel ve dini kültürün biçimlendirdiği kıyafetleri giyerler. Bu bağlamda çoğunlukla filmlerde gözlemlenen din adamlarının halkın giyim tarzına göre dini referansların ağırlıklı olarak biçimlendirdiği bir giyim tarzı ile ortaya çıktıklarını ifade edebiliriz. Örneğin *Züğürt Ağa* filminde Şeyh başındaki beyaz örtüsü ve üzerinde uzun, beyaz elbise biçimindeki kıyafeti ile köyün diğer üyelerinden farklı bir giyime sahiptir (Enderun, 2013). Yenen bu giyim tarzının da dinle özdeşleştirilen ve gerçekte dini bir içerik taşıyan giyinme biçimleri olmadığı kanısındadır. Bunun bir ucunu da kısıtlı film bütçelerine bağlayan Yenen, sinemanın genelinde görülen bir derme çatmalığı besleyen bu unsurun dini değerleri konu alan filmlerde daha baskın bir biçimde kendini gösterdiği kanaatinde (Yenen, 2011). Bu bağlamda din, cahilliğin ve kapitalizmin sömürü düzenini kurabilmesi için toplumda bir ortam hazırlayıcı olarak resmedilmektedir.

60

İslam dini, din adamı kavramına toplumsal bir işlerlik kazandırmamasına rağmen, daha öncede ifade ettiğimiz gibi Türk toplumunun dinleyerek öğrenme geleneği ve eski Türk geleneklerine bağlı olarak din adamı kavramı toplumda dini pratiklerin bir parçası olarak kökleşmiştir. İnanç sistemleri, beraberinde kendi davranış biçimlerini ve adetlerini de getirirken karşılaştıkları toplumlarla bir alış verişten de bu manada kaçınmaları mümkün olamamaktadır. Dolayısıyla uç bir örnek olmakla birlikte toplumun din değiştirmesi söz konusu olduğunda bile davranış biçimlerinin birbirinden kültürel ve dini olarak ayrılmış bir biçimde dönüşmesi mümkün değildir. Toplum yeni karşılaştığı din ile mevcut davranış biçimlerini harmanlayarak yeni bir biçimselliği orta koyma yoluna gitmektedir. Din adamları toplumda giyim tarzlarıyla bir farklılık gösterirken, bir statünün de gerçekleştiricisi olmaktadır. Bu statü temelde bir bilirkişilik ve danışmanlık işlevini temsil etmektedir. Toplumda bireyler hayatlarında alacakları önemli kararlar ve anlaşmazlıklarda dinin konuyla ilgili hükmünü bu din adamlarından öğrenirler. Dolayısıyla din adamları kırsalda giyim tarzları ile toplumun genelinden farklılık göstererek, aynı zamanda toplumda kendilerine tanımlanan rehberlik ve danışmanlık konumlarını da pekiştirirler (Ilgaz, 2007).

Kuma filminde de imam konumundaki kişi uzun siyah cüppesi, başında kısa takkesi, elinde uzun tespihi, belinde kuşağı ve şalvarı ile içinde yaşadığı köydeki genel giyim tarzından daha farklı bir giyim biçimine sahiptir. Bu bağlamda, kırsal alanda din adamı karakterlerinin içinde olduğu filmler, kılık kıyafet devrimlerine muhalif bir sunuma da sahiptir. *Üçkağıtçı* Raif Efendi karakteri de bu bağlamda hem giyim olarak hem de tutum olarak kendini toplumun bir rehberi olarak değerlendirmektedir. Kırsalda din adamı karakteri, halkın onun kararları dışında hareket etmesinden hoşlanmamakta ve halkı kendi rehberliğinden uzaklaştıkları takdirde dini cezalarla korkutmaktadır.

2.3. Cinci, Büyücü ve Hoca Açmazı

Türk toplumsal yapısı içerisinde geleneksel dinin inanç pratikleri arasında en çok dikkat çeken unsurlardan biri de din adamının cinci, büyücü, muskacı biçiminde algılanmasıdır. Türk filmlerinin bir çoğunda din adamı olarak sunulan karakter muska yapan, büyü bozan yada dileklerin gerçekleşmesinde etkin bir güce sahip olduklarına inanılan kişiler olarak sunulmaktadır. Yılmaz'ın da ifade ettiği gibi sinemada aslına çok uygun olmayan karakterler üretilerek bir anlamda toplumun yeni din adamı algısı biçimlendirilmeye çalışılmıştır (Yılmaz, 2015). *Kuma* filminde imam siyah giyimi ve arkasında yürüyen dört çarşafı karısı ile bir büyücü işlevindedir. Bunun yanında arkasında yürüyen kadınlar ve giyim tarzları modern karşıtı bir tutumu resmetmektedir. Kadınların ve din adamının giyim tarzı kılık kıyafet devrimleriyle çeliştiği gibi hurafelere dayanan bir din anlayışının da temsilcisi konumundadır. *Kibar Feyzo* filminde de Topal Hoca karakteri tıpkı bir üfürükçüyü andırmaktadır. Feyzo'nun kara sevdadan kurtulması için okuduğu bir takım duaları yüzüne doğru üfleemektedir. *Zügürt Ağa* ve *Üçkağıtçı* filmlerinde ise Şeyh ve Raif Efendi hem hastaları iyileştirmekte hem de yağmuru yağdırmak için güvenilen kişiler olmaktadır. *Sürü* filminde de çocukları ölen ve aynı zaman da konuşmayan Berivan, hem çocuklarının ölmemesi hem de hastalığının tedavi edilmesi için imama götürülmektedir. Din adamları toplumda muskacı, cinci gibi algılanmasının yanında gayb bilgilerine sahip kişiler olarak da sunulmaktadır. Yılmaz Güney'in *Umut* filminde Hoca define aramakta ve defineyi kendi öngörü güçleri ile bulmaya çalışmaktadır.

Geleneksel inanç pratiklerinin uygulanması noktasında rehber kabul edilen din adamları, toplumun kendi içinden öne çıkardığı çoğunlukla da

keramet gösterdiğine inanılan kimseler olmaktadır. Bu karakterler dinin toplum içerisindeki uygulayıcıları olarak algılanmaktadır. Dolayısıyla özellikle kırsalda din adamı imajı olağanüstü yetenekleri olduğuna inanılan bireyler üzerinden biçimlenmektedir.

Bunun yanında geçmiş dönemlerden beri Türk toplumunda manevi değerlerin bilgisine sahip olduğuna inanılan kimseler, hem kutsal kabul edilmiş hem de bir din adamı kavramını karşılamıştır. Bu kavramların sinemaya yansması üzerinde geçmiş inançlarında etkisi vardır (Velioğlu, 2005). Toplumda fala bakan, muska yazan, büyü yapan kişiler genelde din adamı olarak algılanmış, buna karşılık gelen karakterler sinemada hicvedilmiştir. Türk toplumunda eğitilmiş din adamları, sosyal statülerini genelde bu muskacı ve üfürükçülerle paylaşmak zorunda kalmıştır. Bu toplumun bilinçaltında din adamlarına karşı bir genellemeyi de beraberinde getirmiş, yobazlık, üçkâğıtçılık, üfürükçülük tüm din adamları üzerine genellenmiştir.

3. SİNEMADAKİ YANSIMALAR

3.1. Beyaz Perdede Din Adamı Tasviri

Yaşama dair her şeyi büyük ya da hikmetli, peygamberin temsilcisi olarak kabul ettiği önderlerinden öğrenen toplum, bu boşluğu doldurmak için imamlara yönelmiş ve yeterli eğitime sahip olmayan dönem imamları ya da din adamları bu talebi karşılamaya çalışmıştır. Ancak eğitim ve kültür olarak bu yeterlilikte olmayan din adamları halkın bu noktada saygı ve sevgisini çoğunlukla sömürmüştür. Bu bağlamda oluşan anlayış ilk dönem Türk filmlerindeki imam karakterini besleyen unsurlardan biri olarak değerlendirilebilir (İlgaz, 2007).

Türk sinemasının ilk dönem filmlerine bakıldığında, din adamı ve aydın arasındaki çatışma, birçok filme konu olurken, bu filmlerde eskinin temsilcisi olarak sunulan din adamı ile yeninin temsilcisi olan aydın aynı ortamda karşı karşıya gelirler ve çatışırlar. Aydın'ın penceresinden perdeye yansıdığı kadarıyla halk karanlık bir hayatın içinde savrulmaktadır ve din adamları bu karanlıktan faydalanarak kendilerine ait bir yaptırım sistemi kurmuşlardır (Balci, 2002). Bu bağlamda bu karanlığın varlığı da yine din adamlarının elinde biçimlenmektedir. Aydın bu noktada halkın kurtuluşu için toptan bir değişimi önermektedir. Bu değişim, geçmişe ait tüm değerlerin yerine yenilerini ikame etmeyi ön görmektedir. Bu pencereden halk, cahil ve kolay aldatılabilen zavallılar olarak resmedilirken, düzenbaz din adamı egemenliğinin sarsılmaması adına şiddetle Aydın'a karşı çıkar. Din'i kendi

tekeline bir sistem olarak gösteren din adamı, aydını bu sistemin değerleri ile yargılayarak halkın gözünde küçük düşürmeye çalışır (Lüleci, 2008). Bu manzara birçok sinema filmine ve romana kaynaklık etmiştir. Bu bağlamda Aydın'ın çatıştığı din adamı çoğunlukla halkın kendi arasından çıkardığı şeyhler, dervişler ve imamlar olarak sayılabilir. Bu din adamları, dini değerleri öğrenirken örgün bir eğitimden geçmemiştir ya da bulunduğu statüyü aileden miras yolu ile almıştır. Devletin görevlendirdiği eğitimli din adamları özellikle ulusal sinemada halkın arasından çıkan eğitimsiz, yobaz ve gerici din adamına karşı hurafelerin ötesine kurulu din anlayışının temsilcisi olarak sunulmuştur. Toplumsal değerlerin öncellendiği bir anlayışla sinemaya yaklaşan Ulusal sinema da bu imam karakteri (*Vurun Kahbeye*, *Bir Türke Gönül Verdim*, *Kurtar Beni...*) gibi filmlerde sıkça karşılaşmak mümkündür (Lüleci, 2008). Dinin toplumsal yapı üzerindeki geniş yaptırım alanlarını pozitif değerler doğrultusunda genişletmek isteyen modernleştirme anlayışı bunu hayatın tüm alanlarında uygulamaya çalışmıştır.

Bu çerçevede bir çok filmde yenilik ve buluşları “gavur icadı” sözleri ile genel bir dışlamaya tabi tutan din adamlarının yanında yaptığı işe hile karıştıran üç kağıtçı yobazlar filmlere konu olmuştur. Bu bağlamda toplumda birçok yönden önemli bir konuma sahip olan din adamları, özellikle kırsal yörelerde ya otoritenin merkezini oluşturmuş ya da mevcut otorite merkezlerinin çok yakınında durarak bunların meşrulaşması noktasında önemli roller üstlenmişlerdir. “Toplumun Bastonu” (İlgaz, 2007) olarak var olan düzeni korumaya çalışmış ve buna paralel olarak kendi güçlü konumlarını da sürdürmüşlerdir. Bu noktada Subaşı'nın tanımladığı şeyh ve dervişlerin kırsaldaki konumunun Türk sinemasındaki din adamı karakterini beslediği söylenebilir (Subaşı, 1996).

İlk dönmen Türk sinemasında çizilen din adamı karakteri genel de kırsaldadır ve köyün imamı, danışmanı, rehberi konumundadır. Bu yörelere doğru yola çıkan ve modernleşmenin öncü kuvvetleri olarak sunulan başta öğretmenler olmak üzere doktorlar, mühendisler, toplumun içinde yaşadığı karanlıkta, birer ışık olmaya çalışmışlardır. Bu karakterler toplumun aydınları olarak sunulurken, aydın sınıfı ile eğitim almış meslek sahibi bireyler aynı konumda tanımlanmış görünmektedir. Toplumun aydın misyonu, üniversite eğitimi almış bireylere de paylaştırılarak aydınlanmanın sınırları genişletilmek istenmiştir. Batılılaşma arzusu, beraberinde getirmiş olduğu

taşıyıcı, aktarıcı, yönlendirici, aydın tipini Cumhuriyet sonrasına kadar gelen dönem içinde farklı meslek gruplarının paylaşımına sunmuştur (Balcı, 2002).

Toplumun kırsal yörelerindeki modernleşmenin öncü kuvvetleri olarak görev yüklenen bu aydınlar, cehalet ve gericiliğin sembolü ve temsilcisi olarak karşılına çıkan din adamları ile modern ve aydın bir gelecek adına mücadele etmişlerdir. Kırsal ortam geleneksel ve dini değerlerle harmanlanmış bir dünyanın temsiline olanak vermektedir. (Sürü, Zügürt Ağa, Bir Türke Gönül Verdim). Bu filmlerde, sergilenen geleneksel ilişkilere karşın, modernleşme, bir yandan öğretmenle, doktorla, ebeyle, mühendisle (Hudutların Kanunu, Akad,1966 -Derman Gören 1975), öte yandan da kamyonla, biçerdöverle, plastik kovayla simgelenmektedir. Böylece “Modern olan”, kırsal dünyaya devletin resmi görevlileri ya da makine ve nesnelere aracılığıyla girmekte, bunların ne türden bir yaşam tarzının, hangi ilişkilerin ve zihniyet yapısının ürünleri oldukları çoğu kez ele alınmamaktadır. Ancak filmlerin bir kısmında, bu görevlilerin sunduğu hizmetin düşünce yapısında yaratacağı doğrudan ya da dolaylı değişikliğin kendi iktidarları üzerindeki tehlikesini vaktinde anlayan kırsal otorite sahiplerinin duruma karşı çıkışları bir iktidar çekişmesi olarak ortaya konmaktadır (Abisel, 2005).

İlk dönem Türk filmlerinde, bir kahramanın şahsında somutlaşan modernleşme ve bu yöndeki değişim topluma yeni bir yaşam biçiminin sunumunu ifade ederken, bir yönüyle de toplumun yönlendirilme merkezini bilimsel bilginin temsil noktalarına kaydırma çabasını ifade etmektedir. Yeni bir topluma doğru bu karanlığın ve geri kalmışlığın kısacındaki hayatları evriltme isteği, eski değerler ve bu değerlerin biçimlendirdiği toplumsal yapı unsurlarını değişime zorlamaktadır. Böylece modernleşme düşüncesi değişimi amaçlarken, devleti ve toplumu aynı anda ilerleme yönünde değiştirme niyetindedir. Ulaşılmak istenen sonuç ise cemaatten bir ulus yaratarak, batılı manada ulusallaşmaya eklenmektir (Pösteki, 2005).

Modernleşmenin öncü kuvvetleri, toplumsal değişimin önemli basamağı olan bu çağdaş topluma hemen ulaşmak için var güçleri ile mücadele eder konumdadırlar. Kurulacak olan bu yeni topluma ulaşmalarını engelleyecek tüm güç noktalarını yok etmek için en başta eğitim olmak üzere çeşitli kitle iletişim araçlarını kullanmaktadırlar. Gerek yazılan romanlarda gerekse sinema da yaratılan imajlar aracılığı ile bu toplumsal dönüşüme bir ivme kazandırmaya çalışan aydınlar, hurafelerle süslü bir din anlayışı ile mücadele ederken toplumun bilinçaltında dinin sahip olduğu algılanış biçimini de etkilemektedirler. Özellikle *Vurun Kahpeye*(Ö.Lütfi Akad)

filmdeki Hacı Fettah karakteri değişimin önündeki en önemli engeli temsil ederken, Aliye öğretmen karakteri yukarıda da ifade ettiğimiz gibi bir aydını temsil eder (Enderun, 2013). Bu bağlamda din adamının, özellikle Cumhuriyetin kuruluş döneminde toplumsal değişimin karşısındaki tek kötü güç olarak tasvir edilmesi söz konusu olmuş ve zaman zaman da eleştirilere konu olmuştur. Bunu genellemenin doğru olmadığı ve genel yapıyı yansıtmadığı noktasında Gülendam romanlarda konu edilen din adamı karakterlerinin eleştirilmesine karşı çıkmış ve din adamlarının sürekli olumsuz karakterler olarak sunumuna karşı çıkmıştır:

“Türk milletinin kurtuluş mücadelesine karşı çıkan çıkarıcı din adamları eleştirilmektedir. Ancak yazarlarımız bunu yaparken öyle bir yönetime başvurmuşlardır ki, bu romanları okuyan herkes zanner ki, kurtuluş mücadelesinde din adamları ve dindarlar hep olumsuz rol oynamışlar, hep kendi çıkarlarını düşünerek vatana ihanet etmişlerdir. Hatta daha da ötesi, *Yeşil Gece*’i okuyanların ulaşacağı son nokta, şu basmakalıp hükümdür: En eski tarihlerden beri din, daima ordunun geçtiği yerlerde ebedi bir yeşil gece hüküm sürmüştür. Evet, zavallı memleket, asırlardan beri yeşil bir gece içinde yaşıyordu. Halk dünyayı hep bu karanlığın arasından görüyordu. Anadolu da fikirlerin geri, insanların sefil kalması, işlerin fena gitmesi hep bu yüzdendi. Kısaca din, tarih boyunca her şeyi yakıp yıkan, bütün gerilik ve faciaları doğuran tek kuvvettir” (Gülendam, 2002).

Ancak bu filmlerde görülen karakterlerin tamamen uydurma ve hiçbir toplumsal karşılığı olmayan tipler olmaması da altı çizilmesi gereken önemli bir noktadır. Yukarıda da ifade ettiğimiz gibi gerek Osmanlı’nın son dönemlerinde gerekse Cumhuriyet’in ilk yıllarında toplumun dini temsil ettiğine inandığı kişilere olan inancını kullanarak otorite ve varlığını meşrulaştırmaya çalışan din adamları da yok değildir.

Konu ile ilgili olarak Abisel, *Umut, Sürü, Bir Türke Gönül Verdim, Bir Yudum Sevgi, Şafak Bekçileri, Yılanların Öcü* gibi filmleri örnek vererek 1960 sonrası fikir ikliminin, filmlerde din adamı karakterini, muska yazan, büyü yapan kişiler olarak ele aldığını ifade etmektedir. Özellikle kırsal kesimde hocaların ve din adamı konumundaki kişilerin benzer davranışları gündeme getirilmiş, bu yolla din adamı-kötü niyetli muhtar-toprak ağası üçgeni modernleşmenin karşısındaki güçler birliği olarak inşa edilmiştir (Abise, 2005). Bu bağlamda Türk modernleşme süreci, merkez toplumsal değerleri ve hatta ‘insan’ı Batı medeniyetinin izdüşümünde yeniden

tanımlamıştır. Aydınlanma çağı fikirleri ve sanayi medeniyetinin uzantısında şekillenen Batı modernizmi, rasyonalist ve pozitivist değerlerin yanı sıra bireye dayalı liberal değerleri de oluşturarak, dinsel ve geleneksel inançların yoğurduğu cemaat ilişkilerini dönüştürmüş, daha heterojen, farklılaşmış, çoğulcu bir toplumsal yapıya ulaşmıştır (Subaşı, 1996).

3.2. Filmlerden Örnekler

Türk toplumsal yapısı içerisinde toplumun kendi içerisinde çıkardığı ve özgün bir eğitimden geçmeden halk üzerinde geleneğe yaslı bir otoritesi olan üfürükçü, hoca, şeyh gibi kavramların içini dolduran kimseler sinemada temsil edilirken, bunların dinin bir parçası olmadığı pek vurgulanmamakla beraber daha çok din, bu kimselerin şahsında ifadelendirilerek görsellik kazanmıştır.

Bu bağlamda incelediğimiz filmleri şöyle sıralayabiliriz:

3.2.1. Kuma

Filmin Künyesi

Senaryo: Tarık Dursun K

Yönetmen: Atıf Yılmaz

Yapımcı: Erman Film (Hürrem Erman)

Yıl: 1974

Filmin Konusu: Döl tutmayan bir çoban kızla, kocası Ali'nin öyküsü

Filmin Oyuncuları: Fatma Girik, Hakan Balamir, Nuran Aksoy, Aliye Rona, Tuncer Necmioğlu, Ülkü Ülker

Ali bir ailenin tek oğludur ve yerel değerlerin gösterdiği yönde evlenme zamanı geldiği için ısrarla evlendirilmek istenmektedir. Annesinin teklif ettiği gelin adaylarının hiç birini kabul etmeyen Ali, Yukarı Beydanlı köyünden bir çobanın kızı olan Hanım'a aşık olmuştur. Babası ölünce kimsesiz kalan Hanım'ı Ali yanına alarak evlenmek üzere kendi köyüne götürür. Bütün varlığı birkaç tane koyundan ibaret olan Hanım, yeni kaderine doğru Alinin arkasından yürür. Köyün girişinde Cinci Hoca ve arkasından yürüyen dört kara çarşafli kadınla karşılaşan Hanım Ali'nin işareti ile Hoca'nın elini öper. Ali ve Hanım yanlarından ayrılırken Hoca, tacizci gözlerle Hanım'ı süzer. Bu sahnede seyirci hem dini kullanarak köy halkının duygularını sömüren hem de yine dini referans olarak hocanın kadınlar

üzerindeki sömürüsüne tanık olmaktadır. Söz konusu sahnede kadınlar sıkı sıkıya kapatılmış ve kamusal hayatın dışında bir konumda tanımlanmıştır.

Kuma filmi ile Atıf Yılmaz, geleneklerin ağır kuralları altındaki insanların ve özellikle kadının dramını perdeye taşımaya çalışırken, modernleşme karşıtlarının kadına sunduğu hayatın biçimini de ortaya koymaya çalışmıştır. Bunun yanında din ve geleneğin biçimlendirdiği feodal yapının kadına bakışı da ailenin devamını sağlama esası üzerinden tanımlanmıştır. Aile kavramının neslin devamı için tasarlanmış meşru bir kurum olarak algılandığı bu yapıda, Hanımdan evliliğinin henüz çok yeni olmasına rağmen çocuk doğurması beklenmektedir. Dolayısıyla Ali'nin ikinci kez evliliğinin meşruiyet temelini oluşturan şey de, kadın neslin devamını sağlama konumuna indirgenen bir kimlikle temsil edilmesinde saklıdır (Colin, 2006). Hanım'ın, kocasının çocukları olmadığı için toplumsal baskı görmesine dayanamaması ve ikinci eşi kendisinin bulmaya çalışması da kadına yüklenen vericilik ve fedakarlığın boyutlarını göstermesi açısından önemlidir. Böylece kırsal yörelerde kadının fedakarlıkları ve bu fedakarlıkların gölgesinde görünmezlik kazanan hak ve özgürlüklerine dikkat çekilir. Dolayısıyla gelenek ve din adamlarının temsilinde hayat bulan toplumsal yaptırımlar modern yaşamın önündeki engeller olarak tanımlanmıştır. Bu filmlerde din adamı karakterleri din ile aralarındaki ilişki dolayısıyla toplumda saygın bir konum edinirken bu saygınlığın arkasında kadınların kamusal alandan saklanan cinselliği başta olmak üzere maddi alanda da çıkarıcı karakterlerdir.

Filmde din adamı, halkın cahilliğini ve bilgisizliğini kullanarak onları sömürmektedir. Bu sömürü düzenine ise dini ve geleneksel tabuların beslediği bir inanç anlayışı üzerinden işlerlik kazandırmaktadır. Geleneksel toplumda, onları küçülten ve yok sayan değerler karşısında kadınlar, kendilerini inkar etmenin, geriye çekilip suskun kalmanın erdemlerini öğrenirlerse saygın bir konumu elde etme şansına sahip olabilirler. Bunun yanında *Kuma* filminde de gözlendiği gibi, erkek olma ayrıcalığı da bir tuzaktır ve bunun olumsuz yanı her erkeği her durumda erkeklik görevini yapmaya zorlayan gerilim ve çekişmede yatar (Colin, 2006). Kadının varlığı katı ahlak kuralları ile çevrelenirken, erkeğin konumu da bu merkezin çok uzağında konaklamamaktadır. Ali karısının doğru söylediğine inandığı halde bunu köylünün geri kalanına karşı söyleyememektedir.

3.2.2. Üç Kağıtçı

Filmin Künyesi:

Senaryo: Natuk Baytan

Yönetmen: Natuk Baytan

Yapımcı: Cumhuriyet Film (Yahya Kılıç)

Yıl: 1981

Filmin Konusu: Rıfki (Kemal Sunal), ölen babasının mallarını satmak için Almanya'dan köyüne döner. Köyde birden adı "Ermiş'e çıkar. Rıfki, yağmur duasına çıkan köylüler için yarım saat içinde yağmur yağdırır. Üfürükçülük yapar. Evde kalmış yaşlı kadınların kısmetini açar. Kötürümleri üfleyerek ayağa kaldırır. Bu arada bazı çıkarıcılar, köyün Belediye Reisi seçimlerine Rıfki'nın girmesini isterler. Bir başka Belediye Reisi adayı ise Rıfki'ya seçimlere girmemesi için rüşvet verir. Rıfki seçimleri kazanır, ama sonunda üç kağıtçı olduğu ortaya çıkar.

Filmin Oyuncuları: Kemal Sunal, Ülkü Özen, Ali Şen, Turgut Özatay, Reha Yurdakul, Nizam Ergüden

Filmde toplumsal yapının aksayan yanları ortaya konulmaya çalışılırken, dinin din adamları eliyle farklı çehrelerde sunulabileceğinin altı çizilmeye çalışılmıştır. Bunu yanında din adamı sunumu iki farklı tipi kapsamaktadır. Bunlardan ilki köyün imamı Murat Hoca, diğeri ise köy halkının kendi içlerinden seçtiği Raif Efendi karakteridir. Raif Efendi siyah sakallı koyu renk kıyafetleri ile insanları peşinden sürükleyen güvenilirlikten uzak bir tip iken Murat Hoca devletin resmi din görevlisidir sakalsız gayet düzgün giyimli bir tiptir. Bu iki karakterin dışında dikkat çeken diğeri karakter ise Rıfki'dir. Rıfki, Almanya'dan dönen bir Türk gurbetçisidir. Almanya'da yaşadığı süre içerisinde daha pozitif bir bakış açısı kazanmıştır Batılı bir toplumla bir arda yaşamış olmanın farklılığı ile artık olaylara kendi köylüleri gibi bakmamaktadır.

Rıfki köye gelirken yolda kalmıştır ve komşu köyden birinin onu kamyonetine almasıyla köye gitmeyi başarır. Bu yolculuk esnasında Rıfki, yağmur yağacağını iddia etmiş, çok kısa bir süre sonrada yağmur yağmıştır. Onu arabasına alan köylü, havayı günlük güneşlik olarak görünce buna inanmamıştır. Ancak yağmurun yağmasıyla birlikte neredeyse Rıfki'ya ermişlik yüklemiştir. Rıfki'nın geride bıraktığı toplumunun olaylara bakışını

ve yorumunu ortaya koyması açısından önemli bir sahnedir. Ancak Rıfki buna müsaade etmez ve yağmurun yağacağını tahmin etmesini romatizmasının olması ile açıklar. Ancak Rıfki kendi köyüne vardığında köylülerin kuraklık nedeni ile Raif efendi adında bir şeyh'in peşine takılarak yağmur duasına çıktığını görür. Raif Efendi ise hem görünüm olarak hem de tutum olarak hurafelerle örölü bir hayatı temsil etmektedir. Bu bağlamda dinde hiç yeri olmadığı halde yağmur duası karşılığında köylüden para alır. Yağmuru yağdıracağına dair para karşılığında iddiaya girer. Tüm bunların yanında yağmurun yağacağını romatizma ağrılarının başlamasına bağlı olarak tahmin eden Rıfki ise hem iddiayı kazanır hem de köylüler tarafından ermiş olarak ilan edilir. Bu noktada toplumun cehaletinin feodal, geleneksel ve dini değerlerin baskıcı yaptırımlarını beslediğinin altı çizilmeye çalışılmıştır.

Murat Hoca, giyimi ve tutumu ile sempatik bir karakter olarak sunulurken, Raif Efendi dağınık siyah sakalı ve koyu renk abartılı giyimi ile itici bir karakterdir. Bu iki karakterden Murat Hoca Diyanet kurumunun dinin gerçeklerini ortaya koyması noktasında modernleşme ile barışık din anlayışının temsilcisi olarak sunulmuştur. Bu arada kahveci Rıza Efendi "eğlenmek, kahveye gitmek günah demiş sakallı" diyerek da gericiliğın gericilik ve cahilliğın önemli bir belirtisi olarak sakalı ortaya koymaya çalışır.

Dinin toplumdaki konumunu dengelemek açısında iyi ve kötü din adamının aynı film içerisinde sunumunu içeren *Üçkağıtçı* filmi, toplumun hurafelerden ve metafizik inanç biçimlerini kullanarak Raif Efendi gibi tipler tarafından sömürüldüğünün altını çizirken, ilerleyen sahnelerde Rıfki'nın romatizmalarına bağlı olarak yağmurun yağmasını tahmin etmesini kullanmak isteyen köylülerde vardır. Bu bağlamda halk bir nevi kendi arasından çıkan uyanıklar tarafından yönlendirilirken, bu oyunu oynayanın dini değerleri yanına alması elini güçlendiren bir unsur olarak sunulmaktadır.

Bunun yanında köyün imamı olan Murat Hoca ise tıpkı Rıfki gibi düşünmektedir. Köy halkını bu kötü niyetli Şeyh'in kandırarak kendini fayda sağlamasından şikayetçi olan imam, yağmurun bu tip tutumlara bağlı olarak yağacağına inanmamaktadır. Ancak imam, köy halkını bu tip hurafelerin peşinden koşmaması noktasında ikna edememektedir. Bu noktada filmin vermek istediğı mesaj, aslında dinin rasyonel gerçeklerle bir çelişki yaşamadığı noktasının altını çizirken halkın bu noktada sömürüldüğünü ortaya koymanın yanında toplumu sömüren güç odaklarının halkın duygularını sömürdüğünün altını çizmektedir. Bu bağlamda filmin hem konu

olarak hem de işleniş biçimi olarak toplumsal aksaklıkların kaynağı olarak halkın cahilliğini sömüren din istismarcılarını ve çeşitli ekonomik rant sahiplerinin gösterdiğini söyleyebiliriz. Bir çok sahnede halk, çok basit bir rastlantıyı keramet olarak değerlendirmekte ve bunu yapan kişiye tapınma düzeyinde saygı duymaktadır.

3.2.3. Kibar Feyzo

Filmin Künyesi:

Senaryo: İhsan Yüce

Yönetmen: Atıf Yılmaz

Yapımcı: Arzu Film (Ertem Eğilmez

Yıl: 1978

Filmin Konusu: Feyzo ile köylüsü Gülo'nun güldürüsü. Feyzo askerden döndükten sonra Gülo'ya talip olur. Köyde Gülo'ya başka talipler de olduğu için babası başlık parasını arttırmaya koyar ve on bin peşin, on bin de senet karşılığı Gülo, Feyzo'nun üstünde karlır. Feyzo borcunu ödemek için kente gidip çalışmaya başlar. Feyzo köye her dönüşünde kentte gördüğü yenilikleri de beraberinde getirir. Ağanın sömürdüğü köylüleri bilinçlendirmeye çalışır. Sonunda Feyzo ağayı öldürür.

Filmin Oyuncuları: Kemal Sunal, Müjde Ar, Adile Naşit, Şener Şen, İhsan Yüce, Erdal Özyağcılar

Film bir kır yaşamının biçimselliğini ortaya koyma çabasıdır. Bu bağlamda köy yaşamını en önemli sorunları feodal sistem ve başlık parası olarak öne çıkmaktadır. Ağanın köy halkı üzerindeki yaptırımı ve bu yaptırımın kırılmaması esprili bir dille anlatılırken, bu sistemin insan yaşamları üzerine düşen dramatik gölgesi de ortaya konulmaya çalışılmaktadır.

Kibar Feyzo köyün bir çok delikanlısından biridir ve Hacı Hüso'nun kızı Gülo ile evlenmek istemektedir. Ancak Feyzo'nun annesi başlık parası olarak verilecek para ile tarlasına öküz alma isteği ile bu evliliğe karşı çıkarken Gülo'nun babası da kızına olan talep yüzünden sürekli fiyatı arttırmaktadır. Feyzo Gülo'yu alması için annesini ikna etmek amacı ile çıldırmaş numarası yapar. Köyde kendisi ile konuşan herkesi Gülo zanneden Feyzo bu durumunun düzelmesi için annesinin köyün hocasına gideceğini tahmin eder ve annesini takip eder. Köyün Hocası Feyzo'nun annesini topal

Hoca'ya yönlendirir. Bunu duyan Feyzo annesinden önce total Hoca'nın yanına ulaşır ve annesinin ona geleceğini haber vererek hocadan ücret karşılığı yardım ister. Hoca çeşmede abdest alırken yanına oturan Feyzo, durumu kısaca hocaya izah eder. Kendisine yardım etmesi halinde kendisine 100 TL vereceğini söyler. Ancak Hoca teklif edilen miktarı yeterli bulmaz ve 200TL ve bir de tavuk ister. Bu teklifi fazla bulan Feyzo Hoca'yı 150 TL ve bir tavuğa ikna eder. Bu sahnede de din adamı karakteri tüm yeteneğini maddi gelir elde etme yönünde kullanan bir karakter olarak öne çıkmaktadır. Bunun yanında uyanık bir köylü karakteri olan Feyzo bu durumun farkındadır ve kendi menfaatleri doğrultusunda bu tutumdan yararlanmaya çalışmaktadır. Bu sahnede bir çok filmin asline bir köylü kurnazlığının altı çizilmiştir. Bu bağlamda din adamı karakteri üç kağıtçı ve insanların manevi değerlerini sömüren bir karakter olarak sunulurken, Feyzo karakteri de bu tutumdan kendince yararlanmaya çalışan kurnaz köylüyü temsil etmektedir.

Kibar Feyzo filminde de tıpkı “üç kağıtçı” ve “Yoksul”da olduğu gibi din adamlarının aslında görüldüğü kadar saf ve temiz olmadığı bozuk düzenin bir parçası olduğunu ortaya konulmaya çalışılmıştır. Total Hoca karakteri, olağanüstü bir iticilikte çizilmemekle beraber genel olarak olumsuz özelliklere sahiptir. Köy halkının sorunlarını gidermek için para karşılığında muska yazmakta ve büyü yapmaktadır. *Kibar Feyzo* filminde din adamı karakteri kırsal yaşamın doğal bir parçası olarak sunulurken, feodal sistemin insanlar üzerine kurduğu sömürü sisteminin altı çizilmektedir. Ağa köydeki mallar gibi insanların sahibidir ve onların özel yaşamları ile ilgi aldığı kararlarda da etkilidir. Türk toplumunda yaşayan feodal yapıyı yansıtmaya noktasında abartılı bulunan film, din olgusunun insanların kapitalist yanlarını pasifize etmediğini ortaya koymaya çalışmaktadır.

3.2.4. Zügürt Ağa

Filmin Künyesi:

Senaryo: Yavuz TURGUL

Yönetmen: Nesli ÇÖLGEÇEN

Yapımcı: Kadri YURDALAN

Yıl: 1985

Filmin Oyuncuları: Şener Şen, Nilgün Nazlı, Füsün Demirel, Atilla Yiğit, Celal Perk, Can Kolukısa, Ayla Aslanca, Kemal İnci, Filiz Küçüktepe, Bahri Selin, Sabah Aşşayk, Erdal Özyağcılar

Filmin Konusu: Haraptar adlı köyün neredeyse sembolik değerlere yaslı olarak hüküm süren Ağası (Şener Şen), babasının ilerleyen yaşına rağmen sürekli yeniden evlenme talebi ve köyde hüküm süren kuraklık mücadelesi içerisinde gerçekte var olmayan bir egemenliğin sahibidir. Köylüler kentin cazibesinin sesine kulak vererek Ağa'nın mallarını çalarak satarlar. Sattıkları ürünlerin parasını kendilerine sermeye yaparak kentte tutunmaya çalışırlar ve bunda da pek zorlanmazlar. Kuraklık ve köylülerinin kendisini soyması nedeniyle topraklarını baraj yapmak isteyen politikacılara çok uygun fiyata satarak kentin yolunu tutan Ağa, burada köylüleri kadar kolay tutunamayacaktır. Yanaşmasının kardeşi Kiraz'ın dışında herkesin kendisini terk ettiği Ağa, hayatını kentin kıyısında sürdürmeye çalışırken Türk toplumunun yaşadığı kültür çatışmasının altını çizen önemli bir eserdir.

Hava sıcaklığının yüksek olması ve yağmur yağmaması nedeni ile köy halkı ciddi bir kuraklık yaşamaya başlar. Kentleşmenin uzağında kendi değerleri doğrultusunda yaşayan köy halkı için yaşam koşulları ilkel denebilecek düzeydedir. Yaşam standartları da kuraklığında etkisiyle her gün biraz daha kötüleşmeye başlamaktadır. Kırsal yaşamın önemli güç odaklarından birini oluşturan şeyh kavramı temelde bir din adamını temsil etmektedir. Bu filmde de hurafelerin ve batıl inançların çerçevesinde bir din adamı sunumu Türk toplumsal yapısında önemli bir yere sahip olan din adamları filmlerde muskacı ve üfürükçüler olarak karşımıza çıkmaktadır. Kırsal yaşamın ilkel biçimselliği ortaya konulurken, aynı zamanda bu ilkeliğin bir parçası olan din adamlarının toplumsal işlevselliği de öne çıkmaktadır. Türk filmlerinin birçoğunda din adamı karakteri, içinde bulunulan cahil ve eğitimsiz ortamın bir gereği olarak ortaya çıkmış olarak tanımlanmaktadır. Bu noktada dinin de yapısal olarak böyle bir suiistimale açık olduğunu ortaya koyan bir sunumdan söz etmek mümkündür. İnsanların bilgisizlik ve çaresizlik içinde yardımına gereksinim duydukları manevi güçlerin din adamı karakterleri üzerinden tecelli ediyor gibi değerlendirilmesi, toplum içinde üfürükçü ve muskacı karakterlere din adamı fonksiyonunu yüklenerek, dinin değişim karşıtı bir anlamlandırma içerisinde eritilmesinin de önünü açmaktadır.

Şeyh, halkın güvenini kazanmış, onları yönlendirme gücü yüksek bir din adamı karakterdir. Türk filmlerinin temel konularından biri olan halkın

bilgisizliğinden yararlanan din adamı karakterinden dönemin siyasi anlayışı da faydalanmaktadır. Öyle ki oy istemek amacı ile sık sık Ağayı ziyaret eden siyasi parti üyeleri; oyları karşılığında halka bir miktar para dağıtırken, Şeyh de cennetten bazı yerlerin tapusunu verdiği köylülerin oyunu taraftarı olduğu partisi lehine toplamayı başarmıştır. Bu bağlamda halkın duyguları ve inancından din ve siyaset aracılığı ile yararlanılmaktadır. Din adamının yaşadığı gerçek yüzü ile halka dönük yüzü arasındaki mesafeye sığınan siyasi tutum, böylelikle kendini kırsalda meşru kılacak zemini de hazırlamış olur.

Öte yandan feodal yapı her ne kadar farklı siyasi ve ideolojik söylemler tarafından eleştirilse de seçmen edinme kaygısı ile feodal sistemin ana karakteri olan Ağa, (*Şafak Bekçileri, Hazal, Hudutların Kanunu...*) Ankara da bulunan destekçilerine güvenerek uygulamalarını sürdürür. Bu bağlamda değişime istekli gibi duran ve bunun karşısında bir çok değişim düşmanı yaratan Türk toplumsal modernleşmesi aslında görünür kılmadığı sorunları ile kendi değişiminin önündeki engelleri bir bir kendisi yaratmıştır. Bu noktada filmde zamanın siyasilerine de bir eleştiri söz konusudur.

Sonuç

Türk toplumsal yapısında önemli bir yere sahip olan din adamları filmlerde muskacı ve üfürükçüler olarak karşımıza çıkmaktadır. Kırsal yaşamın ilkel biçimselliği ortaya konulurken, aynı zamanda bu ilkelliğin bir parçası olan din adamlarının toplumsal işlevselliği de öne çıkmaktadır. Türk filmlerinin birçoğunda din adamı karakteri içinde bulunduğu cahil ortamın bir gereği olarak ortaya çıkmış karakterlerdir. Bu karakterlerin bir takım olumsuz özelliklerle süslenerek sunumu din adamı kavramı üzerine bir genellemeyi getirirken, aynı zamanda kentleşme ve gelişme noktasında alınan mesafe de ortaya konulmaktadır. Halkın cahil ve eğitimsiz olması yine kendi içlerinden çıkardıkları din adamı karakterlerinin toplumda etkin rol almasının önünü açan bir unsur olarak sunulurken, dinin de yapısal olarak böyle bir suiistimale açık olduğu noktasında bir sunumdan söz etmek mümkündür. İnsanların bilgisizlik ve çaresizlik içinde yardımına gereksinim duydukları manevi güçlerin din adamı karakterleri üzerinden tecelli ediyor gibi değerlendirilmesi, toplum içinde üfürükçü ve muskacı karakterlere din adamı fonksiyonunu yüklerken dinin yeni bir anlamlandırma içerisinde eritilmesinin de önünü açmaktadır.

Conclusion

Clergy who has an important place in the Turkish social structure emerges in the movies as writers of charms and healers. Social functioning of the clergy which is part of the primitivity stands out while primitive spatial harmony of rural life is being introduced. In many of Turkish movies cleric characters are the characters which have emerged as a requirements of the ignorant environment. While the presentation of these characters by adorning with some negative features brings generalization on the notion of cleric, the progress made in the urbanization and development is also revealed. While uneducation and ignorance of people is presented as a mean of paving the way for the cleric characters' taking an active role in society, it is possible to speak of a presentation of the point that religion is also structurally open to misuse. While the consideration of manifestation of spiritual powers which people need the help of them in ignorance and despair via cleric characters adds a cleric function to the healers and writers of charms characters in society, it also paves the way for dissolving religion in the new interpretations.

Kaynaklar

- Abısel, N. (2005). *Türk Sineması Üzerine Yazılar*. Ankara: Phoenix.
- Balcı, Y. (2002). Türk Romanında Aydın Sorunu. *Hece*, 65,66,67, 281-302.
- Colin, G. D. (2006). *Kadın İslam ve Sinema*. İstanbul: Agora Kitaplığı.
- Cosar, S. (1999). Türk modernleşmesi: Aklilesme, Pataloji, Tıkanma. *Doğu Batı*, 8, 58-71.
- Enderun, M. A. (2013). *Beyaz Perdenin Din Algısı*. İstanbul: Işık.
- Gülendam, R. (2002). Türk Romanında Din ve Din Adamına Bakış. *Hece*, 65,66,67, 303-312.
- Lüleci, Y. (2008). *Türk Sineması ve Din*. İstanbul: Es.
- Ilgaz, R. ile 09. 10. 2007 tarihinde yapılan söyleşiden.
- Kayalı, K. (2006). *Yönetmenler Çerçevesinde Türk Sineması*, Ankara: Deniz.
- Maktav, H. (2010). Sinema ya da İlahi Aşk: İslami Sinemada Tasavvufi Yolculuklar. *Sinecine*. 1(2), 31-55.
- Menekşe, Ö. (2004). *Din ve Din Adamı İmajı*. Ankara: Diyanet.
- Özgüç, A. (2005). *Türklerle Türk Sineması*. İstanbul: Dünya.

Kırsal Hayatta Modernite Karşıtı Olarak Din Adamı İmajının Türk Sinemasına
Yansımaları

- Pösteği, N. (2005). *1990 Sonrası Türk Sineması*. İstanbul: Es.
- Subası, N. (1996). *Türk Aydınının Din Anlayışı*. İstanbul: YKY.
- Velioglu, Ö. (2005). *İnançların Türk Sinemasına Yansıması*. İstanbul: Es.
- Yenen, İ. (2011). *Toplumsal Tezahürleri Bağlamında Türk Sinemasında Din Dindarlık Ve Din Adamı Olgusu*. (yayımlanmamış doktora tezi). Ankara Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Yılmaz, T. (2005). Türk Sinemasında Din Algısı.
<http://www.turkiyehabermerkezi.com>

I. DÜNYA SAVAŞI VE TÜRK KURTULUŞ SAVAŞININ BEYAZ PERDEYE YANSIMALARI*

World War I and Reflection Turkish War of Independence to the Silver Screen

Serap KAYSERİLİ**

Özet

Geçmiş algılama günümüz ve gelecek arasında köprü kurmaya çalışma yollarının başında tarih gelmektedir. Çağımızın sanatı olan sinema tarih öğretiminde ve bir milletin kimliğinin değerlendirilmesinde önemli kültürel temsil sistemlerinin başında gelmektedir. I. Dünya Savaşı ve Milli Mücadelenin beyaz perdeye yansması adlı bu çalışma, Türk Sinemasında nasıl bir tarih anlayışı olduğunu ve o dönemki düşünceleri de yansıtmayı açısından önem taşımaktadır.

Dünya sinemasının başlangıç safhalarının, ardından Türkiye’de sinemanın doğuşu ve gelişiminin incelendiği bu çalışmada, öncelikle Birinci Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı’nı konu alan filmler değerlendirilmiştir. Ayrıca Mustafa Kemal’in askeri, siyasi ve sosyal hayatını konu alan filmler ayrı bir şekilde incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Tarih, Sinema, I. Dünya Savaşı, Milli Mücadele, Atatürk.

Abstract

Present and future ways of working to build bridges between the past sensing history is beginning. The art of the cinema of our time in history teaching and assessment of identity is one of the major systems of cultural representation. I. World War II and the National Struggle, the silver screen's reflection on how the understanding of this is the Turkish Cinema and it is important to reflect in the period thoughts.

Examined the initial stages of World cinema, and then the birth and development of cinema in Turkey, this study examined first films about the First World War and the War of Independence are examined. In addition,

---

* Bu çalışma aynı isimli yüksek lisans tezinden üretilmiştir. Tezin hazırlanmasında sağladığı katkılardan dolayı Prof. Dr. Selami Kılıç’a teşekkürlerimle.

** Okutman, Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Meslek Yüksek Okulu, skayserili@agri.edu.tr

Ataturk's military, political and social life of the subject in a separate section of the films were investigated extensively.

Key Words: History, Cinema, I. World War, National Struggle, Atatürk

Giriş

Sinema Tarihi

Sinema, ortaya çıkışının ilk yirmi yılında büyük bir gelişim göstermiştir. 1895'te yenilik olarak görüldüğü halde 1915'te artık yerleşik bir endüstri haline gelmiştir. Çekilen ilk filmler, bir dakika uzunluğunda ve çoğunlukla tek bir çekimden oluşan hareketli şipşaklardan oluşmaktaydı. Fakat 1905 yılına gelindiğinde filmler beş ile on dakika arası uzunluğa ulaşmışlardır.¹

Sinema ilk devirlerde on altı, sonraları yirmi dört fotoğrafı bir saniyede gözlerimizin önünden geçirerek hareketi sağlamak temeline dayanıyordu. Çünkü insanda görme hassasiyetinin bir kısmını teşkil eden, gözün retina tabakasındaki silinme müddeti, bu kadar kısadır. Saniyede yirmi dört hayal retinaya aksederse, artık o hayaller silinmeden bir yenisi gelmiş olacağından, biz fotoğrafları hareket halinde görürüz. Aslında bu görme işine ait bir gecikme, gözümüzün bir kusurudur.² Fitton ve Dr. Paris ise 1825'te Thaumotrope'ü yaptılar. Bu alet önünde ve arkasında birer resim bulunan basit bir karton daireden ibaretti ki, çarçabuk ters yüz edilecek şekilde döndürüldüğünde resimler üst üste görünüyordu. Aslında bu çok basit görünen gelişmeler sinemanın başlangıcı olarak kabul edilmekteydi.

Pek çok ulus, hareketli resimler buluşunu kendisine mal etmek ister; fakat sinemanın diğer birçok yenilik gibi kesin bir ortaya çıkış anı yoktur ve doğumunu tek bir ülke ya da kişiye borçlu değildir. Aslında sinemanın kökeninin, on altıncı yüzyılda İtalyanların karanlık kutu deneylerine, on dokuzuncu yüzyılın çeşitli optik oyuncakları gibi değişik kaynaklara, diyaroma ve panorama gibi pek çok görsel gösteri uygulamalarına kadar uzandığı düşünülebilir. On dokuzuncu yüzyılın son on yılında ise, hareket eden görüntüleri bir perdeye yansıtmaya yönelik çabalar giderek yoğunlaştı

¹ Geoffrey Nowell-Smith, *Dünya Sinema Tarihi*, (Çev: Ahmet Fethi), Kabalcı Yayınevi, İstanbul 2003, s.30.

² Zahir Güvemli, *Sinema Tarihi*, Varlık Yayınevi, İstanbul 1960, s.5.

1. Dünya Savaşı ve Türk Kurtuluş Savaşının Beyaz Perdeye Yansımaları

ve Birleşik Devletlerde Edison; Fransa'da Lumierre kardeşler; Almanya'da Max Skladonowsky; Büyük Britanya'da William Friese, Grene gibi mucitler, ilk hareketli resimleri sunarak izleyicileri şaşkınlık içinde bıraktılar.³

Amerika Birleşik Devletleri'nde, Thomas Edison'un *kinetoscope* aracılığıyla çektiği The Execution of Queen Mary/Kraliçe Mary'nin İdamı 1895 yılına rastlamaktadır. Aynı şekilde Auguste ve Louis Lumierre Kardeşlerin *cinématograph*'ı, Mart 1895'te çekilen La sortie des usines Lumière/İşçilerin Lumierre Fabrikası'ndan Çıkışı adlı belgesel filmiyle dünya sinema tarihinde bir dönüm noktasını simgelemektedir.⁴ Edison ve Lumierre kardeşler yapmış oldukları bu çalışmalar ve çekimler sayesinde aynı tarihte ve aynı sisteme göre sinemayı icat etmiş bulunuyorlardı.⁵

Birkaç amatör ön gösteriden sonra Lumierre kardeşler, 28 Aralık 1895'te Paris'te "Boulevard Capucines-Grand Cafe" de profesyonel bir gösteri düzenleyerek seyircilere ilk yaptıkları film olan Lumierre Fabrikası'ndan Çıkış ve sonra yaptıkları filmlerden biri olan Trenin Gar'a Girişi isimli filmleri gösterirler. Bu tarih, sinemanın doğum tarihi olarak kabul edilmektedir.⁶

Sinemada, ilkin 1889'da Edison'un laboratuvarlarında birkaç kelime söylenir gibi olmuştu. Hatta daha önce, perde arkasına yerleştirilmiş kişilerin konuşmalarıyla filmler seslendirilmek istenmişti. Yine perde arkasına *fonograf* yerleştirilerek şarkılı film denemeleri çoktan yapılmıştı. Hatta fonografla söylenen sözlerin perdedeki ağız ve ses hareketlerine zaman bakımından uydurulması bile sağlanmıştı.

1910'da Fransa'nın o dönemlerdeki iki büyük yapımevinden biri olan Goumant, "Kronofon" adı verilen sesli sinema sistemini Bilim Akademisi'ne gösterdi. Bu sistemde, görüntü, film, ses ise plak üzerine kaydediliyor ve senkron, elektrikli bir sistemle sağlanıyordu. 1912'den başlayarak Goumont bu sistemle halka açık gösteriler yaptı. Sesli sinemanın ilk önemli örnekleri olarak *King Vidor'un, Halelujoh-1929/ABD, Welter Ruttmann'ın Dünya*

³ Nowell-Smith, *Dünya Sinema Tarihi*, s.30.

⁴ Özde Çeliktemel Thomen, "Osmanlı İmparatorluğunda Sinema ve Propaganda (1908-1922)", *Online International Journal of Communication Studies*, Vol:2, London 2010, s.4.

⁵ Âlim Şerif Onaran, *Muhsin Ertuğrul'un Sineması*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1981, s.5

⁶ Metin Erksan, *Sinemannın 100. Yılı, Türk Sineması Üzerine Düşünceler*, (Editör: Murat Dinçer), Doruk Yayıncılık, Ankara 1996, s.155.

Ezgisi 1929/Almanya, Ernst Lubitsch'in Aşk Cenneti-1929/Almanya, Üç Maske-1929/Fransa, Levis Milestone'un Garp Cephesinde Yeni Bir Şey Yok-1930/ABD adlı filmlerini sayabiliriz.⁷

İlk defa 1926'da Flaherty'nin "Maona" adlı filmi için "Belgesel" tanımını kullanan Grierson, 1928'de eğitim ve propaganda filmleri için fon ayrılmasını sağladı. İngiliz Belgesel Sineması bütün dünyayı etkileyerek belgeselin bir tür olarak sinemaya girmesine vesile oldu.⁸

1930'lar aynı zamanda renkli sinemaya geçiş dönemi olmuştur. Üç temel renk kullanımına dayanan *tenchnicalar* adıyla bilinen renklendirme yöntemi ilk kez Walt Disney'in "Üç Buçuk Domuz" adlı çizgi filmde kullanılmıştır. Renkli film 1940'lara kadar ticari olarak kullanılmadıysa da deneysel çalışmalar yapılmıştır. Renk çalışmalarında yeterlilik ise ancak 1930'larda başlamış, fakat uzun yıllar her şeyi gereğinden fazla süsleme ana sorun haline gelmiştir. Rengin güzellik duygusu verdiği kabul edilirse, tarihi filmlerde ve müzikallerde renk yerini bulmuştur.⁹

Amaç ve Yöntem

Bu çalışmada, tarihin Türk sinemasında nasıl ele alındığı ve nasıl yorumlandığı, Türkiye'nin yakın tarihindeki önemli olayların sinemaya nasıl yansdığı ve bu bağlamda Türkiye Cumhuriyeti kimliğinin beyaz perdede nasıl çizildiği incelenmeye çalışılmıştır.

Görsel yazılı belgelerin, filmlerin, afişlerin ve gazete haberlerinin derlenerek incelendiği bu çalışma, bulguları elde etme ve yorumlama açısından nitel bir araştırma yöntemi üzerine kurgulanmıştır.

Osmanlı Devleti ve Türkiye Cumhuriyeti'nde Sinemanın Gelişimi

Kuşkusuz her ülkenin sinema tarihi vardır ve bu tarih elbette ki belgeler sayesinde ortaya çıkarılır. O yıllardaki adıyla "sinematograf"ın yani sinemanın dünya üzerindeki resmi tarihi, belgelere göre 22 Aralık 1895 olarak bilinir. Lumierre kardeşlerin 28 Aralık 1895'teki ilk genel gösterimi üzerine, İstanbul'un tanınmış fotoğrafçılarından Vafiodis bir mektupla kendilerine başvurmuş, bilgi istemiş ama bundan bir sonuç çıkmamıştı. 1896 yılının

⁷ Güvemli, *Sinema Tarihi*, s.111-126.

⁸ Alev Demirbilek (İdrisoğlu), *Dünya Sinema Tarihi*, Mimar Sinan Üniversitesi Sinema Bölümü Ders Notları, İstanbul 1993, s.81-82.

⁹ Gülseren Güçhan, *Türk Sineması Görüntü ve İdeoloji*, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir 1999, s.45.

I. Dünya Savaşı ve Türk Kurtuluş Savaşının Beyaz Perdeye Yansımaları

başlarında, Lumierre kardeşlerin, dünyanın dört bir yanına gönderdikleri alıcı yönetmenlerden biri olan Alexander Promio, İstanbul'a gelip bazı sahneler çevirmişti. Hatta Promio, Venedik'teki ilk denemesinden sonra, sinema dilinde önemli bir öge olan kaydırmayı ikinci defa Haliç'te bir kayıkta denemişti. Promio, padişaktan alınan özel izinle İstanbul ve İzmir dolaylarında çok sayıda belgesel film çekti.¹⁰ Lumierre'nin diğer alıcı yönetmenlerinden olan Felix Masguich, Francis Doublier, Charles Moisson, Perrigot gibi diğerleri de Rusya'ya giderken İstanbul'a da uğramışlardı.¹¹ Bu ziyaretler Türk halkının sinemaya daha fazla yaklaşmasına sebep olmuştur.

Eldeki sınırlı sayıdaki kaynaklara göre Osmanlı Devleti'nde ilk film gösterimlerinin Abdülhamit zamanında sarayda yapıldığı bilinmektedir (1896) ve Bertrand isimli bir Fransız'ın bu görevi yerine getirdiği padişahın kızının hatırlarında anlatılmaktadır.¹² İlk sinema gösteriminin Yıldız Sarayı'nda yapılmasına ve halkın sinemaya gösterdiği hoşgörüye rağmen II. Abdülhamid, bu yeni icadın seyirci üzerindeki etkisinden rahatsız olmuş ve Fransızların İstanbul'da yerleşik bir sinema salonu açma girişimlerine müsaade etmemiştir.¹³

Halka sinema gösterilmesi ise, bundan bir yıl sonra 1897'de, Romanya uyruklu bir Polonya Musevi'si olan Sigmund Weinberg eliyle ve kendisinin İstanbul temsilcisi olduğu Pathe Firması'nın filmleriyle Galatasaray Sempti'ndeki, Spaneck Birahanesi'nde gerçekleştirilmiştir. Spaneck'te ilk gösterimler halkın beğenisini kazanınca Weinberg, bu gösterimlerin İstanbul yakasında da gösterilmesi için Şehzadebaşı'nda Fevziye Kırathanesi'ni de kiraladı. İlk gösterilen filmler arasında, Pathe'nin haber ve komedi filmleriyle Asta Nielsen'in "Sır" adlı dram filmi sayılabilir. O günlerde yayınlanan el ilanlarında, Rigaden, Boireaeue, Little Mouritz gibi güldürücülerin filmlerinin reklamları yapılmaktaydı. Sinemanın gördüğü rağbet üzerine, Beyoğlu'nda "Odeon Tiyatrosu'nda" gösterimde bulunduğu gibi, daha sonra 1908 yılında Tepebaşı'nda "Pathe Sineması" da yapıldı.¹⁴

¹⁰Türk Sinema Tarihi, Erişim Tarihi:14.02.2011, <http://www.arastiralim.com/tag/genel-kultur/page/6>

¹¹ Nijat Özön, *Türk Sineması Kronolojisi*, Bilgi Yayınevi, Ankara 1968, s.12.

¹² Ayşe Karaosmanoğlu, *Babam Abdülhamit*, Selis Yayınları, İstanbul 2007, s.9.

¹³ Yalçın Lülecı, *Sinema ve Din: Türk Sineması Örneği*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İlahiyat Anabilim Dalı Din Sosyolojisi Bilim Dalı, İstanbul 2007, s.32.

¹⁴ Şükran Kuyucak Esen, *Türk Sinemasının Kilometre Taşları*, Agora Kitaplığı, İstanbul 2010, s.9-10.

Böylece Türkiye’de ilk özel sinema salonu açılmıştır. Sonrasında 1914’te Kordonboyu’nda açılan “Palas Sineması” onu takip etmiştir.¹⁵

14 Kasım 1914’te Fuat (Uzkınay) Bey tarafından çekilen “Ayastefanos’taki Rus Abidesinin Yıkılışı” adlı siyah-beyaz film birçok sinema tarihçisi tarafından Türk Sinemasının başlangıcı olarak kabul edilmektedir.¹⁶ Nurullah Tigin, bunu Türk filmciliğini başlatan aktüalite olarak görmüştür. Fakat bilindiği kadarıyla bu filmi gören olmamıştır.¹⁷ Bu filmin akıbeti hakkında çeşitli yorumlar yapılmasına rağmen filmi hakkında kesin bilgilere ulaşmak mümkün olmamıştır. Ancak en fazla kabul gören yorum ise filmin 1941 yılında İstanbul’dan Ankara’ya nakledilirken, araçta bulunan diğer filmlerle karıştığı ve bu sırada kaybolduğudur. Tüm bunlara rağmen eldeki kayıtlar bu filmin çekilmiş olduğunu ispatladığı için çekilen ilk Türk filmi olarak kabul edilmektedir.¹⁸

Enver Paşa, Berlin’deyken Alman ordu sinemasının çeşitli savaş cephelerinde çevirdiği filmleri seyretmiş, sinemanın halk kitleleri, hele de okuma yazma bilmeyen halk kitleleri üzerindeki etkisini sezinlemişti. İstanbul’a döndüğünde ise Osmanlı ordusunda da bir sinema kolu kurulması için gerekli çalışmaların başlatılmasını emretti. Böylelikle başında Weinberg’in bulunduğu, Fuat Bey’in de Weinberg’in yardımcısı olarak atandığı, yedek subaylığını yapmakta olan bazı sinema salonu sahiplerinin de alıcı yönetmeni olarak katıldıkları “Merkez Ordu Sinema Dairesi (MOSD)” kuruldu. Weinberg ve Fuat Bey’in dışında diğer görevliler ise Mazhar (Talay) Bey ve Cemil (Filmer) Bey’dir.¹⁹

Merkez Ordu Sinema Dairesi’nde çekilen filmlerin büyük çoğunluğu savaş konulu haber ve belgesel filmlerden oluşmaktadır. “Anafartalar Muharebesi’nde İtilaf Ordularının Püskürtülmesi” (1915), “Çanakkale Muharebeleri” (1916) ve “Alman İmparatorunun Çanakkale’yi Ziyareti”

¹⁵ *Türk Sinema Tarihi*, Erişim Tarihi: 14.02.2011

<http://www.kameraarkasi.org/yonetmenler/belgeseller/1914/ayastefanos.html>

¹⁶ Serdar Öztürk, *Erken Cumhuriyet Döneminde Sinema Seyir Siyaset*, Elips Kitap, Ankara 2005, s.13.

¹⁷ Özlem Gürsoy, *Türk Sinemasının Tarihe Bakışı*, s.28.

¹⁸ Esen, *Türk Sinemasının Kilometre Taşları*, s.13.

¹⁹ Özön, *Türk Sineması Kronolojisi*, s.13.

I. Dünya Savaşı ve Türk Kurtuluş Savaşının Beyaz Perdeye Yansımaları

(1917) Merkez Ordu Sinema Dairesi'nce yapılan belge filmlerden bazılarıdır.²⁰

Balkan Savaşları sırasında halktan yardım toplamak amacıyla kurulan (1913) Müdafaa-i Milliye Cemiyeti²¹, gelir kaynaklarını artırmak amacıyla, film yapımına da başladı. Böylelikle, sonradan Türkiye'nin tanınmış gazete sahiplerinden biri olan yirmi yaşlarındaki Sedat Simavi'nin yönetmenliğinde ilk öykülü filmler olan *Pençe* (1917) ile *Casus* (1917) meydana getirildi.²²

Uzun metrajlı ilk Türk filmi, ilk gösterimden neredeyse yirmi yıl sonra yapıldı. Weinberg, 1916'da yine Ordu Film Merkezi (OFM) için *Himmet Ağa'nın İzdivacı'nı* çekmeye başladıysa da film Birinci Dünya Savaşı sonrasına kadar tamamlanamadı. Cemiyet adına yapılan ve daha çekim aşamasında ağır eleştiriler alan *Alemdar Mustafa Paşa*, *Alemdar Vak'ası* yahut *Sultan Selim-i Salis* Türk sinemasının ilk tarih konulu filmidir. Filmin daha seyredilmeden sert eleştiriler alması, o yıllardan itibaren tarihin sinemaya aktarılması konusundaki hassasiyetin boyutlarını göstermektedir.²³

1919 yılında yalnızca iki öykülü film çekildi. Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın aynı adlı kitabından çekilen *Mürebbiye ve Yusuf Ziya Ortaç*'ın aynı adlı kitabından çekilen *Binnaz*'dır. Her iki filmin yönetmeni, Türk tiyatrosunun kuruluşunda büyük katkıları olan "Ahmet Fehim" idi. Mürebbiye gösterime girdiğinde İstanbul işgal altındaydı. O dönem İstanbul'daki Fransız işgal kuvvetlerinin komutanı General Franchet, işgal ettikleri İstanbul'un sinemalarında, şehvet düşkünü, düşük ahlaklı bir Fransız'ı mürebbiye olarak görmekten çok rahatsız olmuş ve "Fransızlar küçük düşürülüyor" gerekçesiyle filmin gösterilmesini yasaklamıştır. Binnaz ise, Osmanlı Devleti'nde ilk defa bir göbek dansının beyaz perdede görüldüğü filmidir. *Mürebbiye Türk sinema tarihinde Cumhuriyet öncesi ilk sansür alan film olarak kabul edilmektedir*, Cumhuriyet dönemindeki ilk sansür ise *La-Garçonne* (Erkek Kız) isimli bir

²⁰ Hakan Aydın, "Sinemanın Taşrada Gelişim Süreci: Konya'da İlk Sinemalar ve Gösterilen Filmler (1910-1950)", *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı:19, Konya 2008, s.62.

²¹ Nazım H. Polat, "Milli Mücadele'de Sivil Direnişin Kökenleri: Müdafaa-i Milliye Cemiyeti (1913-1919)", *Türkler*, C.15, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002

²² Özön, *Türk Sineması Kronolojisi*, s.14.

²³ Levent Yılmazok, *Türk Sinemasının Ulusal Karakterini Etkileyen Öğeler ve Seyirci-Sinema İlişkisi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sinema-TV Ana Sanat Dalı İstanbul 2007, s.22

Fransız filmi olur. Film, içerdiği çıplak sahnelerden dolayı müstehcen bulunarak yasaklanmıştır.²⁴

İlk uzun metrajlı film yapım şirketi olan Kemal Film Şirketi, 1922’de Seden Kardeşler tarafından kuruldu. Sadece iki yıl faaliyet göstermesine rağmen bu şirketin, film yapıcılığına yaklaşımı öncekilerden çok daha profesyonelce idi. Çektiği filmlerin tümünü genç tiyatro oyuncusu ve yönetmeni olan Muhsin Ertuğrul’un yönettiği dört uzun metrajlı film çekimi oluşturmaktaydı. Bunlar; İstanbul’da Bir Facia-i Aşk (1922), Boğaziçi Esrarı (1922), Ateşten Gömlek (1923) ve Kızkulesi’nde Facia (1923) adlı filmlerdir.²⁵

Bu dönem filmlerinin, “ulusal bilinç” ve cumhuriyet etrafında bir araya gelme düşüncesiyle çekildiği ve en önemli özelliklerinin, devletin resmî ideolojisini hâkim kılmak adına, eski düzenin kötülenmesi, saltanat, hilafet ve dinî müesseselerinin yerilmesi olduğu vurgulanmıştır. Bunun yanında bu filmlere bakıldığında, devrin politikası ile ideolojik bir birliktelik şeklinde ortaya konan filmlerin, vermek istediği mesajlar arasında büyük bir uyum olduğu görülmektedir.²⁶

1939 yılına gelindiğinde, Türk sinemasında, neredeyse kameranın sahne önüne konulup bir piyesin baştan sona filme alındığı Tiyatrocular Dönemi’nin etkisi hâlâ devam etmekteydi. Yani tiyatro geleneğinden daha tam anlamıyla uzaklaşamamıştı. 1939 ile 1952 yılları arasındaki bu on üç yıllık dönemde Türk sineması, kendini tiyatro etkisinden koparıp, daha sinemasal bir dil oluşturmaya çalışmıştır.²⁷

1950’li yılların başında Türk Sineması, artık sinema dilini öğrenmiş ve kendine özgü bir sinema ortamı, çekim ve gösterim düzeneği oluşturmuştur. Sinema salonları, film çekim ve dağıtım şirketleri, laboratuvarları, çalışan ve çalıştıranları ile ticari anlamda bir çark kurulmuştur. Film üretimi ve tüketimi belirli bir sisteme bağlanmıştır. Hatta sinemanın bir “sanat” olduğunu kanıtlayan iki filmi ile 1949 yapımı Vurun

²⁴ Serdar Öztürk, “Türk Sinemasında İlk Sansür Tartışmaları ve Yeni Belgeler”, *Galatasaray İletişim Dergisi*, İstanbul 2006, s.65.

²⁵ Smith, Dünya Sinema Tarihi, s.740

²⁶ Âlim Şerif Onaran, *Türk Sineması*, C:1, Kitle Yayınları, Ankara 1999, s.20.

²⁷ Işıl Karahanoğlu, *1950–1970 Arasında Türk Sinemasının Temel Özelliklerinin Oluşmasını Sağlayan Toplumsal, Ekonomik, Siyasi, Kültürel Etkiler ve Bunların Türk Sinema Tarihindeki Yeri*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sinema-TV Ana Sanat Dalı, İstanbul 2007, s.3.

I. Dünya Savaşı ve Türk Kurtuluş Savaşının Beyaz Perdeye Yansımaları

Kahpeye ve 1952 yapımı Kanun Namına filmleri ile Lütfi Ömer Akad sinemadaki yerini almıştır. Kısacası, sinemacılar dönemi başlamıştır.²⁸

1960 askeri müdahalesinin özellikle sinemaya getirdiği özgürlük havası içerisinde, perdeye yansıyan ilk fikri akım “Toplumsal Gerçekçilik” olmuştur. Türk sinemasındaki “Toplumsal Gerçekçilik Akımı”, Amerika’daki “Sosyal Gerçekçilik” ve İtalya’daki “Yeni Gerçekçilik” akımlarının etkisiyle doğmuştur. Akımın amacının toplumdaki gerçeklerin dış yüzünü veren filmler ortaya koymak olduğu vurgulanmıştır.²⁹ Bu amaç doğrultusunda özellikle ideolojik konuların ele alındığı, zengin fakir ayrımının konuşulduğu, sol akımların propagandasının yapıldığı filmler yapılmaya başlanmıştır. 1960’lı yılların ilk yarısında daha az tarih konulu filmler çekilmişken, 1966 yılından sonra daha çok tarih konulu film çekilmiştir. 1966-1969 yılları arasında tarih konulu filmlerde artış görülmektedir. Ayrıca bu yıllarda çizgi roman uygulamalarının ilk örnekleri görülmektedir.

1970’de Türk film endüstrisi çökme tehlikesiyle karşı karşıyaydı. Tutarlı bir yerli film yapımı için hiçbir temel ya da destek alınacak dış pazar yoktu; pek çok Türk filminin teknik kalitesi oldukça kötüydü var olan sinema salonlarının neredeyse yarısı rekabet karşısında kapanıp gitmişti. Bir diğer önemli neden ise 1970’li yıllarda ortaya çıkan seks filmleri furyasıdır. Bu furyadan dolayı birçok önemli oyuncu film çekimine ara vermiş sinemadan uzaklaşmıştır.³⁰

1980’ler sonrası yaşamında sinemanın da belirleyicisi, biçimlendiricisi 12 Eylül Askeri darbesi olmuştur. Darbeyle kültür emperyalizmine kapılar ardında kadar açılmıştır. Bu darbenin koşullarında yaşarken, film üretme ve izleme koşulları da paralel biçimde oluşmaktadır. 1980 sinemasında, sanatçılar siyasal eleştiriler yapamamış, geleceğe ilişkin düşlerini özgürce paylaşamamışlardır. Askeri darbenin bu baskıcı ortamından bunalan aydın ve sanatçıların bu şekildeki sıkışmışlıklarının dışa vurumu olan bunalmı filmleri yaygınlaşmıştır. 1980’lerde sinema adına en büyük başarı, 23 Ocak 1986 tarihli ilk sinema yasası olan 3257 sayılı sinema, video ve müzik eserleri kanunudur. Bu yasa Polis Vazife ve Salahiyetleri Kanunu’nun 6. maddesi uyarınca çıkarılmış olan ve 1939 yılından bu yana uygulanan sansür

²⁸ Esen, *Türk Sinemasının Kilometre Taşları*, s. 48.

²⁹ Lüleci, *Sinema ve Din*....., s.50.

³⁰ Fatma Dolay Küçükkurt-Ahmet Gürata, *Sinema Anlatı ve Türler*, Vadi Yayınları, Ankara 2004, s.301.

Nizamnamesi'ni yürürlükten kaldırmıştır. Böylece iki aşamalı sansür isteğe bağlı hale gelmiştir. Yasanın içeriği ve uygulamasının getireceği ilerideki sorunlar ne olursa olsun, sinemaya ait bir yasa çıkmış olması en azından psikolojik etki yapmıştır.³¹

1990'lı yıllarda küreselleşme olgusu dünya üzerinde yaygınlaşmaya başlamış ve tüm dünya bu olgunun etkisi altına girmiştir. SSCB'nin ve Doğu Bloğunun dağıldığı, ABD'nin tek güç haline geldiği, Avrupa'nın birlik olarak daha çok çabaladığı bir döneme girilmiştir. Bu dönemde Türkiye'de de özel televizyon ve radyoların sayısı artmaya başlamıştır. Özel televizyonlarda gösterilmeye başlanan Türk filmleri büyük bir izleyici kitlesi tarafından izlenirken sinema filminin en az üretildiği dönem olmuştur.³² 1990'lı yıllarda Türk Sineması'nda toplam yetmiş dört film çevrilmiş ve kısır bir süreç yaşanmıştır.

1990-2000 yılları arasında Türk Sineması'na genel bir açı ile bakacak olursak şöyle bir değerlendirme yapılabilir. On yıllık süreci kapsayan bu uzunca süreç, toplumdaki değişimlere koşut olarak Türk sinemasının da bir "ölmeye yattığı" ve sonra eskisinden de sağlıklı bir biçimde ayağa kalktığı dönem olmuştur.³³ Bu dönemde birçok film, çeşitli yönleri ile uluslararası festivallerde ödül almıştır. Sinan Çetin'in yönettiği *Berlin in Berlin* de oynayan Hülya Avşar, 1993 Moskova Film Festivali'nde "En İyi Kadın Oyuncu", Memduh Ün de *Zikkımın Kökü* adlı filmi ile 1993 yılında İspanya Sinema Festivali'nde "En İyi Yönetmen" ödülünü almıştır.³⁴

Türk sineması, iki binli yıllara, iki ilginç yapımla merhaba dedi. Bunlardan biri, yıllar önce Ertem Eğilmez'e, *Arabesk* için senaristlik yapan mizahçı Gani Müjde'nin, ilk yönetmenlik deneyimini yaşadığı *Kahpe Bizans* (2000), diğeri ise emektar Zeki Ökten'in beş farklı ve yaşlı karakterin öyküsünü anlattığı *Güle Güle* filmleri idi (2000). *Kahpe Bizans*, Yeşilçam'ın altın çağında çekilmiş tarihi filmlerdeki mantıkla, dalga geçen bir komedi filmiydi.

³¹ Esen, *Türk Sinemasının Kilometre Taşları*, s.186.

³² Gürsoy, *Türk Sinemasının Tarihe Bakışı*....., s.45

³³ Atilla Dorsay, *Sinemamızda Çöküş ve Rönesans Yılları Türk Sineması 1990-2004*, İstanbul 2004, s.11.

³⁴ Zuhul Çetin Özkan, "Günümüz Türk Sinemasının Dünya Sinemasındaki Yeri", *Journal of Azerbaijani Studies*, Vol,12, No.1-2, Azerbaijani 2009, s.535.

Türk Sinemasında Milli Mücadele Filmleri

Kurtuluş Savaşı yılları, bağımsızlığı için savaştan Türk milleti ve onun büyük önderi Mustafa Kemal Paşa için büyük güçlüklerle dolu bir dönem olarak bilinmektedir. Ancak tüm olumsuzluklara ve yokluklara rağmen, Türk milleti ve Mustafa Kemal Paşa yılmadan, usanmadan Türk'ün ve Türklüğün zaferi için mücadele etmişlerdir. İşte bu zor günlerde dahi, Atatürk, sadece Anadolu Türklerinin değil, aynı zamanda diğer Türk topluluklarının da gelecekları ile yakından ilgilenmiştir.³⁵

Kurtuluş Savaşı temalı ilk film olan Ateşten Gömlek, İzmir'in işgali üzerine şehri kurtarmak amacıyla verilen Milli Mücadeleyi anlatmaktadır.³⁶

İpek Film Kurumu tarafından yapılan filmin yönetmenliğini Muhsin Ertuğrul yapmıştır. Senaryo ise Muhsin Ertuğrul tarafından, François de Curel'in "La tere Inhumaine" inden çeviri yapan Reşat Nuri Güntekin'in "Bir Gece Faciası" adlı oyunundan sinemaya uyarlanmıştır. Görüntü yönetmenliğini Cezmi Ar'ın yaptığı filmin kurgusunu Muhsin Ertuğrul yapmıştır. Gerçekten iyi niyet senaryosundan çekimine, yönetiminden kurgusuna kadar tüm film işlemlerini üzerine almak suretiyle yapılan büyük bir çalışma olan bu film Muhsin Ertuğrul'un azminin ürünü idi. Filmin sağladığı başarı ve ekonomik getiri, İpekçi Kardeşlere daha başka film çekimleri için büyük cesaret vermiştir.³⁷

Türkiye Cumhuriyeti tarihinde Milli Mücadele temalı 87 ve Atatürk'ün hayatını konu alan 7 adet olmak üzere toplamda 94 farklı film çekilmiştir. Bu filmlerin adları, çekim tarihleri ve yönetmenlerinin isimleri şu şekildedir:

³⁵ Selami Kılıç, "Atatürk'ün Büyük Özlemi Türk Dünyası'nda Kültür Birliği", *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 9, Erzurum 1998, s.172.

³⁶ Halide Edip Adivar, *Ateşten Gömlek*, Can Yayınları, İstanbul 2011.

³⁷ Onaran,.....s.183-187.

Tablo 1: Milli Mücadele Temalı Filmler

TARİH	FİLM	YÖNETMEN
1923	Ateşten Gömlek	Muhsin Ertuğrul
1924	Ankara Postası	Muhsin Ertuğrul
1932	Bir Millet Uyanıyor	Muhsin Ertuğrul
1937	Güneşe Doğru	Nazım Hikmet Ran
1943	Onüç Kahraman	Şadan Kamil
1946	Domanıç Yolcusu	Şakir Sırmalı
1948	İstiklal Madalyası	Ferdi Tayfur
	Kahraman Mehmet	Kadri Ögelman
1949	Vurun Kahpeye	Lütfi Akad
	Fato-Ya İstiklal Ya Ölüm	Turgut Demirağ
1950	Ateşten Gömlek	Vedat Örfi Bengü
	Çete	Çetin Karamanbey
	Yüzbaşı Tahsin	Orhon M. Arıburnu
	Oğlum İçin	Avni Dilligil
1951	Ege Kahramanları	Nuri Akıncı
	Allahısmarladık	Sami Ayanoglu
	İstanbul Kan Ağlarken	Kani Kıpçak
	Kendini Kurtaran Şehir	Faruk Kenç
	Vatan İçin	Aydın Arakon
	Hürriyet Şarkısı	Faruk Kenç
	Sürgün	Orhon M. Arıburnu
1952	Destan Destan İçinde	Seyfi Havaeri
	Hürriyet İçinde Şahlanan Belde	Mümtaz Ener
	İngiliz Kemal Lawrence'a Karşı	Lütfi Akad
	Kocatepe'nin Beş Atlısı Son Gece	Sami Ayanoglu
	Kubilay	Muharrem Gürses
	İki süngü Arasında	Şadan Kamil
1953	Zafer Güneşi	Seyfi Havaeri
1954	Hürriyet Uğrunda Mukaddes Yalan	Muharrem Gürses
	İstiklal Savaşı (Ruhların Mucizesi)	Hayri Esen
	İstiklal Uğrunda	Rahmi Kafadar
1958	Bu Vatan Bizim	Nejat Saydam
	Meçhul Kahraman	Agâh Ün
	Şahinler Diyarı	Nejat Saydam
1959	Beklenen Bomba	Muharrem Gürses
	Bu Vatanın Çocukları	Atif Yılmaz
	Dağlar Şahidi Yörük Efe	Muharrem Gürses
	Düşman Yolları Kesti	Osman F. Seden

I. Dünya Savaşı ve Türk Kurtuluş Savaşının Beyaz Perdeye Yansımaları

	İzmir Ateşler İçinde	Nuri Ergün
	Kalpaklılar	Nejat Saydam
	O'nun Süvarisi	Nusret Eraslan
	Vatan Uğrunda	Nişan Hançer
1960	Ateşten Damla	Memduh Ün
	Aştan Üstün	Osman F. Seden
	Küçük Kahraman	Türker İnanoğlu
	Fedakâr Onbaşı	Yavuz Yalınkılıç
	Osman Çavuş	Orhan Ateş
	Vatan ve Namus	Nejat Saydam
1961	Vatan Fedailerini	Şinasi Öztürk
	Kahraman Üçler	Semih Evin
1962	Silah Arkadaşları	Şinasi Öztürk
	Vatan Uğruna	Nişan Hançer
	Dikmen Yıldızı	Asaf Tengiz
1964	Çanakkale Arslanları	Turgut Demirağ
	Dağ Başını Duman Almış	Memduh Ün
	Vurun Kahpeye	Orhan Elmas
	Kocatepe'nin Üç Süvarisi	Yavuz Yalınkılıç
1965	Bize Türk Derler	Nuri Akıncı
	Yaralı Kartal	Tarık Dursun
	On Korkusuz Kadın	Tunç Başaran
1966	Allaha İsmarladık	Nejat Saydam
	Bir Millet Uyanıyor	Ertem Eğilmez
	Bombacı Emine	Nuri Akıncı
	Kahraman Köyü	Kemal Kan
	Kara Fatma	Nuri Akıncı
	Ayyıldız Fedailerini	Semih Evin
	Kadın Kahramanlarımız	Nuri Akıncı
	Topal Osman	Ural Ozon
1967	Son Gece	Memduh Ün
1968	İngiliz Kemal	Ertem Eğilmez
	Öldürmek Hakkımdır	Nuri Ergün
1969	Fato	Feyzi Tuna
	Üç Namus Bekçisi	Kayahan Arıkan
1971	Asker Ahmet	Semih Evin
	Hasret	Remzi Jöntürk
	Şahinler Diyarı	İlhan Arakon
1972	Ahmet Çavuş	Semih Evin
1973	Aşkın Zaferi	Orhan Elmas
	Tek Kollu Bayram	Erdoğan Tokatlı

	Vurun Kahpeye	Halit Refiğ
1974	Kahramanlar	Remzi Jöntürk
	Kanlı Savaş	Murat Akovalıgil
	Reşo	Çetin İnanç
	Sarsılmaz Kuvvet	Nihat Uslay
1979	Yorgun Savaşçı	Halit Refiğ
1983	Küçük Ağa	Yücel Çakmaklı
1987	Ateşten Günler	Ziya Öztan
1989	Sahibini Arayan Madalya	Yücel Çakmaklı
1991	Ateş Üstünde Yürümek	Yavuz Özkan
1996	Yaban	Nihat Durak

Tablo 2: Atatürk Filmleri

TARİH	FİLM	YÖNETMEN
1993	Sarı Zeybek	Münir Hayri Egeli
1998	Cumhuriyet	Ziya Öztan
2006	Latife Hanım	Ali Akyüz
2008	Mustafa	Can Dündar
2010	Veda	Zülfü Livaneli
2010	Dersimiz Atatürk	Hamdi Alkan

Sonuç

Kültürel bir ürün olarak sinemada tarihin izdüşümlerinin birinin ele alındığı bu çalışmada dünya sinema tarihi, Türk sinema tarihi, Birinci Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı (Milli Mücadele) dönemi filmleri, Cumhuriyetin ilk yılları ve son dönem Atatürk Filmleri incelenmeye çalışılmıştır. Filmlerin incelenmesine 1923 yılından başlanmıştır. Türk sinemasında Birinci Dünya Savaşı ve Milli Mücadele ile ilgili filmler yıllara göre incelenmiştir. Bu filmler ait oldukları dönemde Türkiye'nin içinde bulunduğu siyasal ve sosyal olayları yansıtan en önemli görsel ürünler oldukları için Türkiye Cumhuriyeti tarihi açısından oldukça büyük öneme haizdirler.

Türk tarihinde sinema, ondokuzuncu yüzyıldan günümüze kadar geçen süreç içerisinde tarihsel gelişimini devam ettirmektedir. Türk sinemasının, tarihle olan ilişkisi, Mondros Ateşkes Antlaşması sonrasında İtilaf Devletleri'nin İstanbul'u işgaliyle başlamıştır. İşgalcilerin eğlenceleri arasında sinema da yer almaktaydı. İşgalci askerlerin sinemaya yönelik

1. Dünya Savaşı ve Türk Kurtuluş Savaşının Beyaz Perdeye Yansımaları

talebiyle birlikte Beyoğlu sinemalarında işgal kuvvetlerine film gösterilmeye başlanmıştı.

Cumhuriyetin ilk yıllarında yirmi bir tane tarih konulu film çekilmiştir, ancak bunlardan yalnızca üç tanesi Milli Mücadele konulu filmlerdir. Bu filmler Ateşten Gömlek (1923), Ankara Postası (1924), Bir Millet Uyanıyor (1932) filmleridir. Diğer taraftan 1937 yılına kadar Kurtuluş Savaşı filmi yapılmamıştır. Türkiye Cumhuriyeti tarihinin belli başlı önemli dönemlerini içerisine alan filmler dönemlerine göre sınıflandırılmaktadır. Bunlardan ilki; Birinci Dünya Savaşı'nı, ikincisi; Kurtuluş Savaşı'nı, üçüncüsü ise Mustafa Kemal Atatürk'ün hayatını ve bunla Cumhuriyetin ilk yıllarındaki önemli siyasi olaylarının işlendiği filmlerdir.

1940'lı yıllarda ise İkinci Dünya Savaşı ile birlikte ondokuzuncu yüzyılda ortaya çıkan Türkçülük akımı yeniden gündeme gelmiştir. Bu yıllarda yazılan Türk kahramanlık öykülerini içeren romanlar sinemaya uyarlanmıştır. Bu dönem filmleri milli duyguları ön planda tutan milli duyguların ve vatan aşkının her şeyden daha üstün olduğunu gösteren filmler olarak dikkat çekmektedir. Sinemada tarihî yeri önemlidir, incelenen dönemlere de bakıldığında bu net bir şekilde görülmektedir. Örneğin 1950-1960 yılları arasında incelendiğinde Milli Mücadele dönemine ait filmlerin en fazla bu yıllar arasında çekildiğini anlaşılmaktadır. Bu yıllar arası tarihsel süreç değerlendirildiğinde, Türkiye Cumhuriyeti'nin Kore Savaşı'na asker göndermesi ve bu koşulların yarattığı atmosferi değiştirebilmek ve halka moral vermek amacıyla Milli Mücadele ile ilgili en fazla film bu dönemde çekildiği görülmektedir. İkinci Dünya Savaşı sonrasında Dünya genelinde siyasi güç ABD ve Sovyet Rusya'nın eline geçmiştir. Türkiye'de ise CHP'nin 27 yıllık tek parti yönetimine, Demokrat Parti son vermiştir. Yeni hükümet, vergi indirimini uygulayarak sinema sektörünün gelişmesine katkıda bulunmuştur. 1946 yılından itibaren yapım evlerinin sayısı artmaya başlamıştır. 1950'li yıllara baktığımızda Türk sineması yabancı etkiden uzak milli duyguların ön planda olduğu tarih, edebiyat, folklorun ve güncel olayların sinemaya kaynaklık ettiği dönemdir. Kurtuluş Savaşı, Türk tarihinde önemli olduğu gibi tüm yaşam alanlarında da büyük önem taşımaktadır. Kurtuluş Savaşı konulu tarihi filmler ile milli duyguları ön planda tutarak, o dönemin şartlarını göz önüne sermeye özen göstermiştir. İncelenen filmler ışığında bir değerlendirme yapılacak olursa, Birinci Dünya Savaşı ve Milli Mücadele Dönemi konulu filmlerin isimlerinin, filmin konusu hakkında bilgiler verdiği analiz edilebilmektedir. Bu filmlere Kurtuluş Savaşı'na katılan

bir halkın isimsiz kahramanların öyküleri konu olmuştur. Filmlerde, vatan sevgisinin yanında aşk hikâyeleri de anlatılmıştır, fakat her şeyden üstün olan vatan sevgisinin altı çizilmiştir. Filmlerde, genellikle ülkenin içinde bulunduğu durum filmin başında özetlenerek başlıyor ve genelde bunu bir anlatıcı bir şekilde yapıyor ve bu anlatım destansı diliyle dikkat çekiyor. Filmlerde bayrak ögesine fazlaca yer verilmektedir.

Sansür nedeniyle 1998 yılına kadar (Cumhuriyet filmine kadar) Mustafa Kemal Atatürk'ün aktörler tarafından canlandırıldığı bir film olmadığını görülmektedir. Bunu takip eden süreçlerde de Atatürk'ün canlandırıldığı ve belgesel niteliğinde hazırlanan Atatürk filmlerinin olduğu dikkat çekmektedir. Veda, Mustafa, Dersimiz Atatürk, Latife Hanım, Son Osmanlı Yandım Ali gibi filmlerde, aktörler tarafından Atatürk başarı ile canlandırılmıştır.

Millî Mücadele filmleri daha çok romanlardan uyarlanmıştır. Elbette bu filmlerde tarihçilerin kitapları pek dikkate alınmadığından çok büyük hatalar ve çelişkiler ortaya çıkmaktadır. Örneğin özellikle son dönem Atatürk filmlerinde yazarın fikrine göre mükemmel bir eş olan Latife Hanım ya da asla Atatürk ile evlenmemesi gereken Latife Hanım gibi çelişen subjektif tarih dikkatleri çekmektedir.

Conclusion

In cinema as a cultural product, the projections of history gave direction to our research. In this study, History of World Cinema, Turkish Cinema History, The First World War and the War of Independence (the National Struggle) period movies, the first years of the Republic and the recent Ataturk movies were investigated. The investigation of the movies started from the movies that date back to 1923. Movies about the First World War and the National Struggle in Turkish cinema were investigated by years. Thanks to these movies the situation of Turkey was presented within the political and the social events of that period.

Movie in Turkish history has been continuing its historical development since 19th century. When investigating the relationship between Turkish cinema and history, occupation of Istanbul by Allied States had a dimension that concerns the Turkish cinema history after Mondros armistice agreement. Cinema was among the entertainments of the invaders. With the invading soldiers' demand on cinema, movies were started to screen on Beyoglu cinemas for invading forces.

1. Dünya Savaşı ve Türk Kurtuluş Savaşının Beyaz Perdeye Yansımaları

In the early years of the Republic twenty one movies were shot about history, but only three of them were about National Struggle. These movies were *Ateşten Gömlek* (1923), *Ankara Postası* (1924), *Bir Millet Uyanıyor* (1932). On the other hand, until 1937 there had not been any movie about War of Independence. The movies that include some important periods of the history of Turkish Republic are classified according to their periods. The first one of these periods is The First World War, the second is War of Independence and the third one is the life of Mustafa Kemal Atatürk with Republic's first years and the themes about the important and political issues of recent history.

When looking at the 1940s years, the Turkism movement that was first appeared in 19th century was revived again with the World War Two. In those years, the novels that have Turkish heroic stories were written and those novels were adopted for the cinema in subsequent periods. This period movies as showing national feelings, love of country and foregrounding national feelings drew our attention. The place of history in cinema is important, when looking at the investigated period it can clearly be seen. For example, most of the movies related to National Struggle were shot between 1950 and 1960. In that historical process, in order to change the atmosphere and the condition that originated from Turkish Republic's sending soldiers to Korean War, most film about the national struggle were shot in this period. After the Second World War, political power passed into the hands of the United States and Soviet Russia throughout the world. In Turkey, the Democratic Party has ceased the CHP (Republican People's Party)'s 27 years of one-party rule. New government had some contributions on developing the cinema industry by reducing taxes. The number of houses started to increase after 1946. The 1950s were the period that Turkish cinema was far away from the foreign effects; the national feelings were foreground; history, literature, folklore and current events were the source of cinema. Independence War is also of great importance in all spheres of life as important in Turkish history. The historical movies about the War of Independence tired to highlight the conditions of that time by prioritizing national sentiment. According to the movies that we investigated, the names of the movies provide information about the theme of the First World War and the National Struggle periods' movies. Stories of nameless heroes who participated in the Independence War were the subject of these movies. In the movies, besides patriotism, love stories were also narrated but, outstanding patriotism was underlined. In the movies, usually at the beginning, the movies begin by summarizing the situation of the country

and in general a narrator did this, and this narration drew attention because of its epic narration.

Due to censorship until 1998 (until the movie Cumhuriyet- Republic), we see that there was not any film that Mustafa Kemal Atatürk was portrayed by actors. In the following processes, there were Atatürk movies as documentary that Atatürk was portrayed. Such films as Veda, Mustafa, Dersimiz Atatürk, Latife Hanım, Son Osmanlı Yandım Ali, Atatürk was portrayed by actors successfully.

National Struggle film is mostly adapted from the novels. Of course, these movies are emerging big mistakes and contradictions that many historians of books are not taken into consideration. For example, sometimes Latife Hanım is shown as a perfect match according to the opinion of the author in recent Atatürk movies or she is reflected as never like to be married Atatürk. This kind of conflicting subjective history also drew our attention.

Kaynaklar

- Alev Demirbilek (İdrisoğlu), *Dünya Sinema Tarihi*, Mimar Sinan Üniversitesi Sinema Bölümü Ders Notları, İstanbul 1993, s.81-82.
- Âlim Şerif Onaran, Muhsin Ertuğrul'un Sineması, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1981, s.5
- Âlim Şerif Onaran, *Türk Sineması*, C:1, Kitle Yayınları, Ankara 1999, s.20.
- Atilla Dorsay, *Sinemamızda Çöküş ve Rönesans Yılları Türk Sineması 1990-2004*, İstanbul 2004, S.11.
- Ayşe Karaosmanoğlu, *Babam Abdülhamit*, Selis Yayınları, İstanbul 2007, s.9.
- Fatma Dolay Küçükkurt, Ahmet Gürata, *Sinema Anlatı ve Türler*, Vadi Yayınları, Ankara 2004, s.301.
- Geoffrey Nowell – Smith, *Dünya Sinema Tarihi*, (Çev: Ahmet Fethi), Kabalcı Yayınevi, İstanbul 2003, s.30.
- Gülseren Güçhan, *Tür Sineması Görüntü ve İdeoloji*, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir 1999, s.45.
- Hakan Aydın, "Sinemanın Taşrada Gelişim Süreci: Konya'da İlk Sinemalar ve Gösterilen Filmler (1910-1950)", *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı:19, Konya 2008, s.62.
- Halide Edip Adivar, *Ateşten Gömlek*, Can Yayınları, İstanbul 2011.
- İşıl Karahanoğlu, *1950–1970 Arasında Türk Sinemasının Temel Özelliklerinin Oluşmasını Sağlayan Toplumsal, Ekonomik, Siyasi, Kültürel Etkiler ve Bunların Türk Sinema Tarihindeki Yeri*, (Yayımlanmamış Yüksek

1. Dünya Savaşı ve Türk Kurtuluş Savaşının Beyaz Perdeye Yansımaları

- Lisans Tezi), Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sinema-TV Ana Sanat Dalı, İstanbul 2007, s.3.
- Levent Yılmazok, Türk Sinemasının Ulusal: Karakterini Etkileyen Öğeler ve Seyirci-Sinema İlişkisi, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sinema-TV Ana Sanat Dalı İstanbul 2007, s.22
- Metin Erksan, *Sinemanın 100. Yılı, Türk Sineması Üzerine Düşünceler*, Edt: Murat Dinçer, Doruk Yayıncılık, Ankara 1996, s.155.
- Nijat Özön, *Türk Sineması Kronolojisi*, Bilgi Yayınevi, Ankara 1968, s.12.
- Özde Çeliktemel Thomen, “Osmanlı İmparatorluğunda Sinema ve Propaganda (1908-1922)”, *Online International Journal of Communication Studies*, Vol:2, London 2010, s.4.
- Selami Kılıç, “Atatürk ‘ün Büyük Özlemi Türk Dünyası’nda Kültür Birliği”, Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, Sayı:9, Erzurum 1998, s.172.
- Serdar Öztürk, “Türk Sinemasında İlk Sansür Tartışmaları ve Yeni Belgeler”, *Galatasaray İletişim Dergisi*, İstanbul 2006, s.65.
- Serdar Öztürk, *Erken Cumhuriyet Döneminde Sinema Seyir Siyaset*, Elips Kitap, Ankara 2005, s.13.
- Şükran Kuyucak Esen, *Türk Sinemasının Kilometre Taşları*, Agora Kitaplığı, İstanbul 2010, s.9-10.
- Türk Sinema Tarihi*, Erişim Tarihi: 14.02.2011
<http://www.kameraarkasi.org/yonetmenler/belgeseller/1914/ayastefanos.html>
- Türk Sinema Tarihi*, Erişim Tarihi:14.02.2011,
<http://www.arastiralim.com/tag/genel-kultur/page/6>
- Yalçın Lüleci, *Sinema ve Din: Türk Sineması Örneği*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İlahiyat Anabilim Dalı Din Sosyolojisi Bilim Dalı, İstanbul 2007, s.32.
- Zahir Güvemli, *Sinema Tarihi*, Varlık Yayınevi, İstanbul 1960, s.5.
- Zuhal Çetin Özkan, *Günümüz Türk Sinemasının Dünya Sinemasındaki Yeri*, *Journal of Azerbaijani Studies*, Vol,12, No.1-2, Azerbaijani 2009, s.535.

HALKEVİ DERGİCİLİĞİNE BİR ÖRNEK: SİNOP HALKEVİ DERGİSİ DIRANAZ*

---

*An Example to Journalism for Community Centers: The Journal of
Community Center in Sinop, Dıranaz*

Hakan YAŞAR*

Özet

19 Şubat 1932 tarihinde açılan halkevlerinin başlıca kuruluş amaçları arasında Atatürk ilke ve devrimlerini geniş halk kitlelerine iletmek ve benimsetmek, milli kültür öğelerini araştırmak, aynı ideali paylaşan insanlar için sosyal merkez oluşturmak ve toplumun her kesiminden insanın kaynaşmasını temin etmek yer almaktaydı.

Halkevleri zincirinin bir halkası olarak 24 Haziran 1932 tarihinde faaliyetlerine başlayan Sinop Halkevi, kısa sürede Sinop'un başlıca kültür merkezi hâline geldi. Diğer birçok halkevi gibi Sinop Halkevi de bir dergi çıkardı. Sinop Halkevi tarafından 1936-1941 yılları arasında toplam 52 sayı çıkarılan Dıranaz dergisi, bu dönemde ilde çıkarılan tek dergi olma özelliğine sahipti. Bu makalede, dönemin koşulları içerisinde oldukça zengin bir içeriğe sahip olduğu düşünülen Dıranaz dergisi tanıtılmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Halkevleri, Sinop Halkevi, Dıranaz Dergisi

Abstract

The main purposes of establishment of the community centers dated on February 19, 1932 were to convey and adopt Atatürk's principles and revolutions to the broad masses of the people, to investigate national culture elements, to build a social center for people who share the same ideal and to ensure the cohesion of the people from all parts of society.

Beginning operation on June 24, 1932 as a link in the chain of community centers, Sinop Community Center has become a major cultural center of Sinop in a short time. Like many other community centers, Sinop Community Center also published a magazine. Published as a total number of

---

* Bu makale 2008 yılında Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkiye Cumhuriyeti Bilim Dalında hazırlanan Sinop Halkevi ve Faaliyetleri (1932-1951) başlıklı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

*Dr., Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü.
hyasar81otmail.com

52 between the years 1936 to 1941 by the Community Center of Sinop, the journal of Dıranaz had the distinction of being the only magazine issued in the province. In this study, considered as possess ingquite a rich content in terms of the time, the journal of Dıranaz is tried to be introduced. It will also briefly addressed also to the community center's activities.

Keywords: Community Centers, Sinop Community Center, The Journal of Dıranaz

Giriş

Asıl konu çalışma konusu olan Dıranaz dergisine geçmeden önce kısaca halkevlerinin kuruluş amaçları ve işleyişi hakkında bilgi vermenin yararlı olacağı düşünülmektedir. Zira Sinop Halkevinin yayın organı olan Dıranaz dergisinin yayın politikasını doğrudan halkevlerinin kuruluş amaçları belirlemiştir.

Halkevlerinin kuruluşunda dönemin siyasi, ekonomik ve sosyo-kültürel gelişmelerinin büyük etkisi oldu ve söz konusu etkiler aynı zamanda bu kurumların kuruluş amaçlarını da büyük ölçüde şekillendirdi. Halkevlerinin kurulduğu 1932 yılına kadar geçen süreçte Türk siyasî hayatı açısından çok önemli dönüm noktaları yaşandı. Bu süreç içerisinde saltanat ve hilafet kaldırıldı, Cumhuriyet ilan edildi, yeni bir anayasa hazırlandı, toplumsal hayata ilişkin pek çok yenilik getirildi. Bu şekilde yeni rejimin büyük ölçüde şekillenmesi sağlandı. Yani, Mustafa Kemal Atatürk'ün devrimci eyleminin kurumsallaşma dönemi önemli ölçüde tamamlandı ve artık Cumhuriyet ideolojisi doğrultusunda yeni bir toplum yaratmak için uygulama safhasına geçmenin zamanı geldi.¹

1930 yılında Serbest Cumhuriyet Fırkası (SCF) ile hayata geçirilmeye çalışılan çok partili sistem denemesi önemli siyasal sonuçlar doğurdu. SCF'nin kısa süredeki gelişimi ve halktan gördüğü ilgi, bu partinin başlangıçta öngörüldüğü şekilde bir "parlamento içi denetim organı" olmadığını, parlamento dışında gelişen ve kitle partisi hüviyeti kazanmaya başladığını; aynı zamanda SCF'nin, Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) iktidarının ciddi bir alternatifi olduğunu göstermesi açısından önemliydi.² SCF ile çok partili

¹ Emre Kongar, Atatürk ve Devrim Kuramları, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara 1981, s.351.

² Esat Öz, Otoriterizm ve Siyaset, Türkiye'de Tek Parti Rejimi ve Siyasal Katılma (1932-1945), Ankara 1996, s.86-87.

hayata geçiş denemesi, 1930 yılı öncesinde gerçekleştirilen devrimlerin halk tarafından benimsenme derecesini göstermesi açısından da önemli bir deneyim oldu. SCF'nin kısa süre içindeki gelişimi, bu devrimlerin halk tarafından yeterince benimsenmediğini, ya da başka bir ifadeyle CHP tarafından benimsetilmekte yetersiz kaldığını ortaya koymaktadır.³Bu gelişmeler, CHP'yi toplumla ilişkilerini yeniden yapılandırma sürecine soktu. Bu sürecin istenilen amaç doğrultusunda başarıya ulaşması için doğrudan halkla temas halinde bulunacak, bütün bir sosyal hayata hitap edecek ve yurdun her yerinde faaliyet gösterecek, cumhuriyetin temel prensiplerini geniş halk kitlelerine ileticek ve benimsetecek kurumlara ihtiyaç duyulmuş, halkevleri de bu temel ihtiyacı karşılamak üzere kurulmuştur.

Halkevlerine verilen en temel görevler; Atatürk ilke ve devrimlerini geniş halk kitlelerine yaymak ve benimsetmek⁴ suretiyle söz konusu devrimlerin kalıcı olmalarını temin etmek; milleti, birbirini anlayan birbirini seven ve aynı ideale bağlı bir halk kitlesi halinde teşkilatlandırmak,⁵ halk arasında yaşayan milli kültür öğelerini araştırmak, aynı idealler etrafında toplanacak insanlar için bir sosyal merkez oluşturmak, toplumun her kesiminin birbiriyle kaynaşmasını temin etmek ve gençleri “zararlı fikir akımları”ndan koruyarak⁶ Kemalist ilkeler doğrultusunda eğitmekti.

İlk olarak 19 Şubat 1932'de, 14 il merkezinde açılan halkevleri, kuruluşlarını takip eden ilk birkaç yıllık süre içerisinde gerek nicelik gerekse nitelik bakımından oldukça gelişti ve bu kuruluşların gerçekleştirdiği faaliyetlere milyonlarca kişi katıldı. Halkevlerinin kısa sürede ülkenin başlıca kültür ve halk eğitim merkezleri haline gelmesinde CHP'nin payı büyüktü. Çünkü devletin bütün imkânları bu kuruluşların başarılı çalışmalar yürütebilmesi için seferber edilmişti.

Halkevi şubeleri bütün bir sosyal ve kültürel hayata hitap edebilecek ölçüde geniş bir çalışma sahasına sahipti. Halkevlerinin çok geniş bir çalışma sahasına sahip olmasında bu kuruluşların açılışından önce faaliyet gösteren birçok derneğin feshedilmesinden doğan boşluğun kapatılması ve bütün sosyo-kültürel faaliyetlerin CHP'nin kontrolünde ve tekelinde yürütülmesi

³ Öz, a.g.e., s.88.

⁴ Nafi Atuf Kansu, “Halkevlerimiz”, Ülkü, C.XIII, S.73, Mart 1939, s.7.

⁵ “Recep Bey'in Nutku”, Hâkimiyeti Milliye, 20 Şubat 1932.

⁶ Süleyman Kazmaz, “Halkevleri ve Gençlik”, Ülkü, S.58 (Yeni Seri), Mart 1944, s.13.

amacı yatmaktaydı. Halkevlerinde şu çalışma şubeleri bulunmaktaydı: 1) Dil, Tarih ve Edebiyat Şubesi, 2) Güzel Sanatlar Şubesi, 3) Temsil Şubesi 4) Spor Şubesi, 5) Sosyal Yardım Şubesi, 6) Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubesi, 7) Kütüphane ve Neşriyat Yayın Şubesi, 8) Köycülük Şubesi, 9) Müze ve Sergi Şubesi⁷. 1939 yılına gelindiğinde halkevlerinin sayısı 379'a ulaşırken, bir yerde halkevi açılabilmesi için asgari şartları sağlayamayacak kadar küçük olan yerleşim birimlerine halkodaları açılması kararı alınmıştır⁸.

Çok partili hayata geçişle birlikte, tüzel kişiliği bulunmaksızın CHP'ye bağlı bir kültür kolu olarak faaliyetlerini sürdüren ve devlet bütçesinden önemli yardımlar alan halkevleri ve halkodalarının mevcut durumu, CHP ve Demokrat Parti (DP) arasında önemli bir tartışma konusu oldu. Bu süreçte, yaşadığı maddi sıkıntılar nedeniyle işlevini önemli ölçüde kaybetmeye başlayan halkevlerine CHP tarafından yeni bir hukuki kimlik kazandırılması ve çok partili hayatın gereklerine uydurmaya yönelik bir takım teşebbüslerde bulunulmasına karşın bu çabalar sonuçsuz kaldı. 1950 yılında DP'nin iktidara gelmesi ile birlikte halkevleri ve halkodaları artık kapatılma sürecine girdi ve 8 Ağustos 1951 yılında kabul edilen 5830 sayılı yasa ile bütün mallarına el konulmak suretiyle bu kuruluşlar kapatıldı. Kapatıldıklarında halkevlerinin sayısı 478, halkodalarının sayısı ise 4.322'ye kadar yükselmişti.⁹

Ülkedeki halkevleri zincirinin bir parçası olarak 24 Haziran 1932 tarihinde açılışı yapılan Sinop Halkevi, mütevazı imkânlarına rağmen özellikle dil ve edebiyat, güzel sanatlar, tiyatro ve spor faaliyetlerinde önemli çalışmalara imza atarak ülke genelinde kurulan yüzlerce halkevi arasında öne çıkanlardan biri oldu. Sinop Halkevinin bu başarıları, halkevini teftiş eden müfettişlerin raporlarında, CHP tarafından halkevlerinin gerçekleştirmiş olduğu faaliyetlere ilişkin bastırılan broşürlerde ve CHP Genel Sekreterliğince halkevlerine gönderilen tamimlerde açıkça belirtilip takdir edildi. Sinop Halkevinin pek çok alanda başarılı çalışmalar yürütmesinde halkevi mensuplarının özverili çalışmalarının büyük bir payı vardı. Ayrıca halkevinin

⁷ CHF Halkevleri Talimatnamesi, Hâkimiyeti Millîye Matbaası, 1932, s.3-4; CHP Halkevleri Öğreneği, Recep Ulusoğlu Basımevi, Ankara 1938, s.5; CHP Halkevleri İdare ve Teşkilat Talimatnamesi, Zerbamat Basımevi, Ankara 1940, s.4.

⁸ CHP Halkevleri ve Halkodaları 1943, Ankara 1944, s.3.

⁹ Halkevlerinin kapatılma süreci hakkında ayrıntılı bilgi için bkz: Hakan Yaşar, Sinop Halkevi ve Faaliyetleri (1932-1951), Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Tokat 2008, s.276 vd.

göstermiş olduğu başarıda, Sinop'un küçük bir şehir olmasına paralel olarak halkın halkevi dışında sosyal ve kültürel faaliyetler gerçekleştirecek kurumlardan yoksun olmasının da etkisi büyük olmuştu. Sinop Halkevi de tıpkı diğer halkevleri gibi 1951 yılında kapanmak zorunda kaldı.¹⁰

1. Halkevi Dergileri Hakkında Genel Bilgi

Halkevi dergilerini, Dil, Tarih ve Edebiyat Şubeleri çıkarmakla görevliydi ve dergi çıkarmanın temel şartları arasında yeterli eleman ve teknik imkânların varlığı ilk sırada yer almaktaydı. Derginin yazı ve idare işleri ile meşgul olması gereken şube, il içindeki diğer halkevlerinden de birer yazar üye isteyebilirdi.¹¹

Halkevi dergilerinin başarılı sayılabilmeleri için CHP Genel Sekreterliği tarafından gönderilen direktiflere uygun olması, yazı ve baskı kalitesinin yüksek olması, çıkarıldığı çevredeki bütün halkevleri ve halkodalarının ortak yayını haline gelmesi gerekmektedir.¹² Başlangıçta dergilerin ücretsiz olması esas kabul edilmişken daha sonra baskı masraflarını karşılayacak kadar para alınmasına izin verildi.¹³

Anadolu'nun muhtelif yerlerinde çıkarılan halkevi dergilerinde daha ziyade yerel folklor, tarih ve edebiyat çalışmalarına yer verilirken Ankara'da çıkarılan Ülkü dergisi diğerlerinden farklı olarak Atatürk inkılâplarının merkezden taşraya taşıyıcılığı misyonunu üstlenmişti¹⁴. Halkevi dergilerinde genel olarak edebiyat ve dil, müzik, resim, mimari, heykel, tarih, sosyoloji, felsefe, iktisat, ziraat, halk terbiyesi, kadın, fen, halk sağlığı ve nüfus, köycülük, bibliyografi ve halkevi haberleri¹⁵ gibi konularda yazılar neşredilmekteydi. Halkevi dergilerinin bu yazıları yayımlamaktaki temel

¹⁰ Sinop Halkevinin kuruluşu idarî yapılanması ve faaliyetleri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz: Yaşar, a.g.t., s.58 vd.

¹¹ CHP Halkevleri Çalışma Talimatnamesi, Zerbamat Basımevi, Ankara 1940, s..8.

¹² B.C.A., 490.01/846.347.1

¹³ Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliğinin Parti Teşkilatına Umumi Tebligatı, Temmuz 1939'dan 31 Birincikanun 1939'a Kadar, C.15, Zerbamat Basımevi, 1940, s.56.

¹⁴ Necdet Sakaoğlu, Cumhuriyet Dönemi Eğitim Tarihi, İletişim Yayınları, İstanbul 1992, s.70; Mustafa Oral, C.H.P.'nin Ülküsü, Yeniden Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Yayınları, s.69-70.

¹⁵ Halkevi Dergilerinin Yazı Kadroları, 1939, s.1-6.

amaçları “*inkılâp heyecanını yaymak, parti prensiplerini telkin etmek, halkevi merasimini toplu olarak bildirmektir*”.¹⁶

Yayınlandıkları dönem içinde Cumhuriyet ideolojisini geniş kitlelere ulaştırmak, genç yazarları teşvik etmek, çıkarıldıkları çevrenin tarihini, coğrafyasını, folklorunu bütün bir ülkeye tanıtmak gibi çok önemli işlevler gören onlarca halkevi dergisi, bütün bunların yanı sıra halkta okuma alışkanlığı kazandırılmasında da önemli bir rol oynadı.

2. Dıranaz Dergisinin Yayın Bilgileri

Adını Sinop'ta bulunan çam ağaçlarıyla kaplı Dıranaz Tepesi'nden alan dergiye¹⁷ hangi ismin verileceği Sinop Halkevi Yönetim Kurulu toplantısında tartışma konusu olmuş “Diyojen” ve “İnceburun” gibi isimler teklif edildiyse de bu isimler kabul görmemiştir. Neticede eski Sinop Milletvekili Savaş Bey tarafından Dıranaz ismi önerilmiş ve bu isim kabul edilmişti.¹⁸

Dil, Tarih ve Edebiyat Şubesi tarafından yayınlanan ve Sinop Halkevinin kültür dergisi olan Dıranaz'ın ilk sayısı 1 Ocak 1936 tarihini taşımaktadır. Dergi aylık olarak yayınlanmakla birlikte 21. ve 22. sayıları, ilde tek bir matbaa bulunması ve bu matbaanın işlerinin çokluğu nedeniyle birlikte basıldı.¹⁹ Mayıs 1939 tarihli 40. sayıdan sonra yayın hayatına ara veren derginin 41. sayısı ancak Birincikânun (Aralık) 1940 tarihinde çıkarılabildi. Toplam 52 sayı yayınlanabilen derginin son sayısı ise 51. ve 52. sayıların birlikte basıldığı Birinci-İkinci Teşrin 1941 tarihidir.

Derginin Yazı İşleri Müdürlüğünü Ocak 1937 tarihli 13. sayıya kadar Sinop İl Ziraat Müdürü Ali Par yapmaktayken bu sayıdan sonra Cemal Yüksel üstlendi. Önceki sayılarda derginin sahibi, basım ve idare yeri hakkında herhangi bir kayıt düşülmemişken 13. sayıdan itibaren derginin sahibinin Sinop Halkevi İdare Kurulu olduğu ifade edilmektedir. Yine aynı sayıdan itibaren derginin idare yerinin Sinop Halkevi olduğu belirtilerek Dıranaz'ın Sinop İl Basımevi'nde basıldığı bilgisine yer verildi. Mart 1939 tarihli 39. sayıdan itibaren derginin Yazı İşleri Müdürlüğünü Ahmet Cemalettin Yüksel yürütmeye başladı. Fakat derginin sahibi değişmedi. Uzun bir aradan sonra İkincikanun 1941 tarihinde çıkarılan 42. sayıda ise derginin mesul müdürünün

¹⁶ Halkevleri 1932–1935, 103 Halkevi Geçen Yıllarda Nasıl Çalıştı?, s.25.

¹⁷ “Okuyucularla Baş Başa”, Dıranaz, C.I, S.1, 1 Ocak 1936, s.1.

¹⁸ Avni Gökmen, “Adı Ne Olsun?”, Dıranaz, C.I, S.2, 1 Ocak 1936, s.2.

¹⁹ “Sayın Okuyucularımıza”, Y.II, S.21–22, Dıranaz, Birinci-İkinci Teşrin 1937, s.24.

Macit Tekinalp olduğu bilgisi yer almaktaydı. Yıllık aboneliği 100 kuruş olan derginin Ocak 1937 tarihli 13. sayıya kadar aylık ücretin ne kadar olduğu hakkında bilgi verilmemekle birlikte bu sayıdan sonra dergide 10 kuruşa satılır ibaresi yer aldı. Derginin kapandığı tarihe kadar hep bu fiyattan satıldığı anlaşılmaktadır.

Genelde 16 sayfa yayınlanan dergide 8. sayı 24, 10. sayı 40, 12. sayı 15, birlikte çıkarılan 21–22. sayılar 24, Cumhuriyetin 15. yıldönümü için çıkarılan 15. yıl sayısı ise 32 sayfa olarak basıldı. Derginin 10. sayısı Cumhuriyetin kuruluş yıldönümü münasebetiyle özel sayı olarak çıkarıldı. Toplam 40 sayfa olan bu sayının ilk 13 sayfasında Atatürk, İnönü, Fevzi Çakmak ve Bakanlar Kurulu üyelerinin fotoğraflarının yer aldığı bir albüm bulunmaktadır. Yine aynı sayıda Cumhuriyet Bayramına ilişkin yazılar ve Atatürk'ten vecizeler yer aldı. Yine aynı şekilde 33. sayı da Cumhuriyetin 15. kuruluş yıldönümü adına özel sayı olarak 32 sayfa çıkarıldı. Ayrıca ilk kez bu sayıda derginin kapağına Dıranaz Ormanı'nı simgeleyen bir çam ağacı resmi konuldu. Derginin bir diğer özel sayısı ise İkinciteşrin 1938 tarihli 34. sayıydı. Bu sayı Atatürk'ün ölümünün ardından çıkarılan ilk sayı olduğu için derginin hemen hemen tamamında Atatürk'le ilgili yazı ve şiirlere yer verildi.

Dergide 60'ın üzerinde farklı yazarın yazısı yer almakla birlikte en fazla yazısı yayınlanan yazarlar arasında; Ferit Dikmen, S. Sami Kubilay, Dilaver Can, Nazlı Tengirşenk, Ali Ertan, Macit Tekinalp, İbrahim Öztürk, İbrahim Ertuğrul, Fahri Alper, M. Cemil Solakoğlu, Ali Ersoy, Cihad Rüştü, A. Cemal Yüksel, Şeref Kayaboğazı, Rıza Tandoğan, Madi Suten, Sadi Günel, Ali Par, Tefvik Turan, Haşim Nezihi, Dr. Galip Üstün, İsmail Hakkı Kalfaoğlu, İ. Öztürk, Hasan Tarkan, M. Ülken, Cemil Özalp, Mustafa İhsan Biga, Şevket Erdem ve Ceyhun Atuf Kansu gibi isimler yer almaktadır.

Dergide Sinop'ta bulunan yazarların yazılarının yanı sıra İstanbul, Ankara ve yurdun diğer illerinden gönderilen yazılar da yer almaktaydı.²⁰ Derginin 11. sayısından sonra "Aylık Konuşma" başlığı altında başyazı uygulamasına geçildi. Dergide, bazı kitap ve dergilerin de reklâmı yapıldı. Ayrıca derginin bazı sayılarının arka kapağında halkevi dergilerinin listesi verilmekteydi.

²⁰ "İtizar", Dıranaz, S.2, 1.2.1936, s.16.

3. Dıranaz Dergisinde Neşredilen Yazıların İçeriği

Yukarıda da belirtildiği üzere halkevlerinin dergi çıkarmasının en temel amacı buldukları yerleşim biriminin tarihi, coğrafyası edebiyatı ve kültürüne dair yazılar neşretmektir. Bu doğrultuda Haşim Nezihî tarafından Dıranaz gibi bir dergi çıkarılmaya niçin ihtiyaç duyulduğu şu şekilde belirtilmekteydi:

*“Sinop gerek tarihi ve gerek harsiyatı itibarıyla çok zengin bir yurt köşesidir. Bu itibarla bütün bir hazineleri ortaya koyup hepimizin bilgilenmesini temin edecek bir dergiye şiddetle lüzum vardı. Dıranaz işte bu büyük işi üzerine almak dolayısıyla takdire layık ve kutlanmaya haklıdır.”*²¹

Dıranaz’ın alelâde bir Halkevi dergisi olarak çıkarılmadığını belirten M. Gürer ise bu derginin Sinop’un ekonomik ve sosyal derterini ortaya dökerek bunlara çözüm arayacağını ifade etmekteydi.²²

Dergide sağlıktan ekonomiye, tarihten ziraata kadar çok farklı konularda yazı yayınlanmakla birlikte bazı konuların üzerinde önemle durulduğunu görmek mümkündür. Örneğin halkevlerinin ideoloji aşılama işlevi doğrultusunda kaleme alınan yazılar dergide önemli bir yer tutmaktadır. Atatürk ilke ve devrimlerini halka anlatmaya ve benimsetmeye yönelik kaleme alınan bu yazılarda sık sık eski-yeni karşılaştırmasına gidilmekte ve bir taraftan Osmanlı dönemi eleştirilirken diğer taraftan Cumhuriyetin kazanımlarına değinilmektedir. Her alandaki eski-yeni karşıtlığı bazen üstü kapalı bir şekilde verilirken bazen ise Selahattin Akdemir’in aşağıdaki yazısında olduğu gibi doğrudan doğruya da aktarılmaktaydı:

*“Cumhuriyetten evvel bu güzel anayurtta hak ve adalet namına bir şey yoktu. Zalim padişahlar, aziz Türk ulusunu bir köle sürüsü gibi kullanırlar ve bu mübarek ulusa yapmadıkları hainlikleri bırakmazlardı. Kendi rahatlıkları için milleti ayakaltında ezdirmişler.... Saraylarında keyiflerine bakarlarken Anadolu’da yer yer yanan kalplerin kıpkızıl alevleri korkunç bir ürperişe ufukları sarmıştı...”*²³

Dergide, 19 Mayıs, 29 Ekim, 23 Nisan ve 30 Ağustos’un yıldönümlerinde Milli Mücadele, Atatürk ilke ve inkılapları ile Cumhuriyetin

²¹ Haşim Nezihî, “Dıranaz’ın Çıkması Dolayısıyla”, Dıranaz, S.3, 31.3.1936, s.10.

²² M. Gürer, “Ormanların Medeniyete Hizmetleri”, Dıranaz, 30.6.1936, s.6.

²³ Selahattin Akdemir, “Ulu Bayramımız”, Dıranaz, S.10, 29.10.1936, s.24.

kazanımlarını konu edinen yazılar kaleme alınmıştı. Bu yazıların içinde en fazla dikkat çekenlerden biri Ferit Dikmen'in daha Atatürk'ün sağlığında, onun ve Türk inkılâbı hakkında yabancı devlet adamlarının görüşlerine yer veren yazısıdır.²⁴

Halkevi dergilerinde, devrin genel ideolojik eğilimlerini yansıtan yazıların yanı sıra neşredildiği ilin tarihi, coğrafyası ve folkloru hakkında pek çok yazı yayınlanmış ve bu özelliği ile söz konusu dergiler yerel tarih ve folklor araştırmacıları için eşsiz birer kaynak olmuşlardı. Bu kapsamda Dıranaz dergisinde de Sinop tarihine, coğrafyasına ve folkloruna ilişkin çok sayıda yazı yayınlanırken şehrin tarihine ilişkin yazıların çoğunlukta olduğu görülmektedir.

Sinop tarihine ilişkin yayınlanan yazılardan en dikkat çekici olanı Amerikan John Hopkins Üniversitesi Profesörlerinden David M. Robinson'un daha önce American Journal of Philology dergisinde yayınlanan "Eski Sinop" adlı makalesinin tercümesiydi. Orijinali Rıza Nur Kütüphanesinde bulunan bu eser, Sinop Milletvekili Y. Kemal Tengirşenk'in eşi Nazlı Tengirşenk tarafından çevrilmiş ve Sinop Halkevi'ne bağışlanmıştı.²⁵ Sinop'un tarihi önemini, ticaretini, İran, Pontus ve Roma idaresindeki durumunu, dini hayatını kapsayan ve on bölümden oluşan eser,²⁶ derginin 11–33. sayıları arasında tefrika edilmişti. Söz konusu çeviri, Ülkü dergisi tarafından övgüyle karşılanmış ve bulunduğu şehrin tarihini öğretmesi bakımından güzel ve yerinde bir örnek olarak değerlendirmişti.²⁷ Yine bu kapsamda Malatya Milletvekili Mihri Pektaş tarafından İngilizce'den²⁸ çevrilen Sir William Ramsey'in "Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası" adlı eserinin Sinop'la ilgili kısımları olup derginin 17. sayısında yayınlanmıştı.²⁹

Sinop tarihi hakkındaki M. Şakir'e ait "Sinop (Sinova) Tarihi" başlıklı yazıda ise Selçuklulardan Osmanlı'nın fethine kadar şehrin tarihine ana

²⁴ F.Dikmen, Cumhuriyetin On Beşinci Yılına Kutlarken Büyük Adamın Büyük Eseri Karşısında Ne Diyorlar?", Dıranaz, 15. Yıl Sayısı, Y.III, S.33, s.19–21.

²⁵ "Sayın Bay Süreyya Yurdakul Sinop Valisi", Dıranaz, Y.I, S.11, 30.11.1936, s.2.

²⁶ İbrahim Ertuğrul, "Eski Sinop", Dıranaz, Y.I, S.11, 30.11.1936, s.1.

²⁷ F.A, "Halkevleri Neşriyatı", Ülkü, C.9, S.64, Haziran 1938, s.366.

²⁸ Galip Üstün, "Sinop Hakkında Birkaç Söz Daha", Dıranaz, Y.II, S.17, Haziran 1937, s.2.

²⁹ Sir William Ramsey, Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası "Devlet Yolu", Dıranaz, Y.II, S.17, Haziran 1937, s.4 vd.

hatlarıyla değinilmekteydi.³⁰ Yine Ali Ersoy tarafından kaleme alınan ve derginin 1. sayısında “Sinop Tarihi Hakkında Malumat” adlı yazıda ilkçağlardan başlamak üzere Osmanlı’nın fethine kadar Sinop tarihi hakkında özet bilgi verilmektedir.³¹ A. Cemil Özalp tarafından kaleme alınan “Sinop Tarihi Hakkında bir Mütalaa” başlıklı yazıda ise, ilkçağlardan Selçuklu fethine kadar şehrin tarihi hakkında bilgi verilmektedir.³² Özalp tarafından aynı başlıkla derginin 8. sayısında kaleme alınan yazıda da Türk Tarih Tezi’nin etkileri görülmekte ve Sinop’un ve Sinop kalesinin tarihte ilk defa Türkler tarafından meydana getirildiği belirtilmektedir.³³

Dıranaz’da Sinop tarihine ilişkin yayınlanan yazıların önemli bir bölümü Ferit Dikmen’e aitti. Dikmen, “Sinop Tarihi İle İlgili Mühim Bir Vesika” başlıklı yazısında her yıl törenlerin yapıldığı Şehitler Meydanı veya Cumhuriyet Alanı olarak anılan yerin aslında 1853 yılında Rusların Osmanlı donanmasını yakması sonrası buraya defnedilen Türk şehitlerinin mezarlığı olduğundan bahsetmekteydi. Ayrıca bu yazıda Rıza Nur Kütüphanesinde bulunan Sinop Limanı baskınına dair hazırlanan bir rapor çevrilerek yayımlandı.³⁴

Yine Dikmen’in derginin 30. sayısında “Sinop Limanı Vakasına Ait Araştırmalar” başlıklı yazısında söz konusu baskın hakkında yapılan çalışmalardan ve bu konuyla ilgili hangi kaynaklardan bilgi edinilebileceğinden bahsedilmektedir.³⁵

Ferit Dikmen tarafından kaleme alınan ve 4. sayıda yayınlanan “Sinop Müzesi’ne Küçük Bir Bakış” başlıklı yazıda da müzenin tarihçesi ve içinde bulunan bazı eserler hakkında bilgi verilirken³⁶ 38. ve 40. sayılarında yayınlanan “Eski Eserlere Dair” başlıklı yazıda ise Sinop ve ilçelerinde tesadüfen fark edilen ya da ortaya çıkarılan bazı arkeolojik eserlere

³⁰ M. Şakir, “Sinop (Sinova) Tarihi”, Dıranaz, S.1, 1.1.1936, s.15–16.

³¹ Ali Ersoy, “Sinop Hakkında Tarihi Malumat 1”, Dıranaz, S.3, 31.3.1936.

³² A.Cemil Özalp, “Sinop Tarihi Hakkında Bir Mütalaa”, Dıranaz, S.4, 30.4.1936, s.6–7.

³³ A. Cemil Özalp, “Sinop Tarihi Hakkında Bir Mütalaa”, Dıranaz, S.8, 31.8.1936, s.8.

³⁴ F. Dikmen, “Sinop Tarihi İle İlgili Mühim Bir Vesika, Dıranaz, Y.III, S.28, Mayıs 1938, s.10–11.

³⁵ Ferit Dikmen, “Sinop Limanı Vakasına Ait Araştırmalar”, Dıranaz, C.III, S.30, Temmuz 1938, s.13-15.

³⁶ Fert Dikmen, “Sinop Müzesine Küçük Bir Bakış”, Dıranaz, S.4, 30.4.1936, s.6–7.

değnilmekteydi.³⁷ “Kurtuluş Andaçları” başlıklı yazıda ise Dikmen, Mustafa Kemal Atatürk’ün Samsun’a çıkmadan bir gün önce yani 18 Mayıs’ta Sinop Limanı’nda iken yanına giden görevlilere Sinop’un nüfusunu, bu nüfusun ne kadarının Türk ne kadarının Rum olduğunu bölgede silah kaçakçılığı olup olmadığını sorduğunu belirtmekteydi.³⁸

Sinop tarihi açısından en dikkate değer yazılardan bir tanesi de Eylül 1928’de Mustafa Kemal’in yeni alfabeyi halka tanıtmak için çıktığı yurt gezilerinin ilki olan Sinop gezisi hakkında M. Şakir Ülkütaşır’ın kendi anılarını kaleme aldığı yazısıydı. Ülkütaşır, “Harf İnkılâbımıza Ait Bir Hatıra” başlıklı yazısında Atatürk’ün Sinop’a gelişinden ayrılışına kadar geçen sürede yaşananları ayrıntılı bir şekilde aktarmaktadır.³⁹

Derginin yayın hayatının son döneminde de Sinop tarihine ilişkin yazılara ağırlık verildiğini görmek mümkündür. Örneğin derginin 48. sayısında Makridi’nin “Milattan Evvel Sinop” yazısı yayınlanmıştır. Yine aynı sayıda, Ali Ertan tarafından kaleme alınan “İbni Batuta’ya Göre Sinop, 520 Yıl Önce” ve “Evliya Çelebi’ye Göre Sinop: 300 Yıl Önce” başlıklı makaleler de yer almaktadır.⁴⁰

Dergide Sinop tarihine ilişkin yazıların yanı sıra genel olarak tarihle ilgili yazılar da mevcuttur. Tarihle ilgili kaleme alınan yazıların büyük bir çoğunluğunda doğrudan ya da dolaylı olarak Türk Tarih Tezi işlenmiştir. Örneğin Şeref Kayaboğazı bir yazısında Anadolu’nun ilk halkını şu şekilde ifade etmektedir: “*Tarihten 5.000–6.000 yıl önce merkezi Asya’dan Batı’ya göç eden Sümer, Akat adındaki Türk boyları, yani atalarımız bu yolu izleyerek Dicle-Fırat ırmaklarının kıyılarına geldiler, oralarda yerleştiler*”.⁴¹

Dıranaz’da Sinop’un tarihinin yanı sıra ekonomisi, tarım ve hayvancılığı, coğrafyası ve iklimi hakkında da çeşitli yazılara yer verilmiştir. Bu kapsamda birinci sayıda yer alan Tarım Müdürü Ali Par’a ait “Sinop’un Tarım Rehberi” başlıklı yazıda, ilin coğrafi özelliklerine değinilmiştir.⁴²

³⁷ F. Dikmen, “Eski Eserler Dair”, Dıranaz, Y.IV, S.38, s.38–39.

³⁸ F.Dikmen, “Doğan Işık, Kaçan Böcek Kurtuluş Andaçları”, Dıranaz, S.5, 30.4.1936, s.8.

³⁹ M. Şakir Ülkü Taşır, “Harf İnkılâbımıza Ait Bir Hatıra”, Dıranaz, 15. Yıl Sayısı, Y.III, S.33, s.22–25.

⁴⁰ Dıranaz, C.4, S.48, Temmuz 1941, s.1–10

⁴¹ Şeref Kayaboğazı, “Türk İli”, Dıranaz, Y.III, S.28, Mayıs 1938, s.12.

⁴² Ali Par, “Sinop’un Tarım Rehberi”, Dıranaz, S.1, 1.1.19346, s.10–11.

Orman Direktörü Şevket Bey tarafından kaleme alınan “Sinop Ormanları” başlıklı yazıda da Sinop’ta bulunan ormanlar ve bu ormanlarda yetişen ağaçlar ile ormanların nasıl korunabileceğine ilişkin bilgi verilmektedir.⁴³ İ. Akdoğan tarafından ilin coğrafi yapısının ve doğal güzelliklerinin anlatıldığı konferans da derginin üçüncü sayısında yayınlanmıştır.⁴⁴ Yine Ş. Sami Kubilay tarafından kaleme alınan “Sinop İçin” başlıklı yazıda ilin ikliminden, bitki örtüsünden ve doğal güzelliklerinden bahsedilmektedir.⁴⁵

Dergide Sinop’un jeolojik özellikleri ve yeraltı kaynaklarına ilişkin dikkat çekici araştırmalardan biri Şeref Kayaboğazı tarafından kaleme alınan ve “Sinop-Boyabat Çevresine İlmi Büyük Bir Hizmet” başlığını taşıyan yazıdır. Yazar, söz konusu yazısında Leipzig Üniversitesi Eski Rektörü ve Ankara Yüksek Ziraat Enstitüsü Jeoloji Profesörü Wilhelm Salamon Calvi’ye Sinop-Boyabat bölgesinin jeolojik taslağını çıkarmasını rica ettiğinden ve onun da birkaç ay sonra bu isteği yerine getirebileceğini ifade ettiğinden bahsetmektedir.

Aynı yazıda Profesör Salamon’un Nisan 1935’te Sinop’un Ekinveren köyündeki petrol sızıntısına ilişkin incelemelerine yer verilmiştir.⁴⁶ Profesör Wilhelm Salamon Calvi, verdiği söz gereği Sinop Halkevi adına “Boyabat-Sinop Arasındaki Dağlara Ait Taslak” başlıklı bir makale hazırlamış ve bu çalışmasını Halkevine armağan etmişti. Söz konusu makale, Yüksek Ziraat Enstitüsü Jeoloji Asistanı Nafiz Bey tarafından Türkçeye çevrildikten sonra derginin 31. sayısında yayınlanmıştır.⁴⁷

Sinop Halkevi, kuruluş amaçları doğrultusunda kadın-erkek, genç-yaşlı, köylü-şehirli ayırt etmeksizin bütün Sinopluları aydınlatmayı hedeflemiştir. Bu kapsamda bütün bir ülkede olduğu gibi Sinop’ta da köylülerin nüfusun büyük bir çoğunluğunu oluşturduğu gerçeğinden hareketle Dıranaz dergisinde köye ve köylüye ilişkin yazılara büyük önem verilmiştir. Böylece Halkevinin köycülük alanındaki çalışmalarına da katkıda bulunulmak istenmiştir. Nitekim İbrahim Ertuğrul da Dıranaz dergisinin üzerine almış

⁴³ Şevket, “Sinop Ormanları”, Dıranaz, S.2, 1.2.1936, s.9–10.

⁴⁴ “Sinop Halkevi’ndeki Bir Konferanstan”, Dıranaz, S.3, 31.3.1936, s.1-2.

⁴⁵ Ş.S. Kubilay, “Sinop İçin”, Dıranaz, Y.II, s.17, Haziran 1937, s.12–13.

⁴⁶ Şeref Kayaboğazı, “Sinop Boyabat Çevresinde İlmi Büyük Bir Hizmet”, Dıranaz, Y.III, S.25, Şubat 1938, s.1–2.

⁴⁷ Wilhelm Salamon Calvi, “Boyabat Sinop Arasındaki Dağlara Ait Jeolojik Taslak”, Çev: Nafiz, Dıranaz, Y.III, S.31, Ağustos 1938, s.1–3.

olduğu sorumluluğu ancak köy ve köylü psikolojisine uygun yazılara çokça yer ayırmakla tam manasıyla yerine getireceğini belirtmiş, dergiyi köye faydalı hale getirmek için aydınlardan yardım istemiş ve bu konudaki yazılarını beklemediklerini ifade etmişti.⁴⁸

Köycülük çalışmaları kapsamında derginin 15. sayısından itibaren “Köylü Arkadaşlara” başlıklı bir bölüm oluşturulmuş, bu bölüm daha sonradan “Köylüler Sahifesi” başlığıyla yayınlanmış ve Sinop köylüsüne şu şekilde seslenilmiştir:

*“Dıranaz’da bu sahifeyi sizin için açıyoruz. Burada size yarayacak yazıları yazacağız. Sinop Halkevi kendi çerçevesi içindeki yazılarda size de ehemmiyetli yer vermiştir. Tesadüf ettiğiniz güçlükler için bize başvurunuz, size yarayacak öğütleri vermeye, yol göstermeye her zaman hazırız”.*⁴⁹

Köylülere yönelik hazırlanan bu sayfada yayınlanan bazı yazıların konu başlıkları şu şekildeydi: “Köylü ve Ormanlar”, “Orman Kanunu ve Köylerimiz”, “Sıtma”, “Yurt Gezileri”, “Sunî Tohumlama”, “Sinop’ta Meyvecilik”, “Hayvancılık”, “Hayvan Hastalıkları ve Çiftçi Kalkınması”, “Alternatif Tarım Ürünleri”, “Cumhuriyet Dönemi Türk Köylüsünün Kazanımları”.

Dergide, genelde Halkevlerinin kuruluş amaçlarından ve Türk modernleşmesine yapmış olduğu katkılardan, özelden ise Sinop’un sosyal ve kültürel hayatında yaptığı değişikliklerden bahseden yazılar da yer almaktaydı. Örneğin Ali Par, “Halkevleri: Atatürk Ocağı” başlıklı yazısında, yurt bilgisini yaymak için kurulan Halkevlerinde başlıca vazifenin milli varlığın temel amaçlarını cemiyet halinde bilmek ve bilimi yurdun her tarafında gözetmek ve iletme olduğunu ifade etmekteydi.⁵⁰ Yine Halkevlerinin dokuzuncu kuruluş yıldönümü münasebetiyle bir konuşma yapan Sinop Halkevi Başkanı Macit Tekinalp de, Halkevleri ve Halkodalarının en önemli vazifesini şu şekilde açıklamaktaydı:

“Halkevi ve odalarımızın üzerine aldığı en mühim bir iş partimizin altı umdesini halk kitleleri içine kadar yaymak, inkılâbı hazmettirmek,

⁴⁸ İbrahim Ertuğrul, “Dıranaz Bir Yaşımı Bitirirken”, Dıranaz, Y.1, S.12, 31.12.1936, s.1-2.

⁴⁹ “Köylü Arkadaşlara”, Dıranaz, Y.II, S.15, Nisan 1937, s.12.

⁵⁰ Ali Par, “Halkevleri: Atatürk Ocağı”, Dıranaz, S.8, 31.8.1936, s.2.

vatandaşı büyük Türk milletinin şerefine layık bir medeniyet derecesine yükseltecek içtimai yeni bir terbiyeyi aşılacaktır... ”⁵¹

“Halkevi çocuğu; Anadolu topraklarının kültür misyoneri olacaktır” diyen Ceyhun Atuf Kansu ise köylünün artık yeni tekniği, doktor, öğretmen, okul, ziraatçı istediğini bunu Türk köylüsüne götürecektir olanın ise halkevi mensupları olduğunu ifade etmekte ve halkevliğin en büyük davasının köyü ve köylüyü her açıdan kalkındırmak olduğunu belirtmekteydi.⁵²

Dergide dil ve edebiyat ile ilgili yazılara da yer verilmiş; dil ile ilgili yazılarda daha çok dilin “milletleşme” sürecine katkısı, Türkçenin tarihi süreçte nasıl yozlaştığı, Türk dilinin “yüceliği”, Cumhuriyet döneminde dil alanında yapılan inkılâplar ve Türk Dil Kurumunun çalışmalarına değinilmekteydi.⁵³ Bu doğrultuda dergide, Güneş Dil Teorisi doğrultusunda kaleme alınmış makaleler ve şiirler de mevcuttu. Söz konusu yazılarda genellikle Türkçenin dünyanın en eski ve en güzel dillerinden biri olduğunun üzerinde durulmakta; halka, dili sade ve açık kullanması, yabancı kelimeleri kullanmaktan kaçınması yönünde çağrıda bulunulmaktaydı.⁵⁴ Yine bu kapsamda dilde sadeleşme ya da başka bir ifadeyle “öz Türkçeleşme” girişimleri neticesinde türetilen yeni kelimelere Dıranaz’da yer verilerek bunların yaygınlık kazanmasına çalışılmaktaydı.

Edebiyat yazıları kapsamında ise Sinop Halkevine mensup yazarların deneme ve hikâye türündeki yazılarının yanı sıra dünya edebiyatının önemli yazarlarının eserlerinden de bölümler çevrilerek yayınlanmıştır. Örneğin Ali Ersoy tarafından çevrilen ve Şarl Kobba’ya ait olup daha önceden Je Sais Tout mecmuasının 15 Mart 1912 tarihli sayısında yayınlanan “Çocuk Mektebi” başlıklı yazıya Dıranaz’ın 8. sayısında yer verilirken, Charles Baudelaire’den “Kırmızı Saçlı Bir Dilenci Kızına” ve “Cehennemlik Kadınlar” başlıklı hikâyelerinden bölümler Cihat Rüştü Ozan tarafından, Guy de Maupassant’a ait seçme hikâyelerden “Ay Işığı” adlı hikâye Sadi Günel tarafından, yine aynı yazarın “Deli Kadın”, “Vahşi Anne” ve “Sicim” adlı hikâyeleri ise Madi

⁵¹ “Halkevlerinin Dokuzuncu Yıl Dönümü Münasebeti İle Parti Vilayet İdare Heyetinden Macit Tekinalp’in Sözü”, Dıranaz, C.4, S.44, Mart 1941, s.5.

⁵² Ceyhun Atuf Kansu, “Büyük Gaye”, Dıranaz, Y.1, S.11, 30.11.1936, s.6.

⁵³ Dil ile ilgili yazılara ilişkin bkz: “Bir Konferans (1)”, Dıranaz, S.9, 1.9.1936, s.1-4; Dilaver Can, “Dil ve İnkılâp”, Dıranaz, S.9, 1.9.1936, s.5-6; Dilaver Can, “Türk Dili ve Atatürk”, Dıranaz, S.10, 29.10.1936, s.17; “Üçüncü Türk Dili Kurultayı Çalışma Programı”, Dıranaz, S.7, 31.7.1926, s.10-11.

⁵⁴ Örnek olarak bkz: S.A., “Dokuzuncu Dil Bayramı”, Dıranaz, C.5, S.50, Eylül 1941, s.3-5; Ferit Dikmen, “Türk Dili”, Dıranaz, C.5, S.50, Eylül 1941, s.6.

Suten tarafından Türkçeye çevrilmiş ve derginin muhtelif sayılarında yayınlanmıştı.

Dergide yoğun olarak yer verilen konulardan biri de sağlıktı. 1936 yılında Sinop'un bazı köylerinde kuduz hastalığının baş göstermesi sebebiyle derginin 2. sayısında Veteriner Cemal Yüksel tarafından "İnsan ve Hayvanların Korkunç Bir Hastalığı Kuduz" başlıklı bir yazı kaleme alınmış ve bu yazıda hastalığın bulaşma şekilleri, belirtileri ve hastalıktan korunma yolları hakkında bilgi verilmişti.⁵⁵

Ferit Dikmen, "Yurt Bilgisi" başlıklı yazısında köylülerin hâlâ en mühim rahatsızlıklarını batıl inançlarla ve ilkel yöntemlerle tedavi etmeye çalıştığını ifade etmiş ve köylülere bu konuda yardımcı olunması gerektiğini belirtmişti.⁵⁶ Derginin 15. sayısında köylülere yönelik kaleme alınan başka bir yazıda ise sıtma hastalığının bulaşma yolları ve bu hastalıkla nasıl mücadele edileceği ve tedavisi hakkında bilgi verilmişti.

Sosyal içerikli yazılara da yer verilmiş olan Dıranaz'da bu yazıların konularını genellikle kadın, aile ve çocuk, sokak çocukları, tiyatro ve önemi, sporun cemiyet hayatındaki yeri, terbiye, okul ve aile gibi hususlar teşkil etmekteydi.

Dıranaz dergisinde çok sayıda şiir de yayınlanmış ve dergi bu yönüyle diğer halkevi dergilerinden farklı bir özellik arz etmişti.⁵⁷ Dergide yayınlanan şiirlerin konusunu daha çok Atatürk, kahramanlık, Halkevleri, aşk, Sinop'un doğal güzellikleri, 19 Mayıs, inkılâplar, İsmet İnönü, köy ve doğa sevgisi oluşturmaktaydı.

Halkevi dergileri, genç yazarlar ve edebiyatçılar açısından bir okul ve bir basamak vazifesi görmüş, pek çok genç yeteneğin yazılarını yayınlamak suretiyle onları cesaretlendirmiş ve kendilerini geliştirmelerine imkân sağlamıştı. Bu doğrultuda Sinop Halkevi, şairlik ve yazarlığa kabiliyetli olan gençleri heveslendirmek ve teşvik etmek amacıyla 21-22. sayıdan itibaren "Genç İstidatlar" adı altında dergide bir bölüm oluşturmuş ve burada yazarlığa kabiliyetli gençlerin yazılarına yer vermişti. Genç kabiliyetlerin yazılarının yayımlandığı bölüm 41. sayıdan itibaren "İstidatlar Sayfası" başlığını almıştı.

⁵⁵ Cemal Yüksel, "İnsan ve Hayvanların Korkunç Bir Hastalığı Kuduz", Dıranaz, S.2, 1.2.1936, s.4-5.

⁵⁶ F. Dikmen, "Yurd Bilgisi (Yaralar, Sargılar)", Dıranaz, S.3, 31.3.1936, s.3-4.

⁵⁷ A.Galip Alçitepe, "Dıranaz Sinop Halkevi Dergisi Bibliyografyası", Kebikeç, S.12, 2001, s.313.

Derginin genellikle son sayfasında “Kısa Haberler” başlığı altında Sinop’ta meydana gelen önemli olayların yanı sıra parti ve halkevinin faaliyetlerine ilişkin de bilgi verilmektedir.

Dıranaz dergisi, fotoğraf açısından da oldukça zengindi. Dergide çok sayıda fotoğraf yayımlanmakla birlikte bu fotoğrafların konusunu genellikle Atatürk, İsmet İnönü, Recep Peker, Sinop Valisi Süreyya Yurdakul, Halkevi yöneticileri, Dıranaz Dergisi yazarları, Halkevinin çeşitli alanlardaki faaliyetleri ve Sinop ve ilçelerine ait çeşitli manzaralar teşkil etmekteydi.

Sonuç

Sinop’ta tek bir matbaanın bulunması, kâğıt sıkıntısı ve II. Dünya Savaşı’nın getirdiği ekonomik buhran gibi nedenlerle 52 sayı yayınlanabilen Dıranaz dergisi, özellikle büyük şehirlerde bulunan halkevlerinin dergileri kadar zengin içeriğe sahip olmamakla birlikte, yayınlandığı dönemde Sinop’ta çıkarılan tek dergi olması açısından önem arz etmektedir.

Sinop’un tarihi, coğrafyası, ekonomisi ve tarımına ilişkin oldukça önemli yazılar içeren dergi bu konularda araştırma yapacak olanlar açısından önemli bir kaynak hüviyetindedir. Dergide Sinop folkloruna ilişkin yapılan araştırmalara yeterince yer verilmemesi bir eksiklik olarak görülebilir. Dıranaz dergisinde neşredilen yazıların önemli bir kısmı yeni rejimin ilklerini Sinoplulara aktarmayı ve benimsetmeyi hedeflemiştir. Bu açıdan dergi, Kemalist ideolojinin halka aktarımında da önemli bir işlev görmüştür.

Conclusion

Published as a total number of 52 because of the reasons such as being just one printing house, paper shortage and economic depression by World War II, the magazine of Dıranaz is important in terms of being only magazine issued in Sinop in spite of not having a rich content as the other magazines of community centers located in major cities at the time of its publication.

Including important articles about Sinop's history, geography, economy and agriculture, the magazine is an important source for the ones who will carry out a research on these issues. In the magazine, it can be seen as a lack that there is not enough space for the studies about folklore of Sinop. An important part of the articles published in Dıranaz aims to transfer and adopt the first reforms of the new regime to the people. In this respect, the magazine has performed an important function in transferring of the Kemalist ideology to the people.

Kaynaklar

Resmi Yayınlar

CHF Halkevleri Talimatnamesi, Hâkimiyeti Milliye Matbaası, 1932.

CHP Halkevleri Çalışma Talimatnamesi, Zerbamat Basımevi, Ankara 1940.

CHP Halkevleri İdare ve Teşkilat Talimatnamesi, Zerbamat Basımevi, Ankara 1940.

CHP Halkevleri Öğreneği, Recep Ulusoglu Basımevi, Ankara 1938.

CHP Halkevleri ve Halkodaları 1943, Ankara 1944.

Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliğinin Parti Teşkilatına Umumi Tebligatı, Temmuz 1939'dan 31 Birincikanun 1939'a Kadar, C.15, Zerbamat Basımevi, 1940.

Halkevi Dergilerinin Yazı Kadroları, 1939.

Halkevleri 1932–1935, 103 Halkevi Geçen Yıllarda Nasıl Çalıştı?

Araştırma ve İnceleme Eserler

Akdemir, Selahattin, “Ulu Bayramınız”, Dıranaz, S.10, 29.10.1936.

Alçitepe, A.Galip, “Dıranaz Sinop Halkevi Dergisi Bibliyografyası”, Kebikeç, S.12, 2001

Ertugrul, İbrahim, “Dıranaz Bir Yaşını Bitirirken”, Dıranaz, Y.1, S.12, 31.12.1936

F. A, “Halkevleri Neşriyatı”, Ülkü, C.9, S.64, Haziran 1938.

Gökmen, Avni, “Adı Ne Olsun?”, Dıranaz, C.I, S.2, 1 Ocak 1936.

Gürer, M. “Ormanların Medeniyete Hizmetleri”, Dıranaz, 30.6.1936.

Haşim Nezihi, “Dıranaz'ın Çıkması Dolayısıyla”, Dıranaz, S.3, 31.3.1936.

Kansu Ceyhun Atuf, “Büyük Gaye”, Dıranaz, Y.1, S.11, 30.11.1936

..... “Halkevlerimiz”, Ülkü, C.XIII, S.73, Mart 1939.

Kongar, Emre, *Atatürk ve Devrim Kuramları*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara 1981.

Hakan YAŞAR

Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi

Öz, Esat, *Otoriterizm ve Siyaset, Türkiye’de Tek Parti Rejimi ve Siyasal Katılma (1932–1945)*, Ankara 1996.

Par, Ali, “Halkevleri: Atatürk Ocağı”, *Dıranaz*, S.8, 31.8.1936

Sakaoğlu, Necdet, *Cumhuriyet Dönemi Eğitim Tarihi*, İletişim Yayınları, İstanbul 1992.

Süleyman Kazmaz, “Halkevleri ve Gençlik”, *Ülkü*, S.58 (Yeni Seri), Mart 1944.

Üstün, Galip, “Sinop Hakkında Birkaç Söz Daha”, *Dıranaz*, Y.II, S.17, Haziran 1937

Yaşar, Hakan, *Sinop Halkevi ve Faaliyetleri (1932-1951)*, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Tokat 2008.ş

Yüksel, Cemal, “İnsan ve Hayvanların Korkunç Bir Hastalığı Kuduz”, *Dıranaz*, S.2, 1.2.1936

114 Süreli Yayınlar

Hâkimiyeti Milliye,

Ülkü

Dıranaz

**FİNANSAL OKURYAZARLIK: AĞRI İBRAHİM ÇEÇEN
ÜNİVERSİTESİ İKTİSADİ VE İDARİ BİLİMLER FAKÜLTESİ
ÖĞRENCİLERİ ÜZERİNE BİR ÇALIŞMA**

---

*Financial Literacy: A Study on Students of Ağrı Ibrahim Çeçen
University, Faculty of Economics and Administrative Sciences.*

Bekir ELMAS* – Hakan YILMAZ**

Özet

Finansal okuryazarlık, bireylerin gelirlerini ve yatırımlarını doğru bir şekilde analiz edip, bireysel tasarrufların artırılması ve karşılaşılan risklerin iyi bir şekilde yönetilebilmesi amacıyla ortaya çıkmış bir kavramdır. Günümüz dünyasında finansal araçların bir hayli karmaşık hale gelmesi sonucunda finansal okuryazarlığın önemi daha da artmış olup, ayrıntılı bir şekilde incelenmesi gerektiğine kanaat getirilmiştir. Toplumların geleceği olarak görülen üniversite öğrencilerinin, finansal okuryazarlık konusunda yeterli bir seviyede olması beklenmektedir. Bahsedilenler ışığında bu çalışma, öğrencilerin finansal okuryazarlık düzeyini belirlemek, aldıkları üniversite eğitiminin finansal okuryazarlık seviyelerinde olumlu bir etki meydana getirip getirmediğini saptamak ve demografik etkenlerin finansal okuryazarlık üzerinde nasıl bir etki ortaya çıkardığını anlamak amacıyla ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Finansal Okuryazarlık, Bireysel Tasarruflar, Üniversite Öğrencileri.

Abstract

Financial literacy is a concept that emerged to analyze individuals' income and investments correctly, increase personal savings and direct personal risks encountered in a reasonable way. As a result of financial instruments to become a highly complex, financial literacy increased its importance in today's world. This significance has caused financial literacy to be examined in detail. Higher education students accepted as the future of

---

* Doç. Dr., Atatürk Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü, Muhasebe ve Finansman A.B.D. Erzurum/Türkiye E-Mail: belmas@atauni.edu.tr

** Arş. Gör., Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü, Muhasebe ve Finansman A.B.D. Ağrı/Türkiye E-Mail: hyilmaz@agri.edu.t

communities are expected to be at a level about financial literacy. This study is designed to determine the level of financial literacy of students to determine whether the university education has a positive impact on their financial literacy level or not and to find out how demographic factors reveal an impact on the financial literacy level.

Key Words: Finansal Literacy, Individual Savings, University Students.

Giriş

Günümüzde bireyler, istek ve ihtiyaçlarını karşılayabilmek amacıyla finansal araç ve hizmetlerden yararlanmaktadır. Bu araçların ihtiyaç duyulan gereksinimleri karşılayabilmesi için de amacına uygun bir şekilde kullanılması gerekmektedir. Ayrıca bahsedilen finansal araç ve hizmetlerin oldukça karmaşık ve kullanımının zor olduğu da bilinmektedir.

Bireylerin bu karmaşıklığın içinden çıkabilmeleri için öncelikle kişisel gelir, gider ve tasarruflarını basit bir şekilde yönetebilmeleri gerekmektedir. Bireyler arasında kişisel gelirler farklı olduğundan, ihtiyaçların karşılanmasında gelirin yetmediği durumlarda karşılanması muhtemel bir gerçektir. Böyle durumlarda bireyler borçlanma yoluna gidebilmektedir. Gerektiği şekilde borçlanamamak ise bireylerin karşılaştığı bir sorun olarak kendini göstermektedir. Ayrıca bireylerin geleceklerini şekillendirmede başvurdukları tasarruflar ve bu durumun doğru bir şekilde yapılamaması meydana gelen diğer bir sorun olarak bilinmektedir.

Dünya geneline bakıldığında, ekonomik gelişmeler ve finansal yenilikler ile bireylerin bu yeni düzene uyum sağlamalarının ve doğru finansal kararları alabilmelerinin gittikçe zorlaştığı görülmektedir. Bu bağlamda hem kişisel finans yönetiminin hem de ülke ve dünya ekonomisinin gelişimi açısından finansal okuryazarlığın öneminin bir hayli arttığı anlaşılmaktadır.

Daha önce bahsedilenler çerçevesinde bireylerin karşılaştıkları bu sorunların ortadan kaldırılması için finansal okuryazarlık düzeyinin yükseltilmesi gerektiği bilinmektedir. Finansal okuryazarlık konusunda ilerleme sağlanması için de finansal eğitimin iyileştirilmesi gerekmektedir.

Bahsedilen durumlar doğrultusunda bu çalışma, finansal eğitimin yoğun olarak yapıldığı ve geleceği şekillendirmesi beklenen üniversite öğrencileri üzerinde gerçekleştirilmiştir. Özellikle finans eğitiminin ağırlıklı

olduğu işletme bölümü öğrencileri üzerinde araştırma yapılması tercih edilmiştir.

Gerçekleştirilen anket çalışması ile öğrencilerin finansal okuryazarlık düzeylerinin belirlenmesi, finansal okuryazarlığın demografik özelliklerle ilişkili olup olmadığı ve öğrenim görülen bölümün finansal okuryazarlık konusunda faydalı olup olmadığı anlaşılmaya çalışılmıştır.

I. Teorik Çerçeve

Günümüz dünyasında finansal piyasalarda ortaya çıkan gelişmeler, ekonomik ve idari değişimler, insan nüfusunda meydana gelen değişimler, finansal eğitimin önemini oldukça artırmıştır. Dünya ülkeleri incelendiğinde, özellikle Amerika Birleşik Devletleri öncelikli olmak üzere birçok gelişmiş ülke insanının tasarruf konusunda başarısız olduğu görülmektedir. Buradan hareketle sınırsız ihtiyaçların karşılanması için gerekli olan doğal kaynakların sürekli tükenmekte olduğu ve dünya nüfusunun da devamlı artmakta olduğu göz önünde bulundurulduğunda, toplumları meydana getiren bireylerin finansal okuryazarlık düzeylerinin yükseltilmesi gerekmektedir. Bu sayede de toplumların tasarruf yapma eğilimini artırarak ülkelerin ekonomik yönden gelişmişliğine katkı sağlanmış olunacaktır (TEB, 2013: 2).

Tasarruf etmenin haricinde yine tüm dünya ülkelerinin gelecekte karşılaşılabileceği sorunlar arasında finansal okuryazarlık düzeyinin düşük olabileceği tahmin edilmektedir ve bu konuda ülkelerin önlem alması gerektiği vurgulanmaktadır. Çünkü finansal okuryazarlık bireysel yatırımcıların yaşadığı sorunlar arasında olduğu kadar yöneticilerin, şirketlerin ve ülkelerin tamamının karşılaşılabileceği sorunlar arasında da olmaktadır. Özellikle ulusal ve dünya çapında krizlerin yaşandığı dönemlerde, finansal okuryazarlık düzeyi yüksek olan yöneticilere ve firmalara önemle ihtiyaç duyulduğu kaçınılmaz bir gerçektir (Bay vd., 2014: 37).

Ayrıca gündelik yaşamda karmaşık finansal araçlar kullanılmaktadır. Kredi kartı kullanımı, ödeme yöntemleri arasında karar verme ve ne kadar tasarruf yapıp bunun nerede kullanılacağı gibi birçok konuda doğru finansal karar verebilmek için iyi bir finansal okuryazar olunması gerekmektedir (Lusardi, 2008: 14).

Finansal okuryazar olmanın yanı sıra bireylerin kişisel eğilimlerinin etkili olduğu hataların azaltılarak kendilerine en uygun finansal kararı verebilmelerinin gerçek anlamda sağlanabilmesi amacıyla finansal

okuryazarlık düzeyinin yükseltilmesi gerektiği de bilinmektedir (Özçam, 2006: 1).

Finansal okuryazarlık konusunda gerçekleştirilen çalışmalar incelendiğinde, genel olarak finansal okuryazarlık düzeyinin düşük seviyelerde çıktığı görülmektedir. Bu durumun ortaya çıkması sadece kişilerin sorunu değil, aynı zamanda ulusal finansal bir problemin var olduğunu ortaya koymaktadır. Tasarruf yapma davranışının topluma benimsetilmemiş olması, haciz ve iflas gibi olumsuz sonuç doğuran olayların çoğalması, ulusal bazda oraya çıkan başlıca sorunlardır. Bu sebepler neticesinde finansal okuryazarlığın yaş, cinsiyet ve sosyal statü ayrımı yapılmaksızın topluma yayılması gerekmektedir (Bayram, 2010: 16). Sonuç olarak finansal okuryazarlık kişilerin refahı, finansal işlerin yönetilmesi ve finansal açıdan önemli bir kavram olarak belirtilmektedir (Taylor ve Wagland, 2013: 70).

Finansal okuryazarlık kavramı açıklanırken birçok tanımlama yapılmıştır. Ortaya konulan bu tanımlamalar genel olarak beş kategoride sınıflandırılmıştır. Bunlar:

118

- Kişisel finans yönetimi becerisi,
- Finansal kavram bilgisi,
- Finansal kavramlar hakkında konuşabilme yeteneği,
- Uygun finansal karar verebilme kabiliyeti,
- Gelecek finansal ihtiyaçlar için etkin planlama yapabilme yeteneği (Remund, 2010: 279).

Finansal okuryazarlık tanımlamaları incelendiğinde Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü'nün yapmış olduğu tanımlamada finansal okuryazarlık, finansal tüketicilerin finansal kavramlar ve finansal ürünler konusunda bilgilendirilmesini ya da finansal risk ve tercihler arasında seçim yapabilecek farkındalığa sahip olunmasını sağlayarak finansal refahı artırma sürecidir denilmektedir (Lusardi, 2006: 1).

Diğer bir tanımlamada ise finansal okuryazarlık, şahısların para yönetimini gerçekleştirirken bilinçli değerlendirmelerde bulunmaları ve etkili kararlar alabilmeleri olarak ifade edilmiştir (Goel ve Khanna, 2013: 338).

Yine bir tanımlamada finansal okuryazarlık, bireylerin finansal kavramlar hakkında bilgi sahibi olduktan sonra karar verme aşamasında gereken bilgilere ulaşmaları, bu bilgileri anlamaları ve değerlendirmeleri

olarak belirtilmektedir (Mason ve Wilson, 2000: 31). Bilgi sahibi olunacak konulara ilişkin bir tanımlamada ise finansal okuryazarlık tasarruf, yatırım, bütçeleme, sigortalama, gelir-gider dengelemesi gibi kavramlar hakkında bilgi sahibi olunarak çeşitli davranışlar ortaya koyma becerisi olarak ifade edilmektedir (Bodie, 2006: 1).

Daha anlaşılır bir tanımda ise finansal okuryazarlık, ekonominin algılanabilmesi ve hane halkının kararlarını etkileyen ekonomik koşulların hangi durumda olduğunun yorumlanabilmesi şeklinde tarif edilmektedir (Worthington, 2006: 4).

Finansal okuryazarlık üzerine yapılan çalışmalar incelendiğinde, tasarruf ile finansal okuryazarlık arasında olumlu yönde bir ilişkinin var olduğu görülmüştür (Bernheim, Garret ve Maki, 1997: 29-30). Yine yapılan bir çalışmada düşük düzeyli finansal okuryazarlık bilgisine sahip olan bireylerin, eğitim hayatlarında yeterince finans eğitimi almamış oldukları ifade edilmektedir (Crain, 2013: 2). Ancak bu konuda yapılan bazı çalışmalarda ise eğitim seviyesi ile finansal okuryazarlık arasında olumlu bir ilişkinin olmadığını savunan görüşlere de rastlanmıştır (Ansong ve Gyensare, 2012: 129). İncelenen çalışmalarda finansal okuryazarlık düzeyinin gelir durumu, eğitim seviyesi ve iş ortamı aktivitelerinden oldukça etkilendiği görülmüştür. Yine finansal okuryazarlığın yaş ile ilgisinin olmadığı belirtilirken, cinsiyet ile okuryazarlık düzeyinin ilişkili olduğu ifade edilmiştir (Al-Tamimi ve Kalli, 2009: 500). Başka bir çalışmada ise bireylerin yaşlarının artması sonucu finansal okuryazarlık düzeylerinin de arttığı ifade edilmektedir (Nicolini, Cude ve Chatterjee, 2013: 691).

Finansal okuryazarlık, bireyler için olduğu kadar üniversite öğrencileri için de oldukça önemli hale gelmiş bir kavramdır. Kariyer yaşamlarının daha başında olan öğrencilerin, geleceklerini doğru bir şekilde kurabilmeleri için başarılı bir finans planlamasına ve yönetimine ihtiyaç duyacakları bilinmektedir. Çünkü iş hayatına atılmış bir birey kadar olmasa da üniversite öğrencilerinin de faturalarını ödemek, kredi kartı kullanmak, eğitim kredisi ve sağlık sigortası almak gibi birçok finansal problemi yönetmek zorunda kaldığı görülmektedir. Belirtilen sebeplerden dolayı

üniversite öğrencilerinin de finansal okuryazarlık düzeyinin yüksek seviyelere çıkarılması gerektiği ifade edilmektedir (Temizel ve Bayram, 2011: 75).

II. Araştırmanın Metodolojisi

2.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bireylerin finansal sistem hakkında daha fazla bilgiye sahip olmaları, bireysel tasarrufların artırılması ve karşılaşılabilecek finansal risklerin daha iyi yönetilmesi açısından önemlidir. Bahsedilen durumlarda iyi bir performans ortaya konması için de finansal okuryazarlık konusunda ileri seviyede olunması gerekmektedir. Buradan hareketle bu çalışma; Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü 4. sınıf öğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeylerinin belirlenmesi amacıyla yapılmıştır. Yöneltilen sorular ışığında öğrencilerin finansal okuryazarlık düzeylerinin belirlenmesi, finansal okuryazarlığın demografik özelliklerle ilişkili olup olmadığı yapılan anket çalışması ile ortaya konulmaya çalışılmıştır.

2.2. Araştırmanın Kapsamı

Araştırmanın kapsamını, Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü 4. sınıf örgün öğretim ve ikinci öğretim öğrencileri oluşturmaktadır.

2.3. Araştırmanın Ana Kütlesi ve Örneklem Süreci

Anket çalışması yapılan 4. Sınıf öğrencilerinin toplam mevcudu 99 kişidir. 0,05 önem seviyesinde, örneklem büyüklükleri tablosundan elde edilen sonuçlar ışığında 80 öğrenciye anket çalışması uygulanmıştır.

2.4. Ön Çalışma

Araştırma için kesin anket formu hazırlanıp veri toplanmasına geçilmeden önce araştırmayı temsil edecek şekilde 30 öğrenci ile ön anket çalışması yapılmıştır. Bu sayede anket sorularının anlaşılır ve istenilen amaca uygun olup olmadığına bakılmıştır. Yapılan bu çalışmanın sonucunda anket formuna son şekli verilmiştir.

2.5. Veri Toplama Yöntem ve Aracı

Anket formu iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde öğrencilerin finansal okuryazarlık düzeyleri hakkında genel bilgiler elde etmek amacıyla öğrencilere 20 soru yöneltilmiştir. İkinci bölümde öğrencilerin demografik durumları hakkında bilgi edinmek amacıyla

öğrencilere 3 soru yöneltilmiştir. Bölüm öğrencilerinin finans derslerini özellikle 3. sınıfın ikinci döneminde ve 4. sınıfta almış oldukları göz önünde bulundurularak çalışma, 4. Sınıf öğrencilerine uygulanmıştır. Anket yapılan öğrenci grubunun örgün öğretim ve ikinci öğretim olarak farklılık göstermesi nedeniyle, tabakalı örnekleme yöntemi kullanılması uygun görülmüştür. Anket çalışması yapılan 4. Sınıf öğrencilerinin toplam mevcudu 99 kişidir. 0,05 önem seviyesinde, örneklem büyüklükleri tablosundan elde edilen sonuçlar ışığında 80 öğrenciye anket çalışması uygulanmıştır. Kullanılan tabakalı örnekleme yöntemi gereğince gerekli hesaplamalar yapılarak 47 örgün öğretim, 33 ikinci öğretim öğrencisine anket çalışması uygulanmıştır. Gerçekleştirilen anket 23 sorudan oluşmaktadır. Anketlerin tamamı öğrencilerle yüz yüze görüşülerek yapılmıştır. Anket sonucu elde edilen veriler SPSS Statistics 20.0 programı ile analiz edilmiştir. Anlamli sonuçlar elde edileceğine inanılan hipotezler oluşturularak bağımsız örneklem t testi yardımıyla analizleri gerçekleştirilmiştir.

2.6. Anketin Güvenilirliği ve Geçerliliği

Gerçekleştirilen anket çalışmasının güvenilirliğini ortaya koymak amacıyla yapılan güvenilirlik analizi sonucu, Cronbach alfa katsayısı 0,837 olarak bulunmuştur. Cronbach alfa katsayısının 0,80-1,00 arasında olması anketin çok güvenilir olduğunu göstermektedir (Nakip, 2006: 146).

2.7. Araştırmanın Hipotezleri

Araştırmada incelenmek istenen hipotezler şunlardır:

Hipotez 1;

Ho: Bayan öğrenciler ile erkek öğrencilerin finansal okuryazarlık başarı düzeyleri arasında anlamlı bir fark yoktur.

H1: Bayan öğrenciler ile erkek öğrencilerin finansal okuryazarlık başarı düzeyleri arasında anlamlı bir fark vardır.

Hipotez 2;

Ho: Kredi kartı kullanan öğrenciler ile kredi kartı kullanmayan öğrencilerin finansal okuryazarlık başarı düzeyleri arasında anlamlı bir fark yoktur.

H1: Kredi kartı kullanan öğrenciler ile kredi kartı kullanmayan öğrencilerin finansal okuryazarlık başarı düzeyleri arasında anlamlı bir fark vardır.

Hipotez 3;

Ho: Anket çalışması yapılan öğrencilerin öğrenim türleri ile finansal okuryazarlık başarı düzeyleri arasında anlamlı bir fark yoktur.

H1: Anket çalışması yapılan öğrencilerin öğrenim türleri ile finansal okuryazarlık başarı düzeyleri arasında anlamlı bir fark vardır.

2.8. Verilerin Analizi

1. Araştırmada uygulanan frekans analizi sonuçları Tablo 1’de gösterilmiştir:

Tablo 1: Frekans Analizleri

SORULAR	SEÇENEKLER	FREKANS	%
İşletme Bölümündeki Finans Derslerinin Yeterli Olduğunu Düşünme Durumu.	Kesinlikle katılmıyorum	32	40,0
	Katılmıyorum	26	32,5
	Fikrim yok	4	5,0
	Katılıyorum	17	21,3
	Kesinlikle katılıyorum	1	1,3
	Toplam	80	100
İşletme Bölümünde “Temel Güncel Finans” Dersi Olmalı mı?	Kesinlikle katılmıyorum	5	6,3
	Katılmıyorum	7	8,8
	Fikrim yok	10	12,5
	Katılıyorum	29	36,3
	Kesinlikle katılıyorum	29	36,3
	Toplam	80	100
Alınan Finans Eğitiminin, Finans Okuryazarlığını Artırdığını Düşünme Durumu.	Kesinlikle katılmıyorum	20	25,0
	Katılmıyorum	24	30,0
	Fikrim yok	9	11,3
	Katılıyorum	16	20,0
	Kesinlikle katılıyorum	11	13,8
	Toplam	80	100
Finans Alanında Başarılı Olmak İçin Matematik Bilgisinin Yeterli Olması Gerekliğini Düşünme Durumu.	Kesinlikle katılmıyorum	13	16,3
	Katılmıyorum	18	22,5
	Fikrim yok	4	5,0
	Katılıyorum	19	23,8
	Kesinlikle katılıyorum	26	32,5
	Toplam	80	100
	Kesinlikle katılmıyorum	18	22,5

Finansal Okuryazarlık: Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler
Fakültesi Öğrencileri Üzerine Bir Çalışma

Faiz Hesaplamalarının Kolaylıkla Yapabileceğini Düşünme Durumu.	Katılmıyorum	16	20,0
	Fikrim yok	13	16,3
	Katılıyorum	19	23,8
	Kesinlikle katılıyorum	14	17,5
	Toplam	80	100
Ekonomik ve Finansal Gelişmelerin Medyadan Yeterince Takip Edildiğini Düşünme Durumu.	Kesinlikle katılmıyorum	13	16,3
	Katılmıyorum	25	31,3
	Fikrim yok	13	16,3
	Katılıyorum	23	28,8
	Kesinlikle katılıyorum	6	7,5
Toplam	80	100	
Finansal Yönetim Konusunda Kendilerini Yeterli Görme Durumu.	Kesinlikle katılmıyorum	17	21,3
	Katılmıyorum	29	36,3
	Fikrim yok	12	15,0
	Katılıyorum	17	21,3
	Kesinlikle katılıyorum	5	6,3
Toplam	80	100	
İnternet Bankacılığının Gerekli Şekilde Kullanabildiğine İnanma Durumu.	Kesinlikle katılmıyorum	15	18,8
	Katılmıyorum	18	22,5
	Fikrim yok	8	10,0
	Katılıyorum	25	31,3
	Kesinlikle katılıyorum	14	17,5
Toplam	80	100	
Kendilerini Bir Finans Kurumunda Çalışabilecek Düzeyde Görme Durumu.	Kesinlikle katılmıyorum	16	20,0
	Katılmıyorum	24	30,0
	Fikrim yok	11	13,8
	Katılıyorum	16	20,0
	Kesinlikle katılıyorum	13	16,3
Toplam	80	100	
Borsa ile İlgili İşlemler İncelendiğinde, Gereken Yorumlamaların Yapılabileceğini Düşünme Durumu.	Kesinlikle katılmıyorum	11	13,8
	Katılmıyorum	19	23,8
	Fikrim yok	18	22,5
	Katılıyorum	22	27,5
	Kesinlikle katılıyorum	10	12,5
Toplam	80	100	
Enflasyon ve Etkileri Hakkında Yeterince Bilgiye Sahip Olunduğunu Düşünme Durumu.	Kesinlikle katılmıyorum	14	17,5
	Katılmıyorum	22	27,5
	Fikrim yok	11	13,8
	Katılıyorum	27	33,8

Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi

	Kesinlikle katılıyorum	6	7,5
	Toplam	80	100
Para, Harcama ve Tasarruf Konularında Kendilerini Yeterince Yönetebileceklerine İnanma Durumu.	Kesinlikle katılmıyorum	7	8,8
	Katılmıyorum	6	7,5
	Fikrim yok	6	7,5
	Katılıyorum	34	42,5
	Kesinlikle katılıyorum	27	33,8
	Toplam	80	100
Yatırım Yapmak İstenildiğinde En Karlı Yatırımın Nasıl Yapılacağıının Bilinmesi Durumu.	Kesinlikle katılmıyorum	8	10,0
	Katılmıyorum	11	13,8
	Fikrim yok	16	20,0
	Katılıyorum	28	35,0
	Kesinlikle katılıyorum	17	21,3
	Toplam	80	100
Herhangi Bir Finansal Tablo İncelendiğinde İstenilen Bilgilere Kolayca Ulaşılabileceğini Düşünme Durumu.	Kesinlikle katılmıyorum	11	13,8
	Katılmıyorum	26	32,5
	Fikrim yok	19	23,8
	Katılıyorum	18	22,5
	Kesinlikle katılıyorum	6	7,5
	Toplam	80	100
Menkul Kıymetlerin Yapısı Hakkında Yöneltilen Sorulara Gerekli Şekilde Cevap Verilebileceğini Düşünme Durumu.	Kesinlikle katılmıyorum	12	15,0
	Katılmıyorum	27	33,8
	Fikrim yok	20	25,0
	Katılıyorum	14	17,5
	Kesinlikle katılıyorum	7	8,8
	Toplam	80	100
Banka ile İlgili İşlemlerin, Yardım Almadan Yapabileceğini Düşünme Durumu.	Kesinlikle katılmıyorum	10	12,5
	Katılmıyorum	21	26,3
	Fikrim yok	15	18,8
	Katılıyorum	25	31,3
	Kesinlikle katılıyorum	9	11,3
	Toplam	80	100
Sigortacılık Faaliyetleri Hakkında Yeterince Bilgiye Sahip Olunduğunun Düşünülmesi Durumu.	Kesinlikle katılmıyorum	17	21,3
	Katılmıyorum	31	38,8
	Fikrim yok	15	18,8
	Katılıyorum	12	15,0
	Kesinlikle katılıyorum	5	6,3
	Toplam	80	100
Devlet Kurumunda Çalışan Birisinin Emeklilik Hakkında	Kesinlikle katılmıyorum	15	18,8

Finansal Okuryazarlık: Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler
Fakültesi Öğrencileri Üzerine Bir Çalışma

Yönelttiği Sorulara Gereken Cevabı Verebileceğini Düşünme Durumu.	Katılmıyorum	23	28,8
	Fikrim yok	10	12,5
	Katılıyorum	27	33,8
	Kesinlikle katılıyorum	5	6,3
	Toplam	80	100
Dünya'daki ve Türkiye'deki Finansal Gelişmelerle Yeterince İlgilenildiğini Düşünme Durumu.	Kesinlikle katılmıyorum	11	13,8
	Katılmıyorum	28	35,0
	Fikrim yok	15	18,8
	Katılıyorum	18	22,5
	Kesinlikle katılıyorum	8	10,0
	Toplam	80	100
Ülkeler Arasındaki İlişkilerde, Finansal Gelişmelerin Çok Fazla Etkili Olduğunu Düşünme Durumu.	Kesinlikle katılmıyorum	14	17,5
	Katılmıyorum	7	8,8
	Fikrim yok	8	10,0
	Katılıyorum	22	27,5
	Kesinlikle katılıyorum	29	36,3
	Toplam	80	100

Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi

Araştırmada uygulanan frekans analizi sonuçları Tablo 1'de toplu şekilde gösterildiği gibi şu şekilde sıralanabilir:

➤Elde edilen sonuçlara göre, öğrencilerin çoğunluğunun (%40) işletme bölümündeki finans derslerinin kesinlikle yeterli olmadığını düşündüğü anlaşılmıştır.

➤Elde edilen sonuçlara göre, öğrencilerin çoğunluğunun (%36,3) bölümlerinde temel güncel finans dersi olmasını istedikleri anlaşılmıştır.

➤Elde edilen sonuçlara göre, öğrencilerin çoğunluğunun (%30) alınan finans eğitiminin finans okuryazarlığını artırmadığına inandığı ortaya çıkmıştır.

➤Elde edilen sonuçlara göre, öğrencilerin çoğunluğunun (%32,5) finans alanında başarılı olmak için matematik bilgisinin yeterli olması gerektiğini kesinlikle düşündükleri ortaya çıkmıştır.

➤Elde edilen sonuçlara göre, öğrencilerin çoğunluğunun (%23,8) faiz hesaplamalarını kolaylıkla yapabileceğine inandıkları anlaşılmıştır.

➤ Elde edilen sonuçlara göre, öğrencilerin çoğunluğunun (%31,3) ekonomik ve finansal gelişmeleri medyadan yeterince takip ettiklerini düşünmedikleri anlaşılmıştır.

➤ Elde edilen sonuçlara göre, öğrencilerin çoğunluğunun (%36,3) finansal yönetim konusunda kendisini yeterli bulmadığı anlaşılmıştır.

➤ Elde edilen sonuçlara göre, öğrencilerin çoğunluğunun (%31,3) internet bankacılığını gerektiği şekilde kullanabildiğine inandığı anlaşılmıştır.

➤ Elde edilen sonuçlara göre, öğrencilerin çoğunluğunun (%30) kendilerini bir finans kurumunda çalışabilecek düzeyde bulmadıkları anlaşılmıştır.

➤ Elde edilen sonuçlara göre, öğrencilerin çoğunluğunun (%27,5) borsa ile ilgili işlemleri incelediklerinde, gereken yorumlamaları yapabileceklerini düşündükleri anlaşılmıştır.

➤ Elde edilen sonuçlara göre, öğrencilerin çoğunluğunun (%33,8) enflasyon ve etkileri hakkında yeterince bilgiye sahip olduklarını düşündükleri anlaşılmıştır.

➤ Elde edilen sonuçlara göre, öğrencilerin çoğunluğunun (%42,5) para, harcama ve tasarruf konularında kendilerini yeterince yönetebileceklerine inandıkları anlaşılmıştır.

➤ Elde edilen sonuçlara göre, öğrencilerin çoğunluğunun (%35) yatırım yapmak istediklerinde en kârlı yatırımın nasıl yapılacağını bildiklerine inandıkları anlaşılmıştır.

➤ Elde edilen sonuçlara göre, öğrencilerin çoğunluğunun (%32,5) herhangi bir finansal tabloyu incelediklerinde istedikleri bilgilere kolayca ulaşamayacaklarını düşündükleri anlaşılmıştır.

➤ Elde edilen sonuçlara göre, öğrencilerin çoğunluğunun (%33,8) yöneltilen sorulara cevap veremeyeceklerini düşündükleri anlaşılmıştır.

➤ Elde edilen sonuçlara göre, öğrencilerin çoğunluğunun (%31,3) banka işlemlerini kolaylıkla yapabileceklerini düşündükleri anlaşılmıştır.

➤ Elde edilen sonuçlara göre, öğrencilerin çoğunluğunun (%38,8) sigortacılık faaliyetleri hakkında yeterince bilgiye sahip olmadıklarını düşündükleri anlaşılmıştır.

➤ Elde edilen sonuçlara göre, öğrencilerin çoğunluğunun (%33,8) emeklilik hakkında yöneltilen sorulara cevap verebileceklerini düşündükleri anlaşılmıştır.

➤ Elde edilen sonuçlara göre, öğrencilerin çoğunluğunun (%35) Dünya'daki ve Türkiye'deki finansal gelişmelerle yeterince ilgilenmediklerini düşündükleri anlaşılmıştır.

➤ Elde edilen sonuçlara göre, öğrencilerin çoğunluğunun (%36,3) ülkeler arasındaki ilişkilerde, finansal gelişmelerin çok fazla etkili olduğunu düşündükleri anlaşılmıştır.

2. Araştırma yapılan öğrencilerin demografik durumuna ait bilgiler Tablo 2'de gösterilmiştir:

Tablo 2: Demografik Duruma Ait Frekans Analizi

SORULAR	SEÇENEKLER	FREKANS	%
Cinsiyet	Erkek	44	55,0
	Bayan	36	45,0
	Toplam	80	100
Öğrenim Türü	Örgün öğretim	46	57,5
	İkinci öğretim	34	42,5
	Toplam	80	100
Kredi Kartı Kullanma Durumu	Evet	48	60,0
	Hayır	32	40,0
	Toplam	80	100

Araştırmada uygulanan demografik duruma ait frekans analizi sonuçları Tablo 2'de toplu şekilde gösterildiği gibi şu şekilde sıralanabilir:

➤ Elde edilen sonuçlara göre öğrencilerin %55'inin erkek, %45'inin bayan olduğu anlaşılmıştır.

➤ Elde edilen sonuçlara göre öğrencilerin %57,5'inin örgün öğretim, %42,5'inin ise ikinci öğretim öğrencisi oldukları anlaşılmıştır.

➤ Elde edilen sonuçlara göre öğrencilerin %60'ının kredi kartı kullandığı, %40'ının ise kullanmadığı anlaşılmıştır.

3. Araştırmada uygulanan descriptive analizi sonuçları Tablo 3'de gösterilmiştir:

Tablo 3: Descriptive Analizleri

	N	MİN	MAX	ORTALAMA	STANDART SAPMA
İşletme bölümündeki finans derslerinin yeterli olduğunu düşünüyorum.	80	1	5	2,11	1,191
Sizce bölümünüzde, “Temel Güncel Finans” dersi olmalı mı?	80	1	5	3,88	1,184
Aldığım finans eğitiminin, finans okuryazarlığımı artırdığını düşünüyorum.	80	1	5	2,68	1,403
Finans alanında başarılı olmak için matematik bilgisinin yeterli olması gerektiğini düşünüyorum.	80	1	5	3,34	1,526
Faiz hesaplamalarını kolaylıkla yapabileceğimi düşünüyorum.	80	1	5	2,94	1,435
Ekonomik ve finansal gelişmeleri medyadan yeterince takip ettiğimi düşünüyorum.	80	1	5	2,80	1,237
Finansal yönetim konusunda kendimi yeterli buluyorum.	80	1	5	2,55	1,221
İnternet bankacılığını gerektiği şekilde kullanabildiğime inanıyorum.	80	1	5	3,06	1,417
Kendimi bir finans kurumunda çalışabilecek düzeyde buluyorum.	80	1	5	2,83	1,394
Borsa ile ilgili işlemleri incelediğimde, gereken yorumlamaları yapabileceğimi düşünüyorum.	80	1	5	3,01	1,258
Enflasyon ve etkileri hakkında yeterince bilgiye sahip olduğumu düşünüyorum.	80	1	5	2,86	1,270
Para, harcama ve tasarruf konularında kendimi yeterince yönetebileceğime inanıyorum.	80	1	5	3,85	1,223
Yatırım yapmak istediğimde en karlı yatırımın nasıl yapılacağını biliyorum.	80	1	5	3,44	1,251
Herhangi bir finansal tabloyu incelediğimde istediğim bilgilere kolayca ulaşabileceğimi düşünüyorum.	80	1	5	2,78	1,169
Menkul kıymetlerin yapısı hakkında yöneltilen sorulara gerektiği şekilde cevap verebileceğimi düşünüyorum.	80	1	5	2,71	1,182

Finansal Okuryazarlık: Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler
Fakültesi Öğrencileri Üzerine Bir Çalışma

Banka ile ilgili işlemleri, yardım almadan yapabileceğimi düşünüyorum.	80	1	5	3,03	1,242
Sigortacılık faaliyetleri hakkında yeterince bilgiye sahip olduğumu düşünüyorum.	80	1	5	2,46	1,169
Devlet kurumunda çalışan bir yakınımın emeklilik hakkında yönelttiği sorulara gereken cevabı verebileceğimi düşünüyorum.	80	1	5	2,80	1,267
Dünya'daki ve Türkiye'deki finansal gelişmelerle yeterince ilgilendiğimi düşünüyorum.	80	1	5	2,80	1,226
Ülkeler arasındaki ilişkilerde, finansal gelişmelerin çok fazla etkili olduğunu düşünüyorum.	80	1	5	3,56	1,491
Genel ortalama.	80	1,50	4,30	2,9738	0,63793

Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi

Araştırmada uygulanan descriptive analizi sonuçları Tablo 3'de toplu şekilde gösterildiği gibi şu şekilde sıralanabilir:

Sorular tek tek incelendiğinde öğrencilerin;

1. İşletme bölümündeki finans derslerinin yeterli olmadığını düşündükleri belirlenmiştir.
2. Bölümlerinde, "Temel Güncel Finans" dersi olmasını istedikleri belirlenmiştir.
3. Aldıkları finans eğitiminin, finans okuryazarlığını artırmadığını düşündükleri belirlenmiştir.
4. Finans alanında başarılı olmak için matematik bilgisinin yeterli olması gerektiğini düşündükleri belirlenmiştir.
5. Faiz hesaplamalarını kolaylıkla yapabileceklerini düşünmedikleri belirlenmiştir.
6. Ekonomik ve finansal gelişmeleri medyadan yeterince takip etmedikleri belirlenmiştir.
7. Finansal yönetim konusunda kendilerini yeterli bulmadıkları belirlenmiştir.

8. İnternet bankacılığını gerektiği şekilde kullanabildikleri belirlenmiştir.

9. Kendilerini bir finans kurumunda çalışabilecek düzeyde bulmadıkları belirlenmiştir.

10. Borsa ile ilgili işlemleri incelediklerinde, gereken yorumlamaları yapabileceklerini düşündükleri belirlenmiştir.

11. Enflasyon ve etkileri hakkında yeterince bilgiye sahip olmadıklarını düşündükleri belirlenmiştir.

12. Para, harcama ve tasarruf konularında kendilerini yeterince yönetebileceklerine inandıkları belirlenmiştir.

13. Yatırım yapmak istediklerinde en kârlı yatırımın nasıl yapılacağını bildikleri belirlenmiştir.

14. Herhangi bir finansal tabloyu incelediklerinde istedikleri bilgilere kolayca ulaşamayacaklarını düşündükleri belirlenmiştir.

130

15. Menkul kıymetlerin yapısı hakkında yöneltilen sorulara gerektiği şekilde cevap veremeyeceklerini düşündükleri belirlenmiştir.

16. Banka ile ilgili işlemleri, yardım almadan yapabileceklerini düşündükleri belirlenmiştir.

17. Sigortacılık faaliyetleri hakkında yeterince bilgiye sahip olmadıklarını düşündükleri belirlenmiştir.

18. Devlet kurumunda çalışan bir yakınlarının emeklilik hakkında yönelttiği sorulara gereken cevabı veremeyeceklerini düşündükleri belirlenmiştir.

19. Dünya'daki ve Türkiye'deki finansal gelişmelerle yeterince ilgilenmediklerini düşündükleri belirlenmiştir.

20. Ülkeler arasındaki ilişkilerde, finansal gelişmelerin çok fazla etkili olduğunu düşündükleri belirlenmiştir.

Ayrıca yapılan çalışmada analiz sonucunda 80 kişiyle çalışıldığı belirlenmiştir. Elde edilen veriler ışığında, minimum değer 1, maximum değer de 5 olduğu ortaya konulmuştur.

4. Hipotezler ve Hipotezlerin Test Edilmesi

Analiz yapılan tüm hipotezler için, değişkenler arasındaki ilişki bağımsız örneklem t testi yöntemine göre analiz edilmiştir.

Ho: Bayan öğrenciler ile erkek öğrencilerin finansal okuryazarlık başarı düzeyleri arasında anlamlı bir fark yoktur.

H1: Bayan öğrenciler ile erkek öğrencilerin finansal okuryazarlık başarı düzeyleri arasında anlamlı bir fark vardır.

Normallik testi:

Ho: Dağılım normaldir.

H1: Dağılım normal değildir.

Tablo 4: Normal dağılıma uygunluk testi

	Kolmogorov-Smirnov			Shapiro-Wilk		
	Statistic	df	Sig.	Statistic	df	Sig.
Finansal Okuryazarlık	0,71	80	0,200	0,984	80	0,409

P=0,200

0,05 önem seviyesine göre,

0,200 > 0,05 olduğundan H1 reddedilip, Ho kabul edilmiştir. Dağılım normale uygundur bağımsız örneklem t testi uygulanacaktır.

Bağımsız örneklem t testi;

Tablo 5: Grup istatistikleri

Grup İstatistikleri				
Finansal Okuryazarlık	Cinsiyet	N	Ortalama	Standart Sapma
	Erkek	44	3,0739	0,71337
	Bayan	36	2,8514	0,51513

Tablo 6: Bağımsız örneklem t testi

	t-testi		
	t	df	Sig. (2-tailed)

Finansal Okuryazarlık	Eşit varyanslar	1,566	78	0,121
	Eşit olmayan varyanslar	1,617	76,900	0,110

$P=0,121$

0,05 önem seviyesine göre,

$0,121 > 0,05$ olduğundan H1 reddedilip, Ho kabul edilmiştir. Sonuç olarak, bayan öğrenciler ile erkek öğrencilerin finansal okuryazarlık başarı düzeyleri arasında anlamlı bir fark olmadığına karar verilmiştir.

Hipotez 2;

Ho: Kredi kartı kullanan öğrenciler ile kredi kartı kullanmayan öğrencilerin finansal okuryazarlık başarı düzeyleri arasında anlamlı bir fark yoktur.

H1: Kredi kartı kullanan öğrenciler ile kredi kartı kullanmayan öğrencilerin finansal okuryazarlık başarı düzeyleri arasında anlamlı bir fark vardır.

132

Normallik testi.

Ho: Dağılım normaldir.

H1: Dağılım normal değildir.

Tablo 7: Normal dağılıma uygunluk testi

	Kolmogorov-Smirnov			Shapiro-Wilk		
	Statistic	df	Sig.	Statistic	df	Sig.
Finansal Okuryazarlık	0,71	80	0,200	0,984	80	0,409

$P=0,200$

0,05 önem seviyesine göre,

$0,200 > 0,05$ olduğundan H1 reddedilip, Ho kabul edilmiştir. Dağılım normale uygundur bağımsız örneklem t testi uygulanacaktır.

Bağımsız örneklem t testi;

Tablo 8: Grup istatistikleri

Grup İstatistikleri				
Finansal Okuryazarlık	Kredi kartı kullanma durumu	N	Ortalama	Standart Sapma
	Evet	48	2,9542	0,61487
	Hayır	32	3,0031	0,68001

Tablo 9: Bağımsız örneklem t testi

		t-testi		
		t	df	Sig. (2-tailed)
Finansal Okuryazarlık	Eşit varyanslar	-0,334	78	0,739
	Eşit olmayan varyanslar	-0,328	61,879	0,744

P=0,739

0,05 önem seviyesine göre,

0,739 > 0,05 olduğundan H1 reddedilip, Ho kabul edilmiştir. Sonuç olarak, kredi kartı kullanan öğrenciler ile kredi kartı kullanmayan öğrencilerin finansal okuryazarlık başarı düzeyleri arasında anlamlı bir fark olmadığına karar verilmiştir.

Hipotez 3;

Ho: Anket çalışması yapılan öğrencilerin öğrenim türleri ile finansal okuryazarlık başarı düzeyleri arasında anlamlı bir fark yoktur.

H1: Anket çalışması yapılan öğrencilerin öğrenim türleri ile finansal okuryazarlık başarı düzeyleri arasında anlamlı bir fark vardır.

Normallik testi.

Ho: Dağılım normaldir.

H1: Dağılım normal değildir.

Tablo 10: Normal dağılıma uygunluk testi

	Kolmogorov-Smirnov			Shapiro-Wilk		
	Statistic	df	Sig.	Statistic	df	Sig.
Finansal Okuryazarlık	0,71	80	0,200	0,984	80	0,409

P=0,200

0,05 önem seviyesine göre,

0,200 > 0,05 olduğundan H1 reddedilip, Ho kabul edilmiştir. Dağılım normale uygundur bağımsız örneklem t testi uygulanacaktır.

Bağımsız örneklem t testi;

Tablo 11: Grup istatistikleri

Grup İstatistikleri				
Finansal Okuryazarlık	Öğrenim türü	N	Ortalama	Standart Sapma
	Örgün öğretim	46	2,8587	0,66033
	İkinci öğretim	34	3,1294	0,57985

134

Tablo 12: Bağımsız örneklem t testi

		t-testi		
		t	df	Sig. (2-tailed)
Finansal Okuryazarlık	Eşit varyanslar	-1,907	78	0,060
	Eşit olmayan varyanslar	-1,945	75,627	0,055

P=0,060

0,05 önem seviyesine göre,

0,060 > 0,05 olduğundan H1 reddedilip, Ho kabul edilmiştir. Sonuç olarak, anket çalışması yapılan öğrencilerin öğrenim türleri ile finansal okuryazarlık başarı düzeyleri arasında anlamlı bir fark olmadığına karar verilmiştir.

Sonuç

Finansal okuryazarlık genel olarak bireylerin gelirlerini, tasarruflarını, yatırımlarını doğru bir şekilde değerlendirerek, kendilerini finansal açıdan yönetebilme yetkinliğine sahip olmalarıdır. Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde, finansal okuryazarlığın önemi fark edilmiş ve bu konuda birçok çalışma yapılmaya başlanmıştır.

Birçok yönden önemi bulunan finansal okuryazarlığın özellikle lisans düzeyindeki üniversite öğrencileri tarafından iyi bir biçimde anlaşılması ve öğrencilerin finans alanında yeterli eğitimi alabilmeleri gerekmektedir.

Lisans öğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeyinin belirlenmesi ve finansal okuryazarlığın öğrencilerin demografik özellikleri ile ilişkili olup olmadığını anlamak amacıyla, Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü 4. sınıf öğrencilerine anket çalışması uygulanmıştır. Elde edilen veriler üzerinde çeşitli analizler yapılarak, belirli sonuçlara ulaşılmıştır.

Anket sonucu elde edilen verilere uygulanan frekans analizi sonucunda, öğrencilerin yönlendirilen sorulara verdiği cevapların sayısal ve oransal olarak karşılıkları elde edilmiş ve yorumlanmıştır.

Yine yapılan anket sonucu elde edilen verilere uygulanan descriptive analizi sonucunda tüm sorulara verilen yanıtların ortalamalarına ulaşılmıştır. Bu sonuçlara göre bütün soruların genel ortalaması elde edilerek, öğrencilerin finansal okuryazarlık başarı düzeylerinin beklenen ortalamanın altında kaldığı görülmüştür. Dolayısıyla öğrencilerin finansal okuryazarlık başarı düzeyleri düşük olarak belirlenmiştir.

Aralarında anlamlı bir ilişki olduğuna inanılan sorular arasından belirli hipotezler oluşturularak, bu hipotezlere bağımsız örneklem t testi uygulanmıştır. Gerçekleştirilen test sonucunda, bayan öğrenciler ile erkek öğrencilerin finansal okuryazarlık başarı düzeyleri arasında anlamlı bir fark olmadığı anlaşılmıştır. Yine yapılan test sonucunda, kredi kartı kullanan öğrenciler ile kredi kartı kullanmayan öğrencilerin finansal okuryazarlık başarı düzeyleri arasında anlamlı bir fark olmadığı anlaşılmıştır. Son olarak, uygulanan test sonucunda örgün öğretim ile ikinci öğretim öğrencilerinin finansal okuryazarlık başarı düzeyleri arasında anlamlı bir fark olmadığı anlaşılmıştır.

Bu çalışma ile araştırma yapılan üniversite öğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeyleri hakkında genel bir fikir verilebileceğine inanılmaktadır.

Conclusion

Financial literacy as the general, individual's put their income, savings and investments to a good use. Gain the competence to manage their financial aspects. Developed and developing countries has recognized the importance of financial literacy and began to implement studies on this concept.

To comprehend financial literacy accurately, university students must be able to receive sufficient training on the field of finance.

To determine the level of financial literacy of undergraduate students and to figure out whether there is a relation between demographic characteristics of the student's and their level of financial literacy; a survey has been conducted on fourth-grade students of Ağrı Ibrahim Çeçen University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Department of Business. Obtained data has analyzed to attain specific results.

As a result of frequency analysis of the survey applied, numerical and proportional equivalents of the answers by students have been interpreted.

Descriptive analysis applied to the data obtained and reached to the average of responses to all questions. The overall average of all the questions were obtained and the expected financial literacy achievement levels of students were found to be below expected average. Thus, financial literacy achievement levels of students are determined to be low level.

Questions that are believed to have a significant relationship have been established as hypotheses and independent samples t-test applied. There was not a significant difference between female and male students on financial literacy achievement levels. There was not a significant difference between credit card users and non-users on financial literacy achievement levels as well. Besides, there was not a significant difference between formal education and evening education classes.

This study is believed to be provide a general idea related the level of financial literacy of designated university students.

Kaynaklar

- Al-Tamimi, Hussein A. Hassan ve Kalli, Al Anood Bin. (2009). "Financial Literacy and Investment Decisions of UAE Investors". *The Journal of Risk Finance*, 10 (5), 500-516.
- Ansong, Abraham and Gyensare, Michael Asiedu. (2012). "Determinant of University Working Students Financial Literacy at the University of Cape Coast, Ghana". *International Journal of Business and Management*, 7 (9), 126-133.
- Bay, Charlotta., Catusus, Bino. and Johed, Gustav. (2014). "Situating Financial Literacy". *Critical Perspectives on Accounting*, (25), 36-45.
- Bayram, S. Seçil. (2010). *Finansal Okuryazarlık ve Para Yönetimi Davranışları: Anadolu Üniversitesi Öğrencileri Üzerine Uygulama*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bernheim, Douglas B., Daniel, M. Garret. and Dean M. Maki. (1997). "Education and Saving: The Long-Term Effects Of High School Financial Curriculum Mandates". *NBER (National Bureau Of Economic Research)*, Working Paper 6085.
- Bodie, Zvi. (2006). *A Note on Economic Principles and Financial Literacy*. Financial Institute at India State University NFI Policy Brief.
- Crain, Susan. (2013). "Are Universities Improving Student Financial Literacy? A Study of General Education Curriculum". *Journal of Financial Education*, Spring/Summer, 1-18.
- Goel, Isha. and Khanna, S. Ram. (2013). "Financial Education as Tool to Achieve Financial Literacy". *Eastern Economic Forum*, 338-345.
- Lusardi, Annamaria. (2006). *Financial Literacy and Financial Education: Review and Policy Implications*, Indiana: Financial Institute at Indiana State University Policy Brief.
- Lusardi, Annamaria. (2008). *Financial Literacy: An Essential Tool for Informed Consumer Choice*. Cambridge: Joint Center for Housing Studies Harvard University.
- Mason, Carolynne L. J. and Wilson, Richard M. S. (2000). *Counceptualising Financial Literacy*. England: Loughborough University.

Nakip, M. (2006). *Pazarlama Araştırmaları Teknikler ve (SPSS Destekli) Uygulamalar*, Genişletilmiş 2. Baskı, Ankara: Seçkin Yayınevi.

Nicolini, Gianni., Cude, Brenda J. ve Chatterjee, Swarn. (2013). "Financial Literacy: A Comparative Study Across Four Countries". *International Journal of Consumer Studies*, 37, 689–705.

Özçam, Mustafa. (2006). *Yatırımcı Eğitimi: Dünya Uygulamaları ve Türkiye için Öneriler*. Ankara: Sermaye Piyasası Araştırma Raporu.

Remund, David L. (2010). "Financial Literacy Explicated: The Case for a Clearer Definition in an Increasingly Complex Economy". *The Journal of Consumer Affairs*, 44 (2), 276-295.

Taylor, Sharon. and Wagland, Suzanne. (2013). "The Solution to the Financial Literacy Problem: What is the Answer?". *AABFJ*, 7 (3), 69-89.

Temizel, Fatih. ve Bayram, Fatih. (2011). "Finansal Okuryazarlık: Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Öğrencilerine Yönelik Bir Araştırma", *C. Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 12 (1), 73-86.

Worthington, Andrew. C. (2006). "Predicting Financial Literacy In Australia". Erişim tarih: 20 Şubat 2016,

<https://ro.uow.edu.au/commpapers/116/>

www.teb.com.tr

Ekler

ANKET FORMU

Bu anket çalışması, Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü, 4. sınıf öğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeylerinin belirlenmesi amacıyla hazırlanmıştır. Sorulara verilen cevaplar bilimsel amaçlarla değerlendirilecektir.

Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi

Lütfen bu soruları kendi düşünceleriniz doğrultusunda;

1-Kesinlikle Katılmıyorum, 2-Katılmıyorum, 3-Fikrim Yok, 4-Katılıyorum,
5-Kesinlikle Katılıyorum, seçeneklerinden birini (X) koyarak
cevaplandırınız.

SORU NO	SORULAR	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Fikrim Yok	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
1.	İşletme bölümündeki finans derslerinin yeterli olduğunu düşünüyorum.					
2.	Sizce bölümünüzde, “Temel Güncel Finans” dersi olmalı mı?					
3.	Aldığım finans eğitiminin, finans okuryazarlığımı artırdığımı düşünüyorum.					
4.	Finans alanında başarılı olmak için matematik bilgisinin yeterli olması gerektiğini düşünüyorum.					
5.	Faiz hesaplamalarını kolaylıkla yapabileceğimi düşünüyorum.					
6.	Ekonomik ve finansal gelişmeleri medyadan yeterince takip ettiğimi düşünüyorum.					
7.	Finansal yönetim konusunda kendimi yeterli buluyorum.					
8.	İnternet bankacılığını gerektiği şekilde kullanabildiğime inanıyorum.					
9.	Kendimi bir finans kurumunda çalışabilecek düzeyde buluyorum.					
10.	Borsa ile ilgili işlemleri incelediğimde, gereken yorumlamaları yapabileceğimi düşünüyorum.					

11.	Enflasyon ve etkileri hakkında yeterince bilgiye sahip olduğumu düşünüyorum.						
12.	Para, harcama ve tasarruf konularında kendimi yeterince yönetebileceğime inanıyorum.						
13.	Yatırım yapmak istediğimde en karlı yatırımın nasıl yapılacağını biliyorum.						
14.	Herhangi bir finansal tabloyu incelediğimde istediğim bilgilere kolayca ulaşabileceğimi düşünüyorum.						
15.	Menkul kıymetlerin yapısı hakkında yöneltilen sorulara gerektiği şekilde cevap verebileceğimi düşünüyorum.						
16.	Banka ile ilgili işlemleri, yardım almadan yapabileceğimi düşünüyorum.						
17.	Sigortacılık faaliyetleri hakkında yeterince bilgiye sahip olduğumu düşünüyorum.						
18.	Devlet kurumunda çalışan bir yakınımın emeklilik hakkında yönelttiği sorulara gereken cevabı verebileceğimi düşünüyorum.						
19.	Dünya'daki ve Türkiye'deki finansal gelişmelerle yeterince ilgilendiğimi düşünüyorum.						
20.	Ülkeler arasındaki ilişkilerde, finansal gelişmelerin çok fazla etkili olduğunu düşünüyorum.						
Cinsiyetiniz		Erkek		Bayan			
Öğrenim Türünüz		Örgün öğretim		İkinci öğretim			
Kredi kartı kullanıyor musunuz?		Evet		Hayır			

ATTILA'NIN SİYASİ HAYATI, ŞAHSİYETİ VE KARAKTERİ

Attila's Political Life, Personality and Character

Ahmet YILMAZ*

Özet

Bu çalışma, Hun İmparatoru *Attila'nın Siyasi Hayatı Şahsiyeti ve Karakter Özelliklerini* anlatan bir çalışmadır. Bu konu başlıklar halinde anlatılmıştır. Ayrıca çalışmayı daha kapsamlı hale getirmek için olaylar kronolojik perspektif göz önünde bulundurularak aktarılmıştır. İlk olarak Hun İmparatorluğu'nun kuruluş efsanesinden başlayarak Attila'nın tarih sahnesindeki ilk izleri ve sonraki siyasi süreç alt başlıklar halinde anlatılmıştır. Dolayısıyla alt başlıklarda Attila'nın Doğu Roma ve Batı Roma ile girdiği siyasi ilişkiler ve yaptığı savaşlar sonunda imzalanan antlaşmalar açık bir şekilde ifade edilmiştir. Başka bir ifade Attila'nın liderliği ve karakter yapısı ele alınmıştır. Attila'nın özellikleri objektif bir bakış açısıyla anlatılmaya çalışılmıştır. Ayrıca alt başlıklarda, Attila'yı tanıyan Balkan toplumları tarafından örnek gösterilen Attila'nın, liderlik özelliği ve karakter yapısının karşılaştığı olaylar karşısındaki tutumunu nasıl etkilediği anlatılmıştır. Tüm bunlarla birlikte bu çalışma her iki bölümü ile Attila'nın dehasını kullanarak tarih sahnesinde attığı başarılı adımları göstermek ve bu adımların ardındaki sır perdesini aralamak üzere hazırlanmış bir çalışmadır.

Anahtar Kelimeler: Attila, Hun, Roma, Balkan Seferi

Abstract

This study aims to describe, Hun Emperor Attila's politic personality and character attributes. The issue expressed under titles. To provide a more comprehensive study, chronological perspective considered. Beginning the founding myths of the Hun Empire, first traces of Attila in his period and following political process described as subheadings. Attila's political relations and agreements signed at the end of his wars with East Rome and West Rome Empires were expressed explicitly. In second part, Attila's leadership and character attributes were discussed and Attila's qualifications studied with an objective perspective. Besides, Attila's leadership and character impressed by his recognizant Balkan societies described and also

---

* Arş. Gör., Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Ortaçağ Anabilim Dalı.

dealt his attitude towards the events he faced. Both parts of this study targets to demonstrate successful steps taken by Attila's genius in his period and clarify the mysteries behind his implementations.

Key words: Attila, Hun, Rome, Balkan Expedition

Hun İmparatorluğunun Tarih Sahnesine Çıkışı ve Mücadeleleri

IV. yüzyılda Doğu Avrupa önlerinde görülmeleriyle dikkatleri çeken, ani hareketleri yüksek dağlardan esen kasırgaya benzetilen Hunların tarihsel kökeni klasik ve modern devir vakayiname yazarlarını uzun bir süre meşgul etmiştir. Öncelikle Klasik, Bizans, Latin ve Ermeni tarihçileri Hunları (*Theodoretos, Sidonius, Priskos* gibi birçok tarihçi) “İskit” olarak tanımlarken; Suriye kaynakları, bazen “Ostrogotlar” adı altın tanımlamış; daha sonra Grek ve Latin kaynakları ise, kendilerinden olmayan ya da Grek kültürünü paylaşmayanları “Barbar” olarak nitelendirmiş ve özellikle bu ifadeyi de İskit adı altında kullanmışlardır¹. Tüm bunlarla birlikte Herodotos’a,² kayıtlı metinler İskitleri barbar göstererek, onları Eskiçağ toplumlarının felaketi saydıkları gibi, menşelerine dair efsaneler de oluşturmuşlardır³. Bu efsanelerle birlikte Hunlar’ın isimleri antik belgelerde hiç geçmese de, genellikle Maeotik bataklıklarının arkasında donmuş halde bulunan okyanusun yanındaki bölge de yaşadıkları belirtilmiş; ayrıca burada vahşetin her türlüünü işledikleri ifade edilmiştir. Diğer taraftan bu konuyla ilgilenen vakayiname yazarı Ammianus ise,⁴ Hunlar’ın kökenini Asya’nın derinliklerin de aramaya kalkışmamıştır. Ayrıca onları vahşet konusunda çok uzun zaman önce yaşamış olan diğer barbarlar ile de kıyaslamamıştır. Nitekim Ammianus, Romalı olmayanların (yani barbarların), Romalıların erdemlerine sahip olamayacağı felsefesinden hareketle böylesine bir görüşe varmış olmalıdır. Çünkü Ammianus Marcellinus Tarihi’ni tamamladığı IV. yüzyılın

¹ Turhan Kaçar, “Attila ve Hunlara Yaklaşımlar”, *Virgül Dergisi*, sayı 109, İstanbul, 2007, s. 20-22. Barbar ifadesi Yunanlılardan Romalılara kalmış kolektif bir mirastır.

² M. Ö. 484-420 yıllarında yaşayarak Atina-Pers Savaşları’nı kaleme alan ünlü Yunanlı bir tarihçidir.

³ Ali Ahmetbeyoğlu, *Avrupa Hun İmparatorluğu*, Türk Tarih Kurumu Basım Evi, Ankara 2001, s. 9-10.

⁴ Latince yazında Avrupa Hunları üzerine ilk kapsamlı değerlendirme, eserini M. S. 390’lı yılların başında tamamlayan geç antikçağın son büyük Roma tarihçisi Antakyalı Ammianus Marcellinus’a aittir. Entelektüel bir Roma askeri olan Ammianus, Hunları tanımamasına rağmen Gotlardan duydukları ile eleştiren bir kişidir.

son 10 yılında, Hun'lar daha yeni yeni Roma coğrafyasında görünüyordular. Dolayısıyla Hunlar hakkında detaylı bir etnografik bilgiye sahip olması olası görünmemektedir⁵. Onun için Hunlar'ın hikâyesi Doğu Avrupada, Azov Denizi'nin kuzeyinde veya kuzey doğusun da başlamış ve kuzey okyanusunun yanında bulunan bölgeye yerleşmeleri ile devam etmiştir. Bununla birlikte Ammianus, Hunlar'ın, yurtlarını neden terk ettikleri konusunda herhangi bir yorum getirmemiştir⁶.

Bir diğer önemli vakayiname yazarı Eunapius ise, Hunlar'ın ilk ortaya çıkış hikâyesini şöyle anlatmıştır; Gotlar ve Hunlar birbirlerinin varlıklarından haberdar olmadan uzun süre konum olarak yan yana bulunan bölgeler de yaşamışlardır. Ancak önemli bir konumda bulunan Kerch Boğazı onları ayırmaktaydı. Bu nedenle birbirlerinden haberdar olamayan her iki millet de ufkun ötesinde hayat olmadığını düşünüyorlardı. Fakat bir gün atsineği tarafından ısırılan Hunlara ait bir buzağı bataklık sularını aşmış karşı kıyıya geçmiştir. Çoban'da buzağıyı takip ederek karşı kıyıya geçmiş ve bu vesileyle önceleri varlığını düşünmedikleri bir diyar keşfetmiştir. Bunun üzerine çoban kendi diyarına dönerek, keşfettiği dünyayı kendi toplumuna anlatmıştır. Eunapius, hikâyenin bir başka anlatımında da buzağı yerine geyiğin olduğunu belirtmiştir. Bu hayvan buzağı da, geyik de olabilir bu konu tam olarak bilinmese de daha önce haberdar olmadıkları bir yer keşfetmişlerdir. Ayrıca Eunapius'un bu hikâyelerinden de anlaşılacağı üzere yazar Hunlar'ın Avrupa'yı fethetmek için yola çıktıkları sırada hangi ülkede yaşadığına veya kökenlerinin ne olduğuna dair net bir bilgi veremeyeceğini söylemiştir⁷. Hunlara dair bu hikâye ile ilgili olarak *Sozomen*, *Zosimus*, *Priskos* ve *Jordanes* gibi vakayiname yazarları da benzer tespitler yaparak aynı düşüncüyü beyan etmişlerdir.

Diğer taraftan Avrupa Hunları'nın batıya göçleri, Asya Hunları'nın Orta Asya'daki hâkimiyetlerini kaybetmeleri sonucu gerçekleşmiştir. Batı'ya doğru göç eden Hun'lar hakkında, yaklaşık olarak M. S. 170 yılından Alania'nın fethine kadar (M. S. 355-365 yılları), gerek batı gerekse doğu kaynaklarında herhangi bir bilgiye rastlanmamıştır⁸. Muhtemelen Hunlar M. S. II. yüzyıl da aşağı Volga Nehri kenarındaki bölgelere yerleşmiş olmalıdır.

⁵ Kaçar, *a.g.m.*, s. 21.

⁶ Elizabeth A. Thompson, *Hunlar*, çev. M. Sibel Dinçel, BRC Basım, Ankara, 2001, s. 31.

⁷ Thompson, *Hunlar*, s. 32-33.

⁸ Ahmetbeyoğlu, *Avrupa Hun İmparatorluğu*, s. 21.

Hunlar burada M. Ö. III. yüzyıldan sonra Karadeniz'in kuzeyindeki Volga ve Dinyester Nehir'lerinin arasında kalan bozkırlara gelerek, İskitlerin yerini alan Sarmatlar ile ilişki kuracaklardır. Hicreti kendilerine görev edinen Hunlar, İskandinavya'dan inerek, Dinyester Nehri'nin batısına yerleşen Gotlarla da komşu olacaklardır. Ayrıca Hunların, M. S. 374-375 tarihlerinde Balamir ya da Balamber adındaki bir önderin yönetiminde Don ve Dinyester Nehri'ni aşarak Germen olan Vizigotlara, Ostrogotlara ve paleo-Asyalı olan Alanlara saldırdıkları; dönemin Avrupalıları karşısında üstün teknik ve beceriye sahip olan Hunlar'ın bu bölgedeki toplulukları püskürttükleri kaynaklar tarafından doğrulanmıştır⁹. Bununla birlikte üç guruba ayrılmış olan Hunlar, Uldız ve Muncuk'un saltanat sürdürdüğü dönemlerde kaçmayanları-kaçamayanları bir araya toplamışlardır. Nitekim böyle bir gücü elinde bulunduran Hunlar, Ural Ovaları ile Karpatların rakipsiz efendileri olmuşlardır¹⁰.

Hun-Doğu Roma İlişkileri: İlk Mücadeleler

Tarihte siyasi birlikten yoksun toplumların kendinden güçlü ve sosyal yönden daha üstün olanlarının egemenliğine kolayca girdiğini kaynaklarda görmek mümkündür. Himaye edilen toplumlar, tabii oldukları asimilasyon politikasıyla geride belirli belirsiz kalıntılar bırakarak dönüşüme uğramışlardır. Bu dönüşüm genelde dönüştüren-dönüşen ya da himaye eden-himaye edilen şeklinde gerçekleştiğinden toplumların bu politikalarından kurtulmaları oldukça güçtür. Ayrıca bu toplumlar siyasi birlikten yoksun, kent beylikleri, konfederasyon ya da küçük, bağımsız gruplar şeklinde örgütlenmişler ise, yukarıda bahsettiğimiz dönüşümün önemli bir bölümünü tamamlamış durumdadırlar¹¹. İşte Hun İmparatorluğu ve Doğu Roma arasında benzer bir ilişki söz konusuydu. Hunlar, siyasi birliğini sağladıktan sonra himaye eden ve hükmeden sıfatıyla Avrupa tarih sahnesinde yerini almıştır. Nitekim Rua'nın son zamanlarında, yaklaşık olarak 10 yıl kadar sakin bir şekilde devam eden, Hun-Doğu Roma ilişkileri giderek bozulmaya başlamıştır. Geleneksel Bizans politikası gereği Doğu Romalılar, Hunların arkasından müttefikler aramaya başladılar. Bu nedenle Romalılar, Tuna

⁹ Ali Ahmetbeyoğlu, "Attila ve Batı Hunları", *Osmanlı Mecmuası Dergisi*, sayı 10, İstanbul, 2014, s. 40-48.

¹⁰ Jean-Paul Roux, *Türklerin Tarihi Pasifikten Akdenize 2000 Yıl*, çev. Aykut Kazancıgil-Lale Arslan Özcan, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2004, s. 70.

¹¹ Salih Soslu, *Hellenistik Dönem Kapadokya Krallığı'nın Siyasi Tarihi*, Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli, 2014, s. 41.

boyalarında oturan *Amilsurlar, İtimarlar, Tonosurlar, Boisvler* ve diğer kavimleri Hunlara karşı isyana teşvik ettiler. Bunun üzerine Rua Romalılar ile Hunlar arasında diplomatik faaliyetlerde tecrübeli elçisi Elsa'yı bu teşebbüslerden vazgeçmeleri ve kendilerine sığınan Hunları iade etmelerini yoksa savaş açacağını söylemesi için İstanbul'a gönderdi. Çok geçmeden kendisinde ordusuyla birlikte Tuna ve Trakya tarafına doğru hareket etti. Doğu Roma ise, Rua'yı savaş teşebbüsünden vazgeçirmek için ülkesine geri dönmekte olan Elsa ile birlikte kendi arkadaşı Singiluchus'u gönderdi. Daha sonra hazineden sorumlu Epigenes'i de elçiye dahil ederek kendileri de yola çıktılar. Rua'nın, Romalılar ile barış yapmaya hazırlandığı sıra da vefat etmesi Hun yönetimini ağabeyi Bleda ile Attila'nın üstlenmesine neden oldu. Rua öldükten sonra geride iki kardeşi bulunuyordu. Bunlar Attila'nın amcaları Aybars ve Oktar' idi. Aybars doğu kanadı lideri; Oktar ise, batı kanadı, *eliği* yani lideriydi. Attila'nın bir de ağabeyi Bleda vardı. Onunla ilgili anlatılanlarda ısrarla Bleda'nın Attila tarafından öldürüldüğü söyleniyorsa da bu idealerin gerçeği yansıtmadığı kaynaklar tarafından tespit edilmiştir. Bleda, Attila'nın yardımcısı sıfatı ile 11 yıl görev yaptıktan sonra eceli ile ölmüştür. Diğer taraftan Attila, yaşı küçük olmasına rağmen liderlik vasıfları ağır basan bir kişiydi. Bu sebeple yönetimde yegâne yetki Attila'ya geçmiştir. Rua zamanında başlayan Doğu Roma ile barış görüşmeleri, onun ölümü üzerine Attila tarafından farklı bir boyut kazandırılmamış aynı şekilde devam ettirilerek neticelendirilmiştir. Nitekim vakit kaybetmeden yola çıkan Attila, Morova (Arnavutluk ve Dalmaçya sahası) ve Tuna'nın birleştiği yerde, Tuna'nın diğer kıyısın da kurulmuş olan Bizans surları karşısında kurulmuş olan Margus bugünkü (Orasje-Dobruca) şehrinde, bütün halkın gözleri önünde at üzerinde olduğu halde isteklerini elçi Plinthas başkanlığındaki Doğu Roma heyetine kabul ettirmiştir¹². M. S. 434 yılında *Margus Barışı* olarak bilinen antlaşmanın maddeleri şunlardır¹³.

- 1- Esir edilmiş Romalılarla ve daha önce Roma'ya kaçmış olan birçokları ile birlikte, Hunlardan kaçanlar Roma hudutlarına kabul edilmeyecekler.
- 2- Bizans'a sığınan Hunlar derhal iade edilecek.
- 3- Evvelce Bizans'ın verdiği 300 altın libre vergi 700 libre altına çıkarılacak (50.500 solidus)¹⁴.

¹²Ahmetbeyoğlu, *Avrupa Hun İmparatorluğu*, s. 60-61.

¹³Ahmetbeyoğlu, "Attila ve Batı Hunları", s. 43.

¹⁴ Necati Kotan, *Attila*, Kemal Matbaası, Adana, 1976, s. 9.

- 4- Bizans, Hunların dostu ile dost düşmanı ile düşman olacak.
- 5- Ticaret yapmak için eşit şartlarda bir araya gelinecek.
- 6- Romalılar ve Hunlar emniyet içerisinde olacaklar.
- 7- Yapılan antlaşma devamlı olacak ve bu antlaşmaya riayet edilecek.

Bizans elçileri bu antlaşmanın maddelerinin çok ağır olduğunu söyleyince Attila sert bir şekilde atını sürerken elçilere dönerek şöyle hitap etmiştir;

“Ya kabul edersiniz ya da harp!”

Böylece Attila'nın kararlı ve dik duruşu karşısın da rakipler hep geri adım atmışlardır¹⁵. Ayrıca antlaşmalar genellikle atalardan kalma bir yemin ve din merasimi ile pekiştirilmiştir¹⁶.

Buradan hareketle savaşmaktan çekinmeyen ve gözü kara bir hükümdar olan Attila, düşmanlarını genellikle sözünün dinlenmediği durumlarda ilk tepkinin savaşmak olduğunu belirterek kararlarının yerine getirilmesini istemiştir. Ayrıca Attila'yı bu kararı sebebiyle barbar veya vahşi bir insanmış gibi düşünmek, Ammianus'un kulaktan dolma bilgileriyle hareket eden vakayiname yazarlarının Attila üzerine haksız eleştiri yapmaları tuzağına düşmekle aynı amaca hizmet etmektir. Bu nedenle Attila'nın aldığı bu kararı dönemin koşullarıyla düşünmek daha yerin bir davranıştır.

Diğer taraftan Attila'nın kardeşi Bleda'nın, zevk ve eğlenceye düşkün olması nedeniyle Attila, ağabeyi Bleda'nın ölümüne kadar devletin tüm işlerini yürütmüş ve ağabeyinin ölümü sonrasında devletin tek hâkimi olmuştur¹⁷. Margus Barışı'ndan sonra Attila birçok kavmi itaat altına almış sınırlarını Alpler'e, Ren'e ve Vistül Nehri'ne kadar genişletmiştir. Bu sırada Bulgarlar yok edilmiş ve PannoniaPrima da istila edilmiştir. Bu koşullar sayesinde Rua zamanın da temelleri atılan Hunlar artık neredeyse bir İmparatorluk haline gelmiştir¹⁸.

¹⁵Kotan, *a.g.e.*, s. 10.

¹⁶ Nazım Tektaş, *Tanrının Askerleri*, Bayrak Matbaacılık, İstanbul, 2006, s. 292.

¹⁷ Cemil Öztürk, *Türk Tarihi ve Kültürü*, Pagem Yayıncılık, Ankara, 2005, s. 14.

¹⁸ Ahmetbeyoğlu, “Avrupa Hun İmparatorluğu”, s. 68.

Attila Dönemi ve Attila'nın Seferleri

I. Balkan Seferi

*Tanrı'nın Kırbağı Attila*¹⁹ ile savaş denizle balık gibi olduğu halde, yapılan antlaşmalar genelde mucibince sakin durmaktaydı. Öyle ki, Neagoe Doğu Roma ile yapılan savaşı şöyle ifade etmiştir; Fitili ateşleyen Bizans oldu, Hun dinamiti patladı. Karşı taraf adına konuşmak gerekirse, Attila ile savaşıacak halleri ve takatleri yoktu²⁰.

Hun orduları, Margus'un teslim alınmasından sonra Tuna civarındaki bölgelere yürümeye devam ettiler. M. S. 442 yılında Attila, ağabeyi Bleda ile hızlıca Balkanlara doğru sefere başlamıştı. Balkanlar böyle şiddetli ve muhteşem bir Türk hücumuyla ilk defa muhatap oluyordu. Hun baskısı ilerledikçe ilk başta Singidunum (Belgrad) tahrip edildi; sonrasında Sava Nehri geçilerek Sirmium (Mitrovica) ele geçirildi. Bundan sonra Hun orduları Trakya taraflarına hücum ederek, Naissus (Missa) ve buna müteakip de Sardicae (Sofya) şehirlerini tahrip ettiler. Nitekim bütün Balkan Yarımadası'nın yukarı kısımlarını istilaya uğratmışlardır²¹. Neticede Attila ve ağabeyi Bleda, I. Balkan Seferi'ni başarılı bir şekilde sona erdirmişlerdir.

II. Balkan Seferi

M. S. 447 yılına doğru Attila'nın Doğu Roma politikasının daha da sertleştiği görülmektedir. Çünkü I. Balkan Seferi'nden sonra İmparator II. Theodosios,²² Balkan Yarımadasında Hunlara karşı bir müdafaa hattı oluşturma teşebbüsünde bulunmuş ve MagisterOfficorum olan Nomus'u görevlendirerek yeni bir tanzime girişmişti. Diğer taraftan Doğu Roma'nın içinde bulunduğu ekonomik sıkıntılar, salgın hastalıklar, büyük İstanbul depremi gibi faktörler sebebiyle Roma perişan bir durumdaydı. Bu durumu göz önünde bulunduran Attila'nın asıl amacı; Doğu Roma'yı kesin bir şekilde hâkimiyeti altına alarak Batı Roma'ya yönelmekti.²³ Mektuplaşmalar ve yapılan görüşmeler sonucunda II. Theodosios, Attila'nın isteklerini geri

¹⁹ John Man, *Tanrı'nın Kırbağı Attila*, çev. İsmail Tulçalı, Nokta Kitap, İstanbul, 2006, s. 291.

²⁰ Manole Neagoe, *Bozkırın Üç Atlısı Attila-Cengiz Han-Timur*, çev. Müstecip Ülküsal, Çatı Kitapları, İstanbul, 2004, s. 46.

²¹ Tektaş, *Tanrının Askerleri*, s. 306.

²² Doğu Roma'da zayıf Arcadius'un yerine geçen kişidir. Bu konuda bakınız. Oğuz Tekin, *Eski Yunan ve Roma Tarihine Giriş*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2010, s. 306.

²³ Ahmetbeyoğlu, "Avrupa Hun İmparatorluğu", s. 70.

çevirince Attila ordusuyla Tuna'yı geçti ve birkaç küçük kalenin alınmasından sonra Ratiara'ya saldırdı. Burası jeopolitik konumu gereği, Tuna Nehri'nin kilit bölgesiydi²⁴. Ayrıca Gregory, II. Theodosius'un Attila'ya karşı politikasını şöyle anlatmıştır; II. Theodosius egemenliği sekteye uğramasın diye Attila'ya vergi vermektedir. Ancak şimdiye kadar Attila'ya ödediği vergiler sebebiyle pek çok senatörü üzmüştü. Markianos yönetime gelir gelmez bu uygulamaya son verdi. Bu nedenle Attila Bizans'a saldırmakta tereddüt etti, onun yerine çok büyük alanı talan ederek, hıncını çıkaracağı batıya doğru ilerlemeye koyuldu²⁵. Bu sırada saldırıyı her aşamada daha da güçlendiren Attila, Hun ordusu ile birlikte Nikopolis (Niğbolu), civarındaki Asemus (Osem) kalesini muhasara etti. Hun orduları güneye inerek, burada Sardicae (Sofya)'yi, Philippolis (Filibe)'i zapt ederek Adrinapolis (Edirne)'i kuşattılar. Daha sonra Hun ordusu Durustorum (Silistre)'u, Marcianapolis (Preslav)'i ele geçirdikten sonra İstanbul istikametine yönelerek, Arcadiopolis (Lüleburgaz)'i, Kalipolis (Gelibolu)'i ve Sestos (Akbaş Limanı) şehrini fethettiler²⁶. Artık Hun tehlikesi başkent İstanbul'u tehdit etmekteydi. Doğu Roma, Hunların karşısında tamamen etkisiz kalmıştı²⁷. Prens Aspar komutasındaki güçlerin M. S. 447 yılında Khersonessos (Gelibolu)'ta Hunlara mağlup olması Roma için her şeyin sonu olmuştu. Bunun üzerine İmparatorun doğu ordusundaki senatörü Anatolius vasıtasıyla, Athrya (Büyükçekmece)'de Hunlar ve Doğu Romalılar arasında barış görüşmeleri yapılmıştır. M. S. 447'de *Anatolius Barışı* diye bilinen barış antlaşması imzalanmıştır. Antlaşma maddelerine gelince; bu maddeler Ahmetbeyoğlu'dan alınmıştır²⁸.

1-Bizans geçmiş vergiler karşılığın da 6000 libre altın Hunlara verecek

2-Hunlara ödenen vergi 2100 altına çıkarılacak.

3-Kaçaklar derhal Hunlara iade edilecek.

²⁴ AliAhmetbeyoğlu, *Türkler*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, c. I, İstanbul, 2000, s. 25.

²⁵ Timothy E. Gregory, *Bizans Tarihi*, çev. Esra Ermet, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2011, s. 114.

²⁶ Ahmetbeyoğlu, *a.g.e.*, s. 71.

²⁷ Simon Baker, *Eski Roma*, çev. Ekin Duru, Say Yayınları, İstanbul, 2013, s. 413.

²⁸ Ahmetbeyoğlu, "Attila ve Batı Hunları", s. 45.

4-Romalılar Hun ülkesinden kendilerine kaçanları bir daha kabul etmeyecek.

5-Her Hun firarisi için Doğu Roma'ya 12 altın fidye ödeyecek²⁹.

Doğu Roma üzerindeki etki, Hun ve Attila korkusu ile bu ağır antlaşmayı imzalamak zorunda kalmıştır³⁰. Hunlar ile yapılan savaş ve bu savaş sonunda imzalanan antlaşma, Doğu Roma açısından öyle felaket ve sıkıntı verici bir boyuta ulaşmış ki, açlıktan intihar eden birçok insan canından olmuş, hazine tamamen boşaltılmış³¹ ve tüm para Hunlara teslim edilmiştir.

Avrupa Hun Devleti ve Batı Roma Arasındaki Gelişmeler

Batı Roma uzun zamandan beri Hunlardan destek görüyor ve bunun karşılığı olarak da onlara vergi ödüyordu. Bir nevi Hunlara bağımlı bir şekilde yaşıyorlardı. Bu durumdan memnun olan kesimin yanında memnun olmayanlar da vardı. Memnun olmayanların başında ise, Aetius³² gelmekteydi³³. Aetius, Batı Roma'da muteber bir konuma sahip bir kimseydi. Bu sebeple de üçüncü defa consül olmuştu. Attila'nın gerçekleştirdiği politikalarından rahatsız olan ve bu durumu artık son vermek isteyen Aetius, vatani ve milleti uğruna Attila'yı karşısına alarak, Roma içerisinde gizli bir siyasetle Attila ve Hunlar aleyhine çalışmalar yapmıştı. Nitekim bu çalışmalar neticesinde savaş hazırlıklarına başlayarak, askerlerinin olası bir Hun savaşına hazır olmalarını sağlamıştır³⁴.

Diğer taraftan büyük lider Attila, bu hazırlıklardan ve gelişmeleri yakından takip ediyordu. Öyle ki, güçlü sezisi ve öngörüsü ile Batı Roma'ya saldırı planını tam iki sene gizliden gizliye sürdürmüştü. Nitekim Attila, III. Valentinianus'un³⁵ kız kardeşi Honoria'dan bir zamanlar gelen nişan yüzüğünü kullanmanın zamanı geldiğini düşünmekteydi. Roma'ya karşı

²⁹ Mustafa Baydar, *Attila*, Üstünel Yayın Evi, İstanbul, 1953, s.13.

³⁰ Hüseyin Namık Orkun, *Türk Tarihi*, Akba Kitap Evi, c. II, İstanbul, 1946, s.18.

³¹ Baker, *Eski Roma*, s. 413.

³² Ünlü bir Romalı komutandır. Hakkında bakınız. Turhan Kaçar, *Roma'dan Sonra Akdeniz Dünyası ve Pirienné Tezi*, Doğu Batı Dergisi, sayı 50, Ankara, 2009, s. 169-187.

³³ Kaçar, "Attila ve Hunlara Yaklaşımlar", s. 21.

³⁴ Tektaş, *Tanrının Askerleri*, s. 324

³⁵ Onun döneminde İmparatorluk toprak kaybetti ve Attila, onun için en büyük tehlikedir. Bu konuda bakınız. Tekin, *Eski Yunan ve Roma Tarihine Giriş*, s. 305.

düşündüğü askeri harekâtı meşrulaştırmak istiyordu.³⁶ Ancak Attila'nın prensibi nezaketsiz savaşa asla müsaade etmezdi. Bu sebeple elçiler göndererek, Batı Roma İmparatoru III. Valentinianus'tan en kısa zamanda nişanlısını göndermesini ve İmparatorluğun yarısına tekabül eden çeyizin teslim edilmesini istedi³⁷. Bunun üzerine Batı Roma Honaria konusunda Attila'dan kurtulmak için muhtemel damat adaylarını araştırarak, Attila ya mantıklı bir cevap vermek için organize olmaya çalışıyordu. Attila'yı çok iyi tanıyan Batı Roma, sonunda Honoria'yı kuzeni II. Valentinianus³⁸ ile evlendirerek, Attila'ya "evli bir kadın iki kere evlenmez", diye cevap vererek Attila'nın Batı Roma üzerindeki emellerinden vazgeçireceklerini düşünmüşlerdir. Evet, azimli ve hırslı büyük lider Attila, Honaria'dan vazgeçmiştir; ancak asla Batı Roma üzerindeki planlarından vazgeçmemiştir. Dolayısıyla Attila, beklenen sonun er ya da geç geleceğini düşünerek gözünü Batı'ya çevirdi³⁹.

Batı Roma Seferi: İmparator Attila ve III. Valentinianus

150

Attila, M. S. 452 yılında önce Pannonia'ya doğru hareket etti; daha sonra Aetius tarafından az bir kuvvetle müdafaa edilen Julia Alpleri'nin dar boğazlarından geçti. Çeşitli problemler ve sıkıntılar sebebiyle Romalıların sonuncusu Aetius, çok geçmeden Attila'nın ilerlemesi karşısında bir varlık göstermemiştir. Bu durumu değerlendiren Attila, bölgedeki yerleri kolaylıkla ele geçirdi⁴⁰. Bu sorunsuz ilerleyiş kontrollü bir şekilde Aquileia⁴¹ şehrinin surlarına kadar devam etti. Bu şehir imparatorluğun doğu sınırlarını müdafaa eder bir konumda yer almaktaydı. Bu nedenle şehir çok iyi korunmaktaydı. İmparator Attila çok geçmeden şehri kuşattı; ancak şehir Hun akınlarına karşı üç ay direnerek, orduda hiç teslim olmayacak hissi uyandırdı. Dolayısıyla bu psikolojik durum, askerin ümidini ve inancını azaltmaktaydı. Bu durumu çok geçmeden fark eden Attila, bazı kaynaklara göre askerlerine şehirden uçup giden bir leyleği göstererek; bu şehir artık bir leyleği bile koruyamaz, biz bu

³⁶ Ali Ahmetbeyoğlu, Attila'nın Sarayın da Bir Romalı Grek Seyyahı Priskos'a Göre Avrupa Hunları, Yeditepe Yayınları, İstanbul,2014,s.121

³⁷ İbrahim Kafesoğlu, *Türk Milli Kültürü*, Ötüken Yayınları, İstanbul 2003, s. 80

³⁸ FikMeijer, *İmparatorlar Yataklarında Ölmez*, Homer Kitapevi, İstanbul, 2006, s. 148.

³⁹ Tektaş, *Tanrının Askerleri*, s. 326

⁴⁰ Kaçar, "Attila ve Hunlara Yaklaşımlar", s. 21.

⁴¹ Adriyatik Denizi'nin kuzey kıyısında bulunan bir kenttir. Bu konuda bakınız. Meijer,*a.g.e.*,s. 154.

savaşı kazanacağız, diyerek askerleri üzerinde oluşan olumsuz havayı çok çekmeden dağıtmıştır. Nitekim bu eylem yaklaşık üç aydır kuşatılan şehrin ele geçirilmesini sağlamıştır. Şehir düştükten sonra Attila, İtalya'ya girmiştir. Altinum, Padua ve Concordia gibi şehirleri ele geçirdikten sonra ordusu birlikte rotasını Vicentia, Verona, Brexia, Pergamo ve Milano gibi şehirlere çevirmiştir. Bu şehirlerden kendisine kapılarını gönüllü olarak açmayan şehirleri ateşe vermiştir. Bu nedenle çoğu şehir teslim olmayı tercih etmiştir⁴². Attila'nın bu politikası daha öncede bahsedildiği gibi, “Ya kabul edersiniz ya da harp!”, söyleminin gelişen olaylar üzerinde önemli bir etkisi olduğunun göstergesidir.

Attila kanadında bu gelişmeler yaşanırken, tehlikenin gittikçe arttığına şahit olan Batı Roma, çok geçmeden çağdaşı Doğu Roma'dan yardım istedi. Nitekim Attila ile daha önce karşılaşan tecrübeli Doğu Roma ile yapılan görüşmeler sonucunda, Batı Roma İmparatoru III. Valentinianus senatoyu toplama kararı aldı⁴³. Dolayısıyla alınan senato kararıyla M. S. 450 yılında konsülü ve gözde senatörlerinden Avienus önderliğinde, Roma şehirlerinin valisi Trigetius ve Papa I. Leo Attila'ya elçi olarak gönderildi⁴⁴. Elçiler Attila ile görüşerek, barış istediler ve sonunda istediklerini elde ettiler. Hıristiyanlık âleminin en büyük ruhani şahsiyeti Papa Attila'nın yanına gitmeden önce özel merasimlerde giyilen özel merasim elbisesini giymiş ve büyük imparatorun huzuruna öyle çıkmıştı. Kaçar'a göre; Attila, Roma topraklarına tekrar girdiği zaman, Ravenna önlerinde Papa I. Leo tarafından karşılanmıştır⁴⁵. Bu konu üzerinde iki farklı düşünce tespit edilmesine rağmen tek yegâne gelişme Attila'nın Papa I. Leo tarafından karşılanması ve hâkimiyetinin tüm Roma dünyasına kanıtlamış olmasıdır. Tüm bu gelişmelerden sonra Romalılar getirdikleri esirleri Hunlar'a teslim ettiler. Attila'ya hâkimiyetinin göstergesi olarak bol miktarda altın verildi. Daha sonra Attila egemenliğini pekiştirip Roma'dan ayrıldı. Büyük lider Attila, Doğu Roma seferine hazırlandığı ve önündeki tek güç Sasaniler⁴⁶ üzerine büyük bir hareket hazırlığı esnada ya da

⁴²Kaçar, “Attila ve Hunlara Yaklaşımlar”, s. 21.

⁴³Tekin, *Eski Yunan ve Roma Tarihine Giriş*, s. 305.

⁴⁴Ahmetbeyoğlu, *Avrupa Hun İmparatorluğu*, s. 103-104; Meijer, *a.g.e.s.* 157.

⁴⁵Kaçar, *a.g.e.*, s. 21.

⁴⁶ M. S. 3. yy'ın ilk yarısı ile M. S. 7. yy'ın ilk yarısı arasında Pers İmparatorluğu'nun varisi olduğunu iddia eden ve konum itibarıyla İran coğrafyasında bulunan devlet. Hakkında bakınız. Turhan Kaçar, “Anadolu'da Sasaniler ve Romalılar, M. S. 226-263: Emperyal İdeoloji ve Kriz”, *Tarih Dergisi*, sayı 47, İstanbul, 2009.

M. S. 453 yılında evliliğinin ilk gecesinde ağzından ve burnundan kanlar boşalarak ölmüştür⁴⁷.

Attila Kimdir, Liderlik Özellikleri Nelerdir, Karakteristik Yapısı ve Toplumdaki Yeri Nasıldır?

Attila İsmi'nin Manası

Yaşadıkları dönem de iz bırakan liderler tarihin her döneminde toplumlar tarafından beğeni kazanmıştır. Bu kahramanlar dil, din ve ırk ayrımı gözetilmeden farklı toplumlarca her zaman örnek alınmıştır. Örneğin Batı, Caesar, İskender ve Arthur'un kahramanlık söyleşileri ve karakteristik özellikleri üzerine yoğunlaşırken; Doğu da ise, Attila, Cengiz Han ve Fatih üzerine benzer çalışmalar yapılmıştır⁴⁸. Bu kahramanların kimisi olağanüstü mücadele kabiliyeti ile savaş kazanırken; Attila ise, zekâsı ve gücünü aynı doğrultuda kullanarak günümüz Avrupa'sının şekillenmesini sağlamıştır. İşte bu son yargı Attila'nın, farklı toplumlarca benimsenmesinin en büyük tecellisi olmuştur. Ayrıca tarihsel bağ olarak Attila ile akrabalık kurmaktan son derece onur duymamıza rağmen, Attila üzerine evrensel standartlarda bir şeyler yazdığımızı ve yaptığımızı söylemek oldukça güçtür.

152

Attila'nın karakteristik özellikleri ve yapısını anlatmanın ilk kuralı şüphesiz bu kahramanın isminin taşıdığı anlamlardır. Attila kelimesi Türkçe de "Ata", demektir. Gotça'da ise, "cık" anlamına gelip "Atacık" anlamına gelir⁴⁹. Ayrıca Attila kelimesi "itil, atil, idil" yani Volga anlamına gelmektedir. Bu yargıyla birlikte Attila'nın Volga kıyılarında doğduğu işaret edilmiş olabilir. Diğer taraftan Attila kelimesi Macarca "Atzel" demektir. Yani "Çelik" anlamına gelmektedir. Yani sıra Attila kelimesi "Atalmak" mastarlarından doğmuştur. AbuşkaLügatı "Atalmak" hakkında şunları yazmaktadır. "Ataldı, adlandı ve namdar oldu", yani Meşhur ünlü anlamlarına gelmektedir. Ayrıca Attila kelimesinin "Atlığa" kelimesinden türetildiği düşünülmektedir⁵⁰. Bu ifadelerden hareketle kahramanların isimleri incelendiği zaman önemli özellikleri de beraberinde görürüz. Burada önemli husus şudur ki; kişi ismine göre değil de, isim kişinin vasfına ve niteliğine göre değer kazanarak övücü ve yüceltici manalara mecbur kalır.

⁴⁷Ahmetbeyoğlu, *a.g.e.*, s. 103-104;Meijer, *İmparatorlar Yataklarında Ölmez*, s. 157.

⁴⁸Kaçar, "Attila ve Hunlara Yaklaşımlar", s. 20.

⁴⁹Baydar, *Attila*, s. 10.

⁵⁰Kotan, *Attila*, s. 11.

Attila'nın Soy ve Attila'nın Doğumu

Attila'nın soyu ve sülalesine bakıldığında; babası Mundzuk, onun babası; Türda, onun babası; Scemen, onun babası; Ethe, onun babası; Opos, onun babası; Kadişa, onun babası; Berend, onun babası; Sülthan, onun babası; Bülşu, onun babası; Bolug, onun babası; Zamhur, onun babası; Reel, onun babası; Levent, onun babası; Kulş, onun babası; Onpüd, onun babası; Miske, onun babası; Mike, onun babası; Betzer, onun babası; Rüdli, onun babası; Şanad, onun babası; Bükem, onun babası; Bondoford, onun babası; Tarkans, onun babası; Othmar, onun babası, Radar, onun babası; Beler, onun babası; Kear, onun babası; Kelad, onun babası; Dama, onun babası; Bor, onun babası; Nemroth, onun babası; Şüs ve onun babası da Şam'dır.

İşte Attila yukarıda saydığımız, eski zamanların güçlü Hun Milleti'ne saltanat süren bu kadim ve cihangir Hun Hanedanı'nın doğrudan doğruya soyundan gelmektedir⁵¹. Ayrıca hükümdar ailesinde tespit edilen adlar şöyledir. Karaton (Kara don: siyah renkte elbise) ve ya Kara-tun: güçlü soy, Muncuk (Boncuk, aynı zaman da "bayrak" manasın da, Attila'nın babası İlek, Dengizik: denizden, İrnek. Attila'nın üç oğlu, Aybars, Oktar Arıkan (Arıghan)'dır. Amcaları ise, tanınmış kimselerdir; Basık, Kursık, Atakam, Eşkam'dır⁵². Attila M. S. 395 yılında Tuna Nehri boylarında bir arabanın içerisinde doğmuştur. Hükümdar Muncuk'un oğluydu ve atalarını 35 kuşak geriye kadar izleyebiliyordu. Bununla birlikte Attila akrabalık ve hanedanlık ilişkilerine özen gösteren bir ailede yetiştirilmiştir⁵³.

Attila'nın Fiziksel Özellikleri

Avrupa'yı dize getiren liderin fiziksel özelliklerine bakıldığı zaman öncelikle böyle bir kahramandan bahsedildiğinde heybetvari olduğu düşünülür. Ancak durum düşünülenin aksine, Attila boyu ile değil kurnaz zekâsı ve öngörüsü sayesinde tarih sahnesinde kendinden söz ettirmiştir. Attila kısa boylu, geniş omuzlu, büyük başlı, küçük gözlü, seyrek sakallı, basık burunlu ve yağız yüzlü biridir. Daima başını arkaya doğru tuttuğu ve etrafına her zaman dikkatle baktığı için herkese inatçı ve emredici bir karakter

⁵¹Marcel Brion, *Attila*, İleri Yayınları, İstanbul, 2005, s. 39.

⁵²Kafesoğlu, *Türk Milli Kültürü*, s. 71-72.

⁵³Wess Roberts, *Hun İmparatoru Attila'nın Liderlik Sırları*, çev. Yakut Eren, İlgi Yayıncılık, İstanbul, 1989, s. 20; Brion, *a.g.e.*, s. 29.

hissi vermiştir⁵⁴. Öyle ki, bu aşamada Got tarihçisi Jornandes bize Attila'nın heyecanlandırıcı bir portresini bırakmıştır. Bu tipik bir Hunlu Portresidir. Kısa boylu ve geniş göğüslü iri bir başı küçük ve gözleri, yayvan burnu, esmer derisi, seyrek sakalları vardır. Sinirlendiği zaman korkunç olur korku ve dehşeti siyasi bir çare, artı olarak kullanırdı⁵⁵.

Diğer taraftan iyi bir at binicisi olan Attila, bu özelliğine koyunların üzerinde talim yaparak kavuşmuştur. Aynı zamanda ok ve yay, kılıç ve kırbaç ve kement kullanmasını çok iyi biliyordu. Bunlar Hun toplumu içerisinde geleneksel yetenekler olması bir yana soylular için öğrenilmesi gereken bir beceridir⁵⁶. Attila, çocukken bacaklarıyla bir atın böğürlerini sıkıştırıp üzerinde duracak kadar kuvvetlenince, kadınların meskeni olan arabaları terk ederek muharip saflara karışmıştır. Öncelikle yiğitlere-usta savaşçılara çırak oldu. Daha sonra yiğitler gibi at üstünde yaşamaya başladı. Zamanla ok çekmekte, kement atmakta, kılıç kullanmakta herkesten fazla maharet kazandı. Dolayısıyla bu serbest ve ateşli hayat onu pişirip, olgunlaştırarak tam bir lider yapmıştır⁵⁷.

Attila'nın Liderlik Üzerine Görüşleri

Bir kimsenin iyi ya da kötü yanları anlatılan parlak zaferlerden tam olarak öğrenilememektedir. Kimi zaman küçük bir olay, kısacık bir konuşma ya da ince bir latife kişinin derinliklerinde kaybolmaya yüz tutmuş karakterini ortaya çıkarmaya yetebilir. Bununla birlikte bazı karakterlerden yola çıkarak yazılan biyografiler çoğu zaman askeri hareketler ya da şehirlerin kuşatılmasından daha iyi bir şekilde anlatılmıştır⁵⁸. Nitekim böyle anlatılmasının sebebi ise, kahramanlar zaferlerini anlatırken liderlik yönlerini ve bu kazandıkları zaferin ardındaki gizemi paylaşmış olmalarıdır. İşte Hun İmparatoru Attila'nın liderlik yapısı da böyle bir anlayışın ürünüdür. Çünkü Attila, çağdaşlarıyla bir araya gelerek pek çok hükümdarın nadir yaptığı davranışlardan birini sergileyerek liderlik özelliklerini, bir liderin nasıl olması

⁵⁴Tektaş, *Tanrının Askerleri*, s. 291.

⁵⁵ Rene Grousseau, *Bozkır İmparatorluğu Attila-Cengiz Han-Timur*, çev. Reşat Uzmen, Ötüken Yayınları, İstanbul, 1980, s. 90-91.

⁵⁶Roberts, *Hun İmparatoru Attila'nın Liderlik Sırları*, s. 21.

⁵⁷Brion, *Attila*, s. 33.

⁵⁸ Salih Soslu, "Eskiçağ'da Biyografi Anlayışı Plutarkhos (M. S. 46-127)", Yayınlanmamış makale, *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Denizli, 2012, s. 1-5.

gerektiğini ve olaylar karşısında liderliğin politik vasfını çeşitli değerlendirmeler yaparak anlatmıştır. Attila çağdaşlarıyla söze başlar; bir araya geldiğimiz bu mecliste ben Attila, liderlik özellikler hakkındaki tüm görüşlerimi sizin için topladım. Bu görüşlerimi Hunlara daha iyi liderlik etmeniz için sizlere aktaracağım. Her düzeyde, buldukları yerin sorumluluklarını başarıyla yüklenerek yetenek, beceri ve davranışlara sahip liderler bulunması Hun Milleti için gerekli bir durumdur diyerek devam eder; ayrıca aşağıda bahsedilen özellikler Roberts'ten alınmıştır⁵⁹.

-Lider yetiştirmenin hızlı bir yolu yoktur. Hunlar öğrenciliği bir kenara bırakmadan, asla yeni görüşlerin, yöntemlerin üstün de olmadıklarını öğrenmelidirler.

-Liderlerimiz hizmetleri süresince temel nitelikleri ve olgunlaşmalarını sağlayacak yeni fırsatları değerlendirmelidirler.

-Eğer Komutan olacaklarsa, bu nitelikleri genç savaşçılara öğretmeliyiz. Savaşçılarımız için binicilik, ok ve yay ile kement derslerimiz yeterlidir; ama komutanlarımız için değildir.

Attila, Hunlara bu özellikleri telkin ederken, Hun İmparatorluğu'nu yönlendirmek için tüm komutanlarımız deneyim yoluyla yetenek haline gelecek, diyerek sahip olmaları gereken şu özelliklerden bahsetmiştir;⁶⁰.

Bağlılık ve Cesaret: Bir Hun her şeyden önce sadık olmalıdır. Başkalarıyla aynı fikirde olmamak sadık olmamak değildir. Genel bir fikre katılmayan bir Hun'a herkesin yararı için iyi kulak verilmelidir. Hunlara liderlik eden kişiler cesur ve korkusuz olmalıdırlar. Kendilerine verilen görevleri yerine getirecek cesaretleri olmalıdır. Liderliğin risklerini kabul edecek kadar kahraman olmalıdır. Engelleri görünce gerilememeli ve bir düşman karşısında şaşırılmamalıdırlar.

Arzu ve Duygusal Güç: Komutanlar kendini kabul ettirmek için güçlü arzu ve isteğe sahip olmalıdırlar. Savaşçılarımızı, görevlerini yerine getirmeye meyilli olmadıkları mevkilere getirmeyiniz. Liderlik düzeyi yükseldikçe komutanların duyguları üzerindeki baskıda artar. Bu liderler zor şartlar da duygusal güçlerini kaybetmeden görevlerini yapmalıdırlar.

⁵⁹Roberts, *Hun İmparatoru Attila'nın Liderlik Sırları*, s. 37-38.

⁶⁰Roberts, *a.g.e.*, s. 37-38-39-40-41.

Fiziksel Güç: Hunların görevlerinin gereği olan güçlükler ile başa çıkabilecek derece de fiziksel yönden güçlü liderleri olmalıdır. Komutanlar beden için sağlıklı olan temel koşulları yerine getirerek bedenlerini zinde tutmalıdırlar. Onlar yataktan kalkarak liderlik edemezler. Çok fazla içki ve yemek enerjiyi engeller. Doğru düzgün kullanılmayan beden kötüye kullanılmış sayılır.

Sezgi ve Kararlılık: Komutanlar başkalarının değerlerini anlayıp takdir edebilmelidirler. Başka kültür inanç ve geleneklere karşı duyarlı olabilmelidirler. Sempati ve duygusallık milletin menfaatleriyle karıştırılmamalıdır. Genç komutanlar ne zaman harekete geçip ne zaman duracaklarını bilmeli ve ona göre kararlı olmalıdırlar.

Tahmin ve Zamanlama: Gözlem ve önseziler ile öğrenip deneyler ile zekâlarını geliştiren komutanlarımız olayların sonucunu önceden tahmin edebilmelidirler. Lider hareketlerini zamlamalıdır.

Rekabetçilik ve Özgüven: Liderliğin vazgeçilmezlerinden birisi de kazanma arzusudur. Her zaman kazanmak gerekli değildir. Ama önemli anlarda kesinlikle kazanmak gerekmektedir. Komutanlar ulusumuzun için de ve dışın da yoğun bir rekabet olduğunu anlamalılar ve bunu hafife almamalılar ve bu nedenle çok çalışmalıdırlar. Rekabetçi duygusu olmayan zayıftır ve en basit sorun da bile kolaylıkla pes eder. Uygun eğitim ve deneyim bir komutan da liderliğin sorumluluklarıyla başa çıkabilecek bir kişisel özgüven duygusu yaratır. Liderler sahip oldukları özgüvenle astlarına ve üstlerine bunu hissettirirler. O yüzden zayıf lider yarasız komutan olur.

Sorumluluk ve İnanırlılık: Kendisinin ve astlarının davranışlarının sorumluluğunu üstlenmeyi öğrenmek, liderliğin temelidir. Komutanların yenilgileri ve başarıları ne kadar büyük olursa olsun kendi zaferlerinden veya başarısızlıklarından başkalarını sorumlu tutmamalıdırlar. Komutanlar inanılır kişiler olmalıdırlar. Sözlerine ve hareketlerine hem dostlarını hem de düşmanlarını inandırmalıdırlar. İnanılır olmayan liderler olumlu bir etki yapamazlar. Güvenilmedikleri an hemen liderlik mevkisinden alınmalıdırlar.

Israrcılık ve Güvenilirlik: Verilen görevi ısrarla başarma isteği liderin önemli özelliklerindedir. Zayıf insanlar, işler ancak kendi istedikleri gibi gittiğinde direnirler. Güçlüler ise herkes kendini bıraksa dahi yenilgi ve cesaretini yitirme karşısında direnirler. Bir komutanın tüm koşullar da sorumluluklarını yerine getireceğine güvenmiyorsanız, bu sorumlulukları ondan alın. Ben tüm komutanların her hareketini denetleyemem!

Koruyuculuk: Liderin bir koruyuculuk özelliği olmalıdır. Güven ve bağlılık uyandıran bir şekilde görev yapmalıdır. Astlara yol göstermeli ve onları yetiştirmelidir. Ceza en son çare olarak kullanılmalıdır. Bir sürüsü olmadan çobana gerek olmadığı gibi, ordusuz bir komutan da düşünülemez. Astlar olmadan yöneticilerde olamaz. O yüzden liderler hizmet verdikleri kişilerin amaçlarını ve çıkarlarını koruyan kişiler olmalıdır.

Attila, liderliğin bu özelliklerini belirttikten sonra çağdaşlarıyla sohbetine devam eder; aranızda çok hırslı olanlar bu özelliklere çok kısa zaman da sahip olabilirler. Ben Attila kendi yaşamımda bu özelliklerin gelişmesi için zamana ve deneyime gerek olduğunu öğrendim. Bazıları kısa yoldan da öğrenebilirler; ama yeterliliği hızlandırmak için pek az olanak vardır ve hiç kimse bedelini ödmeden bu vasfı gerektiği gibi öğrenemez. Bu liderlik özelliklerini iyi öğrenin. Bunları Hunlara da öğretin. Yeteneklerimizi geliştirerek büyük ulusumuzu dünyayı fetih etme hedefine doğru, ancak böyle yönlendirebilirsiniz, demiştir⁶¹.

Attila'nın çağdaşları ile liderlik üzerine yaptığı konuşmayı değerlendirmek gerekirse; Attila oba da ve ordugâhta huzur, disiplin ve düzen sağlansın diye, genellikle aşırı sevinç ve aşırı kederi dengelemeye çalışmıştır. Nitekim O, oba da ve ordugâhta huzura, ancak disiplin ve ahlak ile ulaşılabileceğini düşünmekteydi. Çünkü ahlak ve disiplin birliğin merkezini teşkil etmekteydi. Bu nedenle Hunlar her zaman disiplini hoş karşılamışlardır. Ayrıca Attila, disiplin ve düzen kavmimiz veya ulusumuz için önemli ilkelerden sapılmasına asla izin vermez,⁶² diyerek bu konuda hassasiyetini yineleme gereği duymuştur. Çünkü bunlar liderliğin olmazsa olmazıdır. Diğer taraftan disiplin ordugâhta ve obada morali ve başarıyı yükseltir. Ayrıca Attila, bu iki etkin gücün savaş meydanların da ya da diplomatik görüşmelerde kanıtladığında, obalarda ve ordugâhlar da moral ve disiplin için harcanan çabaların meyvesinin alınmış olacağından bahsetmektedir. Öyle ki, Hunların morali, karşılıklarına çıkan engelleri geçerken gösterdikleri disiplinle ölçülürdü. Dolayısıyla disiplin olmadan Hunlar birlik ve beraberlik içinde hareket edemezlerdi. Şüphesiz bu durum onların yok olması demektir. İşte tüm özellikler etrafında bir bütün olan liderlik toplumların ayakta kalabilmesinde yegâne unsur olmuştur.

⁶¹Roberts, *Hun İmparatoru Attila'nın Liderlik Sırları*, s. 39-40-41.

⁶²Roberts, *a.g.e.*, s. 37.

“Bir Barbarın” Mütevazılığı Üzerine Değerlendirme

Got kökenli tanıdıklarının yönlendirmeleriyle Ammianus, daha öncede bahsedildiği üzere, Hunları ve Attila’yı atlarıyla bütünleşen, vahşi ve insana benzemeyen barbar nitelikli varlıklar olarak nitelendirmiştir⁶³. Ammianus’un bu bakış açısı sonraki tarihi kaynaklara doğru refans vermese de maalesef bu anlayış günümüze kadar devam etmiştir. Öyle ki, bu gelenekten beslenen Man, Attila’nın Bizans’tan vergi istemesini onun altına düşkünlüğü ile açıklamaktaydı. Hâlbuki vergi almak ya da vermek üstün olmak veya üstünlüğü kabul etmek anlamına gelmekteydi. Nasıl ki, Roma, Ptolemaios ve Hellenistik krallıklardan vergi talep ettiyse; Attila’da aynı çerçevede Doğu Roma’dan vergi talep etmişti. Yani bu durumu Attila’nın barbarlığı veya hırçınlığıyla ilişkilendirmek yerine Hun politikasının bir gereği olduğunu aktarmak yerinde bir açıklama olur⁶⁴. Genel itibariyle bu ve benzeri açıklamalar siyasi ve sosyal politikalar nedeniyle tarih sahnesinde var olamaya devam etmiştir. Böyle bir açıklamadan sonra Attila’nın tevazuu davranışı üzerine açıklama yapmak yerinde olacaktır. Priscos, barbar diye nitelendirilen Attila’yı ve gördüklerini şöyle anlatmıştır; “Selam merasimi bitince sakiler çekildiler. Önce Attila’nın önüne bir masa getirildi. Sonra diğer misafirlerin önlerine masalar konmaya başlandı. Neredeyse üç veya dört adamın önüne bir masa konulmuştu. Herkes kendi masasına konan yemekten yemektedir. İlk önce salona Attila’nın hizmetçisi bir tepsi et ile girdi. Sonra bize hizmet edenler ekmek ve yemek getirerek, masalara koydular. Bize ve diğer barbarlara çok leziz yemekler getirdiler. Bizlere (mekânda bulunan Hunlar da dâhil) gümüş tabaklar da, Attila’ya ise tahta tabaklar da et getirdiler. Attila her cihette mutedil ve kanaatkâr idi. Misafirlerine altın ve gümüş kadehler verildiği halde onun kadehi tahtadan idi. Sırtındaki elbiseleri, kılıcının kabzası, kılıfı ve atının takımları askerlerinkinden farklı değildi. Buna karşılık Hun komutanlarının bu eşyaları altın ve kıymetli taşlarla süslü göz kamaştırıcı idi. Kendisinininki böyle değildi. Yalnız diğerlerinden daha temiz idi”⁶⁵.

Priscos’un böyle anlattığı kişi Attila’dır ve şüphesiz her şey anlatıcının şahitliği ile sabittir. Priscos, için de bulunduğu ziyafette gözüne çarpanları kaleme almıştır. Muhtemelen Ammianus’un aktardıkları ile ya da

⁶³Kaçar, “Attila ve Hunlara Yaklaşımlar”, s. 21.

⁶⁴Man, *Tanrı’nın Kırbağı Attila*, s. 291.

⁶⁵Tektaş, *Tanrının Askerleri*, s. 321.

siyasi politikalar gereği Attila'yı eleştirmek zorunda bırakılan bir Avrupalı yazar bunları okurken hayret içerisinde kalacaktır ve şöyle diyecektir; Bunu gözleriyle görmüş olan biri yazmamış olsaydı, bu hareketi halk efsaneleri arasında uydurulmuş bir hayal ürünü sayardık⁶⁶.

Genel itibari ile Attila'nın alçak gönüllü olması ta küçüklüğünde Roma sarayında kendini belli etmiştir. Henüz çocuk sayılabilecek yaşta Attila, Honorius'un sarayına gönderilmiştir. Rua' ya göre; Attila orada Hun hükümdar ailesine yaraşır özellikler öğrenecekti; ama tabii amaç başkaydı⁶⁷. Attila, Roma sarayında kendisine verilen gösterişli saç biçimlerini, zengin yemeklerini ve parfüm kokulu odaları reddetmişti. Oysa düşünüldüğünde bunlar akranları için çok çekici şeylerdi. Tüm bunlardan anladığımız kadarı ile Attila sade ve gösterişsiz tevazuu sahibi bir kişiliğe sahiptir⁶⁸.

Attila'nın Sinirli Karakter Yapısı

Attila, daima başını arkaya doğru tuttuğu ve etrafına her zaman dikkatle baktığı için herkese sert, inatçı ve asabi hissiyatını vermekteydi. Bir şeye kızdığı vakit yüzü değişir, gözleri müthiş bir suretle parlamaya başlardı. Hiç kimse onun bu hiddetine karşı koyamazdı. Attila, bu özelliğini bazı durumlarda düşmanlarını etkilemek ve onlara karşı avantaj sağlamak için de kullanırdı⁶⁹. Attila, vücutça kısa olmasına rağmen çok heybetli ve ihtişamlı bakışlarıyla etrafındakilere dehşet saçan; söyledikleri emir ve talimatları ile emrindekilere harfiyen yaptırarak otorite ve sertlikte bir karakter yapısına sahipti⁷⁰.

Hun Toplumunda Attila'nın Konumu

Genel itibariyle toplum için de Attila'nın yandaşları çoktur. Çünkü Attila, onları yaptıkları işlerle çok iyi bir şekilde ödüllendiriyor ve onlarla yakın ilişkiler kuruyordu. Bu durum çevresindeki insanların beğenisini topluyordu. Tabii bu dönemde toplumun yaşam standartlarını da göz ardı etmemek gerekir. Yani kırsal yaşamda cömert bir hükümdar zayıf ve başarısız

⁶⁶Neagoe, *Bozkırım Üç Atlısı Atilla-Cengiz Han-Timur*, s. 82.

⁶⁷William Naiper, *Attila*, çev. Enver Günsel, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2006, s. 368. Naiper'e göre; haneden prenslerinin ya da önde gelen ailelerin çocuklarının rehine olarak verilmesi, 5. yy. Batı Roma politik anlayışı içerisinde saldırmazlık anlamına gelmekteydi.

⁶⁸Roberts, *Hun İmparatoru Attila'nın Liderlik Sırları*, s. 34.

⁶⁹Tektaş, *Tanrının Askerleri*, s. 291.

⁷⁰Şükrü Akkaya, *Eski Alman Destanlarında Attila'nın Akisleri*, Ankara Üniversitesi Dil Tarih ve Coğrafya Dergisi, sayı 4, Ankara, 2009, s. 561.

bile olsa birçok yandaşı olurdu. Dolayısıyla bir hükümdarın güçlü ve yabancı savaşçıları elinde tutabilmesi için onları iyi beslemesi ve ödüllendirmesi gerekmektedir. Attila, siyasi ve sosyal politikaları gereği ganimetlerden en büyük payı onlara verirdi. Attila, ölünceye kadar askerlerine ve halkına cömert davranmış ve onların hayat standartlarını yükseltmek için çalışmıştır. Tüm bunlarla birlikte Attila cömert ve eli bol hareket etmesi gerektiğini biliyordu; çünkü ancak bu sayede toplumda disiplin ve düzenin sağlanabileceğini düşünmüştür. Nitekim bu durum Attila'nın toplumdaki değerini ve konumunu daima artırmıştı⁷¹.

Doğu-Batı Eşiğinde Efsane ‘Bir Barbar’: Attila Algısı

Attila ve Hunlar, Batı'da birçok alana nüfuz etmişlerdir. Bu etki çok kapsamlı olup, olumlu ve olumsuz etkilerini günümüzde dahi görmek mümkündür. Macarlar tarafından bir kahraman olarak kabul edilen ve benimsenen Attila, bugün Macar çocuklarına isim olarak konulmaktadır. Oysa çoğu Avrupa halkları uyumayan veya yaramazlık yapan çocuklara sizler uyumazsanız, uslu durmazsanız sizi Attila ya vereceğim yanı sıra Attila sizi alıp götüreceği gibi ürkütücü ve abartılı ifadeleri kullanarak çocuklarda kötü bir intiba uyandıran “korku eşittir Attila algısını” oluşturmuşlardır. Bazı Avrupalı toplumların bu algı operasyonuna tarih boyunca pek çok yerde rastlamak mümkündür. Diğer taraftan Attila, Cengiz Han'dan önce Hristiyan dünyasına namsalmış bir güç olarak ün kazanmıştır. Ama nitekim bu durum olumsuz bir bakış açısına göre yansıtılmıştır. Hun, Germen ve Fransız efsanelerinde Attila tanrının bir cezası olarak aksettirilmekteydi. Germen efsaneleri, ona halkların savaşçısı, çobanı ve yiğidi gibi diğer toplumlara göre güzel sıfatlar vermişlerdir. Bazı Avrupalılara göre, Attila yenilemez bir dünya fatihi'dir. Muhtemelen Attila ile ilgili bu olumlu algılar genellikle Attila'dan çekindikleri için korkudan oluşmuş ifadelerdir. Tüm bunlarla birlikte Batı dünyasında Attila ile olumsuz aslında hiç olmayan ve büyük hükümdarın hak etmediği ağır ifadeler de yer almaktadır. Batı dünyası Attila'yı sadece gaddar, merhametsiz, acımasız ve barbar gibi kelimeler birlikte tanımlayarak anlatmıştır. Öyle ki, iç Asya'nın hiçbir halkı hatta Moğollar bile, Avrupa tarih yazımcılığında Attila kadar Hunlar kadar kötü yer almamıştır. Hun adı yıkıcı, barbar, vahşi, zalim ve istilacı gibi haksız kelimelerle özdeşleştirilmiştir. Tıpkı

⁷¹Thompson, *Hunlar*, s. 212.

Vandallar'dan⁷² isminden Vandalizm'in türemesi gibi Hun adı da yırtıcı vahşi düşmanları damgalamak için aşağılayıcı olarak kullanılmıştır. Avrupalılara göre; Hunların amacı fetih değil, istila ve yağma yapmaktır. Birçok Batılı yazar Hunlar'ı yazarken bilimi bir kenara bırakmış duygularına yenilmişlerdir⁷³. Nitekim biz Batılı tarih yazıcılığının Ammianus örneğinde olduğu gibi ne kadar asılsız ve yersiz bilgilerle pekiştirildiğine şahit olmuştuk. Dolayısıyla Batı dünyasının tüm karalama ve linç çalışmalarına rağmen Attila'nın ne kadar merhametli, nazik, kibar ve disiplinli yüksek ahlaklı bir karakter sahip olduğunu bilmekteyiz. Esasen Attila savaşırken bile bir stratejisi olan, sebepsiz saldırmayan mantıklı ve makul bir sebep arayan liderdi. O, hiçbir zaman nezaketsiz ve uygun olmayan bir savaşa izin vermezdi⁷⁴.

Avrupa Fatihisi Attila'nın Sonu (M. S. 453)

Attila, İtalya'dan dönerken yolda sarı saçlı, mavi gözlü, beyaz tenli ve son derece güzel bir kızla karşılaşmıştı⁷⁵. Bu kız Burgundlar'ın⁷⁶ prensesi İldiko'ydu. Prenses'e Germen efsanelerinde Hildegung ismi verilmekteydi⁷⁷. Attila bu kızla evlenmek istemesi üzerine prensesi de Macaristan'a götürmüştü. Attila, İtalya seferinin yorgunluğu geçtikten sonra düğün merasimi hazırlıkları için emrindekilere talimat verdi⁷⁸. Merasim günü geldi ve öncelikle yemek faslı başladı. İri et parçalarının altın tabaklar da dolaştırıldığı Hun usulü büyük bir ziyafette prensler, subaylar, rütbeli memurlar ve halk iştirak etmişti. Attila her zamanki gibi sadelik timsali, sade bir çanakta yemek yiyordu. Sınırsız yiyecek, içecek, şiir okumalar ve gösterilerle gecenin yarısına kadar eğlenceler sürdü. Eğlence merasimi devam ederken Attila İldiko'yu daha fazla bekletmeden odasına geçti. Attila'nın mutlu günü olduğu için dolayısıyla dışarıdaki sevenleri de çok mutluydu⁷⁹.

⁷² Kuzey Afrika'yı ele geçirerek, Roma'nın Akdeniz'de kurduğu siyasal birliği sona erdiren gruptur. Hakkında bakınız. Peter Brown, *The World of LateAntiquity*, çev. Turhan Kaçar, Tarih Vakfı Yurt yayınları, İstanbul, 2000, s. 26.

⁷³ Ahmet Adıgüzel, *Doğu Batı Algısının da Attila*, TheLanguesLiteratureandHistory of TurkishorTurkic, sayı 8-5, Ankara, 2013, s. 4-5.

⁷⁴Tektaş, *Tanrının Askerleri*, s. 321.

⁷⁵Baydar, *Attila*, s. 25.

⁷⁶Meijer, *İmparatorlar Yataklarında Ölmez*, s. 154.

⁷⁷ Hüseyin Namık Orkun, *Attila ve Oğulları*, Remzi Kitaphanesi, İstanbul, 1933, s.51.

⁷⁸Kotan, *Attila*, s. 49.

⁷⁹Tektaş, *a.g.e.*, s. 347.

Jordannes, Avrupa'nın son fatihi Attila'nın ölümünü ve sonraki durumu şöyle anlatmıştır; düğün sırasında çok fazla neşelenerek gevşeyip şarap ve uykunun verdiği ağırlıkla sırt üstü uzandığında her zaman başına geldiği üzere burnundan oluk oluk kan akmaya başladı. Kanın normal akış yolları engellenince de etkisiyle öldürücü yoldan boğazına inerek, hayatına son verdi. Ertesi gün güneş gökyüzünün tepesine yükseldiğinde Attila'nın adamları kuşku içerisindeydiler. Kapıyı açıp içeri girdiklerinde prenses İldiko'nun korkudan odanın bir köşesinde durduğunu Attila'nın ise, kanlar içerisinde kaldığını gördüler. Fakat Attila'nın hiçbir yerinde yara bere izine rastlanmamıştı⁸⁰. Bazıları eşinin, babasının intikamını almak için onu öldürdüğünü söylerler; ama Attila'nın bedeninde hiç yara bere izi yoktu. Bazıları ise babasına sinirlenen oğullarının Attila'yı öldürdüğünü söylerler. Attila'nın romantik ve efsanevi ölümünün açıklaması ise, doğal nedenler sonucudur. Roberts, bu durumun nedenini aşırı heyecan sonucu ortaya çıkan iç kanamaya dayandırmaktadır⁸¹. Tüm bunlarla birlikte Attila'nın cenazesi de düğünü kadar görkemli olmuştur. Attila, Avrupa'da Hunların babasıydı. Öyle ki, Attila Hunların kolu kanadı, birlik ruhunun kalesiydi. Attila, Türklerin töresine uygun yuğ merasimi yapıldıktan sonra defnedildi. Neagoe'nin aktardığına göre cenazeye ilgili rivayetlerden birisi şöyledir; Attila'nın cesedi üç çeşit madenin alaşımından yapılmış üç kat tabutun içine konularak Tisza Nehri'nin suyu başka bir tarafa çevrilmiş ve tabut nehrin dibine konulduktan sonra su tekrar yatağına bırakılmıştır⁸².

Sonuç

Avrupa Hun İmparatoru Attila devletin tüm gücünü elinde toplayan bir hükümdardır. Bu kudret ile Roma'ya, Çin'e ve son olarak Kostantiniye'ye karşı siyasi ve askeri mücadeleler yaptı.

Attila da kendisinden önceki büyük Türk hükümdarları gibi cihan hâkimiyeti düşüncesin de bir liderdir. Hüküm sürdüğü dönemin büyük bir cihan devleti olan Avrupa Hun İmparatorluğu ve Attila hakkında bilgiler roman, hikâye ve ağızdan ağza aktarılan kaynağı belirsiz efsanelerden ibarettir. Dönem kaynakları Priskos, Thedoretos, Sidonios, Ammanius, Eunapius, Jordanes gibi dönem kaynakları dışında pek fazla eser yok gibidir.

⁸⁰Jordannes'ten aktaran Ahmetbeyoğlu, *Avrupa Hun İmparatorluğu*, s. 105-106.

⁸¹ Roberts, *Hun İmparatoru Attila'nın Liderlik Sırları*, s. 29.

⁸²Neagoe, *Bozkırın Üç Atlısı Attila-Cengiz Han-Timur*, s. 109.

Bu sebeple bu çalışma hakkında çok fazla bilgi kirliliği olan Attila hakkında objektif bilgi vermeyi amaçlamaktadır.

Conclusion

Attila is the Emperor as a bearer of all the power of his Empire. He had political and military conflicts against Rome, China, and finally Constantinople. Attila was a ruler targeting world domination like his antecedent great Turkish rulers. The information about Attila and the European Hun Empire-one the most powerful Empire at stated age- restricted with novels, stories and mouth transferred sources. A basic source does not exist except period sources like; Priscus, Theodoratos, Sidonios, Ammonius, Eunapius and Jordanes. Thus this study aims to provide objective information related with Attila that misrepresented by many baseless and complicated data.

Kaynaklar

- Adıgüzel, A, "Doğu Batı Algısının da Attila". *The Languages Literature and History of Turkish or Turkic*, Ankara, 2013.
- Ahmetbeyoğlu, A, *Avrupa Hun İmparatorluğu*, TTK, Ankara, 2001
- Ahmetbeyoğlu, A, "Attila ve Batı Hunları", *Osmanlı Mecmuası Dergisi*, İstanbul, 2014.
- Ahmetbeyoğlu, A, Attila'nın Sarayın da Bir Romalı Grek Seyyahı Priskos'a Göre Avrupa Hunları, Yeditepe Yayınları, İstanbul, 2014
- Ahmetbeyoğlu, A. "Türkler". *İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Dergisi, İstanbul*, 2000.
- Akkaya, Ş, "Eski Alman Destanların da Attila'nın Akisleri". *Ankara Üniversitesi Dil Tarih ve Coğrafya Dergisi*, Ankara, 2009.
- Baker, S, *Eski Roma*. Çev. Ekin Duru, İstanbul: Say Yayınları, 2013.
- Baydar, M, *Attila*. İstanbul: Üstünel Yayın Evi, İstanbul, 1953.
- Brion, M, *Attila*, İleri Yayınları, İstanbul, 2005.
- Brown, P, *The World of Late Antiquity*, Çev. Turhan Kaçar, İstanbul Tarih Vakfı Yurt yayınları, İstanbul, 2000.
- Gregory, T. E, *Bizans Tarihi*. Çev. Esra Ermet, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2011.

- Grousseau, R, *Bozkır İmparatorluğu Attila-Cengiz Han-Timur*, Çev. Reşat Uzman, Ötüken Yayınları, İstanbul, 1980.
- Kaçar, T, “Anadolu’da Sasaniler ve Romalılar, M. S. 226-263: Emperyal İdeoloji ve Kriz”, *Tarih Dergisi*, 2009.
- Kaçar, T, “Roma’dan Sonra Akdeniz Dünyası ve Pirienne Tezi”, *Doğu Batı Dergisi*, Ankara, 2009.
- Kaçar, T. “Attila ve Hunlara Yaklaşımlar”, *Virgül Dergisi*, İstanbul, 2007.
- Kafesoğlu, İ, *Türk Milli Kültürü*, Ötüken Yayınları, İstanbul, 2003.
- Kotan, N, *Attila*, Kemal Matbaası. Adana, 1976.
- Man, J, *Tanrı’nın Kırbacı Attila*. çev; İsmail Tulçalı, Nokta Kitap, İstanbul: 2006.
- Meijer, F, *İmparatorlar Yataklarında Ölmez*, Homer Kitapevi, İstanbul, 2006.
- Naiper, W, *Attila*, çev, Enver Günsel, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2006.
- Neagoe, M, *Bozkırın Üç Atlısı Attila-Cengiz Han-Timur*, Çev; Müstecip Ülküsal Çatı Kitapları, İstanbul, 2004.
- Orkun, H. N, *Attila ve Oğulları*, Remzi Kitap hanesi, İstanbul, 1933.
- Orkun, H. N, *Türk Tarihi II*, Akba Kitap Evi, İstanbul, 1946.
- Öztürk, C, *Türk Tarihi ve Kültürü*, Pagem Yayıncılık, Ankara, 2005.
- Roberts, W, *Hun İmparatoru Attila’nın Liderlik Sırları*. Çev; Yakut Eren, İlgı Yayıncılık, İstanbul, 1989.
- Roux, J. P, *Türklerin Tarihi Pasifikten Akdenize 2000 Yıl*. çev. Aykkut Kazancıgil, Lale Arslan Özcan, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2004.
- Soslu, S, “Eskiçağ’da Biyografi Anlayışı Plutarkhos (M. S. 46-127)”, (Yayımlanmamış Makale). Denizli: Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2012.
- Soslu, S, *Hellenistik Dönem Kapadokya Krallığı’nın Siyasi Tarihi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli, 2014.
- Tektaş, N, *Tanrının Askerleri*, Bayrak Matbaacılık, İstanbul, 2006.
- Thompson, E. A, *Hunlar*. çev. M. Sibel Dinçel, BRC Basım, Ankara, 2001.

**ANARŞİK DÜZENDEN ULUSLARARASI TOPLUMA DOĞRU YOL
ALAN DÜNYADA BİRLEŞMİŞ MİLLETLERİN ROLÜ**

---

*The Role of the United Nations Towards a World of International
Community from Anarchic Order*

Naim ARIKANOĞLU*

Özet

Uluslararası ilişkilerin tarih içindeki seyri önemli ölçüde farklılıklar göstererek gelişmiştir. Önceleri devletlerarası ilişkileri sadece savaşlar ve ticaret belirlerken, modern zamanlara doğru savaşların dışında başka faktörler de ilişkileri belirlemeye başlamıştır. Ancak bu ilişkileri belirleyen mutlak bir otoritenin olmaması ve ortaya çıkan kuralları galip devletlerin belirlemesi gibi durumlar günümüz dünyasında etkinliğini yitirmeye başlamıştır. Karşılıklı iletişim ve etkileşim sonucunda ortaya çıkmaya başlayan uluslararası toplum, kendi devamlılığını sağlamak amacıyla ahlaki ve hukuki bir takım kurallar da koymaya başlamıştır. Bu bağlamda ele alınabilecek örneklerden bir tanesi de Birleşmiş Milletlerdir. Misyon itibariyle savaşları engellemek, barışı sağlamak ve onu daimi hale getirmek için kurulmuş olan bu yapı, her ne kadar bazı alanlarda yetersiz olsa da uluslararası toplumun oluşmaya başladığına ve anarşik bir yapıdan düzenli bir yapıya yol alınmaya çalışıldığına dair önemli bir örnek teşkil etmektedir. Uluslararası toplumu irdeleyen fikir akımları, meseleye değişik yönleriyle yaklaşmış ve değişen bu durumu izah etme çabasına girmişlerdir. Bu bağlamda İngiliz Okulu bu akımlara önemli bir örnek teşkil etmektedir. Bu çalışmanın amacı İngiliz Okulunun ortaya attığı uluslararası toplum bağlamında Birleşmiş Milletlerin rolünü incelemektir.

Anahtar Kelimeler: Anarşi, Uluslararası Toplum, Birleşmiş Milletler, İngiliz Okulu

Abstract

International relations' coursein history significantly has developed by differing.In the beginning, while only wars and commerce determined international relations,over modern times,exceptfor wars,other factos also began to determine international relations.However , such a condition that not being absoulate authory and being determined emerging rules by victorious states has begun to disapppear being effective in today's World.As a result of

mutual relation and interaction,international society begining to emerge has started to lay down moral and legal rules for providing it's sustain.The United Nations is one of the examples relating this situation.UN which was founded for the mission of to prevent wars,establish peace and male permanent. No matter how not being efficient in some areas,is important example relating to being to comprise and try proceeding from anarchy to ordered structure,inovement of idea ,which is examining international society,has approached with different direction to issue and has attempt to try get across this changing situation.In that case ,English school is an example of movement.This study's aim to examine The United Nations' role which English school throw out.

Key words: Anarchy, International Society, The United Nations, English School.

Giriş

Uluslararası ilişkilerin doğasını anlama çabası insanları bu konu üzerinde sürekli olarak düşünmeye itmiştir. Bu doğayı anlamlandırmanın en zor taraflarından biri de bir zaman diliminde gözlemlenenin başka bir zaman dilimine uygun düşmemesi ve her an değişime açık olmasıdır. İç politikayı belirleyen aktörlerin genelde dış politikayı da belirlemede önemli roller üstlendiği mevcut dünya sistemi içinde, uluslararası ilişkileri iç politikadan çok daha karmaşık yapan başat olgulardan bir tanesi ise, iç politikanın belirlenmiş hukuk kuralları içerisinde ve bir siyasi iradenin kontrolünde yürümesidir. Oysaki uluslararası ilişkilerde böyle başat bir aktör hukuk kuralları çerçevesinde yetkilerle donatılmış halde bulunmadığı gibi, ilişkileri her zaman yönlendirecek önceden belirlenmiş kurallar da bulunmamaktadır.

Eski zamanlarda uluslararası ilişkilerde ortaya çıkan problemlerin modern zamanlara göre çok daha az olduğu da söylenebilir. Örneğin, eski çağlarda devletlerarası iletişim hem daha az, hem de ortaya çıkan sorunları çözme yöntemleri belirli kurallar içerisinde cereyan etmekteydi. Özellikle de savaş unsuru belirleyici olmaktadır. Oysaki modern dünyada herkesi ilgilendiren ortak sorunlardan bahsetmek mümkündür. Küresel iklim değişimleri, nükleer çalışmalar, kuraklık gibi faktörler uluslararası alanı ilgilendirmesinin yanında, enerji sorunu gibi konular bölgesel bazda ortaya çıksa bile uluslararası sistemi tümüyle etkileyebilmektedir.

Bunun yanında hükümler hakkının saklı kalmasını isteyen devletler, kendilerinin üstünde bir otoritenin varlığına da sıcak bakmayınca herkesi bağlayacak kuralların ortaya konulması oldukça zorlaşmaktadır. Ancak

bununla birlikte bazı ortak çıkarların bulunması devletleri beraber hareket etmeye de teşvik edici olmuştur. Bu durumda ortaya çıkan ve kırılğan olarak nitelenebilecek uluslararası yapının içinde bazı faktörleri de korumak gerekmektedir. Bunlardan ilki, birbirinden farklı hükümler alanları olan devletlerin varlığını bir çoğulcu yapı içinde kabul edip, uluslararası toplumun varlığını devam ettirmek için asgari de olsa bazı müşterekler üzerinde anlaşılabilir zeminin varlığını muhafaza etmek olmalıdır. İkincisi, her bir devletin bağımsızlığının korunması, üçüncüsü ise devletlere ve toplumlara yönelmesi muhtemel savaş ve şiddet durumlarının düzenlenmesi gerekmektedir¹.

Ancak diğer bir problem ise modern dünyada bu kaygılarla ortaya çıkan uluslararası kurumların beklentilere ne oranda cevap verebileceği konusudur. Bu durumda uluslararası yapının daha müreffeh ve adil bir dünya ortaya çıkarmasını beklemektense, çatışmaları en aza indirgeyecek ve insan türünün yeryüzündeki varlığını devam ettirecek bir devamlılığın beklenmesi gerektiği fikrini savunanlar da olmuştur².

1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Anarşi

Eski Yunanca kökenli bir kelime olan anarşi sözcüğü, Ortaçağda ile Latince de, XVI. yüzyıldan sonra ise Fransızca'da kullanılmaya başlanmıştır. Liderin olmaması durumu, yönetimi olmayan devlet anlamlarına da gelen anarşi kavramı³, Türk Dil Kurumu sözlüğünde ise “kargaşa” olarak nitelenmektedir⁴.

Bu kavramın uluslararası ilişkilerdeki anlamı ise merkezi bir otoritenin olmaması durumunda, birçok egemen devletin sistem içinde aktör olarak bulunması durumudur.⁵ Genel olarak uluslararası ilişkiler disiplini ise otorite olarak bir yapının olmaması durumunda ortaya çıkan anarşik durumu

¹ Andrew Hurrell, (2007). On Global Order: Power, Values and the Constitution of International Society. Oxford University Press. Printed in Great Britain. p: 2.

² Andrew Hurrell, 2007, s. 4.

³ <http://www.etymonline.com/index.php?term=anarchy>.

⁴ http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.543ac342956166.0325566

⁵ Alexander Wendt, (1999). Social Theory of International Politics, Cambridge, Cambridge University Press, s.247.

inceleyen bir bilim dalıdır.⁶ Düzenleyici bir aktör olarak üst otoritenin bulunmaması uluslararası ilişkileri bir anarşi düzeyine getirmiş ve kaotik bir ortam oluşturmuştur. Bu da iç siyasetten farklı olarak bağlayıcı kuralların olmaması durumunu ve aktörlerin daha serbest hareket edebilmeleri sonucunu doğurmuştur. Uluslararası ilişkiler disiplini içinde anarşi kavramı o kadar yerleşik bir haldedir ki realist ve neo-realist akımların kuramsal çerçevesi bu kavram etrafında şekillenmiş, liberalizm gibi kuramların da başlangıç noktasını oluşturmuştur. Böylece siyasetin gerçek sorunsalı da ortaya çıkan anarşik durumun düzenlenmesi şeklinde tarif edilmiştir. Ancak bu realist yaklaşım, son dönemlerde birçok eleştiri almış, uluslararası ilişkilerdeki başat yeri de sarsıntıya uğramıştır. Bu yaklaşımlar, uluslararası ilişkileri anarşi ve güç dengesi gibi kavramlarla anlatmaya çalışırken, olayların tarihi seyri içinde ortaya çıkan ve ilişkileri etkileyen yerel ve toplumsal güçlerin etkilerini yok saymışlardır. Bu durumda realist yaklaşımların uluslararası ilişkilerde ortaya çıkan durumlara etki eden tarihi ve toplumsal verileri dikkate almadıklarını, sadece evrensel bir anarşi çerçevesinden baktıkları söylenebilir.⁷

Ancak şunu da belirtmek gerekir ki anarşiyi uluslararası sistemin başat kavramlarından birisi olarak görüp de onun kaçınılmaz ve daimi olma özelliğini reddedenler de vardır. Bunların başında İngiliz Okulu'nun kurucularından biri olan Martin Wight gelir. Wight, anarşiye farklı bir bakış açısı getirerek anarşinin tam bir düzensizlik anlamına gelmediğini, sadece ortak bir yönetimin olmaması durumu olarak açıklamıştır.⁸

Uluslararası Toplum

Ortak çıkar ve değerlerinin farkında olan bir gurup devletin, kendilerini belirli kurallara bağlı hissettikleri ve bu bağlamda ortak kurumlar etrafında konumlandıkları topluluk şeklinde tarif edilebilir.⁹ Bu durumda uluslararası toplumun bir parçası olan devletlerin, birbirlerine karşı belirli kurallar çerçevesinde sorumlulukları olduğu gibi, bazı değer yargıları etrafında diğerlerinin meşru isteklerini de kabul etmek durumundadırlar.

⁶ Faruk Yalvaç, "Uluslararası İlişkiler Kuramında Anarşi Söylemi", Uluslararası İlişkiler, Cilt 8, Sayı 29 (Bahar 2011). s. 72.

⁷ Yalvaç, 2011, s. 73-74.

⁸ Balkan Devlen, ve Özgür Özdamar, (2010), "Uluslararası İlişkilerde İngiliz Okulu Kuramı: Kökenleri, Kavramları ve Tartışmaları", Uluslararası İlişkiler, Cilt 7, Sayı 25, s. 49.

⁹ Hedley Bull, (2002). The Anarchical Society: A Study of Order in World Politics. Palgrave Publishing. Printed in China. s. 13.

Örneğin, her devlet kendi hükümlerlik alanının diğerleri tarafından kabullenilmesini ister. Uluslararası toplumun, ortak değer yargıları ve ortak çıkarlar etrafında şekillendiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Bunun da neticesi olarak bazı kurumlar etrafında şekillenmeler olacaktır. Örneğin uluslararası hukuk, diplomasi, uluslararası organizasyonlar ve savaş hukuku gibi.

Modern devlet sistemleri üzerine fikir üreten üç ana geleneği görmek mümkündür. Hobbes'a dayandırılan realist gelenekte uluslararası politika, bir savaş durumu olarak ele alınmıştır. Kantçı gelenekte, uluslararası politikaya bakış bütün insanlığın ortak bir topluma dönüşeceği şeklindedir. Grotiusçu görüş ise uluslararası ilişkilerin bir uluslararası toplum içinde ortaya çıktığını ifade etmektedir. Bu görüşlerin bakış açıları ele alındığında her birinin uluslararası ilişkilerin farklı bir yönünü öne çıkardıkları görülmektedir. Hobbesçu görüşe göre uluslararası ilişkiler bir savaş ve mücadele alanı olarak görülmektedir. Devletlerarasında bir savaş halinin sürekli olarak devamlılığı ve her birinin çıkarlarının diğeriyle çatıştığı bir alan olarak görülmüştür. Barış zamanları ise savaştan kalan zamanda bir kendine gelme ve gelecek savaşa hazırlanma şekli olarak ortaya çıkmaktadır. Bir devlet diğeriye karşı çıkarlarını korurken herhangi bir ahlaki veya hukuki sınırlama dâhilinde değildir. Eğer böyle ahlaki ve hukuki bir amaç güdülecekse, bu sadece iç politikada geçerli olabilir. Uluslararası hukukta bir boşluk olduğu için her devlet kendince veya diğeriye hükmedebildiği kadarıyla bu kuralları koyabilmektedir.¹⁰

Bu görüş uluslararası ilişkilerde bir kutbu temsil ederken, Kantçı görüş de diğeri bir kutupta bulunmaktadır denilebilir. Kantçı görüş bu ilişkilerin orta noktasına çatışmayı değil, devletlerin birbirleriyle olan sosyal ilişkilerini koymaktadır. Şöyle ki bir toplum içindeki insanlar nasıl birbirleriyle sosyal ilişkiler geliştirebiliyorlarsa devletler de aynı sosyal ilişkiyi gerçekleştirebilirler. Bu durum aktif olarak varlığını devam ettirmese de potansiyel olarak doğasında bunu barındırmaktadır. İnsanların çıkarları birbiriyle bir şekilde ortaklık arz ettiği gibi, devletlerin de çıkarları birbiriyle ortaklık göstermektedir. Sadece savaş hali devletleri yönetenler arasında çıkabilmekte bu da geçici bir duruma işaret etmektedir. Bu görüşe göre uluslararası ilişkilerde devletleri sınırlayan ahlaki kurallar vardır. Bu kurallar beraber bir dünyada var olma veya beraber hareket etmeden ortaya çıkacak

¹⁰ Bull, 2002, s. 15-20.

kurallar değildir. Bu kurallar, kozmopolit bir toplumun ortaya çıkmasıyla birlikte insanlık üzerinde etki etmeye başlayacaktır. Bu durum uluslararası ilişkilerin temel gerçeği olmanın yanında varılacak en yüksek bir ahlaki değer olarak da ele alınmaktadır. Böyle bir insanlık toplumuna doğru giderken beraber hareket etmeyi gerektiren kurallar ve ahlak örgüleri terk edilebilir. Sadece bu yüksek amaca hizmet ediyorsa yaşamlarına izin verilmelidir.

Bu iki görüşün arasında yer alan anlayış ise Grotiusçu görüştür. Buna göre uluslararası politika devletler toplumu ve uluslararası toplumun her ikisini de barındırmaktadır. Hobbesçu düşüncede uluslararası ilişkilerde ki merkezi kavramın çatışma olduğu yukarıda ifade edilmişti. Grotiusçu gelenek ise bunun tamamen doğru olduğu fikrine karşı çıkmaktadır. Çünkü her ne olursa olsun devletlerarası ilişkilerde onları mütemediyen çatışmadan alıkoyacak birtakım kurallar ve kurumlar bulunmaktadır. Ancak bu noktada bir konuda Kantçı gelenekten çok Hobbesçu geleneğe daha yakın durduğu bir yer vardır. Şöyle ki, nihayetinde uluslararası ilişkileri şekillendiren ve ona yön veren merkezi güç devletlerdir. Uluslararası toplumun üyeleri fertler değil, devletlerdir. Hâlbuki Kantçı görüş bununla uyuşmamaktadır. Uluslararası ilişkilerde ne bütünüyle çatışma ne de bütünüyle çıkarların uyuşması söz konusudur. Devletlerarasında çatışmanın yanında birbiriyle olan ticari, ekonomik ve sosyal bağlar bu ilişkilere yeni boyutlar katmıştır. Böylece devletler kendilerinin oluşturdukları kurallar ve kavramlarla sınırlandırılmaktadırlar. Birlikte var olmanın ve beraber yaşamının gereklilikleri devletleri anlaşmaya itmektir.¹¹

İngiliz Okulu

Realizm, 1940'lerden sonra yaklaşık otuz yıl boyunca uluslararası ilişkiler alanında etkisini göstermiştir. Daha sonra liberal etkilerle de bir süre devam ettikten sonra, uluslararası ilişkilerin toplumsal yönünü daha çok işlenmeye başlamış, bu minval üzere İngiliz Okuluna olan ilgi de artmıştır. İngiliz Okulunu farklı kılan yönü ise yukarıda bahsi geçen üç geleneği de sentezleme başarısı göstermiş olmasıdır. Dolayısıyla modern dünyada cereyan eden uluslararası ilişkilerin hem normatif hem de analitik yönlerine ışık tutar konuma gelmiştir. Ayrıca bu okulun en önemli yönlerinden birisi de uluslararası ilişkiler yazınına “uluslararası toplum” kavramını kazandırmış olmasıdır.¹²

¹¹Bull, 2002, s. 23-26.

¹²Devlen, 2011, s. 44.

Anarşik Düzendan Uluslararası Topluma Doğru Yol Alan Dünyada Birleşmiş Milletlerin Rolü

Bu okul II. Dünya Savaşı sonrasında İngiltere’de ortaya çıkmış bir akımdır. En önemli siması ise Martin Wight isimli akademisyendir. Wight’ın Londra İktisat Okulu’nda verdiği dersler uluslararası ilişkiler öğrencilerinin dikkatini çekmiştir. Daha sonra Wight’ın ölümünün ardından bu verilen eserleri düzenleyen ve kuramsallaştıran Hedley Bull olmuştur. İngiliz Okulu terimi 1980’lere kadar bu akademisyenler tarafından kullanılmıştır.

Bu okulun en önemli yönü ise, diğer kuramların ortaya attıklarını sentezleyerek kullanan eklektik bir yapıda olmasıdır İnsan topluluklarının uluslararası ilişkiler alanında yerine göre Kantçı yerine göre ise Hobbesçu davranışlar geliştirdiğini ifade etmiştir. Ancak İngiliz Okulunun bütün bunların ötesinde Grotiusçu akılcı yaklaşıma daha yakın durduğu söylenebilir. Yukarıda da belirtildiği gibi bu yaklaşım uluslararası ilişkilerde ne tam bir çatışma halini ne de çıkarların tam uyuşabileceğini kabul etmiştir. Bu okulun diğer bir özelliği ise uluslararası ilişkileri belirleyen temel aktörün devlet olduğu fikridir. Uluslararası siyaset son tahlilde devletlerin birbiriyle olan etkileşiminin sonucu olarak ortaya çıkar. Devletlerin dikkat çekilmesi gereken önemli özelliği sürekli açık ve sınırları belirsiz bir sistem içerisinde bulunmalarıdır. Bu noktada devletlerin yapısı sürekli olarak değişkenlik arz etmekte, dolayısıyla içinde bulunduğu zaman diliminde o günkü şartlara göre sistem içerisinde aktif rol alabilmektedir.

Bu okulun tartıştığı önemli konulardan birisi ise uluslararası sistemin nasıl olup da uluslararası topluma dönüştüğü meselesidir. Ortak amaçlar, çıkarlar, beklentiler ve kuralların uluslararası bir toplumu oluşturmaya yetip yetmeyeceği çokça tartışılmıştır. Özellikle Martin Wight, din faktörünü uluslararası ilişkilerin önemli bir parçası olarak görmüş ve ortak bir kültür olmadan safi kurallar bütünü ve hukukun ortak bir toplumu meydana getirmeyeceğini iddia etmiştir.

Bu okulun uluslararası ilişkiler alanında kendine bir yol gösterici olarak tanımladığı bazı argümanları vardır. Bunlar şu şekilde sıralanabilir:

- 1) Uluslararası ilişkilerde başat oyuncular egemen olan devletlerdir.
- 2) Uluslararası ilişkilerde birden fazla devlet birbiriyle ilişki içerisine girmişse ve birbirlerine etki edebilmişlerse burada bir devletler sistemi var demektir.

3) Uluslararası sistem doğası gereği anarşiktir. Bu kelimenin burada kullanılan manası ise bütün devletleri bağlayan ortak bir hükümetin olmamasıdır.

4) Uluslararası sistem içerisinde devletlerin kendilerini ortak çıkarlar ve değerler çerçevesinde sınırladıkları ve ortak kurumlarına riayet ettikleri bir uluslararası toplum vardır.

Buradaki İngiliz okuluna has olan uluslararası toplum kavramı, devlet adamlarının kendi devletlerinde var saydıkları bir güçle hareket ederek adalet ve doğruluğu tamamen yok saydıkları anlayışını reddetmiştir. Uluslararası ilişkilerde çatışmaların olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Ancak çatışmanın yanında uluslararası sistemde diplomasi, uluslararası hukuk ve uluslararası örgütlerin de önemli ölçüde etkileri vardır. Uluslararası toplum, diğer toplumlara göre daha kapsayıcı olduğu için onlara benzemez. Bu bağlamda birbirleriyle ilişki içerisinde olan, kendilerini bazı kurallar ve örgütlerin sınırlandırdığını ve belirli ahlak kurallarının kendilerine yön verdiğini düşünen devletler uluslararası toplumu ortaya çıkarmıştır¹³.

2. BİRLEŞMİŞ MİLLETLER

Kuruluşa götüren süreç

Birinci Dünya Savaşı sonrası ortaya çıkan olumsuz durum, devletlerarası küresel bir örgütlenmeye olan ihtiyacı da arttırmıştır. Uluslararası barış ve güvenliği sağlayıp, milletlerarası sosyal, kültürel, ekonomik ve insani ilişkilerde işbirliği yapmak amacıyla Milletler Cemiyeti sözleşmesi 18 Ocak 1919 yılında Amerika Başkanı Woodrow Wilson tarafından Paris Barış Konferansı'nda açıklanmıştır. Cemiyet, genel anlamda galip gelen devletlerarasında oluşturulmuş bir örgüttür. Almanya'nın tekrar eski gücüne kavuşup kendi hegemonik yapılarına başkaldırmasını istemeyen İngiltere ve Fransa gibi ülkeler, genel ilkelerine karar verdikleri antlaşmaların detaylarının görüşmesi işlemlerini komisyonlara havale ederek Almanya ile Versailles Antlaşması'nın yolunu açmışlardır. 28 Haziran 1919 tarihinde imzalanan antlaşmanın ilk bölümü Milletler Cemiyeti'nin kuruluşu ile ilgilidir. Nitekim o günkü Türk Devleti ile yapılan Sevres Antlaşması'nın da ilk bölümü aynı şekildedir. Yenilen diğer devletlerle de aynı şekilde antlaşmalar yapılmış, bu devletlere çok ağır barış şartları dikte ettirilmiştir.

¹³Devlen, 2011, s. 45-50.

Anarşik Düzendan Uluslararası Topluma Doğru Yol Alan Dünyada Birleşmiş
Milletlerin Rolü

Bununla beraber oluşturulmak istenen yeni düzen, Milletler Cemiyetinin kabul ettirilmesiyle perçinlenmek istenmiş, böylece barışın geleceği umulmuştur.¹⁴

Bu antlaşmalardan sonra galip devletler mevcut statükonun korunmasını hem hukuk yoluyla temin etme yoluna gitmiş, hem de rakip devletleri bir daha mevcut dengeleri değiştiremeyecekleri bir konuma getirmek istemişlerdir.¹⁵ Ancak durum sadece mağlup devletlerin bertaraf edilmesiyle kalmamış, sonrasında İtalya da istediğini alamamış ve menfaatleri çatışmıştır.¹⁶ Öyle ki sonrasında Kurtuluş Savaşı esnasında Türkiye'ye silah bile satacaktır.¹⁷ Antlaşmalar imzalanıp Fransa'nın ve özellikle de İngiltere'nin istediklerini almalarından sonra II. Dünya Savaşı'na kadar durumdan memnun olan ülkeler statükoculuğu benimsemişler ve mevcut durumun barış hali olduğunu iddia edip kendi durumlarını meşrulaştırmışlardır. Oysaki diğer tarafta revizyonist politikalar güden Almanya ve İtalya ise dünya egemenliği kavgasında kendilerine yer istemeye başlamışlardır.¹⁸

Görüldüğü üzere İngiltere ve Fransa, her ne kadar demokratik ve barışçıl devletler olarak kendilerini göstermek isteseler de, kurdukları statüko ve hegonomik yapılarını korumak istemeleri gelecek felaketlerin de habercisi olmuştur.

Görüldüğü üzere Birleşmiş Milletleri kurulmaya götüren süreçte uluslararası toplumda öngörülen çatışma hali, çıkar kavgası ve hukuki boşluklar gibi olumsuz durumlar mevcutken, uluslararası toplumu oluşturmaya ve barışı devamlı kılmaya yönelik çalışmalar da mevcuttu. Yirminci yüzyılda ortaya çıkan iki büyük savaş, bir taraftan Hobbesçu realizmi beslerken, diğer taraftan da Cemiyet-i Akvam ve Birleşmiş Milletler gibi kurumlarla Kantçı bir ortak değer ve kurallar bütününe otaya çıkmasına zemin hazırlamıştır.¹⁹

¹⁴Fahir Armaoğlu, (2007). 20. Yüzyıl siyasi Tarihi, Alkım Yayınevi, İstanbul, s. 237-244.

¹⁵Armaoğlu, 2007, s. 238.

¹⁶Taha Akyol, (2008). Ama Hangi Atatürk, Doğan Egmont Yayıncılık ve Yapımcılık, İstanbul, s. 38.

¹⁷ Akyol, 2008, s. 235.

¹⁸Baskın Oran,(2012). Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar, İletişim Yayınları, İstanbul, s. 46.

¹⁹Bull, 2002, s.36.

Burada İngiltere ve özellikle de Fransa, tarihi süreç içinde hem kendilerine hegemonik bir rakip çıkmasını engellemek, hem de son dönemde Almanya tarafından gerçekleştirilen taarruzlarla birlikte yaşadıkları büyük yıkımları bir daha yaşamamak için uluslararası toplumu, tümüyle bağlayacak kurumları kurmaya çalışmışlardır. Bu olayların dışında bulunan ABD ise yine daha barışçıl ve daha sürdürülebilir bir dünya kurma çabasına girmiştir denilebilir.

Burada altı çizilmesi gerekli olan bir diğer nokta ise yirminci yüzyıla gelindiğinde dünya mirasının biriktirdiği bir uluslararası topluma duyulan ihtiyacın ileri düzeyde olduğudur.²⁰ Çünkü herkesi bağlayacak kurumları oluşturma çabası her halükarda mevcut devletlerde bulunmaktaydı.

Kuruluşu

II. Dünya Savaşı bu şartlar altında revizyonist politikalar güden ve mevcut durumdan memnun olmayan ve önceki dönemden kalan antlaşmalarla çok büyük yüklerin altına giren Almanya'nın Polonya'ya saldırmasıyla başladı. Çok büyük yıkımların meydana geldiği bu savaşta Milletler Cemiyeti'nden de alınan derslerle beraber yine barışı sağlayacak bir durumun ortaya çıkarılması gerekliliği tartışılmaya başlanmıştır. Bu şartlar altında BM'nin kuruluşuna giden yolda önemli bir kilometre taşı Atlantik Bildirisi olmuştur.

Atlantik Bildirisi

Atlantik Bildirisi, II. Dünya Savaşı devam ederken İngiltere başbakanı Churchill ile o tarihte henüz savaşa girmemiş olan Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD) başkanı Roosevelt arasında beş gün süren müzakereler sonucunda 14 Ağustos 1941'de yayınladıkları ortak bildirin adıdır. Böylece tarafsızlığını terk eden ABD'nin ön ayak olduğu bu bildiri sekiz maddeden müteşekkildir.

- 1) Savaştan sonra toprak kazanılmayacak,
- 2) İlgili halkın onayı alınmadan toprak değişikliği yapılmayacak,
- 3) Uluslar kendi geleceklerini kendileri belirleyecek,
- 4) Uluslararası işbirliği daha da geliştirilecek,
- 5) Temel hammaddelerden eşit biçimde yararlanılacak,

²⁰Bull, 2002, s. 36.

- 6) İnsanlar korku ve açlıktan kurtarılacak,
- 7) Açık denizlerde ticaret serbest olacak,
- 8) Mihver devletler silahtan arındırılacak ve savaş sonrası topyekûn silahsızlanmaya gidilecek.²¹

Atlantik bildirisinin önemli bir yönü ortak çıkarları korumaya çalışması, çatışma konularını bitirme uğraşı ve herkes tarafından kabullenilecek ahlaki ve hukuki kurallar bütününi ortaya koymaya çalışmasıdır.

ABD'nin savaşa girmesi üzerine Churchill, savaştaki durumu görüşmek üzere, 22 Aralık 1941'de Washington'a gitti. Bu sırada Almanya'ya karşı savaş açan 26 devletin imzasıyla 1 Ocak 1942 tarihinde *Birleşmiş Milletler Demeci* yayınlandı. Bu devletler Atlantik Bildirisi'ndeki ilkeleri aynen kabul etmiş ve zafer elde edilinceye kadar işbirliğine girecekleri noktasında anlaşmışlardır. Böylece savaş sonrası kurulacak olan teşkilatın adımları da atılmaktaydı.²²

1943 yılına gelindiğinde ise İngiltere, ABD, Çin Cumhuriyeti ve SSCB gibi ülkeler, Moskova'da toplanarak bir bildiri daha yayınladılar. Bu bildiride ise uluslararası bir oluşumun zorunluluğu vurgulanmıştır. Bu oluşum barışsever ve egemen ülkelerin eşitliğine dayanacak, aynı zamanda uluslararası barışın temini ve korunması için bütün ülkelere açık olacaktı.²³

Aralık 1943 tarihine gelindiğinde ise Tahran konferansı toplanmış, neticesinde insanlara uygulanan zorbalık, baskı ve esaretlerin üstesinden gelmek için demokratik ülkelerin işbirliği içinde olacağı vurgulanmıştır. 1944 yılında ise BM'nin ileride bir parçası olacak olan Uluslararası Çalışma Örgütü toplanmış, burada yayınlanan bildiride örgütlenme ve ifade hürriyetinin önemi vurgulanmıştır. Yoksullukla mücadele, insanların maddi manevi gelişimine katkı sağlamak ve iş sahalarının açılıp insanların istihdam edilmelerinin önemi belirtilmiştir.²⁴

Daha sonra ABD'nin başkenti Washington'da büyük bir malikâne olan Dumbarton Oaks'ta bir araya gelen Çin, İngiltere, ABD ve SSCB

²¹ Oran, 2012, s. 413.

²² Armaoğlu, 2007, s. 575-576.

²³ Mehmet Hasgüler, Mehmet B. Uludağ, (2012).Devletlerarası ve Hükümetler Dışı Uluslararası Örgütler, Alfa Yayınları, 5. Baskı, İstanbul, s. 92.

²⁴ Hasgüler ve Uludağ, 2012, s. 93.

temsilcileri görüşmeleri 4 Ekim 1944 tarihinde tamamlayarak diğer taraf ülkelere bir öneri sunmuşlardır. Bu öneride kurulacak olan organizasyonun dört temel biriminden bahsedilmiştir. Buna göre bütün üyelerin toplanacağı bir Genel Kurul, beş tanesi daimi olacak ve diğer altısı her iki yılda bir seçilecek olan üyelerden oluşacak olan güvenlik Konseyi, Uluslararası Adalet Divanı ve Sekreterlik birimlerinin oluşturulması öneride yer almıştır. Bütün bunlardan amaçlanan ise uluslararası güvenliği sağlamak, olası savaşları engellemek ve silahsızlanma için işbirliğine girmek şeklinde tanımlanabilir. Bu planın önemli bir yönü ise Güvenlik Konseyi'nin istediğinde üye devletlerin asker yollayarak oluşturulacak silahlı güçlerle barışın sağlanmasına çalışılacaktı. O güne kadar barışın sağlanması konusunda birçok antlaşmaya atıflar yapılmış ve diplomatik çabalara girilmişti. Ancak bu amaca hizmet edecek bir silahlı kuvvetler oluşturulması ilk defa önerilmişti.

Bundan sonra önemli bir problem olarak görülen Güvenlik Konseyi'ndeki oylama prosedürü ise Yalta'da toplanan Roosevelt, Churchill ve Stalin tarafından karara bağlanmış ve 11 Şubat 1945 tarihinde bir bildiriyle duyurulmuştur. Bu bildiriyle San Francisco Konferansı işaret edilerek, Birleşmiş Milletler Şartı'nın onaylanacağı bildirilmiştir.²⁵

25 Nisan 1945 tarihinde başlayan San Francisco görüşmeleri, aslında sonradan çıkması muhtemel birçok problemin de habercisiydi. Elli ülkenin katıldığı bu konferansta hazırlanacak olan Şart'ın üçte iki çoğunluğun kabulü gerekliliği vardı. Bu Şart'ın öncesinde 44 ülkenin hukukçuları bir araya gelerek bir taslak hazırlamıştır. Bu hazırlanan taslak üzerinde devam eden tartışmalar öyle bir noktaya gelmiştir ki bir ara toplantının iptal edileceği fikri oluşmaya başlamıştı. En çok tartışılan konuların başında da bölgesel organizasyonların durumu gelmekteydi. Diğer önemli bir tartışma ise vetolar konusunda yaşanmıştır. Veto hakkı verilen beş devletin gelecekteki tutumlarına karşı tedirgin olan diğer devletler ise konferansı bitirme noktasına bile gelmişlerdir. Ancak diplomatik ataklarla bunları geri kazanan büyük devletler, durumu herkese kabul ettirmeyi de başarmış olmaktadır. Bu beş devlet, kendilerini kabul ettirirken özellikle geleceğin dünyasında barışı korumayı kendi sorumluluklarına aldıklarını da ifade etmekteydiler. Ayrıca o günün ağır şartlarındaki korku havasını da çok iyi kullandıkları anlaşılmaktadır. Çünkü o sıralar bütün devletlerin en çok korktuğu durum savaş, açlık ve halklardaki tedirginliğin devam edecek olmasıydı.

²⁵http://www.un.org/en/aboutun/history/dumbarton_yalta.shtml

Anarşik Düzenden Uluslararası Topluma Doğru Yol Alan Dünyada Birleşmiş Milletlerin Rolü

25 Haziran 1945 tarihli son oturumda en son taslağın uzun süren müzakerelerden sonra kabul edilmesi noktasına gelindiğinde olayı bir manifestoya dönüştürüncesine el kaldırma yöntemiyle değil de herkesin ayağa kalkarak oy vermesi istenmiş ve oybirliğiyle kabul edilmiştir.²⁶

Çizilen tabloya bakıldığında Birleşmiş Milletler Şartı'nın veto hakkına sahip devletler tarafından zorla imzalatıldığı ve mevcut konjonktürün gerekleri ölçüsünde ve birçok katılımcının da memnuniyetsizliğiyle imzalandığı gibi bir hissiyat uyandırmaktadır.

Birleşmiş Milletler Şartı

Bu Şart, 19 bölüm ve 111 maddeden müteşekkil olup, ilk bölüm amaçlar ve prensiplere ayrılmıştır. Amaç olarak ise dünya barışının sağlanması, bunun için gerekli önlemlerin alınması, barışa yönelik tehditlerin engellenmesi, saldırı ve barış halini ihlal durumlarının bastırılması, bunu yaparken de uluslararası hukuka uygunluğun gözetilmesi zikredilmiştir. Ayrıca eşit haklar ve ulusların kendi kendini yönetmesi ilkesi doğrultusunda dostça ilişkileri sağlamak ve barışın devamı için gerekli tedbirleri almak ve bunu başarmak içinde uluslararası işbirliğinin yolunu açmak BM'nin amaçları arasında sayılmıştır²⁷.

Bu şekilde kurulmuş olan Birleşmiş Milletler, uluslararası toplumun oluşması yönünde önemli bir adım sayılabilir. Barışı sağlamak için ortaya konulan kurallar Atlantik Bildirgesi'nde olduğu gibi, hem gerçekçi bir gözle ele alınmış hem de uluslararası toplumun bir gereği olan işbirliği ve ortak ahlaki ve hukuki kuralların oluşmasına yönelik bir adım olmuştur.

Ancak Birleşmiş Milletler bünyesinde kurulan Güvenlik Konseyi, beş daimi üyeden oluşmuş ve her birinin veto hakkı olmuştur. Bu da uluslararası alanda Birleşmiş Milletler'in bağlayıcılık yönünü önemli ölçüde törpülemiştir. Çünkü bu beş daimi üyeden biri alınabilecek kararlara muhalefet ettiği zaman bir kararın çıkması mümkün değildi. Ancak yine de uluslararası toplumu düzenlemek ve ileride onun daha etkin çalışmasına zemin hazırlamak noktasında önemli bir adım da sayılabilir. Bunun için Güvenlik Konseyinin görevlerine bakmakta fayda vardır:

- a) Uluslararası barış ve güvenliğin devamı için çalışmak,

²⁶http://www.un.org/en/aboutun/history/sanfrancisco_conference.shtml

²⁷<http://www.un.org/en/documents/charter/index.shtml>

- b) Barışı tehdit eden anlaşmazlıkları soruşturmak,
- c) Silahlanma ve bunu düzenleyen kuruluşlar konusunda planlama yapmak,
- d) Saldırganlıkları engellemek adına yaptırımında bulunmak,
- e) Barışın tehdit edilmesi durumunda askeri tedbirler almak,
- f) Genel Kurula alınacak yeni üyeleri tavsiye etmek,
- g) Genel Sekreterin seçilmesi için Genel Kurula tavsiyede bulunmak
- h) Uluslararası Adalet Divanına hâkim seçimini sağlamak.

Bu görevler uluslararası toplumun oluşmasında önemli fonksiyonlar icra edeceği fikrini oluşturmuş ve bir ideal arayışını işaret etmiş olsa da, bununla yükümlü olan devletlerin sadece bu beş devletle sınırlı kalması gelecek problemlerin de habercisi olarak sayılabilir. Ancak şunu da belirtmek gerekir ki uluslararası toplumda bu görevleri o gün için yerine getirebilecek, aynı zamanda hukuki, askeri ve ekonomik altyapısının da müsait olduğu çok sayıda devlet bulunmamaktaydı.

Birleşmiş Milletlerin Uluslararası Sisteme Etkileri

Belçika'ya I. Dünya Savaşı sonunda sömürge olarak bırakılan Ruanda, BM'nin etkinliğine önemli bir örnek teşkil etmektedir. II. Dünya Savaşı'ndan sonra bağımsızlığını kazanmış olan Ruanda'da Hutu Kabilesi iktidara gelmiş ve Tutsilere karşı saldırgan politikalar izlemiştir. Bu düşmanlığın sebebi ise Belçika'nın sömürge müddetince ülke nüfusunun % 10'unu teşkil eden Tutsilere birçok ayrıcalıklar vermesiydi. Tabii ki ortaya çıkan tabloda Belçika'nın bu ülkeye kaynak kullanımını ve yönetmeyi öğretmemesi de önemli bir sebebi teşkil etmiştir. Daha sonra 1994 yılında Hutular aynı şekilde büyük katliamlar gerçekleştirmiş ve bunu yaparken de birkaç yıl Tutsileri ve ılımlı Hutuları fişlemeye başlamışlardı.²⁸ Bu katliamların önlenmesine yönelik birçok rapor BM yetkilileri tarafından hazırlanmış olmasına rağmen, BM bu belirtilenlerin çok gerisinde kalmıştır.²⁹

²⁸H. M.Hintjens, (1999).Explainingthe 1994 Genocide in Rwanda, TheJournal of Modern AfricanStudies, issue 32, Cambridge UniversityPress, UK, s. 246.

²⁹M. W.Doyle, N. Sambanis, (2010). MakingWarandBuildingPeace: United Nations Peace Operations, Princeton UniversityPress, Princeton, s. 289.

Anarşik Düzendan Uluslararası Topluma Doğru Yol Alan Dünyada Birleşmiş
Milletlerin Rolü

Yugoslavya'nın 1990 tarihinden itibaren dağılma sürecine girmesiyle beraber bağımsızlık isteyen Bosna-Hersek, 1992 tarihinde ABD ve AT tarafından tanınmış, bunun üzerine Sırlar, Bosna-Hersek'ten bağımsızlık isteklerini geri çekmelerini istemiştir. Ancak bu talep kabul görmeyince büyük Sırbistan hayali ile Sırlar saldırılar başlatmıştır.³⁰ Burada mülteci durumuna düşenler için BM, güvenli bölgelere taşıma planını gündeme getirmiş, ancak bu plan başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Ayrıca Sırlar BM askerlerini de esir alarak pazarlık için kullanmışlardır. Bunun üzerine NATO olaya müdahale ederek Sırları barışa zorlamıştır.

Filistin sorunu BM'nin etkinliği ile ilgili önemli ölçüde fikir verecek boyuttadır. İngiltere'nin bölgedeki sömürgelerini BM'ye devretmesinin ardından Kudüs'ü üçe bölüp bir kısmına da kendisi hükmedecek şekilde planlar yapan BM, sonrasında ABD'nin İsrail yanlısı tutumuyla beraber hiçbir etkinlik gösterememiş, hatta İsrail devletini Filistin toprakları üzerinde kurmuşlardır.³¹ Sonrasında İsrail, BM kararlarını tanımamış ve alınabilecek bütün kararları da ABD veto edince mesele bir sarmal içinde bugünlere gelmiştir.³²

Irak konusunda da etkinliğinin çok az olduğu ve sadece ABD'nin istekleri doğrultusunda ambargolar koyabildiği de gözlerden kaçmamıştır.³³ 2010 yılı itibariyle Tunus'ta başlayıp birçok Orta Doğu ülkesine yayılan Arap Baharı kapsamındaki olayların, Suriye'ye de sıçramasıyla BM'nin etki gücü bir kez daha burada ortaya çıkmıştır. BM, 4 Ekim 2011 tarihinde Suriye rejimi için halkına karşı giriştiği eylemler dolayısıyla Genel Kurul'da kınama kararı çıkarmak istenmiş, ancak Rusya ve Çin'in vetosuyla rafa kaldırılmıştır.³⁴ Sonrasında ise Güvenlik Konseyi daimi üyelerinden ABD ve Rusya'nın bir nevi bilek güreşine dönen meselede BM hiçbir etkinlik gösterememiş, sadece taraf olan büyük devletler kendi politikalarını uygulamışlardır.³⁵

³⁰M. İ. Yapıcı, (2007). Bosna Hersek'te Gerçekleştirilen Askeri Müdahalenin Uluslararası Hukuktaki Yeri, Uluslararası Hukuk ve Politika, Cilt 2, No: 8, s. 2-4.

³¹A. Balci, İsrail Sorunu: Ortadoğu'nun Gordion Düğümü, <https://sabis.sakarya.edu.tr/dosyalar/alibalci/file/alibalci/israilfilistin.pdf>

³²Terry Rempel, (1997). "TheSignificance of Israel'sPartialAnnexation of East Jerusalem", TheMiddle East Journal, Volume: 51, Number: 4, s. 522-523.

³³<http://www.foreignpolicy.org.tr/arkaplan/agustos03/tr/aykonu.htm>

³⁴<http://www.dw.de/suriyeye-k%C4%B1nama/a-15747386-1>

³⁵<http://tr.euronews.com/tag/bm-guvenlik-konseyi-nin/>

Sonuç

Uluslararası ilişkilerde anarşi kavramının devletler-üstü bir mekanizmanın uluslararası alanda kurulamaması sonucunda ortaya çıkan durum olarak ifade edildiği yukarıda belirtilmişti. Bu bağlamda bu ilişkilerin tarih içinde önemli badirelerden geçerek bir olgunlaşma süreci içine girdiği de söylenebilir. Devletlerin kendi içinde her ne kadar bazı ahlaki ve hukuki kuralları olsa da aynı durumu uluslararası ilişkiler için ifade etmek çok olanaklı görünmemekteydi. Tarihi serüveni içerisinde uluslararası ilişkileri farklı şekilde tanımlayan ve kavramsallaştıran fikir akımları ortaya çıkmıştır. Bu fikir akımlarının amaçlarından biri de mevcut kaotik düzeni bir şablona oturtmak şeklinde tanımlanabilir. Yirminci yüzyıla gelindiğinde ise insanlık içinde oluşmuş ortak kültürün bütün devletleri bağlayacak ortak bir hukuki düzene doğru insanlığı yönlendirdiği söylenebilir. Bu bağlamda devletler üzerinde bir otorite oluşturacak ve barışı sağlayacak Cemiyeti Akvam gibi bir kuruluş birinci dünya savaşı sonrası belli idealler çevresinde var edilmeye çalışılmıştır. Ancak bunun başarısızlığı ve yeni bir Dünya Savaşı'nın ortaya çıkması, gelişmekte olan uluslararası toplumu bir kere daha düşünmeye sevk etmiştir. Bu noktada barışı ve düzeni sağlayacak ve bütün devletlerin ortak çıkarlarına hizmet edecek Birleşmiş Milletler fikri ortaya atılmış ve hayata geçirilmeye çalışılmıştır.

Bunun yanında uluslararası toplumu anlamaya çalışan fikir akımları içerisinde en gelişmiş olarak sayılabilecek ve eklektik bir duruşu olan İngiliz Okulu, İkinci Dünya Savaşı sonrasında oluşmaya başlamıştır. Bu okulun uluslararası ilişkileri anlamlandırma çabasında dört önemli kavram ön plana çıkmaktadır. Bunlardan birincisi uluslararası ilişkiler içerisinde en önemli oyuncuların devletler olduğu gerçeğidir. İkincisi ise eğer uluslararası sistemde birbirine etki eden ve birbirinin karılarını değiştirebilen en az iki devlet varsa burada uluslararası bir toplum oluşmuştur. Üçüncüsü ise uluslararası ilişkilerin anarşik bir yapıda olduğunu ifade etmeleridir. Son olarak, devletler bir uluslararası toplum içerisinde var olurlar ve yerine göre kendilerini çevreleyen ve uluslararası toplumun oluşturduğu kurallar çerçevesinde kendilerini sınırlandırır.

Bu ölçüler içerisinde Birleşmiş Milletler'e bakıldığında egemen unsurun devletler olduğu göze çarpmaktadır. Birleşmiş Milletler içindeki devletler, bir noktaya kadar birbirlerini etkileyebilmekte ve diğerinin kararına etki edebilmektedir. Ancak her ne kadar bir sistem kurulmaya çalışılsa bile

uluslararası ilişkilerde mutlak bir otoritenin olmaması neticesinde bir anarşik yapının varlığından söz etmek mümkündür.

Bu bağlamda Birleşmiş Milletler'in içinde bir yapı olan güvenlik konseyi, üyelerinden herhangi birinin alabileceği veto kararıyla ortak hareket etmeyi sekteye uğratacağı bir durum ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda Birleşmiş Milletler uluslar-üstü mutlak otorite sağlayamamış ve anarşik sistem yine devam edegelmiştir.

Ancak idealize edilen uluslararası toplumun gelinen nokta itibariyle tümüyle etkisiz olduğunu söylemek de mümkün görünmemektedir. Birleşmiş Milletler'in kurulması aşamasında gerek Atlantik Bildirgesi gerekse Birleşmiş Milletler Şartı bütün ulusları bağlayacak bir barış ortamının hazırlanması için birtakım kurallar koymuş ve başka devletleri bu kurallara riayet etmeye çağırmıştır. Bu da uluslararası toplumun ideal görülen ölçülerde olaylara müdahale edemese de belirli şekilde mesafe aldığını göstermektedir. Sonuç olarak Birleşmiş Milletler, bekleneni veremese de etkin bir uluslararası toplumun oluşması noktasında bir kilometre taşı olarak değerlendirilebilir.

Conclusion

As stated above, anarchy is the result of a situation in which no supra-state mechanisms are founded in international relations. On the other hand the efforts to establish such kind of mechanisms are on the way and in a process of maturing from a historic perspective. While states, internally, have legitimacy and ethics to use power to produce hierarchy and order, there are no such norms in international arena. Throughout history, many ideological approaches have emerged to define and conceptualize international relations. The aim of these approaches could also be identified as defining the current chaotic circumstance. In addition to this, it is possible to say that the common culture which has been formed during human history may lead a supra-national law or authority binding every nation. Following WWI, League of Nations was founded in the framework of certain ideals. But the outbreak of WWII forced developing world to rethink about the issue. The idea of the United Nations came into existence resulting from the thoughts that international peace and order may have been possible to serve each state's interests.

Moreover, among all of the ideological approaches to understand international community, the English school which was accepted as the most developed and eclectic began to appear in international relations after WWII.

Four main concepts of this school come into prominence. The first one is that the states are the real actors in international arena. The second is if there are two states to affect each other or each other's decisions, this means an international community is formed. The next one is that there is anarchy in international relations. Finally, states continue their lives in a surrounding international community, and they are constrained by the rules formed by that community.

From that perspective, sovereign actors represented at the UN are states. The member states could affect each other and each other's decisions to some extent. Even if there are efforts to establish an international system, still, the absence of absolute authority in international relations results in anarchic structure.

As one of the main bodies of the UN, Security Council may not function effectively or jointly due to the veto power of the permanent members (P5). Therefore, the UN failed to construct an authority to dissipate anarchy.

On the other hand, it is not possible to say that the international community is totally ineffective. Both Atlantic Declaration and the UN Charter set rules and called for all nations to develop international peace. This shows even if the international community steps in international affairs unsatisfactorily, a long distance has been covered. As a result, The UN might be seen as a mile stone for formation of international community.

Kaynaklar

Akyol, Taha, (2008). Ama Hangi Atatürk, Doğan Egmont Yayıncılık ve Yapımcılık, İstanbul.

Armaoğlu, Fahir, (2007). 20. Yüzyıl siyasi Tarihi, Alkım Yayınevi, İstanbul.

Balcı, A. İsrail Sorunu: Ortadoğu'nun Gordion Düğümü,
<https://sabis.sakarya.edu.tr/dosyalar/alibalci/file/alibalci/israilfilistin.pdf>

Bull, Hedley, (2002). The Anarchical Society: A Study of Order in World Politics. Palgrave Publishing. Printed in China.

Devlen, Balkan, Özdamar, Özgür, (2010). "Uluslararası İlişkilerde İngiliz Okulu Kuramı: Kökenleri, Kavramları ve Tartışmaları", Uluslararası İlişkiler, Cilt 7, Sayı 25.

Anarşik Düzenden Uluslararası Topluma Doğru Yol Alan Dünyada Birleşmiş
Milletlerin Rolü

Doyle, M. W, Sambanis, N., (2010). Making War and Building Peace: United Nations Peace Operations, Princeton University Press, Princeton.

Hasgüler, Mehmet, Uludağ, Mehmet B., (2012). Devletlerarası ve Hükümetler Dışı Uluslararası Örgütler, Alfa Yayınları, 5. Baskı, İstanbul.

Hintjens, H. M., (1999). Explaining the 1994 Genocide in Rwanda, The Journal of Modern African Studies, , issue 32, Cambridge University Press, UK.

Hurrell, Andrew, (2007). On Global Order: Power, Values and the Constitution of International Society. Oxford University Press. Printed in Great Britain.

Oran, Baskın, (2012). Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar, İletişim Yayınları, İstanbul.

Rempel, Terry, (1997). “The Significance of Israel’s Partial Annexation of East Jerusalem”, The Middle East Journal, Volume: 51, Number: 4.

Wendt, Alexander, (1999). Social Theory of International Politics, Cambridge, Cambridge University Press.

Yalvaç, Faruk, (2011). “Uluslararası İlişkiler Kuramında Anarşi Söylemi”, Uluslararası İlişkiler, Cilt 8, Sayı 29.

Yapıcı, M. İ., (2007). Bosna Hersek’te Gerçekleştirilen Askeri Müdahalenin Uluslararası Hukuktaki Yeri, Uluslararası Hukuk ve Politika, Cilt 2, No: 8.

<http://www.etymonline.com/index.php?term=anarchy>

http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.543ac342956166.03255626

http://www.un.org/en/aboutun/history/dumbarton_yalta.shtml

http://www.un.org/en/aboutun/history/sanfrancisco_conference.shtml

<http://www.un.org/en/documents/charter/index.shtml>

<http://www.foreignpolicy.org.tr/arkaplan/agustos03/tr/aykonu.htm>

<http://www.dw.de/suriyeye-k%C4%B1nama/a-15747386-1>

<http://tr.euronews.com/tag/bm-guvenlik-konseyi-nin/>

